

Breviář pozitivní anarchie

Vlastimil Vondruška

VLASTIMIL VONDRUŠKA

BREVIÁŘ
POZITIVNÍ
ANARCHIE

MOBA

Prodáno 15.06.2017 na www.Kosmas.cz

Vlastimil Vondruška

BREVIÁŘ POZITIVNÍ ANARCHIE

Obálka Marcel Bursák/PT MOBA

Foto na obálce Karel Šanda

Autorská spolupráce Alena Vondrušková

Vydala Moravská Bastei MOBA, s. r. o., Brno, 2016

www.mobaknihy.cz

www.facebook.com/moba.cz

© Vlastimil Vondruška, 2016

© Alena Vondrušková, 2016

foto na obálce © Karel Šanda, 2016

© Moravská Bastei MOBA, s. r. o., Brno 2016

ISBN 978-80-243-7667-7 (epub)

ISBN 978-80-243-7668-4 (mobi)

Neboť dobrým a zkušeným vždy se toužím líbiti, ale lidem nevědomým a mrzutým nebojím se nelíbiti. Vímt', že se vyskytne několik žárlivců a že se zalknou pošklebným smíchem, až uvidí složení této práce; takoví lidé umějí jiným ubírat, ale sami ze sebe nic dobrého neumějí přidati

Kosmas,
děkan pražské kapituly a český kronikář,
přelom 11. a 12. století

ÚVOD

Místo úvodu krátké objasnění, co titul knihy znamená, abych se vyhnul kritikům, kteří obvykle vědí nejlépe, co chtěl vlastně autor říci a jak to myslel.

Breviář – sbírka krátkých modliteb, které by měli věřící neustále opakovat. Mají jim připomínat základní postuláty evangelia a mají je chránit, aby nepodlehli hlasům falešných proroků. Mají pomáhat oddělit ideologické plevy od zrna pravdy.

Anarchie – jedna z definic říká: Klasický anarchismus je směsice různých liberálních a sociálních myšlenek, avšak není pouhou syntézou těchto dvou ideologií, jelikož obsahuje specifickou filozofickou pozici – skepsi vůči autoritám.

Pozitivní – každý temný tunel má na konci světlo. Věřím, že i dnešní krize to světlo na konci má, jen se odvážit jednat podle prověřených zkušeností našich předků a vyvarovat se chyb, které dělali i oni, neboť historie má své zákony a neúprosnou logiku.

DÍL I. DĚJEPIS TROCHU JINAK

V jedné ze slavných předscén ve hře Balada z hadrů se Jan Werich a Miroslav Horníček zamýšlejí nad tím, co znamená čas v dějinách. Neznám lepší analýzu toho, jak marginálním pojmem je současnost. A jak s sebou jako věžeňskou kouli stále vláčíme vlastní minulost.

JW: Slovo středověk je tak nejistá věc. Co to znamená středověk?

MH: Jak samo slovo naznačuje, je to střed věků mezi starověkem a novověkem.

JW: Střed věků, no dobře. Já to jistě říkám laicky, ale střed něčeho... Co je vlastně střed něčeho? Střed je bodem, který je stejně vzdálený od obou konců, řekněme. Za předpokladu ovšem, že ty konce jsou konstantní, tedy neměnné. Ale věk nemá konstantní konce. Věk má jenom jeden konstantní konec, a to je počátek. A ten je konstantní jenom proto, že nevíme, kdy to začalo. Kdežto ten druhý konec věku, ten je pořád v pohybu. Na každou vteřinu navazuje nová vteřina, na každou minutu nová minuta, hodina, den, týden, měsíc, rok, století. Ten konec jde pořád dopředu, pořád dopředu! Takže ten středověk, aby zůstal ve středu, musí taky pořád dopředu.

MH: Jinak by zaostával.

JW: No právě, zaostával by za novověkem. Právě proto středověk existuje jenom v myslích lidí. Středověk si vymysleli lidé žijící na konci toho tekutého novověku, řekl bych.

MH: Jo.

JW: A vymysleli si ho jenom proto, aby odreagovali svůj minderwertigkeit, svůj pocit méněcennosti, aby byli důležitější. Proto zesměšňují práci svých otců, praotců a prapraotců a nazývají to středověkem, ale zapomínají, že jejich novověk se musí jednou konsekventně stát středověkem z pohledu jejich dětí a praprapradětí. Ty se budou dívat zpátky na jejich středověk a náš novověk a budou říkat: No, no, no, nó. Všimněte si, jak jsem tolerantní.

MH: Tolerantní, ale pesimista.

JW: Ne! Já jsem jenom ponocný, který měřil čas, ale najednou zjistil, že měří něco, co neexistuje.

MH: Takže vy říkáte, že čas neexistuje?

JW: A podle vás existuje? Vy jste někde viděl čas? Potkal jste někdy na ulici čas? Na moři jste viděl čas?

MH: No to ne, ale...

JW: Nebo v letadle jste viděl čas? Zazvonil někdy u vás a vešel čas? Čas sám o sobě neexistuje mimo člověka. Čas existuje v představě lidí. Čas si vymysleli lidé jen proto, aby věděli od kdy do kdy a co za to. Čas je neblahý pokus člověka rozkrojit bochník věčnosti.

Jiří Voskovec a Jan Werich: Balada z hadrů,
upravená verze z roku 1957

Tenhle dialog jsem si zamiloval už v mladém věku, protože mi tak trochu pootevřel mé tehdy naivní oči. Dějiny se odehrávají v čase a mají své zákonitosti. Stále musíme vnímat kontinuitu dějin a stejně jako čas stále kráčí vpřed, kamsi vpřed se s námi pohybuje i náš svět. To, co nás obklopuje, je jen jeden z mnoha korálků, které tvoří pomyslný náhrdelník, symbolizující lidskou existenci. Náhrdelník může být krásný, ale je třeba o něj pečovat a chránit ho. Pokud se přetrhne, korálky se většinou těžko posbírají a navléknou zpět.

OČITÝ SVĚDEK A SKUTEČNOST

Oblíbenou fikcí je představa, že výklad dějin je objektivní, pokud historik pečlivě studuje dobové prameny. Jenže všechny zprávy zapisovali a zapisují lidé. Středověká kronika není o

nic objektivnější než dnešní komentáře v novinách. Nebo lépe řečeno – ani u jednoho z těch zápisů si nemůžete být jisti, zda je to pravda či není. Podívejme se na dva příklady.

V bitvě u Kressenbrunnů zvítězil český král Přemysl II. Otakar nad uherským králem Belou IV. Bitvě předcházelo jednání, na němž se panovníci dohodli, že česká vojska ustoupí od řeky Moravy, aby ji mohla uherská vojska bezpečně překročit, rozvinout se, a pak mělo dojít k bitvě podle rytířské regule. Jenže bitva začala mnohem dříve, než se podstatná část uherské jízdy přebrodiva. Tím logicky získalo spojené české a rakouské vojsko převahu a bitvu drtivě vyhrálo. Podle českých kronikářů byli na vině pohanští Kumáni, kteří přebrodivi řeku a zaútočili na křídle proti šikům Vítkovců. Ti se začali bránit a poté se české a rakouské šiky daly do boje (jak se dalo ostatně očekávat, protože nikdo nemohl tušit, zda bitva už začala či nikoli). Tak událost popisují současníci z řad Čechů. Naopak v uherských kronikách se píše, že žádný šik krále Bely IV. nezavdal příčinu k předčasnému zahájení bitvy, ale došlo k tomu na základě zrady českého krále. Tak to viděli uherští kronikáři. V maďarském dějepisectví tak platí Přemysl II. Otakar za jednoho z nejhanebnějších středověkých panovníků střední Evropy.

Zcela protichůdných popisů nejrůznějších historických událostí najdeme stovky a tisíce. A nikdo už se stoprocentní jistotou nezjistí, jak to bylo doopravdy. Ani dnes na tom nejsme s informacemi o mnoho lépe! Stejně jako je třeba pochybovat o přesnosti zpráv ze středověku, opatrní bychom měli být i při sledování zpráv o současných událostech. Metodicky vzato nejsou ničím jiným než potenciálním historickým pramenem (a podléhají tedy stejným zákonitostem).

Když vítězové píší dějiny, mají poražení co falzifikovat.

Zdeňka Ortová,
česká spisovatelka

Jako druhý příklad jsem úmyslně zvolil současnou událost. Vznik kyjevského Majdanu, svržení legitimní vlády prezidenta Janukoviče a domácí politický převrat. Podle zpráv, prezentovaných v té době u nás, došla stoupencům demokracie trpělivost. Zastánci proevropského myšlení vyhnali zkorumpovaného prezidenta, zaprodaného putinovskému Rusku, a nastolili demokracii v čele s Porošenkem a Jaceňukem. Podle ruského tisku došla naopak USA a Evropské unii trpělivost s prezidentem Janukovičem, který bránil svůj lid před porobou Západu. Proto ho pomocí nacionalistických, ze Západu placených bojůvek nedemokraticky svrhli a na jeho místo nelegitimně dosadili oligarchu Porošenka a s ním pohrobka banderovců Jaceňuka. V době, kdy u nás média horlila pro Majdan, jsem četl některé západoevropské noviny a občas jsem měl pocit, že popisují jiné události, než prezentovaly reportáže České televize. Později se začala objevovat svědectví lidí, kteří na Majdanu byli. Někteří ho popisovali jako nádherný demokratický happening, jiní jako násilnou revoluci a další jako zvůli. Ti všichni tam byli, a rozhodnout, čí svědectví je

pravdivé a čí nikoli, je stejně nereálné, jako už nikdy s jistotou nezjistíme, jak to bylo v bitvě u Kressenbrunnu.

Těmito dvěma příklady nehoruji pro agnosticismus, netvrdím, že se realita poznat nedá a pravda je neuchopitelná, jen upozorňuji, že při studiu lidských dějin, stejně jako toho, co se dnes děje kolem nás, se nevyplatí slepě věřit ideologům, kronikářům a médiím. Fakta musí do sebe zapadat a vyplatí se jim uvěřit až s určitým odstupem času, kdy se dají alespoň základní obrysy událostí porovnat. A kdy už vychladnou vášně a dokážeme se na události dívat s chladnou hlavou. Od českého vítězství nad Belou IV. uplynula rozhodně dostatečně dlouhá doba, abych se pokusil o úsudek, kde je pravda. S ohledem na události následující po bitvě u Kressenbrunnu bych spíše věřil české verzi, ne proto, že jsem Čech, ale protože je pravděpodobnější než ta maďarská. Přemysl II. Otakar měl v křesťanském světě pověst skutečného rytíře, a pokud by se dopustil hanebnosti, cizí kronikáři by to určitě zaznamenali. Jenže kromě uherských kronik nic takového doloženo není. Žádnou proradnost ve vztahu k této slavné bitvě mu nevyčítal ani jeho pozdější sok Rudolf Habsburský, který na něj jinak nakydal vědra špíny (často i vymyšlené). Ten by jistě tenhle fakt použil, pokud by byl pravdivý.

Čím méně přežilo očitých svědků, tím volnější ruce měli historici.

Alexandr Vasiljevič Suvorov,
ruský vojevůdce,
18. století

Jak to bylo na Ukrajině, si hodnotit netroufnu. Na to je příliš brzy, aby byl pohled historika věrohodný a reálný, protože dobrý historik musí být na rozdíl od novinářů a politiků trpělivý.

Zatím jsem ve zprávách jen zachytil, že na Ukrajině neustále klesá životní úroveň, lidé nemají co jíst, chybí energetické zdroje a mnohé evropské finanční instituce dávají od nově zvolené vlády ruce pryč pro obrovskou míru korupce. Nezabývám se moderními dějinami Ruska a Ukrajiny, jen se snažím přemýšlet o věrohodnosti historických pramenů. Třeba bude mít tenhle příběh pro Ukrajinu šťastný konec, což jim samozřejmě jako Slovan Slovanům přeji, ale je také možné, že šťastný nebude (což se obvykle stává, pokud se nějaký národ stane hříčkou v rukách mocných).

O hodnotě očitých svědectví napsal Karel Čapek skvělý apokryf, který nazval Římské legie. Vypráví v něm, jak se ve vinárně u jistého sicilského Řeka sešli Caesarovi veteráni. Řeč se záhy stočila ke vzpomínkám na slavné bitvy, jimiž v Galii prošli. Přes různé neshody na téma, kde která legie vlastně měla tábor, kdo komu velel a kolik nepřátel proti komu stálo, se nakonec dostali k bitvě u Alesia. Legionář Hillius si jasně pamatoval, že první den bitvu prohrávali, ale druhý den to zvrátili a slavně zvítězili. Legionář Bullio byl naopak názoru, že prohrávali pořád a už chtěli bitvu vzdát, když se nepřátelé vzdali dříve. Do rodícího se sporu

vstoupil legionář Macer poznámkou, že pokud on ví, žádná bitva u Alesia nebyla. Spor však nepokračoval, neboť legionář Bullio usnul. To bývá v politice jedno z nejlepších řešení konfliktu (znám přední politiky, kteří tuhle metodu zhusta používají).

Jak však říká starořímský učenec Tacitus, jeden z otců dějepisu, na události je třeba hledět „Sina ira et studio“ (tedy „bez záště a protěžování“, nebo též „klidně a nestranně“). Stanou se, ať se nám to líbí či nikoli. Můžeme je sledovat, hodnotit, ale nezabráníme jim.

MEDIA OMNIA VINCIT

Původně biblické heslo Veritas omnia vincit tvrdí, že pravda vítězí. Kromě jiných příležitostí se objevilo i na standartě husitského krále Jiřího z Poděbrad. Pro název této kapitoly jsem si ho vypůjčil a trochu upravil podle dnešní reality.

S věrohodností historických pramenů jsou potíže, i když jde jen o pouhá fakta. V případě bitev se středověcí kronikáři nikdy neshodují v tom, kolik stálo proti sobě rytířů na koních a pěších ozbrojenců. Stejně je to dnes ve většině zpravodajských relací. Podle sympatií novinářů se počet demonstrantů na téže demonstraci pohybuje od mizivého hloučku až k mohutnému zástupu. Téměř nikdy není jisté, kdo bitku začal, a stejně tak se míjejí svědectví o způsobu zákroku pořádkových sil. Jeden svědek je popisuje jako korektní a druhý jako neodpustitelně brutální. S fakty prostě byl, je a bude problém.

Ještě komplikovanější však je, pokud si přečteme hodnocení událostí a zamyslíme se nad nimi. Každý autor totiž do svého textu vnáší vlastní hodnoty a představy. Ty už překračují faktografickou stránku kroniky či článku a jsou nepochybně myšlenkovou nadstavbou, pro kterou není lepšího označení než ideologie.

Ve středověku hlásala církev z kazatelen příběhy, které ukazovaly na blahodárnost víry, a především na nezastupitelný význam církve a papeže. Podle momentální situace se připomínaly dobré skutky panovníka, případně šlechtického majitele panství (ovšem jen pokud byli štědrí k církvi). Kdykoli se papež, prelát, panovník či velmož zachovali hanebně, cudně se mlčelo, případně se, když už něco takového vyšlo na světlo boží, z kazateln věřícím vysvětlovalo, že to tak není a je to pouhá pomluva. Pro kázání se vybírala témata, která měla věřící přimět, aby byli poslušní. Současně se ve věřících (tedy především poddaných) vytvářely správné postoje vůči nepřítelům. Kazatelé hřímali proti skutkům ďábla, kacířů, nevěřících, mohamedánů, případně také proti sousedním panovníkům, s nimiž se ten jejich ocitl ve válce.

Ve všech barokních katechismech, jezuitských letáčích a oficiálně vydávaných knihách se skoro po celé 18. století oslavovalo křesťanství jako jediná cesta ke spáse a štěstí. K tomu samozřejmě patřila i poslušnost vrchnosti. Spílalo se protestantům, později francouzským volnomyšlenkářům a také osvícencům. Věřícím se z kazateln kreslily obrázky šťastné budoucnosti, k níž je povede církev a Habsburkové.

Média ovlivňovaná politiky, současná i ta nedávná, se chovají podobně. Dnes svým divákům, posluchačům a čtenářům předkládají v první řadě informace, které zdůrazňují význam a hodnotu politiky Evropské unie, prostor dávají komentátorům, kteří ji obhajují, a pokud se objeví kritik, je postaven na pranýř. Dojatým posluchačům se ukazují obrázky šťastné budoucnosti, k níž nás EU povede. Bez ohledu na to, kdo nás ohrožuje doopravdy, se v duchu politické doktríny staly USA Velkým bratrem a satanem je Rusko.

V opačném gardu totéž existovalo za socialismu, kdy se adoroval SSSR jako spojenec na věčné časy a mírotvorce, dštil se oheň a síra na agresivní politiku imperialistických USA. Ukazovaly se obrázky radostné budoucnosti, k níž nás povede komunistická strana. Ještě o něco dříve (hovoříme o době protektorátu Böhmen und Mähren) tehdejší média, ovlivněná Třetí říší, spílala bolševickému Rusku. Na tapetě byly i USA jako hanebný přísluhovač židovského zednářství, bolševického teroru a negrů. Českému národu se vnucovaly obrázky šťastné budoucnosti, k níž ho povede Hitlerova NSDAP.

Jen naivní čtenář si může myslet, že dříve to dělali ideologové, kazatelé a kronikáři špatně, ale dnešní ideologové, novináři a političtí komentátoři jsou konečně ti spravedliví a pravdomluvní. To hovoříme o oficiálních názorech. Každá řeka, včetně té mediální a ideologické, má však i vedlejší ramena, skryté přítoky a potůčky. Nikdy v minulosti se oficiální ideologii nepodařilo zcela umlčet hlasatele opačných názorů (proto existují i kroniky, které popisují svou dobu jinak než většina ostatních). Svobodu slova a nezávislost médií (i v těch veřejnoprávních se občas objeví bílá vrána) je třeba hýčkat a chránit.

Zajímám se o budoucnost, protože v ní hodlám strávit zbytek života.

Sir Charles Spencer Chaplin,
anglický herec a režisér,
20. století

Mnozí neposlušní, nevyvážení, ústnatí či takzvaní populističtí kazatelé, kronikáři, komentátoři a novináři hovoří někdy jazykem na můj vkus poněkud zemitým, někteří si libují v neověřených spekulacích, či dokonce senzacechtivých výmyslech, jenže od toho má mít čtenář rozum, aby si uvědomil, co vypadá pravděpodobně a co už je za hranou. Význam kverulantů je však v tom, že předkládají jiné názory a pohledy, než jsou ty oficiální. Bez kritiky vládnoucích elit a bez odvážných kazatelů by nebyl pokrok.

Pohled na historii a způsob prezentování událostí podléhal vždy stejným zákonitostem. Většina autorů se snažila vyhovět vládnoucím elitám. Pokud by čtenář vzal do ruky hromadu učebnic dějepisu a přehledů dějin, napsaných a vydaných od 18. století do současnosti, pak s překvapením zjistí, že v nich najde výklady protichůdné stejně jako oheň a voda.

V české produkci najdeme pohled barokní katolický, josefínský osvícenský, obrozenecký, habsburský prorakouský, buržoazní doby 1. republiky, nacistický z doby okupace, socialistický po roce 1948, jiný socialistický po roce 1968, dnešní po roce 1989, jiný dnešní po vstupu do EU. I když všechny přehledy vycházejí ze stejných pramenů, citují stejné listiny, kronikáře a dějepisce, uvádějí stejná data a jména panovníků, hodnocení se liší.

Důvod není ten, že by autoři historických přehledů byli amatéři, neznalí svého řemesla, neuměli pracovat s prameny, či dokonce úmyslně lhali. Ten důvod je strašně jednoduchý – lidské myšlení bylo vždycky ovlivňováno dobou, v níž dílo vznikalo. Reflektuje aktuální stav vědeckého poznání, platný právní systém a morálku, zabývá se takovými problémy, které společnost zrovna trápí. Je proto iluzorní očekávat, že by se v historických studiích barokních učenců objevily problémy migrace, že by se v prohabsbursky orientovaných přehledech zabýval někdo dějinami sebeurčení národů nebo že by se dnešní historici věnovali chvále monarchistického zřízení.

Proč to všechno tak obsáhle vysvětluji? Nemysleme si, že jsme spolykali všechnu moudrost světa. Naši předkové se ve svém pohledu na svět mnohokrát zmýlili, mýlíme se my a budou se mýlit i naši následovníci. Určitě se v mnohém mýlím i já. Stejně jako jiní historici, i já jsem spoutaný dobou, v níž jsem vyrostl, ve které žiji a k jejímž problémům se vyjadřuji. Dělán to na základě svého vzdělání, životních zkušeností, dobré víry, odpovědnosti vůči své rodině i v duchu lásky k této zemi. I to tvoří podněty, z nichž se formuje ideologie, ta individuální, ale zprostředkovaně i kolektivní. Pokud někdo s mými myšlenkami souhlasí a zajímá ho můj pohled na historii a současnost, ať čte dál. Pokud někdo s mými myšlenkami nesouhlasí, ale je ochotný o mých slovech přemýšlet, ať čte rovněž dál. Pokud však někdo s mými myšlenkami nesouhlasí a nemíní o nich přemýšlet, pouze mi hodlá spílat, ať raději tuto knihu odloží.

Ne že bych se bál kritiky, ale jak je z předchozích řádků zřejmé, na stejné události mohou mít lidé legitimně jiný názor. Pravdivost představ nezávážíte na laboratorních váhách, nezměříte přístroji a nedokážete jejich platnost lakmusovými papírky. Jedinou cestou je pochybovat, přemýšlet a snažit se pochopit své oponenty. Ale s tím, kdo o sobě nepochybuje a nemíní přemýšlet o názorech jiných, je škoda ztrácet síly a čas. Nenechme se zaslepit demagogy a falešnými proroky a nenechme se otrávit ješitnými vykladači politických pravd!

DĚJINY A MATEMATIKA

Teď si určitě mnozí položí otázku, co má společného matematika, nesporná královna mezi vědami, jež se zdobí korunou přesnosti a dokonalosti, s historií. Jenže takhle se mohou ptát jen ti, kteří dosud nepochopili, že vývoj společnosti má opravdu své zákonitosti. A na světě neexistuje zákonitost, kterou by nedokázala vyjádřit a modelovat matematika. Je tedy logické, že matematika vstoupila i na pole historického bádání. Nejde přitom o pokusy bezvýznamné, a už vůbec ne jen moderní. První studie, které analyzovaly historická fakta matematickými metodami, pocházejí z poloviny 19. století. Šlo o práce na pomezí historie a psychologie. Belgický matematik Adolphe Quetelet publikoval studii, v níž podle životních

osudů významných francouzských a anglických dramatiků analyzoval vztah mezi jejich věkem a tvůrčí potencí. Podstatně větší popularitu užití matematických metod zajistila studie o dědičnosti geniality Francise Galtona z roku 1869. Na tyto práce reagovali na přelomu 19. a 20. století Wilhelm Windelband a Heinrich Rickert, kteří přišli s teorií dvou samostatných vědních oborů. První se měl zabývat procesy, které autoři označili jako nomotetické a šlo o hledání obecných zákonitostí vývoje. Druhý podle nich popisoval v duchu tradiční historiografie dílčí události, které souhrnně označili jako idiografické. Podobné oddělení samozřejmě možné není, nicméně naznačilo, že se historické bádání nedá omezit jen na výčet jmen panovníků a data významných událostí. Metodu užití matematických metod pro studium historických souvislostí pak pregnantně formuloval na počátku 20. století Frederick Adam Woods, který pro ni vytvořil označení historiometrie. Dnes se tyto metody setkávají s velkým zájmem, neboť počítače umožňují zpracování obrovského množství dat a hledání korelací mezi nimi.

Základní lidskou slabostí je, že člověk nepředvídá bouři, když je pěkné počasí.

Niccolo Machiavelli,
italský učenec,
16. století

U nás se podobný směr bádání zatím příliš neuplatnil. Se vši skromností se musím přiznat, že jsem jedním z těch, kteří na toto pole již před mnoha lety vstoupili. V roce 1980 jsem jako aspirant v Československé akademii věd napsal práci, v níž jsem formuloval vztah mezi přírodním prostředím, způsobem obživy lidí a dynamikou změn lidové kultury v 18. a 19. století. Tehdy jsem zpracovával značné množství údajů z tereziánského, josefínského a stabilního katastru na jednom z prvních velkých počítačů u nás. Bylo to na ČVUT v Praze a data jsem převáděl na děrovací štítky. Myslím, že jsem v oné studii celkem jasně prokázal spojitost mezi analyzovanými faktory, na základě nichž jsem pak definoval čtyři ekokulturní systémy, které vysvětlují rozdílnou dynamiku společenských změn v Čechách od 16. století až do nástupu tovární výroby a pádu feudalismu. Odtud snad pramení i má záliba v zobecňování historických procesů.

ŽVANÍM, TEDY JSEM

Snad mi slovuťný zakladatel racionalismu, vynikající filozof René Descartes odpustí, že jsem takhle drze pozměnil jeho proslulý výrok Cogito, ergo sum (Myslím, tedy jsem). Chtěl jím upozornit agnostiky, kteří vše zpochybňovali a odmítali rozumovou podstatu existence, že již pouhým odmítáním dokazují, že jednají podle rozumu, a tedy existují.

Dnešní politici chtějí své voliče upozornit vodopády slov na nezpochybnitelný a pro většinu lidí smutný fakt, že tu jsou. Žvanit, žvanit a žvanit, i když nemám co říci. A pokud o něčem nic nevím, musím žvanit o to víc, aby to nikdo nepoznal.

Ale pozor, i žvanění je svým způsobem umění! Politici vytvořili specifický způsob mluvy, která používá důležitě znějící obraty, ale ve skutečnosti nic neříkají. Pokud se mají k něčemu konkrétně vyjádřit, pak neodpovědí, ale dozvíme se, že je třeba to nejprve „vydiskutovat“, „prodebatovat“, případně „řešit“. Řeknou-li něco, co nemá hlavu ani patu, pak to doplní sdělením, že „vyslali signál“. Pokud politik nepochopí otázku, pak obvykle začíná slovy „já osobně si myslím, ale je to jen můj názor, na poslaneckém klubu jsme o něm zatím nehovořili, že je třeba se tím zabývat, jak už jsem ostatně sám před lety upozorňoval,“ a dál pokračuje o něčem úplně jiném, než na co jste se ho ptali. Když hodlá popřít zjevnou skutečnost, tedy chce bezostyšně lhát, tak většinou „nemá relevantní informace, že by se to či ono stalo“.

Nikdo nemůže dobře mluvit, jestliže věci skutečně nerozumí.

Marcus Tullius Cicero,
starořímský politik, filozof a řečník,
1. století př. n. l.

Nevědí-li si politici před kamerami nebo mikrofony s něčím rady, vyjadřují to celou škálou obrátů, např. „nebyla dosažena koaliční shoda“, „budeme se tou věcí samozřejmě dál intenzivně zabývat“, „tenhle problém není zatím na pořadu dne“, „já osobně si myslím, že tím překračujeme rámec koaliční dohody.“ Oblíbené je rovněž rčení „rádi bychom to udělali, ale zatím jsme nenašli shodu s koaličním partnerem,“ „rádi bychom to udělali, ale opozice dělá obstrukce,“ nebo „rádi bychom to udělali, ale ještě se k tomu musí vyjádřit Evropská komise.“

Politika zjalověla nejen duševně, ale i formálně. Zdá se, že nenávratně pryč jsou časy kultivovaných projevů a jasných názorů. Tomuto marasmu se přizpůsobuje bohužel i masa lidí, kteří se k politice vyjadřují, od poradců a úředníků až po některé komentátory či novináře. Pokud někdo vysloví názor, který se nelíbí nebo nehodí, pak se řečník místo podstaty věci věnuje raději invektivám na hlavu svého oponenta.

Nejlepší sultán je ten, který často sedí ve společnosti vzdělanců, a nejhorší je ten, který často sedí se sultánem.

Sujfán as-Saurí,
arabský básník,
8. století

Za pochvalu Ruska (a je jedno, zda máte pravdu či nemáte) si můžete vysloužit nálepku „Putinův agent“, „zaprodanec KGB“, „proruská svině“ (a to vybírám jen ta přízviska, která se dají publikovat). Pokud pochválíte Evropskou unii, ti, kteří ji nesnášejí, vás zahrnou označením jako „bruselský vlezdoprdelka“, „europitomec“ a dalšími stejně libě znějícími sděleními.

Stejně tak si umíme říci své na domácí politické scéně. Můžeme si proto vysloužit přízvisko „dobroser“, „dobrotrus“, „kavárník“, „modropták“, stejně jako „fašoun“, „rasista“, „bolšoun“, „socan“, „černoprdelník“ či „agroferták“. Naštěstí se tím už začali naši politici zabývat a je možné, že v době, kdy tahle kniha vyjde, to už bude problémem dávné minulosti, protože nám zákon přesně určí, co smíme a nesmíme říkat, a jak nás potrestají, pokud to budeme říkat jinak, než nám dovolí. Doufám jen, že se mezi výrazy, za které budeme trestáni, objeví také perly politické hantýrky pánů vládců.

Nechci psát satiru, a proto se vraťme k celému problému seriózněji. Základní problém je v tom, že neumíme diskutovat. Tedy, my si myslíme, že to umíme, každý je přece schopen sestavit pár vět a více či méně reagovat na druhé řečníky. Jenže to je klam, neboť rétorika a umění vést diskusi jsou dovednosti, které je třeba se učit. Rétorika je obor, který se rozvíjel celá staletí, má svou teorii a logiku.

Od nejstarších časů všechny významnější evropské civilizace dbaly na to, aby lidé, kteří se měli v dospělosti věnovat věcem veřejným, prošli výchovou v rétorice. Ve starověkém Řecku se stala od 5. století př. n. l. základní složkou školní výchovy. Podle nauky sofistů měla obratně formulovaná slova přesvědčit ostatní členy obce, rétorika sloužila jako nástroj k dosažení politických, společenských a konec konců i osobních cílů. Podle sofisty Ísokrata nebyla jen naukou o formálním způsobu projevu, ale měla hlubší výchovný význam, neboť kultivovala člověka a přispívala ke zlepšování morálky. Proto ji stavěl co do významu na roveň filozofii. Aristoteles a jeho žáci ji chápali jako prostředek poznání.

Římská rétorika navazovala na řeckou, jejím nejznámějším představitelem je Cicero, autor několika spisů o teorii a dějinách řečnictví. Nejobsáhlejší dochovanou učebnicí antické rétoriky je spis Marca Fabia Quintiliana, který patřil k základním příručkám ještě na středověkých univerzitách.

Antická nauka rozlišovala tři druhy řečnictví – politické, soudní a slavnostní. Správný řečník měl při přípravě své řeči učinit pět kroků – sebrat věrohodný materiál, logicky ho uspořádat, stylisticky zpracovat, zapamatovat si svou řeč (tehdy se příspěvky nečetly koktavými hlasy z papíru) a kultivovaně ji pak na veřejnosti přednést. Způsob zpracování měl tři různé stupně podle určení (od povznášejícího až po věcný). Theofrastos z Eresu (městečka na ostrově Lesbos) pak definoval čtyři formální znaky dobrého projevu, jimiž jsou jazyková správnost, jasnost, přiměřenost používaných výrazů a vytříbenost.

Na antickou rétoriku navazovala (jako ve většině oborů) středověká řeholní a univerzitní učenost. Svůj význam si udržela proto, že základním způsobem výchovy lidu ke křesťanské víře bylo kázání. Obsahem kázání byl výklad evangelia, které se interpretovalo ve dvojí rovině – ve složitější podobě duchovním (ad clericos) a v jednodušší prostému lidu (ad populos).

V raně křesťanských obcích měl právo kázat pouze biskup a hlavním smyslem bylo přesvědčit váhající (nepokřtěných bylo více než křesťanů), aby přestoupili ke křesťanství. Teprve v roce 529 přiznal vaisonický koncil kněžím „právo kázat ve městech i na venkově“, ale přesto zůstala v západních zemích kněžská kázání spíše výjimkou. K rozvoji kazatelství došlo až od 11. století vlivem křížových výprav, s budováním měst a se vznikem nových řeholních řádů. V českých zemích se kazatelství všeobecně rozšířilo až ve 13. století (hlavně zásluhou žebrových řádů). Novým fenoménem se stalo lidové kazatelství, které vrcholilo v 15. století v době husitské revoluce.

Rétorika byla předmětem, který se vyučoval na všech církevních školách. Na konci 13. století vznikla v Praze dokonce první specializovaná škola ozdobného řečnictví. Na Vyšehradě ji založil Jindřich z Isernie, který přišel jako proslulý učenec kolem roku 1270 na dvůr krále Přemysla II. Otakara a působil zde jako diplomat. On sám vynikal jako řečník. Veřejný přednes nazýval diktátorstvím a krátká díla, určená k přednesu, diktamina. Mnohé z nich sám napsal a jsou to skvělé politické satiry, např. vyprávění o tom, že nový papež Řehoř X. byl zvolen na žádost českého krále, čímž přehání velikášství Přemysla II. Otakara (jak říkám, politici byli vždycky stejní).

Kazatelství byl způsob, jak vést přesvědčujícím a srozumitelným způsobem monolog. Existovala však ještě vyšší liga komunikace, a tou bylo vedení dialogu. Tohle umění bylo samozřejmě pro styk s věřícími nedůležité (stejně jako dnes, ani ve středověku se s lidem nediskutovalo, jen se oznamovalo). Dialog byl však základní metodou učenecké práce na půdě univerzit. Své myšlenky středověcí mistři nepublikovali v časopisech, ale museli je na veřejných slyšeních obhájit před svými kolegy.

Politik nikdy nevěří tomu, co říká, a proto je překvapen, když mu věří jiní.

Charles de Gaulle,
francouzský prezident,
20. století

Na všech vysokých učeních se žáci od prvních školních kroků učili umění diskuse. Na lekcích jim mistr přečetl text, pak ho rozebral, přednesl k němu námítky a způsob, jak námítky vyvrátit, a pak měli diskutovat žáci. I zkoušky se vedly formou diskuse, nikoli jen bezduchým memorováním faktů.

Základní podoba učeneckého dialogu se nazývala disputace. Učenec přednesl teze a oponent své kritické připomínky. Ten první se neurazil, nezačal na něj křičet, že to je spiknutí či neúcta, ale věcně mu jeho připomínky vyvracel. Podle potřeby se mohli střídát oba až do vyčerpání tématu. Nežvanilo se zbytečně, každý většinou věděl, kdy je další řeč zbytečná. A pokud to nepostřehl, mohli mu přihlížející důrazně naznačit, že už by měl skončit, protože neříká nic nového (to se sdělovalo většinou bučením a dupáním). Jakmile oba diskutující skončili, navzájem si zdvořile poděkovali a ocenili důvtip svého oponenta. Pak arbitr (děkan či kolegium mistrů) vyslovil svůj soud, zda přednášející svůj názor obhájil.

V některých disputacích vystupoval „programový“ oponent, který měl hledat slabiny ve všem, i v pravdách zjevných a nezpochybnitelných. Tomu se říkalo advocatus diaboli. Pouze kultivovanou disputací se třibil rozum a hledaly se takové argumenty a takové teorie, které se obhájit daly (a z hlediska dobových představ o pravdě měly tedy platnost).

Tentýž výrok, pronese-li jej mudrc, bude možná potrestán smrtí, vyjde-li však z úst šaška, vyvolá takové potěšení, že je to k nevíře.

Erasmus Rotterdamský,
nizozemský učenec,
přelom 15. a 16. století

Těžkou ránu metodě učeneckých disputací zasadila renesance, kdy se začaly v literatuře i ve vědě prosazovat národní jazyky (do té doby převládala latina a učenci se mohli kdekoli v křesťanském světě domluvit jedním jazykem). Národní jazyky likvidovaly univerzální charakter křesťanské vysokoškolské učenosti. Druhou ranou byl objev knihtisku, díky němuž začalo psané slovo vytlačovat ústní projev. Přesto si rétorika udržovala vážnost a i po třicetileté válce byla předmětem, který se vyučoval na všech středních školách (tedy v jezuitských a piaristických kolejích).

Dnes možná většina žáků vůbec netuší, co slovo rétorika znamená. Zato se učí tak podstatné věci, jako je teorie genderu či lidských práv. Nemám nic proti jakékoli učenosti, ale jsou znalosti, které mají jepičí život a školní předměty ovlivněné ideologií mi tak trochu připomínají povinný barokní jezuitský katechismus či marxismus-leninismus. Možná by stálo za úvahu, aby se děti, než aby papouškovaly dogmata, v nichž nemají jasno ani učenecké capacity, raději učily přemýšlet a diskutovat. I ve světě SMS a smajlíků má mluvené slovo své nezastupitelné místo.

DÍL II. DĚJINY VERSUS IDEOLOGIE

Neznám výstižnější alegorii plíživé proměny vzpoury proti útlaku v novou totalitu, než je Orwellova Farma zvířat. Nějakým zázrakem se mi tohle dílo v jakémisi pokoutním a špatně čitelném strojopisu dostalo do rukou už na střední škole (tehdy šlo samozřejmě o zakázanou knihu). Dodnes si vzpomínám, jak mne dojal příběh koně Boxera, který od začátku povstání proti zlému farmáři stál na straně pokroku. Dřel do úmoru, podporoval politiku prasat, nikdy za svou práci nic nedostal, a když mohl mít volno, šel pracovat sám nad „normu“, aby toho pro ostatní udělal co nejvíce. Nakonec se upracoval k smrti a prasata z něj nechala nadělat buřty. A já v záplavě informací Rudého práva o úspěšných sjezdech KSČ přemýšlel, zda může být něco tak hanebného pravda. Jaké hranice může mít demagogie a lež, a zda vůbec může být ideologie poctivá. Čas mne poučil.

V létě se jednou pozdě odpoledne farmou rozletěla zpráva, že se Boxerovi něco stalo. Sám šel odtáhnout fůru kamení od lomu k větrnému mlýnu. Ukázalo se, že poplach nebyl nadarmo. Polovina zvířat se z farmy rozběhla k pahorku, kde se stavěl mlýn. Boxer tam ležel mezi ojemi káry, krk natažený, neschopen ani zvednout hlavu. Oči se mu leskly, boky měl zbroceny potem. Z huby mu vytékal pramínek krve.

O tři dny později bylo oznámeno, že zemřel v nemocnici ve Willingdonu i přes veškerou péči, jakou jen lze koni poskytnout. Tuto zprávu zvířatům oznámil vepř Pištík. Uvedl, že byl přítomen posledním chvílím Boxera.

„Byl to jeden z nejdojemnějších okamžiků, jakých jsem byl svědkem,“ řekl Pištík, stírající si paznehtem slzy. „Byl jsem do poslední chvíle u jeho lože. A ke konci, když už skoro nemohl mluvit, pošeptal mi do ucha, že ho nejvíce trápí, že se nedožil dostavby větrného mlýna. ‚Kupředu, soudruzi,‘ šeptal. ‚Kupředu, jménem revoluce. Ať žije Farma zvířat! Ať žije soudruh Napoleon! Napoleon má vždycky pravdu!‘ To byla jeho poslední slova, soudruzi!“

Zde se Pištíkovo chování náhle změnilo. Na chvíli se odmlčel, jeho očka vystřelovala podezřívavé pohledy na všechny strany. Řekl pak, že se mu donesla hloupá a zlá pomluva, která kolovala během odvozu Boxera. Některá zvířata si povšimla, že na boku káry, odvázející Boxera, bylo označení Koňský řezník, což svádělo k závěru, že Boxer byl odvážen na jatka.

„Je téměř neuvěřitelné,“ řekl Pištík, „jak mohou některá zvířata být tak hloupá. Znáte snad přece,“ vykřikoval podrážděně, mrskal ocáskem a poskakoval na místě, „našeho milovaného Vůdce, soudruha Napoleona, ten by něco takového nikdy neudělal. Vysvětlení je ve skutečnosti velmi prosté. Káru dříve vlastnil koňský řezník, pak ji koupil zvěrolékař, který nestačil smazat starý nápis. Tím právě vznikl ten omyl.“

Zvířata si obrovsky oddechla, když to uslyšela.

George Orwell: Farma zvířat

NIC SE NEDĚJE NÁHODOU

Pokud prolistujeme zběžně učebnici dějepisu, najdeme v ní tříšť událostí – od vítězných bitev až po tragické porážky, od vzestupů říší až po jejich zánik, od dojemných příběhů věrnosti a lásky až po skutky odporné a zavrženíhodné. To vše pečlivě seřazeno podle zemí a kontinentů a samozřejmě chronologicky za sebou, abychom se v tom vyznali. Ty příběhy jsou každý pes, jiná ves – korunovace, založení kláštera, bitva, sňatek, povstání, sepsání kroniky, počátek těžby stříbra, první gotická stavba.

Učebnici dějepisu přečteme (někteří), u zkoušek z ní odrecitujeme, co si pamatujeme, a sotva držíme v ruce vysvědčení, s klidnou myslí na dějepis zapomeneme. Později se sice k některým událostem vracíme, když se díváme na historický film, během dovolené navštívíme hrad či zámek nebo si v časopise přečteme článek o historické zajímavosti. Tohle všechno jsou však ve své podstatě informace stejně bezvýznamné jako třeba reportáž o zdravé kuchyni nebo pátém rozvodu známé celebrity.

Jen výjimečně nás napadne přemýšlet o souvislostech dávných událostí, a to nejen co znamenaly kdysi, ale i ve vztahu k dnešnímu životu. Nejčastěji si opakujeme takové ty obecné postřehy, že Jan Hus zemřel pro pravdu a Karel IV. byl velký Čech. Ale jen málokoho napadne otázka, co má společného Zlatá bula sicilská s Evropskou unií? Kolikrát se musela Evropa bránit invazi muslimských vojsk a zda byla v tomto ohledu jednotná. Co má společného osidlování českých a moravských lesnatých krajín ve středověku se současnou migrační krizí? Jak je možné, že naši předci byli optimisty, i když žili v bídě, zatímco my máme proti nim neuvěřitelnou hojnost, a přesto fňukáme. Většinu lidí podobné otázky nenapadnou, protože mají dojem, že to přece nesouvisí.

Jenže ono to spolu souvisí. A po čertech hodně! Historie je totiž bezednou studnicí příkladů a zkušeností našich předků, jen je třeba umět se ptát a hledat. Nepodléhejme iluzi, že patent na rozum máme jen my a že jsme ta nejchytřejší generace, která za posledních pět tisíc let chodila po evropském kontinentu. Možná bychom se divili, kde bychom se na pomyslné stupnici chytrosti, odpovědnosti a schopnosti ocitli, pokud by se to dalo seriózně kvantifikovat! Zkušenosti předků bychom neměli házet bezmyšlenkovitě za hlavu jen proto, že se nám nehodí nebo nelíbí.

Zatímco se v Římě vedly porady, Saguntum bylo Hannibalem dobyt.

Titus Livius,
římský historik,
1. století př. n. l.

Fyzikální jevy mají své zákonitosti. Nad tímto tvrzením se dnes nikdo nepozastaví, to ví přece každý školák. Ale představě, že své zákonitosti mají i dějiny, mnoho lidí nevěří nebo si to vůbec neuvědomují. A pokud ano, pak připouštějí, že dějiny sice jistou logiku mají, ale tím to končí.

Většinou je vůbec nenapadne aplikovat mnohokrát prověřené pravdy na realitu naší doby. Ostatně, proč by to dělali? To, co dnes zažíváme, je něco unikátního a svébytného, to přece nejsou dějiny. Omyl!

Čas je veličinou relativní a časové hledisko je jen mechanickou čarou, která odděluje události, které se staly, od těch, které právě běží nebo se stanou. Jak kráčí čas, ta hranice se neustále posunuje a současné události se velmi rychle mění v historii. Běh času ovšem neznamená, že by události minulé a dnešní nesouvisely. Vývoj lidstva není nic jiného než gigantická stavba, která neustále roste, a naše realita je jen další patro této mohutné stavby.

Nejpodivnější na budoucnosti je představa, že naši dobu budou jednou nazývat staré zlaté časy.

Ernest Hemingway,
americký spisovatel,
20. století

Potíž při vnímání života je v tom, že chod lidské společnosti je mnohdy založen na zásadách, které se nám nelíbí. Proto před nimi zavíráme oči, ale to neznamená, že neexistují! Současný způsob života a myšlení má v sobě příliš jemnocitu a ohledů, které nám brání vidět realitu v její syrové skutečnosti. Před nepříjemnými pravdami volí většina lidí metodu pštrosa s hlavou vraženou do písku. Proto tolerují politiky, televizi a noviny, které konejší jejich svědomí polopravdami a nepravdami. Ochotně podléháme krásně znějícím řečem, ať již je pronášejí kazatelé víry, demokracie či lidských práv. Jenže tím se nevyhneme nutnosti nepříjemné kroky jednou provést, nechceme-li zahynout.

Lidské dějiny a tedy i náš život se řídí zákony společenského vývoje. Žádný politik by nezpochybňoval tvrzení, že jablko padá k zemi. Pokud se však hovoří o společnosti, ví sám nejlépe, co je správné, a to bez ohledu na to, co říká vědecká teorie.

O složitostech vývoje lidské společnosti vědí sami lidé většinou velice málo. Nejspíše proto panuje všeobecné přesvědčení, že poznání historie není příliš důležité a vůbec netrváme na tom, aby politici respektovali zákonitosti, které z něho vyplývají.

Jen blázen by se nechal operovat od politika, který nevystudoval medicínu a jeho jedinou kvalifikací je, že v parlamentu působí ve výboru pro zdravotnictví. Ukažte mi někoho, kdo by usedl do letadla, u jehož kniplu by seděl politik, který sice nemá pilotní zkoušky, ale zabývá se už třetí volební období problémem letecké dopravy.

Pokud by nám v některých situacích vadil nedostatek kvalifikace politika pro konkrétní činnost, proč nám nevádí, pokud politici bez příslušného vzdělání a praxe rozhodnou, že pro naši zem je prospěšný multikulturalismus? Vždyť tenhle proces teoreticky už mnohokrát vysvětlila kulturní antropologie. Jak je možné, že jsme ochotni akceptovat nedomyšlené a amatérské experimenty s naším životním stylem a hodnotami? Jak je možné, že naši politici nadřazují zcela iluzorní ideu panevropanství staletým tradicím a prověřeným zkušenostem vlastního národa, a my se tomu vůbec nebráníme?

Nejde o staromilství či zbytečné strašení, je to porušování zákonů společenského vývoje a může se nám zle vymstít. Ostatně jako každé porušování zákonů. Nic se neděje náhodou.

Věda o společnosti má smysl ne proto, že dává možnost poznat nezměnitelný běh událostí a osvobozuje člověka od rizika obtíží volby, ale proto, že umožňuje rozhodovat racionálněji a se znalostí věci.

Jerzy J. Wiatr,
polský sociolog,
20. století

DĚJINY JAKO DIVADLO

Složitost lidských dějin tkví v tom, že se v nich splétají osudy neuvěřitelného počtu lidí. Navzdory tomu má tenhle zdánlivý chaos svou vnitřní logiku a dá se vzdáleně připodobnit k dramatickému kusu. Dějiny jsou jedno velké divadlo, v němž se mění kulisy, kostýmy, dialogy, ale podstata děje je stále stejná, neustále se v různých variacích opakuje a vrací. Každý si při sledování divadelního představení všimne něčeho jiného. Stejně události mohou na diváky působit různě, protože záleží na úhlu pohledu. Diváci mají rozdílné vjemy a ty si interpretují podle svých osobních zkušeností, znalostí a vkusu. Po představení odcházejí z divadla někteří spokojení či nespokojení. Ale tak je to přirozené, umělecká výpověď nemá jen jednu tvář. Stejně je to s dějinami. Dva různé pohledy na stejnou historickou událost nejsou rozhodně chybou nebo podvodem.

Dějiny se obvykle opakují dvakrát, nejdříve jako drama, později jako komedie.

Karel Marx,
německý ekonom a filozof,
19. století

V jednom se však divadelní diváci jistě shodnou. Pokud sledují Shakespearovu tragédii vystavěnou podle klasického schématu (nejde-li ovšem o avantgardní a často zcela nesmyslné zpracování), zkušený divák tuší, co ho čeká. Vystupují různé postavy, pohybují se v různém prostředí, říkají různé, často nesmírně krásné myšlenky, ale vše téměř neuchopitelným způsobem směřuje k neodvratnému rozuzlení. I když se hrdinové často snaží, aby příběh tragicky neskončil, z logiky děje k tragédii nakonec dojde. To je klasické divadelní schéma, ale je to v lidských dějinách jiné?

Znaky nepořádku a neklidu jsou tyto:

lidé nosí přepychové oděvy,

muži se zdobí jako ženy,

mravy jsou nevázané,

lidé jsou zaměřeni pouze na zisk,

jejich činnost je neuspořádaná,

zvuky a hudby nepřístojné,

lidé nezachovávají zákony slušnosti,

starají se jen o vnější krásu a o udržování své existence,

nezachovávají pořádek.

Sün-c',
čínský konfuciánský filozof,
2. století př. n. l.

Srovnání vývoje společnosti s divadlem je zjednodušené, ale není od reality tak vzdálené, jak by se mohlo zdát. Pokračujme tedy tímto příměrem. V prvním dějství dobrého dramatu nepoznáte, o co se vlastně hraje. Získáte jistou představu, ale teprve na konci si můžete být jisti, o co autorovi doopravdy šlo. V dějinách je to stejné. Ani v nich není dlouho jasné, k čemu povedou různé události, dokud nenastane rozuzlení. Proměny společnosti se neodehrávají rychle a jejich důsledky nepřicházejí hned. Masivní příchod migrantů z jiného kulturního prostředí přináší sice problémy, ale skutečné důsledky pocítí až budoucí generace. Stejně jako na dobrém divadle, i v životě odvádí naši pozornost od hlavního děje

dobře volené vedlejší epizody, jimž často přikládáme podstatně větší význam, než ve skutečnosti mají (třeba ve srovnání s přílivem migrantů zcela marginální spory o Tibet). Lidé pak ovšem nejsou schopni pro množství detailů vnímat celek.

Rozhodně není dobré, aby se historické události hodnotily bezprostředně. Někteří historici tvrdí, že objektivní pohled si lze vytvořit až s odstupem dvou či tří generací. To platí i pro dnešek. Historické soudy o událostech, které vlastně ještě neskončily, nemají žádný reálný význam. A už vůbec bychom neměli vynášet historické soudy o živých osobnostech, protože teprve čas ukáže, zda měly či neměly pravdu (názor komentátorů je zcela irelevantní). I v případech divadla bychom měli hru zhodnotit až po závěrečné oponě.

TEORIE KOLA, SPIRÁLY A KYVADLA

Pokud přijmeme tezi, že se lidské dějiny vyvíjejí podle určitého řádu, pak musíme přijmout i fakt, že se podstata událostí neustále opakuje. Představu vývoje jako opakujících se cyklů najdeme už u antických filozofů, objevuje se v pracích středověkých církevních učenců, stejně jako filozofů moderní doby (počínaje Georgem Wilhelmem Fridrichem Hegelem, Fridrichem Engelsem a Charlesem Darwinem). Dnes se k ní vracejí i mnozí čeští odborníci (např. egyptolog Miroslav Bárta, historik Martin Kovář nebo geolog Václav Cílek).

Cykličnost vývoje lidských dějin vyjadřují autoři rádi různými obraznými příměry. Známým literárním obratem je „kolo dějin se neustále otáčí“. Symbol kola navozuje představu, že se události vracejí v podstatě na stejné místo. To by ovšem popíralo fakt, že se společnost vyvíjí. Představu kola proto nahradil známý Hegelův model spirály. Podle ní se sice události pohybují v kruhu, ale při každém návratu se dostávají o něco výše, neboť získávají novou kvalitu, již můžeme označit slovem pokrok.

Evropa neměla nikdy v dějinách, s výjimkou relativně krátkého období od poloviny osmnáctého století, nad Asií převahu. Těžiště ekonomické a politické moci se po staletí nacházelo ve východní nebo jižní Asii. Někteří historikové uvádějí, že Čína vytvářela v raném novověku skoro třetinu světového národního důchodu, zatímco Indie kolem pětadvaceti procent. To znamená, že z ekonomického hlediska byla Asie ve srovnání s Evropou ještě mnohem silnější, než je tomu dnes.

Ivo Budil,
český antropolog

Zatímco tenhle fakt respektují historické vědy i filozofie, politici si toho zřejmě nevšimli. Dosud jsem se nesešel s politickou koncepcí, která by rozebrala, v jaké fázi pohybu naše „kolo“ je, odkud vychází a kam směřuje. Evropa se dnes ocitla v ideologické a morální krizi.

To by ještě nebyla žádná tragédie, krizemi prošla v minulosti mnohokrát. Katastrofou však je, že politici nejsou intelektuálně schopni analyzovat, jak současnou krizi řešit. Nevymyslí víc než neustálé opakování impotentních summitů a veřejných diskusí.

Každé koncepční řešení je běh na dlouhou trať. Panovníci minulosti byli schopni hledat dlouhodobá řešení, protože vládli v zemi, která byla jejich dědictvím. Byl to jejich majetek, a proto o něj svědomitě pečovali. Hledali způsob, jak zemi posílit a v co nejlepším stavu předat svým následníkům.

Politika minulosti měla vize a dlouhodobé koncepce, o nichž se nám dneska ani nezdá. Český král Přemysl I. Otakar se koncem svého života orientoval na posilování vztahů s rakouským vévodstvím. V jeho politice pokračoval nástupce Václav I., aby jeho syn Přemysl II. Otakar legitimně převzal v duchu dlouhodobě vedené mezinárodní politiky českých panovníků rakouský knížecí stolec. To celé trvalo déle než třicet let. Poté, co severští Normané dobyli Normandii a Vilém Dobyvatel se v roce 1066 stal anglickým králem, byl rozhodně mocnější než král francouzský. Navzdory tomu byl ovšem jako normanský vévoda vazalem francouzského panovníka. To samozřejmě nebral v úvahu a k francouzským králům se choval jako jejich pán. Ti proto zahájili boj s Anglií o hegemonii nad územím dnešní Francie, který po čtyřech stech letech a po nejrůznějších peripetiích skončil jejich úspěchem.

Až budoucnost nám poví, zda by pro blaho Francie nebylo lepší, kdybychom já a Rousseau nikdy nežili,

Napoleon Bonaparte,
francouzský císař a vojevůdce,
přelom 18. a 19. století

Od počátku husitské revoluce vedlo české kališnické panstvo velice sofistikovanou mezinárodní politiku s cílem uznání kalicha. Přes dílčí úspěchy, jakými byla dohoda s basilejským koncilem nebo uznání jejich požadavků císařem Zikmundem, musel kališnický tábor neustále odrážet politické a náboženské útoky ze strany katolíků, neboť papež smlouvu s koncilem odmítl. Současně museli umírnění kališníci zápasit s domácími radikály. Svůj politický boj vedli nejméně po tři generace, než zvítězili a dosáhli povolení přijímat podobojí (jako první protestantská církev v celé křesťanské Evropě).

Neumím si představit, že by současné politické elity byly schopny vést dlouhodobě politiku, která by měla jasnou vizi, od níž by neustoupily při prvním neúspěchu nebo slibnější příležitosti. Na rozdíl od panovníků minulosti je totiž nezajímá časový horizont delší, než je jedno volební období. Po tu dobu se snaží nahospodařit si co nejvíce, a pokud to vyjde, pomocí slibů se udržet i v dalších volbách. Koncepční rozměr současné politiky se pohybuje v rozmezí čtyř let. A to ještě musíme odpočítat první půlrok, kdy se v rámci „hájení“ politici seznamují se svými rezorty, aby vůbec pochopili, co mají dělat. Odpočítejme rovněž

poslední půlrok, kdy se po hlavě vrhají do nového volebního maratonu a na skutečnou práci už nemají čas ani myšlenky. Zapomeňte na dlouhodobé politické koncepce, které by změnily naši společnost!

Období čtyř let je samozřejmě katastrofálně krátké, aby se daly řešit jakékoli zásadní společenské změny a seriózně překonat současnou politickou, ideologickou a morální krizi evropské společnosti. Čas obvykle vystačí jen na bezvýznamné kosmetické úpravy a spoustu planých řečí. Jediné, čeho je dnešní politik schopen, je summit. Hodně summitů. Když nelze nic dělat, alespoň se hovoří a hovoří.

Tím lze vysvětlit, proč žádný politik není schopen něco podstatného změnit. I kdyby totiž pochopil, co radí odborníci, a chtěl se tím řídit, nemá prostě na realizaci čas. Koncepční změny jsou běh na dlouhou trať. Hodně dlouhou, protože změny, které Evropa potřebuje, vyžadují dobu několika generací. Politici se při kritice neakceschopnosti a nekoncepčnosti zaštiťují tvrzením, že přece provádějí ne jednu, ale stovky změn.

Jenže ve skutečnosti navrhují bezvýznamné úpravy, na které si lidé nestačí ani zvyknout, a už se zase podmínky pro jejich život mění a zavádějí se úpravy jiné. A mnohé si často úplně protiřečí. Nikdo nemá jasnou koncepci, jakým způsobem chceme Evropu doopravdy vrátit na výsluní světa, kde v minulosti bývala. Moc v rukách současných politiků není nástroj k nápravě nedostatků, ale často je to jen hračka či spíše zdroj snadné obživy.

Tahle pesimistická představa zcela koresponduje s teorií o cyklických proměnách lidstva. Obrazný výklad přirovnává vývoj civilizací a kultur k lidskému životu. Stejně jako každá živá bytost, i civilizace prochází fází zrození, dospívání a smrti. Když vzniká, je mladá, nezkušená, ale dychtivá a dravá. Pak začne dospívat, získá sílu a chuť urvat pro sebe co nejvíce, postupně dosáhne vrcholu svých sil, má vliv a moc. Jenže pak přichází stáří, pomalu a nenápadně, a civilizace stejně jako my lidé ztrácí vliv, sílu a především vitalitu. V této fázi vývoje se dnes nachází Evropa. Stárnoucí civilizace slábne, trápí ji rozmanité neduhy a nakonec umírá. Graficky by se dal tento proces vyjádřit sinusoidou.

Na zemi ovšem nežije jediná civilizace či kultura. Každá se nachází v jiné fázi, některé jsou na počátku sinusoidy, jiné na vrcholu a další na konci. Kritici by mohli namítnout, že v dnešní době máme přece jednu moderní civilizaci, která laskavou globální náručí objímá celou zeměkouli a vychovává ty společnosti, které zaostaly. Je to pochopitelně nesmysl a spíše zbožné přání. Realita je taková, že Evropa ztratila vitalitu a ocitla se na konci oné pomyslné sinusoidy, zatímco třeba Čína nebo Indie stojí na jejím počátku, případně se blíží k jejímu vrcholu. Z onoho vrcholu naopak sestupují USA a možná i Rusko (v jeho případě se odhady liší). Alespoň tak prognózuje vývoj pro nejbližší století některé studie, které se cyklům věnují.

Historie je série depresivních opakování.

Georges Benjamin Clemenceau,
francouzský ministerský předseda,
přelom 19. a 20. století

Jiným modelem, který rovněž vychází z cyklické teorie, ale popírá představu kola či spirály, je teorie kyvadla. Podrobně ji formuloval poradce několika amerických prezidentů a vynikající politolog polského původu Zbigniew Brzeziński (mimořádně, jeho manželkou byla neteř našeho prezidenta Edvarda Beneše). Jeho představa není ovšem zcela originální a nová (najdeme ji třeba u Fridricha Engelse v jeho knize o francouzských revolucích).

Zbigniew Brzeziński přirovnává vývoj lidstva ke kyvadlu, které se pohybuje neustále zleva doprava a zase zpátky. Kyvadlo na jedné straně své dráhy stoupá a pohyb neustále zpomaluje, až dojde do „mrtvého bodu“. Tam se zastaví, pak se rychle začne vracet dolů a kinetickou silou pokračuje do protisměru, kde se celá fáze opakuje. Proto se v lidských dějinách pravidelně střídají revoluce a vlády, jenže žádná není schopna udržet vliv dlouho.

Levice získá za vlády pravice podporu a kráčí vpřed. Zvítězí a začne provádět své reformy, jenže časem ztrácí dynamiku, až se pohyb zastaví. Tehdy přichází o sympatie svých příznivců, lid ji svrhne a vlády se ujme pravicová opozice. Začne vládnout tak, že boří vše, co levice vybudovala a mění společnost podle svých představ. Nejprve má obrovskou podporu, ale pak se dynamika zpomaluje a zpomaluje. Nakonec dojde pravicové vládě dech (podle teorie kyvadla se dostane do mrtvého bodu), odchýlí se od potřeb lidu, budí nenávisť a není schopna akce. Dojde k další revoluci, zvítězí levice a kyvadlo se vrací po své tradiční dráze do opačného směru. Bourají se výtěžky pravice a plní se programové sliby levice (často se obnovují kroky, které dříve pravice zrušila). A tak neustále dokola.

CHILIASTICKÁ PŘEDSTAVA LÁSKY A PRAVDY

Představa, že láska a pravda zvítězí nad lží a nenávisť, je samozřejmě krásná. Naplňuje duchovně i emotivně lidstvo, povznáší ho a je dobře, pokud se podobné myšlenky objevují ve spisech učenců a umělců. Je však tragédie, pokud má někdo pocit, že lze podle nich reálně vládnout. To není protimluv, ale dějinami ověřená zkušenost.

Evropská historie zná spoustu vizionářských hnutí, kterým souhrnně říkáme chiliastická nebo utopická (namátkou ikonoklasti, albigenští, valdénští, adamité, němečtí Katzeři, utopičtí socialisti). Jejich podstatou je víra, že pravda (jedno, zda boží, dělnická či aktivistická) a láska zvítězí nad bezprávím, které páchají mocenské elity (případně církev, kapitalisté, Čína).

Při svém vzniku prakticky všechna vizionářská hnutí horovala pro obrodu morálky či náboženské víry jedinců, jíž se mělo dosáhnout sebeuvědoměním společnosti, tedy cestou nenásilnou. Jak však plynul čas a vznešené cíle se nedařilo prosazovat, stávala se tato hnutí stále útočnější a útočnější. Pokud se je nepodařilo zlikvidovat hned v zárodku (jako třeba

adamity), začala nakonec téměř všechna ve jménu své lásky k pravdě a nenásilí terorizovat, nebo dokonce zabíjet ty, kteří jejich vznešené myšlenky nechápali.

Nepodezřívejme církevní reformátory pražského vysokého učení v čele s Janem Husem, že usilovali o to, aby lidé vypalovali kláštery a ve jménu kalicha se zabíjeli. Nepodezřívejme utopické socialisty v čele se Saint-Simonem, Fourierem a Owenem, že plánovali zřizování pracovních táborů pro třídní nepřátele, STB a vedoucí úlohu KSČ. Tohle rozhodně nechtěl ani Karel Marx. Jenže nepochopení, rozmělnění a vypočítavé zkreslování myšlenek je po smrti údělem všech filozofů a vizionářů.

Historie není nic jiného než fabule, na které se shodla většina lidí.

Napoleon Bonaparte,
francouzský císař a vojevůdce,
přelom 18. a 19. století

Domnívám se, že by možná ani Václav Havel nesouhlasil s mnoha skutky, které se dnes dějí ve jménu jeho odkazu. Od okouzlení vizionářstvím Václava Havla směřují jeho následovníci k elitářství. Do izolace se stoupcí této ideologie uzavírají sami svým dogmatickým lpěním na zásadách, které v konfrontaci s realitou dnešního světa zjevně obstát nemohou.

Pro svou přezíravost k lidem s jinými názory si vysloužili posměšné označení „pražská kavárna“. Netuším, proč zrovna tohle. Nedá mi, abych nepřipomněl, že v procesu s Gustavem Husákem a Lacem Novomeským v padesátých letech minulého století byli ti dva komunistickým soudcem označeni za nacionalisty a kavárenské povaleče.

Ale zpět k dnešním „kavárníkům“. Stejně jako v blouzniveckých sektách minulosti, i dnes se mezi nimi objevují agresivní jedinci a každý neúspěch jejich myšlenek u nich vyvolává hysterické a často nenávistné výpady proti většinové veřejnosti. Tohle schéma vývoje vizionářství a utopie je obecně známé a historií stokrát prověřené.

Umím si představit, že po přečtení této teze se stoupcí ideologie lásky a pravdy otřesou a zatratí mne. Ale stejně jako v předchozích kapitolách opakuji, dívejme se na svět s rozumem a pragmatikou. Ne vše, co se nám líbí, je možné! Stejně jako komunisti nedokázali poručit větru a dešti, neporučíme my světu, aby byl veskrze dobrý a jednal jen podle pravdy. A to je onen problém.

Humanita dneska stojí tak vysoko, že i vrahům zachraňuje životy. Jen zavražděným ne.

Gabriel Laub,
česko-polský esejista,
20. století

V tuhle chvíli chodí po zemi asi sedm a půl miliardy lidí a rozhodně zdaleka ne všechny přimějeme čistotou svých myšlenek, aby „byli dobří“. Většinu lidí k tomu nelze donutit ani hrozbami, embargem, tresty, a dokonce ani válkou (viz „mírové“, nebo dokonce „humanitární“ bombardování).

Je nezpochybnitelným faktem, že v lidských dějinách nenajdeme jediný mocenský konflikt, v němž by pravda a láska zvítězila. A pokud existuje, já se omlouvám, ale neznám ho. Víím také, že všechny vizionářské a utopické směry vzaly v minulosti za své, protože jejich ideologie byly nereálné.

Dějiny totiž píší vítězové! Nemusí se nám to líbit, o lásce a pravdě lidé vždycky snili, ale dějiny se rozhodovaly na bojištích nebo dohodou mezi mocnými. Výsledek nikdy neurčovalo to, kdo jedná s láskou, ale kdo je aktuálně silnější. Při podobných příležitostech se také určovalo, co bude v rámci ideologie vítěze předloženo světu jako pravda.

Dokud na bojištích vítězili husité, pravdou byl utrakvismus a papež stoupencem d'ábla. Jakmile na Bílé hoře zvítězili katolíci, utrakvismus se stal kacírstvím a pravdou katolicismus. Když se v únoru 1948 chopili moci komunisti, pravdou se stal marxismus-leninismus a kapitalismus tím nejhanebnějším, co pod sluncem existovalo. Po svržení komunismu v listopadu 1989 se tím nejhanebnějším stal marxismus-leninismus (jen s rehabilitací kapitalistů se nám to nějak nezdařilo). Podobných případů najde desítky každý, kdo jen trochu zná dějiny. Vývoj lidstva se neustále mění. Chvíli je dobré to, jakmile se změní poměry, je dobré ono. A hybatelem nejsou vize dobra, ale síla.

Dějiny píší vítězové. Je jedno, komu tenhle citát přisoudíme, ať již to byl Caesar, Napoleon, Churchill či jiný politik nebo vojevůdce. Všichni však tohle věděli a podle toho i jednali. Je opravdu jedno, kdo to pronesl první, a nehledejme vši v margináliích. Někde jsem se dočetl, že jistý autor je hlupák, protože onen výrok přisoudil jinému velikánovi. Autora onoho výpadu ovšem nezajímalo, že jinak měl autor článku věcně pravdu. I tohle hnidopišství je pro dnešní způsob diskuse příznačné.

Realita je tedy taková, že dějiny opravdu píší vítězové a ti se čerta starají, zda jednají s láskou a pravdou, podstatný je výsledek. Ač nerad, znovu opakuji – to se nám nemusí líbit, ale je to tak! A bude to tak i nadále. Slovo kultivuje duši, ale rozhodně ne politiku a zájmy mocných.

TOLERANCE A NENÁVIST

Jistý francouzský osvícenec řekl ve sporu svému odpůrci: „Já s vámi nesouhlasím! Ale udělám vše pro to, abyste mohl svůj názor kdykoli svobodně vyslovit!“ Jistě krásná myšlenka, jenže celá staletí se jí náš svět neřídil a rozhodně se jí neřídí ani dnes.

Antický svět byl k odlišným názorům značně tolerantní. Ve starověkém Řecku to měli celkem jednoduché, neboť pouze svou vlastní společnost považovali za civilizovanou, všechny ostatní národy byly barbarské, a tudíž jejich slova nemohla mít váhu. Proto se o nich mohlo mluvit, ale nikdo se jejich smyslem netrápil, protože skutečně rozumný Řek je přece přijímat nemohl. Horší bylo, pokud Řek kritizoval řeckou civilizaci. Ale i tak mu to obvykle prošlo, pokud ovšem jeho slova neměla politické pozadí.

Známý je proces s athénským filozofem Sókratem. Ve svém životě mnohokrát prokázal osobní statečnost, bojoval proti Spartánům s mečem v ruce, stavěl se proti nezákonným rozsudkům v době hrůzovlády oligarchické třicítky. Několik let po skončení peloponéských válek byl obžalován, že „neuznává státem uznávané bohy, zavádí nová božstva a kazí mládež“. Ve skutečnosti nešlo o nic jiného než o politický proces, protože Sókrates kritizoval chyby athénské demokratického zřízení. Byl odsouzen k trestu smrti, a i když mohl z vězení uprchnout, dobrovolně se rozsudku podřídil a v roce 399 př. n. l. vypil číši jedu.

Starověký Řím byl rovněž celkem tolerantní. Urážet byste mohli bohy i politiky, s výjimkou těch, kteří měli zrovna moc a mohli by se vám pomstít. Jenže tresty za podobnou neúctu padaly obvykle jen na hlavy vlivných opozičních soupeřů, nikdy ne na prostý lid. V tavernách a na ulicích si mohl v podstatě každý říkat, co chtěl. V tom byli proslulí římscí legionáři, kteří se často vysmívali slabostem svých velitelů. Traduje se, když Caesarovi vojáci vstupovali do bran jakéhosi města, skandovali před shromážděnými davy: „Občané, ukryjte své manželky, přivážíme vám plešatého nemravu!“ Slavný Caesar byl u toho a ani ve snu ho nenapadlo své vojáky kárat, nebo dokonce trestat. Představte si, jak by něco takového dopadlo dnes, pokud by Prahu navštívila hlava NATO a jeho doprovod by sděloval (určitě mnohem méně početnému a nadšenému davu přihlížejících občanů) něco podobného.

V antice se trestaly opoziční názory jen tehdy, pokud měly politický rozměr, ale osobní či náboženské posměšky se většinou tolerovaly. Řím měl své bohy, ale bylo jich příliš mnoho, a navíc se ctili i bohové dobytých zemí. Proto se na ně nebraly takové ohledy, jako když se chránila úcta k bohu jedinému. Římská společnost byla ve své podstatě jednoznačně sekulární, civilní. Kněží neměli politickou moc, jen ideologickou a reprezentační.

Změnu v přístupu k toleranci přineslo křesťanství. Uznávám, že podobné tvrzení má charakter hypotézy, protože se těžko dají najít statistická či jiná data, jimiž by se dalo kvantifikovat. Jenže v historii, pokud chcete analyzovat ideologii a duchovní hodnoty, musí každý autor do svých teorií vnášet subjektivní pohled. Já to se znalostí pramenů a souvislostí tak vidím. To jen na vysvětlenou těm, kteří se mnou nebudou souhlasit. Jak to v kapitole o toleranci a nenávisti předpokládám.

Vešli jsme do podlouhlé budovy. Nejprve jsem myslel, že je prázdná, pak jsme ale uviděli asi stovku modlitebních koberečků, na každém jednoho súfího v poloze vyjadřující klid a zbožnou pokoru. Ten pohled mě velmi potěšil a chválil jsem Alláha, neboť jsem mezi muslimy spatřil důkaz větší zbožnosti, než jsem viděl u křesťanů.

Usáma ibn Munkiz,
emír ze Šajzaru,
12. století

Ve zmatcích po pádu římské říše získávalo plíživě moc křesťanství. Nejprve na regionální úrovni, ale za císaře Karla Velikého se poprvé přihlásilo o hegemonii chytrým tahem papeže Lva III. O Vánocích roku 800 korunoval Karla římským císařem (tenhle titul se po pádu římské říše přestal v západní Evropě užívat). Císař mu složil formálně hold, který měl tehdy význam jen symbolický, ale v pozdějších staletích z něj papežové odvozovali, že církevní moc je nadřazená světské. Podle kuriálního výkladu usedali na stolec svatého Petra biskupové z vůle Boží (a stávali se z nich papeži), zatímco císařem se stával volený římský král z vůle papeže. Vleklý boj mezi papežstvím a císařstvím vyplnil prakticky celý vrcholný středověk. Podstatné však je, že se z kdysi sekulárních států staly státní útvary do značné míry teokratické.

Propojení světské moci s náboženskou, k němuž v Evropě došlo ve středověku, je velice podobné současné podobě většiny islámských zemí. Jen na okraj, tenhle časový posun odpovídá matematickým modelům. Křesťanství vzniklo v roce 0, a teokratický státní model se v plně šíři ustálil někdy ve 12. až 13. století. Islám vnikl na počátku 7. století, teokratickou podobu měl vždy a uchoval si ji i dnes, kdy uplynulo zhruba třináct století od jeho vzniku.

Teprve teokratizace světské moci vedla k postupnému omezování svobody slova. Monopol na ideologii uchopila pevně do svých rukou křesťanská církev, v jejích dogmatech se začaly objevovat názory, že prostý věřící nemá žádné právo mluvit do věcí víry a vlastně ani vlády. To vše směli jen kněží, kteří byli jako jediní nadáni Bohem k tomu, aby vykládali jeho vůli. Každý jiný názor byl prohlášen za kacířství, bez ohledu na to, zda byl rozumný a spravedlivý či nikoli. Středověk přijal v komunikaci o veřejných záležitostech model netolerance a nenávisti.

Navzdory svému fundamentalistickému výkladu víry začal způsob komunikace měnit až protestantismus. Mezi jeho dogmata patřil požadavek „svobodného kázání slova Božího“ a součástí reformy byl návrat do časů raného křesťanství, kdy byly obce prvních věřících ještě demokratické.

I když se o podstatě pravdy evangelí v reformaci nediskutovalo, o svátostech a dalších věroučných záležitostech se spory vedly, právě tak jako o způsobu uspořádání protestantských obcí, o morálce či postavení kazatelů, tedy o věcech, které byly dříve tabu. I když byl z náboženského hlediska protestantismus fundamentálnější než katolicismus, ve věcech veřejných byl mnohem otevřenější, a proto vyhovoval rodící se vrstvě západoevropských kapitalistických podnikatelů. Boj proti feudalismu se od renesance vedl

jako zápas o svobodu slova. To bylo také jedno z klíčových témat Velké francouzské revoluce, i když šlo samozřejmě o revoluční fikci, protože ti, kteří hlásali monarchistické ideje, končili navzdory tomu zhusta na popravišti. Pod pojmem svoboda slova se chápalo šíření názorů, s kterými souhlasili revolucionáři. Ve Francii vznikl model politických frakcí a stran, které si nevybíravě spílaly, aby získaly vliv. Tyto události se staly prototypem dalšího evropského vývoje, v němž se původní diskuse protestantů o veřejných záležitostech a morálce měnily v nástroj získávání vlastního vlivu.

V průběhu 19. století se konstituoval moderní politický život, založený na existenci politických stran, které do veřejného prostoru vnesly sebechválu vlastních politických hodnot a zatracování těch konkurenčních. Tenhle neblahý vývoj se vyhroutil ve 20. století v prostředí totalitních režimů (fašismus, komunismus), které z opozičních názorů udělaly trestné činy.

Svoboda slova v podobě, jak ji chápali osvícenci v 18. století, ve 20. století neexistovala a ani porážka totalitních režimů nic nevyřešila. Dopadlo to stejně jako ve Velké francouzské revoluci – byla zavedena svoboda slova, jejíž součástí bylo trestání těch, kteří by obhajovali ideje fašismu či komunismu. S prohlubováním „náboženství“ lidských práv se potom stále více rozevíraly a rozevírají nůžky mezi tím, co lze říkat a je korektní (tedy odpovídá představám vládnoucích elit a aktivistů) a co je nekorektní a mělo by se trestat (což jsou všechny jiné názory, ať již hloupé nebo chytré, nenávistné, vlastenecké, sobecké či prostě jen naivní). Proto se dnes na vládní úrovni a v parlamentu vedou polemiky, jak potrestat ty, kteří se křivě podívají na stoupence jakékoli menšiny, jak potrestat humoristu, který si troufl někoho nebo něco parodovat, jak potrestat řečníka, který hlásá jiné hodnoty, než se líbí oficiálním ideologům a Bruselu. Dnešní technologové moci se z hlediska svobody myšlení a slova chovají stejně totalitně jako mnohé odporlivé režimy minulosti.

Co je však smutné, že se podobně chová i většina lidí. Nikoho ani nenapadne, aby o názorech druhých přemýšlel. Jakmile řekne někdo něco, co máme zafixováno jako „nekorektní“, klidně bychom takového člověka ukamenovali, ani nás nenapadne přiznat mu právo na jeho vlastní názor. Nenávist se kvůli politikům a médiím stala základním kritériem diskusí o věcech veřejných. Ale vinu neseme i my sami, vlastní nevzdělaností, netolerancí, pýchou. Čím méně o věcech veřejných víme, tím jasnější máme stanoviska, co je správné. Jen málo lidí si jde nastudovat fakta, pokud se setkají s něčím, co se jim nelíbí, aby si prověřili, zda je to pravda či není. Mnohem snadnější a pohodlnější je stoupence opozičních názorů denuncovat.

Čím více ztrácejí nohsledi současné evropskounijní a lidskoprávní ideologie půdu pod nohama, tím nenávistnější jsou. Jenže žádná struna se nedá napínat donekonečna. Z jeviště dějin postupně zmizeli inkvizitoři, jakobíni, nacističtí kati, komunističtí estébáci. Není krásnější pocit než si v klidu a s rozvahou vyslechnout jiné lidi a jiné názory, aniž bychom se otřásali hnusem. Tolerance je jeden ze základních principů jakékoli smysluplné lidské existence. V rodině, v práci i ve věcech obecních a státních.

MODEL MAJDAN

O Rusku se dnes nedisktuje na základě logických argumentů (ale upřímně, o čem dokáže Brusel mluvit logicky?). Euroasijský obr jménem Rusko (zabírá osminu obyvaného zemského povrchu) byl prohlášen za ďábla a kdo na něj odmítá plivat, je kacír a měl by být ukřižován. Politickým zdůvodněním tohoto názoru je překvapivý argument, že to přece každý ví. A kdo to neví, je Putinův agent. Jenže nějak zapomínáme, že ne každý, kdo s někým nesouhlasí, musí být nutně agentem druhé strany. Stále máme pod kůží komunistický normalizační slogan: „Kdo není s námi, je proti nám!“ Jenže kdo není s námi, nemusí být nutně nepřítel, má prostě jen jiný názor. To jen na okraj.

Nikdo nikdy nezjistí, co se stalo na Ukrajině a na Krymu doopravdy a jaké záměry stály v pozadí. Pohledem z vnějšku můžeme jen rekapitulovat události, ale viníka hledá každý jinde. Neudělám tu pošetilost, abych se postavil do zástupu analytiků, kteří mají jasný názor a přesně vědí, kdo za co může.

Vím však, že politiku „Drang nach Osten“ uplatňovali němečtí panovníci od nejstarších časů. Ve jménu šíření křesťanství jejich vojenské oddíly drancovaly a vraždily, protože tak se šíří víra i demokracie. Řád německých rytířů vznikl koncem 12. století pro ochranu Kristova hrobu v Jeruzalémě. Jenže po řadě neúspěchů se přesunul do Pruska (dnes severní Polsko) a tam po celá staletí vedl agresivní politiku vůči Polsku a jeho východním sousedům.

Kolem poloviny 18. století se na ruském trůně usadili carové, kteří pocházeli z vlivných německých šlechtických rodů (mezi ně patřila i Kateřina Veliká). Od té doby kráčela pruská a ruská politika ruku v ruce. Zbytku střední Evropy dělala jenom vrásky na čele a přinášela škody na životech a majetku. V 19. století se však něco pokazilo a posléze přišly dvě velké světové války. Německo a Rusko se staly nesmiřitelnými nepřáteli. Rusové a Němci si jdou už hodně dlouho po krku, ostatně, to velmoci dělaly v dějinách vždycky. A dělají to i dneska.

V těchto mocenských souvislostech nevěřím na spontánní vznik Majdanu (a ostatně nevěřím ani mnoho zasvěcených politických komentátorů a přímých účastníků akce v Kyjevě). Při studiu dějin by se však člověk neměl řídit vírou, není to náboženství, platí jen fakta. Náhodou jsem objevil tuto myšlenku: „Síla Ruska může být podkopána jenom jeho oddělením od Ukrajiny. Je třeba Ukrajinu nejen oddělit, ale také ji postavit proti Rusku, národ rozdělit na dvě části, a pak se jenom dívat, jak bratr zabíjí bratra. Proto musíme najít a vychovat zrádce z prostředí ukrajinské nacionalistické elity a s jejich pomocí zvrátit situaci až do stadia, kdy budou Ukrajinci nenávidět vše ruské. Všechno ostatní je jen otázka času.“ Věřte tomu nebo ne, ale tuhle politickou koncepci formuloval ve druhé polovině 19. století „železný kancléř“ Pruského království Otto von Bismarck!

Pokud v úvodu téhle knihy říkám, že na objektivní hodnocení historických událostí je třeba odstupů několika generací, platí to i v případě Majdanu. Zmiňuji ho kvůli jiné myšlence. Majdan totiž představuje obecný model, jakým je možné zvenku pomocí relativně malé skupinky lidí rozvrátit nepohodlný politický systém (samozřejmě jen takový, který je v krizi nebo pod silným mezinárodním tlakem).

Na stejném principu fungovaly akce v rámci „afrického jara“. Podívejte se do českého tisku z té doby, který jáás nad tím, že se do zaostalých muslimských zemí konečně dostalo světlo

demokracie. Je tragikomické, že za nositele demokracie byli považováni často fundamentální islamisté. Nedávno i americký prezident Obama přiznal, že vojenský zásah v Libyi proti Kaddáfího režimu byl největším politickým omylem jeho prezidentského období. Co je pro nás horší, je nesporný fakt, že africké jaro bylo jedním ze spouštěčů migrační vlny do Evropy. Ale za tohle si můžeme my sami, hloupost se v politice vždycky vymstí!

Historie, ta nemá kdy na spravedlnost.

Stefan Zweig,
rakouský prozaik,
první polovina 20. století

Model převratu na principu Majdanu zná samozřejmě i naše historie. Jedním z příkladů je osudný převrat v Českém království v roce 1618, který vyústil ve třicetiletou válku. V dějepise se obvykle učíme, že čeští protestanti už nemohli déle snášet rostoucí útlak ze strany katolického tábora, proto nakonec povstali a na znamení protestu svrhli z oken Pražského hradu královské místodržící Jaroslava Bořitu z Martinic a Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka spolu s písařem Fabriciem. Tím začalo české stavovské povstání. Jenže bylo to opravdu české povstání? Podle názoru některých současných historiků, kteří tuto událost analyzovali, šlo nejspíše o akci, jejíž kořeny musíme hledat v německých zemích a nikoli v prostředí domácí české šlechty. V Čechách existovaly na konci 16. století dva silné protestantské tábory, českobratrský, český, a luteránský, německý. Rozhodně netáhly za jeden provaz, vedly mezi sebou neustálé věroučné rozpory a velmožové obou stran k sobě neměli ani lidsky blízko (českobratrská šlechta byla domácí, luteránská se rekrutovala z přistěhovalců). Habsburkům a stoupencům nekompromisní rekatolizace vadili více luteráni, protože měli vazby na luterány v říši, a ti byli pro habsburskou politiku ve střední Evropě podstatně nebezpečnější než izolovaná českobratrská víra.

Katolíci neustále luterány provokovali, přičemž se snažili využívat různých klíčků v zákonech. V roce 1614 se pokusil nový pražský arcibiskup Jan Lohelius uzavřít luteránský kostel v Hrobech, tamní měšťané ho však i s jeho doprovodem odehnali kamením. Obdobně dopadl benediktinský opat Wolfgang Selendr, když chtěl měšťanům odejmout nově dokončený kostel v Broumově. Ze zemského hlediska šlo o bezvýznamné šarvátky, ale protestantská opozice z nich udělala symbol svého vítězství (navzdory oficiální podpoře katolicismu panovnickým dvorem si německy mluvící obyvatelé pohraničních krajů luteránskou víru vzít nenechali).

V červnu roku 1617 byl na českém sněmu přijat za titulárního českého krále a následníka trůnu arcikníže Ferdinand, přes důrazné protesty části domácích radikálních luteránů. Ihned po této volbě katolíci zahájili své tažení. Hrobští měšťané byli pod hrozbou těžkých trestů nuceni svůj kostel rozbořit, ale broumovští ten svůj zatím uhájili.

V duchu Majestátu náboženské svobody z roku 1609 se sešel sbor protestantských defensorů a v březnu roku 1618 zaslal císaři Matyášovi stížný list na porušování zemských svobod a žádost o svolání nového sněmu. Jenže staříčký a v diplomacii zkušený Matyáš necouvl a svého mladšího příbuzného Ferdinanda podpořil. Navíc byl v té době už těžce nemocný a jeho kroky nejspíše řídili radikální katolíci. Sněm zakázal a pohrozil tresty všem, kdo by příkazu neuposlechli. Protestantská opozice se rozhodla, že neposlechne.

Až potud je vše jasné. Jenže teď je třeba udělat malou odbočku. V říši stáli od poloviny 16. století proti sobě katolíci, sdružení v Katolické lize, a luteráni, kteří založili Protestantskou unii. I když mělo jít o spolky na ochranu víry, jednalo se v podstatě o mocenská uskupení (na úrovni dnešních politických stran). I v říši se začali vehementně prosazovat stoupenci tvrdé rekatolizace a Protestantská unie krok za krokem oslabovala. To samozřejmě její členové cítili a hledali všechny způsoby, jak zbrzdit Habsburky (kteří stáli v čele Katolické ligy). Ideální cestou bylo samozřejmě způsobit jim vleklé potíže na jejich území, protože pak nebudou mít sílu věnovat se poměrům v říši. Proto nejen podporovali, ale zdá se, že dokonce iniciovali malé Majdany v habsburských zemích (např. povstání sedmihradského velmože Bethlena Gabora v roce 1619). A stáli samozřejmě i za druhou pražskou defenestrací.

Že je toto podezření reálné, dokládá sled událostí a hlavně účastníci tohoto aktu. Jednalo se o vlivné velmože, z nichž většina měla osobní napojení, ať již rodinné či přátelské, na přední německé luterány. V předvečer konání sněmu protestantů (22. května 1618) se na konspirativní schůzce sešla asi desítky šlechticů v pražském paláci Albrechta Jana Smiřického ze Smiřic. Na ní se spiklenci dohodli na tajném plánu uspořádat defenestraci, což byl trest, který dříve představitelé stavů stanovili pro zrádce víry.

Nejaktivněji prosazoval radikální řešení hrabě Jindřich Matyáš z Thurnu, který dlouhodobě kritizoval habsburskou vládu. Právě před několika dny obdržel předvolání do Vídně. Ať už by poslechl či nikoli, hrozil mu trest, možná i ztráta hrdla. Pro něj bylo povstání jediným řešením jeho osobních problémů.

Jiným předním vůdcem povstání byl Jáchym Ondřej Šlik. Vystudoval na univerzitě v Jeně, byl dokonce jejím rektorem. Devět let působil jako vychovatel saských princů a v roce 1609 získal inkolát v Českém království. V době povstání neuměl ještě ani pořádně česky.

Dne 23. května 1618 se sešli zástupci protestantských stavů a spiklenci tam v bouřlivé atmosféře navrhli jít na Pražský hrad za místodržiteli. Ani v téhle chvíli ještě většina účastníků sněmu netušila, k čemu dojde. Všichni, včetně obou místodržících, předpokládali, že se bude jednat. Jenže radikálové strhli ostatní, místodržící skončili na dně příkopu a život jim zachránily jen odpadky, které se tam povalovaly na hromadě.

Několik radikálů strhlo celou zem do krvavého a beznadějného povstání. Němečtí spojenci nakonec české protestanty opustili (to dokumentuje směšná epizoda vlády tzv. zimního krále Fridricha Falckého, který tehdy stál v čele Protestantské unie). K modelům Majdanu totiž patří, že mouřenín splní svůj úkol, a pak už jeho zahraniční spojence nezajímá. Ale to už je jiná kapitola.

Rysy Majdanu (převratu, který iniciuje úzký okruh zasvěcených na základě podpory ze zahraničí, a dokáže strhnout větší či menší část obyvatel své země) měl i komunistický převrat v roce 1948. Sovětský svaz tehdy inicioval „hlas lidu“ na Staroměstském náměstí.

Pokud bychom v našich dějinách hledali hlouběji v minulosti, najdeme další příklady. Třeba přijetí bavorského kurfiřta Karla Alberta pražským arcibiskupem a částí české šlechty za českého krále na podzim roku 1741 (na začátku válek o dědictví Marie Terezie). I na tenhle krok nakonec fatálně doplatil především prostý lid. Ukrajincům, Libyjcům, Tunisánům ani jiným rozhodně nepřeji nic zlého, obávám se však, že model Majdan mívá prakticky pokaždé stejný konec.

DEMOKRACIE A VÍRA

Obávám se, že jen málo lidí přemýšlí o tom, na jakých principech je postavena moderní představa o demokracii. Nemyslím tím zásady, které se za demokratické vydávají, ale celý filozofický systém demokracie. Kde se vzalo přesvědčení, že demokratické zásady jsou jediné správné? Dají se vůbec logicky a rozumem dokázat?

Odpověď na tuhle otázku mi kdysi sdělil jakýsi student politických a sociálních věd. Podle něj demokracie stojí na pevných základech, jimiž jsou lidská práva, mezinárodní úmluvy a ústava. Fajn, jenže na jakých základech byla definována lidská práva? A kdo formuloval mezinárodní úmluvy a ústavu? Samozřejmě lidé. Vytvořili soubor představ, ale dají se ty představy vědecky obhájit? Kdo řekl, že jsou správné?

Přece veřejné mínění, obecná shoda, politici, kteří dostali mandát od svých voličů, vysvětlil mi onen mládenec. Ze svého pohledu, jehož jistotou jsou dogmata vládnoucích ideologů, měl pravdu.

Já však tvrdím, že člověk by měl jít ke kořenu problému, pokud se chce dobrat alespoň přibližné pravdy. Pokud pomínu bezvýznamné detaily, pak tvrdím, že zásady demokracie stojí na pravdách, které nejsou ničím jiným než dogmaty.

Dogma, abychom si rozuměli, není urážka. Je to termín, který formulovala katolická církev a označuje pravdy, které jsou z hlediska víry tak zjevné, že se o nich nediskutuje, ba dokonce je kacířstvím o nich pochybovat. Správnost dogmat vychází z evangelií (tedy z nezpochybnitelných pravd zjevených Ježíšem Kristem) a z názoru papeže (Bohem osvětleného a neomylného). Dnešní demokracie je systém hodnot, které tkví v ústavě (nezpochybnitelné pravdě zjevené politiky) a názoru Evropské unie (osvětlené voliči, a tedy neomylné). Úmyslně to trochu ironizuji, ale podstata je opravdu naprosto stejná. Víra v demokracii je stejnou vírou jako křesťanské náboženství.

Přístup ke křesťanství byl od počátků iracionální, nicméně víru brali lidé ve středověku za určující pro veškeré své konání. Naději ve spasení považovali za důležitější než vlastní smrt, neboť tím začínala jejich druhá a lepší existence. Problém byl, že nikdo nedokázal racionálně definovat a vysvětlit teologické a filozofické aspekty celé té věci. Právě tehdy se

zrodila představa, že kromě rozumového vnímání světa existuje ještě jedno, vyšší, a tím je víra.

Civilizace je nekonečné vytváření potřeb, které vůbec nepotřebujeme.

Mark Twain,
americký spisovatel,
19. století

Na toto téma vznikly desítky učených spisů (počínaje Aureliem Augustinem), usnesení koncilů, papežské buly, ale navzájem se neshodovaly. Každý kazatel přistupoval k problému víry jinak. Existovalo dobové ironické rčení, že „víra jest neznámé věci jistota“. Ve svých slavných Sentencích napsal Petr Lombardus (jeho dílo bylo základem výuky i na pražském vysokém učení), že „víra je důvod toho, co není zřejmé“. V jeho filozofickém rozboru šlo o cosi, co stálo uprostřed mezi věděním (založeném na objektivních jistotách) a domněním (názorech skrývajících pochybnosti). Víra přesahuje to, co je rozumem uchopitelné, a proto se laikům nedoporučuje, aby o podobných věcech hloubali. Nedostatečné vzdělání laiků je totiž může svést na cestu ke kacírství.

Náboženská víra předpokládala poslušnost věřících, a proto tu byla dogmata, pravdy, o nichž bylo zakázáno pochybovat. Ten, kdo by se v otázkách víry „šťoural“ a zpochybňoval zjevné pravdy, byl kacír a bylo ho nutno pro výstrahu jiným tvrdě potrestat, v ideálním případě upálit.

Dnešní promotéři demokracie přijali naprosto stejná filozofická a metodická východiska. Demokracie je jediná myslitelná cesta a pouze její hodnoty vyjadřují správné postoje, to přece všichni vědí. Ten, kdo to neví, se automaticky vyrazuje ze společnosti slušných lidí. Proto se vydávají zákony, podle nichž se trestají odpůrci, kteří nejednají, nemluví či nemyslí demokraticky (ty zákony samozřejmě demokraticky schválíme). Každý odpůrce demokracie je kacír a musí být postaven na pranýř, případně je nutno ho upálit. Pokud jde o národ, který není demokratický, pak je povinností nás, národů demokratických, poslat tam tanky a letadla a demokracii tam zavést. Křesťané konali křížová tažení, my tažení demokratická. Budme spravedliví, v čem je rozdíl?

Každá víra je nebezpečná, pokud se v jejím jménu upalují myšlenkoví odpůrci a vedou se války. Křesťanství začínalo v obcích chudobných a spravedlivých a skončilo u hranic, kde upalovaným žehnali preláti ve zlatavém brokátu. Demokracie začala vzpourami chudých dělníků a intelektuálních vizionářů a končí v soudních síních, v nichž dobře placení pohůnci trestají ty, kteří mají jiné názory než ideologové vládnoucích elit. Víra má však jednu obrovskou přednost. Pod balastem dogmat se skrývá touha po pravdě a spravedlnosti. A žádné dogma nebylo a není na věky! Proto tu veřejně vyhlašuji, že já v demokracii věřím a doufám, že se obrodí a nebude pranýřovat ty, kteří se na svět dívají jinak. A že demokracie bude nikoli dogma, ale cesta hodná úcty a respektu.

KUPŘEDU! ZPÁTKY NI KROK!

Od té doby, co náš svět (tím méně Evropu) přestali ovládat filozofové a víra a nastoupili ekonomové a neznabohové, rozšířila se podivná představa, že veškeré naše konání musí směřovat k růstu. Stále vpřed! Mírou kvality veřejného života je co nejvíce volebních preferencí, co nejvyšší HDP, co nevyšší příjmy státního rozpočtu, co nejvíce daní, co nejvíce dotací z Bruselu, co nejvíce úřadů, co nejvíce zákonů, vyhlášek a regulací, co nejvíce investic, co nejvíce zboží, co nejvíce vysokých škol, co nejvíce kruhových objezdů na silnicích, co nejvíce sociálních dávek, co nejvíce alternativních energetických zdrojů, co nejvíce lidských práv, co nejvíce všeho (bez ohledu na to, zda to potřebujeme a má to vůbec smysl).

Náš svět se bezhlavě žene vpřed, což má ovšem svou logiku, neboť mu vládou ekonomové a nikoli filozofové. Je však třeba si uvědomit, že představu o neustálém růstu jako zbožněném smyslu existence nevyznávají všechny země současného světa, ale jen ty, kam vstoupila noha požehnané globalizace. Jde o ty země, v nichž se daří více či méně úspěšně nahrazovat domácí (a tedy tradiční) představy o životě dlouhými prsty finančních a výrobních korporací, jejichž útočným klínem je „boj za demokracii“.

Na tohle téma, mimochodem, existuje už otřepaný vtip. Americký prezident se setká s vládcem jakési rozvojové (ale bohaté) zemičky a ptá se: „Máte u vás naftu?“ „Ano, máme,“ odpoví onen vládce. Americký prezident zvedne významně prst a upozorní: „Pak u vás nemáte demokracii!“

Šťastný národ, který má nudné dějiny!

Charles Louis Montesquieu,
francouzský učenec,
18. století

Najít počátek filozofie růstového šílenství není úplně snadné, protože vládoucí elity a státy se vždy snažily expandovat, vždy ve jménu víry válčily a chtěly získat co nejvíce bohatství, podporoval se technický pokrok. Jenže kdysi bylo něco takového jen prostředkem k lepšímu životu, ale dnes jsme tuhle činnost povýšili na smysl své existence. Myšlení současnosti je ekonomické a obrací se do budoucnosti. V minulosti bylo však především náboženské a obracelo se do minulosti (proto si dnes nemohou v pohledu na smysl světa porozumět státy sekulární a teokratické).

O myšlení středověkých lidí se obrazně říká, že kráčeli vpřed s hlavou otočenou dozadu. Ve středověku panoval názor, že vše důležité se již odehrálo. Bůh poslal na svět svého syna Krista, který se obětoval, aby spasil ty, kdo v něj věří. Žádná jiná událost v budoucnosti

nemůže být významnější, a lidstvo tedy nemá žádný vyšší cíl, k němuž by kráčelo. Filozofickým východiskem téhle představy je idea, že pokrok je ve své podstatě „podezřelý“, protože duchovním smyslem existence je především důstojná rekapitulace Kristova poselství. Zatímco v průběhu staletí z evropského myšlení tahle představa mizela (a podle výroků současného papeže mi připadá, že ji dnes opustily i špičky katolické církve), v islámském světě je stále středobodem světového názoru a víry v Alláha. Mohamedem začíná nový věk a vše se musí podřítit jeho poselství. Nic nového nelze ke slovům koránu přidat a myšlení i skutky věřících se mají obracet k Mohamedovu proroctví. Stejnou filozofii vyznávají (i když samozřejmě ne tak agresivně) stoupenci buddhismu, hinduismu a některých dalších náboženství. Podobně postupuje i judaismem (s dojemnou úctou k vlastnímu národu a Chrámu v Jeruzalémě).

Objektivně je třeba konstatovat, že v rámci světové populace je počet lidí, kteří se více či méně dívají na smysl své existence očima víry a filozofů, vyšší než ateistů v čele s ekonomy. Pokud tedy vnucujeme světu naši představu o demokracii a životě, je to (jak už je v moderním světě bohužel obvyklé) vnucování menšinových představ většině.

Vraťme se však do evropského středověku. Úcta k minulosti byla podpořena představou, že se kdysi žilo lépe (lidé žili v ráji, ale byli vyhnáni). Ideálem byl návrat k hodnotám prvních křesťanů. Tahle myšlenka nebyla nová. I v antice se lidé dívali na vlastní minulost jako na dobu, kdy se žilo lépe, a proto se nehнали překotně „vpřed“.

Kdo s klasickým vzděláním by neznal proslulý začátek Ovidiových veršů : „Aurea prima sata est aetas...“, který lze přeložit tak, že prvním byl zlatý věk. Mimochodem, zcela nekorektně a anarchisticky verše pokračují tvrzením, že tehdy lidé spravovali své záležitosti bez zákona a bez soudců.

Nostalgie po zlatých minulých časech ovládala kdysi všechny společenské vrstvy. Lidé toužili po hodnotách ve světě, v němž žili neustále na hranici katastrofy. Návrat ke slovům evangelií byl filozofickým východiskem snad všech diskusí, jak život zlepšit. Analogicky totéž žádají fundamentální muslimové, když hlásají návrat k naprostému dodržování slov koránu.

V křesťanské Evropě se filozofický systém tradičních hodnot začal hroutit ve chvíli, kdy nastoupila reformace. Svůj díl viny mají samozřejmě i naši kališníci, ba dokonce poměrně velký, protože oni byli první v celém křesťanském světě, kteří své požadavky dokázali obhájit s mečem v ruce a dosáhli oficiálního uznání přijímání podobojí, byť neustále zpochybňovaného. Protestantismus sám o sobě samozřejmě respektoval „pohled do minulosti“. Na požadavku návratu k prvotnímu pojetí evangelií byl založen náboženský smysl reformace. Jenže spolu s teologickou reformou kráčela ruka v ruce i reforma sociální, a právě ta fatálně devastovala tradiční vazby a svět individuálních představ a hodnot. Ekonom a filozof Max Weber kladl vznik kapitalismu do přímé souvislosti s protestantismem. První křesťané si byli rovni, rovni si tedy mají být i členové protestantských obcí. Reformace začala bořit kánon o trojím lidu, na němž byla postavena stabilita a sociální smír feudální společnosti. Je pravda, že se již dříve diskutovalo mezi křesťanskými učenými o rovnosti lidí, nicméně šlo o polemiky v úzkém intelektuálním kroužku zasvěcených (od druhé poloviny 13. století především v prostředí dominikánských a minoritských univerzitních mistrů).

Teprve protestantismus však učinil tuhle ideu veřejnou a začal ji uplatňovat. Po roce 1418 byla jedním z úhelných kamenů husitské revoluce, zvláště radikálního směru kališnictví. Protestantismus se stal ideologií lidí, kteří neměli urozený původ, ale byli draví a schopní. První podnikatelé začali už v renesanci zpochybňovat feudální privilegia, předsudky a pohled na život. Proto mělo českobratrské vyznání, luteránství, kalvinismus, anglikánství a další protestantské sekty takovou podporu zvláště ve městech a na venkově tam, kde se lidé začali prostřednictvím domácí práce věnovat nezemědělskému způsobu obživy (počátky rozptýlené manufaktury).

Podrobnosti nejsou důležité, stojí však za zaznamenání, že boj za lidská práva začal právě v těch zemích, které měly dlouhou protestantskou tradici. V evropských zemích, kde se katolicismus udržel v plné síle i po třicetileté válce, lidé naopak mnohem déle ctili tradiční společenské hodnoty (v době baroka to platí především o habsburských zemích). Zničující vliv na zbytky feudálních hodnot pak měla Velká francouzská revoluce. Od konce 18. století se v celé Evropě rychle šířil nový pohled na svět, spojený s úpadkem náboženské víry a růstem ateismu (zjednodušeně označovaný jako buržoazní revoluce).

I když měly na tuto okolnost samozřejmě vliv i jiné faktory než pouhý úpadek víry, lze s určitou mírou abstrakce říci, že proměna úcty k minulosti v očekávání něčeho velkého v budoucnosti je výsledkem ateistického vývoje Evropy v posledních třech stoletích.

Tohle psycho-sociální schéma je podle teorií kulturní antropologie platné všude tam, kde společnost opouští náboženskou víru. Proto nelze očekávat splynutí myšlenkového a hodnotového světa stoupenců islámu a evropské ateistické civilizace, opět slovy klasika, „bez porušení podstaty materiálu“. Současně je třeba si uvědomit, že naše zběsilá honba za stále většími a většími úspěchy, výdobytky a statky pozemskými, politickou mocí a pohodlím je cestou velice nebezpečnou, protože společnost, která nectí (obrazně řečeno) filozofy, ale jen ekonomy, zanikne v pocitu vlastní marnosti a pýchy. Nebo začne hledat ony ztracené jistoty jinde, třeba právě v islámu.

NENÍ KAPITALISMUS JAKO KAPITALISMUS (ANEŽ TROCHA EKONOMICKÉ TEORIE)

V mládí jsem se ve škole dozvěděl, že není socialismus jako socialismus. Od svého vzniku měl několik vývojových fází, přičemž každá další byla o něco lepší než ty předchozí. Všechny dohromady však byly pravým požehnáním, protože byly poslední (a jedinou spravedlivou) fází vývoje lidstva na cestě k beztřídní společnosti.

Kapitalismus byl naproti tomu podle mých učitelů vykořisťovatelský, zahnívajíc a v úpadku. Nepamatuji si to už přesně, ale takhle nějak se to říkalo. Jeho poslední etapou byl imperialismus, předvečer socialistické revoluce. V jakési učebnici politické ekonomie se psalo, že tento geniální Leninův postřeh záhy potvrdila Velká říjnová socialistická revoluce v roce 1917 v Rusku. Jenže nakonec se ukázalo, že mnohem geniálnějším postřehem byl vtip, který koloval v době mého mládí, a sice že socialismus je trnitá cesta od kapitalismu ke kapitalismu.

Socialismus vzal za své a teprve tehdy jsem se dozvěděl, že to byl systém zahnívající, úpadkový, totalitní a veskrze hanebný. Naproti tomu kapitalismus má řadu vývojových fází, které mi učitelé v době mého mládí zatajili. Nikde jsem se však nedočel, předvečer čeho je z hlediska společenského vývoje kapitalismus. Doufám jen, že není trnitou cestou od komunismu ke komunismu.

Doba krystalicky čistého kapitalismu je nenávratně ta tam. Nazývá se tak hospodaření, do kterého nezasahoval stát a kapitalista měl ve svém podnikání zcela volnou ruku (klasickým příkladem je USA v první polovině 19. století). Pro tento mechanismus existuje několik významných teoretických modelů. Společný je důraz na svobodu jedince jako nejvyšší hodnotu společnosti a jeho právo nakládat neomezeně se svým majetkem. Jako anarchokapitalismus se nazývá teorie, která zcela odmítá státní zásahy a jakoukoli regulaci trhu. Její kořeny sahají do 19. století, ale formuloval ji až později americký ekonom Murray Rothbard. Významným stoupencem pojetí „ekonomického anarchismu“ je rovněž americký ekonom David D. Friedman (syn vynikajícího ekonoma Milтона Friedmana). Za pozornost jistě stojí teze, že nikdo nemá právo přerozdělovat ve společnosti finanční prostředky občanů bez jejich vědomí a souhlasu. A že veřejným zájmem je především zájem konkrétních jedinců a nikoli abstraktní masy bezejmenného lidu.

Liberální koncepce kapitalismu přejímá základní filozofii anarchokapitalismu o naprosté svobodě jedince a „neviditelné ruce trhu“, která zcela dostatečně reguluje chod hospodářství. Díky ní se na trhu uplatní svobodně všichni, nicméně úspěch mají jen ti, kteří naplňují potřeby daného trhu (Milton Friedman). Stoupenci liberalismu však odmítají představu absolutní svobody a tvrdí, že přirozená práva nemohou fungovat automaticky, ale musí je alespoň v minimální podobě garantovat stát. V omezené míře proto připouštějí dílčí zásahy státu, které mají v první řadě zajistit fungování přirozeného práva („svoboda jedince končí tam, kde začíná svoboda jiného jedince“). Proti liberálním koncepcím kapitalismu pak stojí teorie, které vycházejí z dominantního vlivu státních zásahů a regulací. Stát si podle nich vybudoval monopol na určování základních mechanismů trhu, které se neřídí ekonomickými mechanismy, ale politickým zájmem. Princip státního monopolu na regulaci trhu vznikl přitom paradoxně ze snahy omezit po první světové válce negativní nárůst vlivu silných podnikatelských korporací, které v různých odvětvích výroby nebo služeb ovládaly příliš velký segment trhu a mohly využívat svého monopolu k dosahování vyšších zisků. Předními teoretiky fungování monopolů jsou angličtí ekonomové minulého století Edward Hastings Chamberlin a Joan Violet Robinsonová.

Jakýmsi hybridním mezistupněm mezi svobodou trhu a úplnou státní regulací byly ve druhé polovině 20. století modely, které akceptovaly vyvážený vliv obou způsobů fungování (obvykle se jim říká smíšené). Ty však postupně mizely v souvislosti s evropskou hospodářskou integrací, a především s regulačním boomem, který přinesla Evropská unie. Současný evropský kapitalismus je striktně monopolistický, centralizovaný podle představ Bruselu, a zcela popírající svobodu jedince na úkor idejí o sociálně spravedlivém státu. Tolik tedy skromná hrst ekonomických teorií.

V ČEM TO VLASTNĚ ŽIJEME?

Žijeme dnes v kapitalismu? Původně mi připadlo zbytečné na tuhle otázku odpovídat. Zdálo se mi, že to je mlácení prázdné slámy a podceňování čtenářů. Všichni přece víme, že socialismus zmizel z jeviště našich dějin. Jenže pak jsem začal v duchu své vrozené nedůvěry k dogmatům, heslům, politikům a politickým komentátorům přemýšlet, zda je to tak úplně a bezvýhradně pravda. A zjistil jsem, že odpověď není vůbec jasná a zcela postrádá onu pověstnou křišťálovou čistotu.

Kapitalismu je vlastní jedna vada: nerovnoměrné rozdělení bohatství. Socialismu je vlastní naproti tomu jedna ctnost: rovnoměrné rozdělení bídy.

Winston Churchill,
anglický premiér,
20. století

Narodil jsem se v režimu, který byl nezpochybnitelně socialistický. Netajil se tím, naopak, všude to halasně a hrdě vyhlašoval. Pak přišel rok 1989 a socialismus padl. Československá socialistická republika se změnila na Československou republiku a záhy poté na Českou republiku. Socialismus jsme vymýtili stejně, jako na zahradě likvidujeme obtížný plevel. Říci dnes o něčem, že je to socialistické, považuje většina slušných lidí za hrubou urážku.

Abych si poctivě odpověděl na otázku, v čem dnes vlastně žiji, začal jsem studovat noviny, časopisy, odborné články, a s překvapením jsem musel konstatovat, že prakticky nikde se jednoznačně neuvádí, že žijeme v kapitalismu. To slovo sice média i politici znají, ale jen zřídka ho užívají, téměř jako by zavánělo jakousi nekorektností.

Ve Wikipedii se sice píše, že jsme od roku 1990 kapitalistickým státem, od té doby se HDP zvýšilo o 500%, zvýšila se životní úroveň Čechů a změnila se struktura ekonomiky. Hned pak následuje (mnohem rozsáhlejší) výčet politických kauz, případů tunelování a mediální pranýř jsou postavení tvůrci kuponové privatizace. O tom, na jakých principech u nás kapitalismus funguje, se nepíše nic.

Základní definici uvádějí ekonomické vědy a s drobnými odchylkami či vysvětlivkami se na ní shodují. Kapitalismus je ekonomickým systémem, v němž jsou výrobní prostředky v soukromém vlastnictví, fungují v prostředí tržní ekonomiky a účelem činnosti je tvorba zisku. Naproti tomu socialismus charakterizuje společné vlastnictví výrobních prostředků (které patří veškerému lidu země), kolektivismus a totalitní způsob řízení ekonomiky. Cílem je co nejlépe uspokojovat potřeby pracujících.

Po revoluci (míním tím rok 1989) jsem se stal kapitalistou, spolu s ženou jsme založili sklárnu. Za socialismu patřili skláři (spolu s horníky a hutníky) mezi dělnickou elitu a já cítil nutkavou potřebu vysvětlit jim, že se doba změnila a musí si zvyknout na jiný režim a

odlišný způsob fungování firmy. Proto jsem zavedl politické školení mužstva (ti, kteří v době socialismu plnili svou nejčestnější občanskou povinnost jako vojáci, vědí, co touhle sarkastickou nadsázkou míním). Abych postihl podstatu změn, říkával jsem jim: „Za socialismu se vyrábělo proto, abyste se měli dobře vy, dělníci. Teď máme kapitalismus a vyrábí se proto, abych se měl dobře já jako kapitalista. Teprve až se budu mít já dobře, budete se možná mít dobře i vy. Je holt jiná doba!“ Mí dělníci byli rozumní, nezaložili odbory, neorganizovali stávkové akce, poctivě pracovali a rozhodně se měli dobře (někdy lépe než já). Jenže časem jsem zjistil, že se nedá sedět na dvou židlích a nakonec jsem se rozhodl, že se budu věnovat výlučně psaní a sklárnu jsme zavřeli, byť přinášela rozumný zisk. Tehdy to byl neobyčejně riskantní krok do nejistoty. Od té doby se věnuji literatuře, ale když jsem začal přemýšlet, jak je to s dnešním kapitalismem, zjistil jsem, že se doba od pionýrských časů mého podnikání změnila.

Pokud se náhodou stane, proti všem předpokladům, že ne kapitalismus, ale socialismus se zhroutí, rozpusťte potom Sovětský svaz a zajistěte vstup Moskvy do NATO. To bude rána, ze které se Západ nikdy nevzpamatuje.

Josif Vissarionovič Stalin,
poslední dopis soudruhům na rozloučenou

Díky různým okolnostem se ve společnosti podařilo vytvořit negativní obraz podnikatele. Za socialismu to byl tlustý burzián s doutníkem a nezbytnou hůlkou, zakončenou pozlaceným knoflíkem, dnes je to padouch, jehož podoba nemá standardizovanou tvarovou kritéria, zato má jasnou morálku – krade a žije na úkor zaměstnanců a hodného státu.

S lítostí je třeba konstatovat, že se takoví podnikatelé opravdu vyskytují a není jich zřejmě málo. Jsou to lidé, kteří parazitují na státu a Evropské unii, na dotacích a grantech, vydělávají na kšeftících, které jim přihrávají politici, ať již přímo, nebo nesmyslnými zákony, které nutí nás všechny platit za služby, které nepotřebujeme (kolik jen existuje zbytečných poradenských, kontrolních a certifikačních organizací, kolik máme lobbistů přísátých na politické strany!).

Jenže tihle lidé představují jen malou část v rámci jinak početné skupiny živnostníků a podnikatelů, kteří se na rozdíl od nich živí poctivou prací, neznají sociální výhody a jistoty zaměstnanců a dřou mnohdy vysoko nad rámec osmihodinové pracovní doby, protože jinak by svou firmičku neudrželi (vím, o čem mluvím, také jsem to zažil!).

Jenže média milují skandály. Psát o poctivém podnikateli, který nekrade, nešidí své zaměstnance a ani stát, to přece nikoho nezajímá. O tom je nuda psát. Zato takový šťavnatý skandálek, pane, to je věc hodná novináře!

Šest zázraků socialismu. První: všichni jsou zaměstnaní - a nikdo nepracuje. Druhý: nikdo nepracuje - ale plán se plní na sto procent. Třetí: plán se plní na sto procent - ale v obchodech není nic k mání. Čtvrtý: v obchodech není nic k mání - ale lidi mají všechno. Pátý: lidi mají všechno - přesto nadávají na režim od rána do večera. Šestý: na režim nadávají všichni - ale ve volbách pro něj hlasují na sto procent.

lidová moudrost

Ale ono to je pořád stejné. Takhle to bylo i kdysi. V antickém Římě si patricijové najímali řečníky, aby ostouzeli jejich politické protivníky. Stejně se chovala nastupující buržoazie, když začala své tažení proti feudálním pořádkům a šlechtě. Například právo první noci je s největší pravděpodobností renesanční mediální kachna, která měla lidu ukázat, jak morálně pokleslí jsou feudálové. V právním řádu středověku právo první noci doloženo není, protože bylo proti znění křesťanského desatera. Dochovalo se jen několik nejasných zmínek, které se týkaly nájemců v Německu, ale tam šlo nejspíše o jistou formu platby v případě, že nájemce neměl peníze. Obecně se vytvářelo povědomí o morálně pokřivené, hamižné a kruté šlechtě, proti níž museli bojovat hrdinové z lidu (Robin Hood, Vilém Tell, Jánošík).

Realita byla samozřejmě jiná. Většina šlechticů se svědomitě starala o panství a poddané, ale těch několik, kteří tohle nedělali, se ocitli na tapetě a neustále se omílalo, že takhle hanební jsou všichni. A neustále se opakovaly žalostné příběhy poddaných (už tehdy si média potrpěla na „příběhy“). A lid prý úpěl: „Běda, vládne nám Breda!“ nebo „Lomikare, Lomikare, do roka a do dne!“

Jenže buržoazii se tahle taktika vymstila. Jakmile svrhla feudály, stala se ona tou třídou, která bude na tapetě. Je totiž zvláštní, že ve společnosti musíte mít pořád nějakého mediálně vděčného „třídního nepřítele“, ať už jsou to barbaři, pohani, kacíři, feudálové, buržoazie nebo migranti. Stoupenci sociálních idejí (vzletnými slovy Komunistického manifestu počínaje) začali buržoazii pomlouvat, kde jen mohli, aby dělníky přesvědčili, že mají kapitalismus svrhnout. Už déle než pět generací se lid „masíruje“ myšlenkami o sobectví kapitalistů. Socialismus padl a nominálně jsme obnovili kapitalistický režim. Navzdory tomu se s podporou politiků stále pomlouvají podnikatelé, jenže záměr levice je mnohem vychytralejší, alespoň se mi to tak jeví.

De iure máme kapitalismus a neumíme si přiznat, že se někteří vlivní politici neustále nostalgicky ohlížejí po socialistických časech a podvratnou činností se je snaží resuscitovat. Jsou názoru, že kapitalistům bychom neměli nechat vůbec nic. Jenže vyvlastnit podniky nejde a řídit je by dalo spoustu práce. Dá se to přece zařídit mnohem elegantněji. Nechme kapitalistům jejich podniky, jen ať nesou veškerá rizika a starají se. Dýchat je však nenecháme! Co vydělají, to jim stát sebere na daních a zbytek musí na základě stále socialističtějších zákonů rozdat svým zaměstnancům. Ani ti však nebohatnou, protože i jejich peněženky drancuje stát neúměrně vysokými daněmi (nejen z mezd, ale i spotřebními, DPH atd.). Odpovědnost za to, že se lidé nemají tak dobře, jak by si

představovali, se veřejně svádí na podnikatele. Možná pravdu nemám, nehádám se, třeba to jen špatně chápu, ale vypadá to tak.

Ovšem to samo by ještě tak fatální nebylo. Lidé se pomlouvali a záviděli si vždycky. Co mi však připadá děsivé, je fakt, že stát se k podnikatelům chová jako k nesvéprávným vazalům. Všechny hlouposti, které si politici a úředníci vymyslí, musí hradit ze svého podnikatelé, aby naplnili žlab nenasytné hydry, jejíž jméno je byrokracie. Ale nejen to. Politici a jejich odborářští a aktivističtí přísluhovači stále něco nabízejí lidu, aby byli v jeho očích pěkní, ale zaplatit to musí zaměstnavatelé. Tahle kniha není tak obsáhlá, abych tu mohl vyjmenovat vše, co za posledních deset let politici „dali“ svým voličům.

A situace je horší o to, že podnikatelé nejen musí platit všechny sociální a jiné výhody, které politici rozdávají svým jménem, ale navíc si už nemohou doma dělat to, co je pro chod jejich podniků nezbytné. Není samozřejmě podstatné, zda to „nezbytné“ je také pro firmu užitečné, ale to je riziko a odpovědnost každého, kdo podniká. Jenže jak můžete podnikat, pokud vám stát nařizuje, co ve své firmě smíte a nesmíte, a je mu jedno, zda vám to způsobí potíže nebo zkrachujete. Stát rozhoduje, do kterých zemí smíte a nesmíte prodávat své zboží, stát nařídil, že musíte zaměstnat každého, bez ohledu na to, zda k němu máte či nemáte důvěru, zda na nabízenou práci stačí a je schopen se jí cele věnovat. Pokud se proti firmě se stovkou zaměstnanců postaví dva aktivisti, mají přednost oni. Pokud chcete provozovat hostinec nebo podobné zařízení, stát rozhodne, co se ve vašich prostorách bude a nebude dělat.

Spor o kouření je klasická ukázka politické duševní impotence. To říkám, ač sám jsem nekuřák, protože neustálé ukrajoování z občanských a podnikatelských svobod je rozhodně nebezpečím větším, než když si někdo vedle mne zapálí cigaretu. Pokud mi to vadí, zvednu se a odejdu. Pokud mi však stát bere osobní svobodu, nemohu udělat vůbec nic. A to je právě onen podstatný rozdíl mezi liberalismem klasického kapitalismu a totalitou socialismu.

Takže jak to je? Žijeme v socialismu nebo v kapitalismu? Pokud bych dnes vedl školení svých zaměstnanců, asi bych jim řekl, že za socialismu se vyrábělo tak, aby se měli dobře dělníci, v kapitalismu, aby se měl dobře kapitalista, ale dnes se vyrábí proto, aby se měli dobře úředníci, aktivisti a stát.

Politicky sice nežijeme v socialismu, ale ekonomicky a legislativně ani v kapitalismu. Na to, co se dnes děje, teorie a modely ekonomů nestačí. V realitě se pohybujeme v prostředí Jakéhosi evropskounijního kočkopsa, který plodí spoustu výstřelků, jež však musí zaplatit všichni, vykořisťovatelé i vykořisťovaní. A rozhodně nikdo netuší, kam se ten kočkopes vydá a zda mu máme obojek nasadit či sejmout, protože by se mohl zaběhnout, stejně jako nás pokousat. Dožil jsem se toho, že na stará kolena netuším, v jakém ekonomickém systému se pohybují.

DÍL III.

DEMOKRACIE VERSUS TYRANIE

Lidské dějiny se pohybují v cyklech. To, co vědí odborníci, ale nechtějí pochopit politici, vyjádřil spisovatel Vladimír Páral ve svém románu *Milenci a vrazi*. Příběh mladého inženýra, který žije na ubytovně v domě, v němž se kromě dalších místností s různými nájemníky nachází i luxusní byt ředitele továrny, je mistrovskou alegorií společnosti. Obyvatelé domu se navzájem vykořisťují, terorizují, jeden využívá druhého a chudý inženýr se z ubytovny nakonec propracuje až do bytu ředitele. S tím, jak lidé mění svůj sociální status, mění se jejich potřeby, morálka a také životní pocity. Celou tragikomičnost jejich osudů podtrhují vášně, které jako by negovaly veškerý smysl jejich životního snažení. Ta kniha byla ve své době mimořádně odvážným pohledem na marnost světa, což umocňoval ještě fakt, že se odehrávala v prostředí socialistického Ústí nad Labem. Jenže psychologie hrdinů a jejich vzestupy a pády jsou aktuální i dnes.

Za geniální jsem vždycky považoval závěr, v němž Vladimír Páral zobecnil osudy obyvatel onoho domu a zasadil je do obecného vývoje evropské společnosti. Jeho teorii neustálého zápasu mezi modrými a červenými mohou škarohlídi kritizovat za to, že autor podléhá materialistické dialektice třídního boje. Leč je to nesmysl. Každý, kdo si tehdy tuhle pasáž přečetl, pochopil jasné poselství – červení komunisti po svém vítězství v revoluci začali modrat, a kdesi začali jiní červenat, aby je ve vhodné chvíli svrhli.

Od chvíle, kdy tahle kniha vyšla, jsem vychoval syna a mám vnoučata. Sleduji dění kolem sebe a je mi jasné, že červení, kteří v sametové revoluci zvítězili a chopili se lukrativních vládních postů, časem zmodrali a budoucí revoluci mají v rukách noví červení. Nedejme se zmást symbolikou barev – červená nemusí znamenat hanebnou levici a modrá konstruktivní pravici. Kdo chce, ať si přečte zkrácený výtah z Páralova pojetí vývoje evropské společnosti a zamyslí se nad ním. Pro úplnost dodávám, že tahle kniha vyšla v prvním vydání v roce 1969.

Římani si žili jako prasata v žitě. Patricijská dáma si na kožešině připouští hezkého mladého otroka, jehož opomněl manžel senátor dát vykleštit. Až se to senátor dozví, urychleně své opominutí napraví. Statkář si po obědě žene mladou otrokyni na travičku do stínu fíkovníku. Veselá společnost před orgií hoduje na lehátkách pod stropem, z něhož prší růže. ... Když už stolovník nemůže žrát, namočí si paví péro do oleje a vyzvracev se usedá s obnoveným apetitem k dalšímu chodu. Toto je doba vrcholného rozkvětu věd a umění. A když někdo remcá, je ukřižován jako těch šest tisíc na Via Appia nebo ten židovský demagog v Jeruzalémě, po delším bičování samozřejmě a s trnovou korunou na hlavě. Dokud to takhle jde, je to prima. Leč ono to jde stále hůř.

Až to už není k dívání, naštvou se posléze strašně červení lidi shora z Evropy, vtrhnou do pádské nížiny a zapálí bílé přístavy. Vjíždějí na koních do atrií vil. Něžná dívka brnkající na

lyru znásilněna vojáky. Mladý básník ubit na schodech chrámu. A chudák starej Archimed propíchnut nad svou geometrií na písku. Checheche.

Až si bojovníci nacpou nácky a ukojí se, zmodrají. Místo nových grifů s mečem vymýšlejí nové vzorky parádní tkaniny. Dcery barbarů si ostříhají nehty a zas už na něco brnkají. Tím pádem samozřejmě potřebují služku. Gotika není dvakrát pohodlná k bydlení. Nakonec se zjistí, že Římané stavěli nejlíp, a v Římě už zase kvetou orgie v antickém stylu. ... Toto je doba vrcholného rozkvětu věd a umění. A když někdo remcá jako ten atentátník na krále Ludvíka, je mu do hrdla nalito roztavené olovo a pak trhán čtyřmi koňmi. Dokud to jde takhle, je to prima. Jenže ono to jde stále hůř.

Až to už není k dívání, naštvou se posléze strašně červený lidi z pařížských ghett, co se v životě nenajedli, a vtrhnou do paláců. A useknou hlavu králi Ludvíkovi i krásné Marii Antoinettě. Něžná dívka brnkající na spinet znásilněna revolucionáři. Mladý estét popraven na náměstí. A aristokraté patří na lucerny. Checheche.

Až se revolucionáři nasytí revoluce a ukojí se, zmodrají. Místo vymýšlení alegorických vozů zdokonalují tkalcovské stavy. Dcery barikádníků brnkají na klavír. Tím pádem samozřejmě potřebují služku. Potomci revolucionářů zakládají proslulé pařížské restauranty... Dokud to takhle jde, je to prima. Leč ono to jde stále hůř.

Až už to nebude k dívání, naštvou se posléze strašně červení lidé z vnitrozemí Asie, Afriky a Jižní Ameriky, co se v životě nenajedli, a vtrhnou.

STOP! Je přece civilizace, a je přece pokrok, a je přece technika, a je přece...

A je přece bomba, checheche.

Vladimír Páral: Milenci a vrazi

STÁDO MUSÍ MÍT VŮDCE

O tom, že stádo musí někdo vést, rozhodně nikdo nepochybuje. Je to jeden z elementárních zákonů, které platí v přírodě všude tam, kde vznikají roje, hejna, stáda, obce či národy. Nezbytnost elementární dělby moci uznávají se skřípěním zubů dokonce i ryzí anarchističtí či levicoví aktivisté. Předmětem ideologických sporů však není ani tak problém, zda stádo má mít vůdce, ale sužující otázka, kdo to bude, jak své postavení získá a jakými prostředky bude svému stádu vládnout.

Kdo se neumí přetvařovat, neumí vládnout.

Plútarchos,
spisovatel řeckého původu,
přelom 1. a 2. století

To je ovšem kámen úrazu moderní civilizace, která v průběhu tisíciletí postupně přichází o původní biologické a stádní pudy, jež přirozeným způsobem řídí běh přírody (jejíž součástí jsme i my, ať chceme nebo nechceme). V přírodě vždycky platilo, že v čele stáda stojí nejsilnější a nejschopnější jedinec, obvykle samec. Abychom překročili primitivní modely, na nichž je založeno fungování zvířecí říše, vytvořili jsme rozmanité instituce. Od zvířat se odlišujeme tím, že dnes své vládce vybíráme nikoli na základě hrubé síly, ale podle korektních principů rovnosti pohlaví, rasy, sexuální orientace a mnoha dalších ohledů, aby se mohl vládcem stát teoreticky úplně každý, jak to zaručuje ústava (jsme si přece všichni rovni).

Představa, že se přirozené přírodní mechanismy pro lidstvo nehodí, je všeobecně zakořeněná. Politici to vykládají voličům, média čtenářům a divákům, paní učitelky dětem, a běda chlapovi, pokud by se o něčem takovém zmínil doma! Leč tohle, co právě popisuji, funguje jen na zlomku povrchu téhle planety. A funguje to strašně krátkou dobu, tak krátkou, že se to z hlediska délky existence lidstva nedá procenty ani vyčíslit (odhadem tak 0,00001% a kdoví, zda to optimisticky nepřeháním!).

Britský národ je národ lvů, vedený osly.

Herbert George Wells,
anglický spisovatel,
přelom 19. a 20. století

Zvláště ti, kterým není můj pohled na společnost a citované příklady po chuti (a pokud vůbec dočtou knihu až sem), si teď rozhodně položí otázku, o čem to proboha autor mluví? Copak chce nabádat, abychom žili jako zvířata? To chce zahodit výtěžky moderní společnosti a veškerou civilizovanost lidstva? Snad nechce, abychom se mezi sebou rvali, jako třeba gorily o kokosový ořech nebo šakalové o kost? Musím je uklidnit, k tomu rozhodně nevyzývám! Jen upozorňuji na fakt, že se z mechanismů moci a vlády stále více vytrácí přirozenost, elementární přírodní pudy, a nahrazují se ideologií, demagogií a naivitou. Nemůžeme se pak divit, že celá tahle obrovská mašinérie funguje stále hůře a hůře. Pokud použiji slova Vladimíra Párala z úvodu této kapitoly: „Dokud to jde takhle, je to prima. Jenže ono to jde stále hůř.“

Je rozhodně na čase zamyslet se nad tím, jaké mechanismy moci a vlády v minulosti existovaly, které byly úspěšné a které ne, které měly jepičí život nebo naopak dokázaly stmelovat společnost po celá staletí (nebo i tisíciletí), a konečně které jsou aplikovatelné v

podmínkách moderní doby. To samozřejmě předpokládá faktografickou analýzu, která může být občas trochu nudná, ale současně může bořit obecně zažitě pravdy, vtlučené nám do hlav ideology. Protože je nesporným faktem, že v minulosti najdete zcela hanebné režimy demokratické, stejně jako zářně schopné a liberální režimy monarchistické. Proto hned v úvodu tvrdím, že demokracie rozhodně není jediná možná cesta budování korektní (a především fungující) společnosti. Je však třeba si správně definovat jednotlivé pojmy, modely fungování, a oprostít se od zažitých mýtů.

VLÁDA LIDU – NEJMENŠÍ ZLO

V časech středověkých vysokých učeních radili zkušení univerzitní mistři žákům, kteří se chtěli účastnit disputace na nějaké mimořádně ožehavé téma, aby začali citátem nezpochybnitelné církevní autority, neboť to jim usnadní vyřknout i slova považovaná za kacířská, která by jim jinak mohla přivodit pronásledování inkvizicí. Pro jistotu to v tomto případě udělám i já. Vyslechněte si slova nezpochybnitelných demokratů!

Americký politik 18. století a jeden ze zakladatelů USA Benjamin Franklin řekl: „Demokracie je, když dva vlci a jedno jehně hlasují, co bude k večeři. Svoboda je, když dobře ozbrojené jehně odmítá hlasovat.“ Anglický premiér Winston Churchill (proslulý nejen svým podílem na porážce nacistického Německa, ale i buržoazním doutníkem a sršatou ironií) zase prohlásil: „Nejlepším argumentem proti demokracii je pětiminutový rozhovor s průměrným voličem.“ A do třetice všeho dobrého (a pro naivní stoupence pravdy a lásky i zlého) Tomáš Garrigue Masaryk: „Tož demokracii bychom už měli, teď ještě nějaké ty demokraty!“

O vůli národa mluví obyčejně ti, kdo národu poroučejí.

Karel Čapek,
český spisovatel a novinář,
20. století

A abych necitoval jen politiky, poslechněme si i jiné hlasy. Karel Havlíček Borovský napsal: „Každý musí začít s demokracií sám u sebe a pak to půjde.“ Anglický spisovatel George Bernard Shaw: „Demokracie je metoda, která zaručuje, že se nám nebude vládnout lépe, než si zasluhujeme.“ A do třetice polský satirik a spisovatel Stanisław Jerzy Lec: „Hlavním cílem tzv. demokracie se stalo počítati hlavy, ale nedbati mozků.“ Hlas současného lidu na toto téma, který dnes čítám v různých diskusích, s ohledem na jemnocit čtenářů této knihy necituji.

Demokracie je pořád ta nejlepší forma vlády. V demokracii jsou alespoň chráněny občanské svobody. Žádný občan nemůže být svévolně mučen, uvězněn nebo přinucen shlédnout některá představení na Broadwayi.

Woody Allen,
americký režisér

A teď tedy seriózně k věci! V první řadě je třeba vysvětlit, že k pojmu demokracie není opozitem slovo totalita, jak se dneska zhusta objevuje v médiích a v proslovech našich (i zahraničních) politiků. Obvykle se říká, že tam, kde je „spravedlivá vláda“, je demokracie, a tam, kde se porušují lidská práva, demokracie není, ale vládne tam totalita. To je samozřejmě terminologicky nesmysl. Ale co byste chtěli od politiků?

Demokracie není označením pro spravedlivou vládu, ale pro vládu, na níž se podle určitého mechanismu podílejí lidé dané země. Pojem je odvozen z řečtiny, v níž „demos“ značí svobodné občany a „kratos“ vládnout. Demokracie je tedy vláda lidu, nikde však není řečeno, zda dobrá nebo špatná. Protikladem k vládě lidu je logicky vláda jednotlivce, pro niž se v dějinách objevuje řada rozmanitých označení, nejčastěji diktatura či monarchie.

Jak bývá ve věcech politického života obvyklé, neexistuje všeobecně uznávaná definice demokracie (tedy výčet toho, co by měla reprezentovat a čemu se rozhodně musí vyhýbat). Obecně se za znaky demokracie považují tři základní principy – rovnost před zákonem, politická práva občanů a existence právního státu. Ani tyto zásady nejsou ovšem exaktními fyzikálními veličinami, které by se daly změřit, zvážit a tedy jednoznačně popsat a definovat.

DEMOKRACIE V ATHÉNSKÝCH PLENKÁCH

Každý ví, že demokracie je správná, ale co přesně demokracie je a proč je vlastně správná, na to bychom dostali překvapivě rozdílné odpovědi. Rozmanité a někdy skoro protichůdné pohledy najdeme i ve studiích politologů, filozofů, sociologů a ekonomů.

A stejně tak má demokracie nesmírně pestrou podobu v dějinách Evropy a Ameriky. Na zbylých kontinentech se k ní dopracovali až díky globalizaci, hamburgerům a mírové přítomnosti našich vojenských sil na jejich území. A samozřejmě také díky neutuchající činnosti tajných služeb, politiků a mocné ruky finančníků v pozadí všeho světového dění.

Za často citovaný prototyp a pramáti demokracie se uvádí ta athénská. Je ovšem třeba říci, že existovala jen v Athénách a několika málo městských státech, které se dostaly pod politický vliv Athén jako členové jejich námořního spolku (Théby, Syrákúsy, Argos), ale obecně nebyla zřízením starověkého Řecka. Šlo o politický systém, který fungoval jen asi čtyři až pět generací (zhruba sto let od poloviny pátého do poloviny čtvrtého století př. n. l.).

Základem demokratického státu je svoboda.

Aristoteles,
řecký filozof,
3. století př. n. l.

Otcem athénské demokratického zřízení byl Periklés, který ho prosadil v politickém boji o moc proti konzervativní radě na Areopagu (ta reprezentovala zájmy několika nejvlivnějších aristokratických rodů). Základním heslem, kterým na svou stranu získal široké městské vrstvy, byla „isonomiá“ (v překladu rovnoprávnost). Ta se ovšem týkala jen rovnosti v účasti na správě vlastní obce, nikoli v oblasti majetkové. Politická práva však měli jen svobodní občané, tedy muži, kteří byli v postavení plnoprávných členů obce. Z politického života byly vyloučeny ženy, dále pak přistěhovalci, cizinci a otroci. Systém demokratické správy byl zakotven v athénské ústavě, jejím autorem byl Kleisthenes (kolem roku 500 př. n. l.).

Nejvyšším státním orgánem byl v Athénách „občanský sněm“ (řecky ekklesiá – odtud později odvozeno slovo církev jako obec věřících). Sněm rozhodoval o všech záležitostech zahraničních i domácích. Návrhy zákonů a běžnou správní agendu vyřizovala „rada 500“ (búlé), která se volila vždy na jednoleté období, jejím členem mohl být kterýkoli athénský občan, ale jen dvakrát za svůj život. Členové rady (búleutai) nedostávali sice za svou práci mzdu, ale směli se zadarmo stravovat v sídle rady (prytaneion). Občané se mohli rovněž stávat členy porotního soudu (héliaia), který fungoval na podobném principu, jaký existuje dnes v USA. Porotci dostávali za den jednání drobnou finanční odměnu jako kompenzaci za ušlý výdělek.

Zajímavou institucí byl takzvaný střepinový soud (ostrakismos), který měl chránit demokracii. Podle tradice ho kolem roku 500 zřídil Kleisthenes. Na mimořádném shromáždění, které se scházelo nejméně jednou za rok a přítomno muselo být nejméně šest tisíc občanů, se hlasovalo, není-li mezi občany někdo, kdo by byl nebezpečný athénské svobodě. Pokud byl výsledek hlasování kladný, bylo shromáždění svoláno znovu, ale tentokrát se již určoval „konkrétní viník“. Každý občan napsal na střepinu z rozbitého hrnce (ostrakon) jméno. Ten, kdo dostal nejvíce hlasů, musel na deset let opustit Athény, ovšem neztratil občanská práva ani majetek. Tento trest stihl i skutečné politické velikány athénské historie. Jedním z nich byl Aristeides, jeden ze stratégů bitvy u Marathónu, který však stál v politické opozici vůči vlivnému Thémistoklovi. Ten navrhoval vybudovat silné loďstvo, zatímco Aristeides byl zastáncem budování pozemních vojenských sil. Po návratu z vyhnanství velel vítěznému vojsku v bitvě u Platai a později získal pro svou nezištnost titul „Spravedlivý“.

Daleko nejpevnější je taková vláda, z níž se radují ti, jimž se vládne.

Titus Livius,
římský historik,
1. století př. n. l.

Vyhnání se ovšem nevyhnul ani Thémistoklés, jehož zásluhou bylo silné loďstvo opravdu postaveno a díky němu rozhodli Athéňané námořní bitvu u Salamíny a tím i druhou válku s Persií. Na jeho návrh (a přes protest Sparty) byly Athény obehnány pevnými hradbami. Pak ho však konzervativní odpůrci vyhnali oblíbenou metodou ostrakismu. Slavný bojovník proti Peršanům, v duši hluboce uražený, se uchýlil k perskému králi, který ho jmenoval satrapou v Magnésii, kde pak celkem v klidu svůj život dožil.

Jak vidno, demokracie měla už v době, kdy teprve vyrůstala z plenek, své stinné stránky. Takže ještě jeden citát. Britský filozof a matematik Bertrand Arthur William Russel prohlásil: „Závist je základem demokracie“. Díky tomuto rozumnému přístupu ke světu se on sám dožil sta let (1870–1970).

Poté, co bylo Řecko obsazeno Římem, demokracie jako taková zmizela z výsluní evropské politiky na celá dvě tisíciletí, i když se některé její prvky objevovaly i ve fungování starořímské republiky. Římané sami však své zřízení jako demokratické nenazývali. Historik Polybios je označoval za smíšené, neboť spojovalo prvky demokratické (sněm a lidové shromáždění) se systémem aristokratickým (magistráty, úřady, senát).

STŘEDOVĚKÁ DEMOKRACIE OBCENÍ

Zatímco ve vysokém politickém světě demokracie „zemřela“ s antikou, na komunální úrovni existovala dál. Byla totiž vhodná pro fungování malých společenství lidí. Obyvatelé vesniček, kteří neměli mocenské nástroje, jak donutit své sousedy k něčemu, co bylo pro chod obce nezbytné, museli jednat demokraticky, tedy domluvit se. Tak to bylo po celá staletí až do doby, kdy do svých nenasytných pařátů převzala chod obcí vládní byrokracie.

Původní slovanské vesnice se spravovaly v rámci systému občiny, tedy jakéhosi raně feudálního komunismu (hovoříme o době v dějepise označované jako hradištní, případně doba počátků českého státu). Půda patřila všem, lidé na ní hospodařili, dělili se o výnosy a společně rozhodovali o záležitostech své obce. V rámci občiny byli obvykle různě spřízněni (obce byly z hlediska počtu obyvatel malé). O detailech občinového zřízení však víme spíše podle analogií z jiných slovanských zemí a z pozdějších feudálních právních norem, proto nemá smysl systém podrobněji rozebírat. S rozšířením německého zákupního (emfyteutického) práva se změnil právní vztah lidí k půdě. Nebyla už společnou občinou, ale každý hospodář měl svá vlastní pole, která mohl odkazovat dětem či prodávat, a jejichž výnosy patřily jen jemu, nemusel se dělit se sousedy. Raně feudální komunismus nahradil tedy vrcholně feudální kapitalismus, samozřejmě obrazně řečeno. Nicméně je jasné, proč

všichni středověcí sedláci toužili „zakoupit se“, tedy vymanit se z komunistického mechanismu. To ale připomínám jen na okraj. Podstatné pro analýzu principu demokracie je, že v obcích, které byly převedeny na zákupní právo, už o některých záležitostech nerozhodovali hospodáři, ale feudální majitel panství.

Jeho zájmy hájil jím ustavený rychtář, který za to dostával různé výhody (třeba svobodný lán, z něhož se neplatila renta, část z pokut, které vyměřil sousedům, měl právo vařit pivo, provozovat mlýn apod.). Rychtářovou povinností bylo zastupovat obec navenek (jménem obce pravidelně potvrzoval feudálnímu majiteli poddanství slibem poslušnosti, vystupoval na soudech jako svědek apod.), vybíral pro svého pána rentu, odpovídal za pořádek, dohlížel na robotu a také měl na starosti údržbu cest v okolí.

O vnitřním chodu obce však dál rozhodovali společně hospodáři. Byly to obvykle záležitosti spojené s hospodařením. Protože se pole v rámci trojhonného systému orala podle jednotného plánu, společně se domlouvali, která pole nechají ladem a která zorají. Společně užívali k letní pastvě obecní pastviny, přijímali pastýře a určovali jeho plat. Vesnické hospodyně se zase domlouvaly, který den budou péct chléb (pokud existovala jedna velká chlebná pec), kdy se bude v pazderně sušit len apod.

Mezi sebou řešili lidé také to, co bychom dnes nazvali občansko-právními spory, tedy hádky o hranice pozemků, urážky mezi sousedy a sousedkami apod. Nezanedbatelnou roli hrály zvyky a tradiční normy, tedy „veřejné mínění“, které významným způsobem korigovalo chování a morálku.

K výraznému omezení tradičního demokratického principu vesnického života došlo po třicetileté válce, kdy majitelé panství upevňovali vrchnostenskou administrativu (patrimoniální správa velkostatků), aby mohli ze svých poddaných „vytěžit“ co největší zisky. To je obecný mechanismus, který platí i dnes. Byrokratický zásah do našeho soukromí není snahou, abychom žili lépe, ale aby z nás moderní vrchnosti dostaly co nejvíce peněz (klasickým příkladem jsou třeba energetické štítky domů, množící se povinné revize čehokoli, co používáme, kolky za úřední úkony, které bychom oželeli, ale stát je vyžaduje atd.).

Ještě zajímavější je z hlediska počátků demokracie vývoj správy českých středověkých a renesančních měst. Až do 13. století měly lidnatější aglomerace, ležící na klíčových místech kupeckých cest, statut tržní osady, případně knížecího hradu, dvorce, sídla. Pak se ale začala podle západoevropského vzoru zakládat města. Jejich právní systém byl založen na podobných svobodách, jaké získávali vesničané v rámci emfiteuse, ale u měst šlo o privilegia mnohem širší, protože kromě osobní svobody zaručovala měšťanům různé hospodářské a správní výsady.

Za vlády posledních Přemyslovců podléhala královská města jako panovníkův majetek jmenovanému zástupci (královskému rychtáři). Současně vznikla instituce velké obce, tedy shromáždění všech plnoprávných členů, kteří vlastnili dům (hlas měly i ženy). Obec se scházela, aby vyslechla nařízení rychtáře, ale současně mohli lidé vznést své požadavky a návrhy. Jednání se konala pod širým nebem na rynku nebo před hradbami. Aby bylo možno s rychtářem hledat řešení společných záležitostí, volila obec své zástupce, z nichž se později konstituovaly městské rady (konšelé zasedající na radnici).

Svůj vliv na chod měst začala velká obec posilovat už v době Lucemburků. Tehdy rozhodování o městě pomalu přecházelo z rukou královského rychtáře na městskou radu. Obecní demokracie pak dosáhla svého vrcholu za husitské revoluce, kdy začala do záležitostí města mluvit i chudina (tedy lidé, kteří nevlastnili domy). V Praze (nejprve na Novém Městě) a rovněž v Táboře získali nemajetní právo účastnit se jednání velké obce hned v roce 1419.

Zvláště radikální kališníci kazatelé využívali chudinu (ale také ženy) k podpoře svých mocenských zájmů (chtěli rozhodovat místo konšelů). Ten zápas měl klasickou podobu boje mezi teokratickým a světským systémem vlády. Původní podoba městských shromáždění, kde se řešily praktické záležitosti, se změnila na místa nekonečných diskusí, často naprosto planých a zbytečných. Z velké obce se stal městský parlament se všemi zápory této instituce. Aby měšťané zabránili účasti radikálů, začali svolávat jednání obce místo na rynek na radnici, kam se vešel omezený počet účastníků. Místo tam měli zajištěno samozřejmě oni a pak jejich stoupenci. A ti, na které se nedostalo, stávali často venku pod okny radnice a skandovali své požadavky (opozice to měla vždycky těžké).

Ze svého středu volili měšťané obecní starší, kteří dohlíželi na práci konšelů. Ty sice mohli měšťané navrhovat, ale musel je potvrdit jménem panovníka královský podkomoří. Obecních starších (bývali to obvykle respektovaní sousedé) mohlo být ve velkém městě i několik desítek a každý odpovídal za určitý úsek života, často si ještě k ruce přibíral další pomocníky (tedy jakousi komisi).

Od poloviny 15. století význam velké obce v našich zemích upadal ve prospěch městské rady. V roce 1528 král Ferdinand I. svolávání velkých obcí ve městech výslovně zakázal. Tím byla uzavřena etapa středověkého městského „parlamentarismu“.

DEMOKRACIE PROTESTANTSKÁ

Étos demokracie se v ideologických úvahách objevuje již ve středověku, paradoxně ovšem nikoli v záležitostech politických, ale náboženských. Původní křesťanské obce byly komunitami věřících, kteří si byli před Bohem rovni. Ale ve vrcholném středověku přišla církev s teorií o trojím lidu. Na tu navazovala změna liturgie, kdy byli v chrámovém prostoru laici odděleni od kléru (zásada posvěcená počátkem 13. století na IV. lateránském koncilu). Bohoslužbu konali kněží, ostatní jen přihlíželi (původně bylo laikům zakázáno v kostele i zpívat).

Podle teorie o trojím lidu se společnost dělila na dělný lid, který má pracovat, na urozené, kteří lid chrání, a na kněze, kteří se starají o spásu duší prostého lidu i urozených. Oni jediní hovořili s Bohem přímo, ostatní jejich prostřednictvím. I když se tahle představa ve starších učebnicích historie vykládala jako nástroj třídního útlaku, který vznikl proto, aby vykořisťovaný lid pracoval na zbylé dvě vykořisťovatelské třídy (šlechtu a církev), realita byla jiná. Dělení společnosti na trojí lid nebylo namířeno ani tak proti prostému lidu, který by pracoval i bez této teorie, ale proti šlechtě, neboť povyšoval preláty nad ostatní dvě

složky křesťanské společnosti. Odtud se odvíjel vleklý zápas mezi církevní a světskou mocí o politickou hegemonii nad středověkou Evropou (zápas o investituru mezi papežem a císařem, který začal v 11. století a trval prakticky až do 15. století). Všechny kritické hlasy, které ve středověku pranýřovaly nedostatky v církvi, žádaly kromě jiného návrat k časům prvních křesťanů, tedy k rovnosti věřících alespoň před Bohem, když už ne i na zemi. Tato myšlenka se objevila v učenecké kritice církevních dogmat (ve 13. století byli jejími hlavními nositeli učenci z řad minoritů), stejně jako v představách lidových hnutí, šmahem označených jako kacírství. Jenže kacírstvím nebylo ve skutečnosti nic jiného než požadavek návratu k prvotním ideálům evangelia, s nímž se kromě jiného spojovalo přijímání podobojí.

Přijímání těla i krve Páně se původně zúčastňovali všichni věřící; tuhle praxi změnil počátkem 13. století už zmiňovaný IV. lateránský koncil, který kalich vyhradil jen pro klér. Právě doba po tomto koncilu je obdobím vzednutí kacírství, tedy odporu k téhle změně. Pokud čeští kališníci začali podávat podobojí, mělo to dalekosáhlý význam nejen náboženský, ale i filozofický, neboť tím prosazovali myšlenku, že všichni křesťané jsou si rovni. Protestantismus, který se od 16. století šířil Evropou, v náboženském hávu zápasil o společenskou změnu – demokratizaci feudální společnosti. Ne ní proto náhodou, že se první buržoazní revoluce odehrály v zemích, které současně přijaly ideu protestantství (Anglie, Nizozemsko). Filozofickou podstatou bylo nahradit feudální privilegia rovnými příležitostmi pro všechny jak na poli politickém, tak především hospodářském.

Původní idea demokracie totiž neznamenala socialismus, tedy rovnost majetkovou, ale byla cestou, jak zajistit úspěch schopným. V 17. a 18. století se demokratizace vlády prosazovala reformami stávajícího monarchistického systému. Protože ho nešlo odstranit hned, vytvářela se jakási symbióza, jejímž výsledkem byla vláda panovníka omezená vnučenými ústavními principy (konstituční monarchie).

Tyhle první kroky sice nepřinesly významnější změnu z hlediska techniky moci, ale vytvořily precedens. Džin, kterého jednou vypustíte z láhve, se do ní už nejen nedá vrátit, ale stále roste, bytní, má další požadavky. Velká francouzská revoluce v podstatě znamenala popravu feudální společnosti. Stejně jako umírali pod gilotinou představitelé urozených rodů a jejich hlavy v bílých parukách se kutálely v prachu, masově hynul pod lavinou ideálů osvícenců, národohospodářů a romantických umělců starý a dobrý svět monarchií, náboženské víry a privilegií. Navzdory snahám o restituci poměrů ve střední Evropě po Napoleonově porážce (Svatá aliance) začínala nová politická éra Evropy. Změny logicky probíhaly rychleji a snadněji v zemích protestantských, v těch katolických to trvalo přece jen o něco déle.

DEMOKRACIE RAKOUSKO-UHERSKÉ MONARCHIE

Celé 19. století je dobou, kdy získávala představa demokratické vlády nové podněty, formovaly se převratné metody v zákonodárství, vznikala teoretická pojednání o zásadách vlády, měnilo se myšlení lidí, a to jak voličů, tak volených představitelů lidu. Současně se

likvidovaly pozůstatky starého světa, včetně víry a úcty k panovníkům a urozenosti. To bylo logickým vyvrcholením pádu monarchií a rušením nevolnictví a poddanství.

V českých zemích začal tenhle proces ve srovnání s většinou zemí západní Evropy se zpožděním kvůli tomu, že se na území habsburské monarchie úzkostlivě chránila monarchistická idea a déle přežívala formální rezidua feudalismu, byť často jen v rovině ideologické. I když byly české země průmyslovou zemí, dokonce jednou z nejrozvinutějších v celé tehdejší střední Evropě, z hlediska politické správy zaostávaly za Anglií, Francií či Holandskem, ale i Pruskem. Problémem demokratických reforem byly národní zájmy a jazykové pnutí v habsburském soustátí, neboť v mnohonárodnostním kolosu se proti sobě stavěly vrstvy, které by jinak měly stejné politické cíle. Právě to pomáhalo císaři Františku Josefovi udržovat jistou rovnováhu mocenských sil.

Evropské demokratické systémy 19. století se lišily od dnešních, protože nebyly založeny na rovnosti a voleb se mohla účastnit jen část společnosti, navíc často hlasy voličů neměly stejnou váhu.

V českých zemích existoval až do roku 1848 stavovský systém; do různých správních institucí, především na krajské a zemské úrovni, volili zástupce jen privilegovaní příslušníci tzv. zemských stavů, tedy představitelé šlechty a radnice vybraných měst. Na centrální úrovni však rozhodoval panovník, který také jmenoval kancléře a ministry s výkonnou mocí.

V souvislosti s revolucí v roce 1848 byl císař nucen slíbit politickou reformu, jejímž základem měly být demokratické volby a zřízení poslanecké sněmovny (podle francouzského vzoru). To vše bylo zakotveno v dubnové (oktrojované) ústavě. Podle ní získali právo volit muži starší 24 let, přičemž se požadovalo jisté vzdělání, přinejmenším gramotnost. Tento princip se blížil všeobecnému volebnímu právu, ale po porážce revolučního hnutí se z demokratických principů rakouského parlamentarismu začalo postupně ukrajovat.

V období bachovského absolutismu byla připravena a vydána nová, tzv. únorová ústava. Na jejím základě vyšel v roce 1864 volební řád pro Čechy a Moravu (pro Slezsko byl vydán již v roce 1863). Volební právo do zemského sněmu nabývali nově jen ti, kteří měli současně právo volit do obecních institucí. Počet voličů byl tedy proti minulosti omezen. Právo volit náleželo příslušníkům obcí, kteří měli domovské právo. Šlo o muže zletilé (tedy starší 24 let), svéprávné, přičemž podmínkou bylo placení přímé daně v určité předepsané výši (princip zvaný majetkový census byl známý již ve starověkém Římě). Právo volit měly i místní podniky na úrovni dnešních právnických osob (akciové společnosti, družstva), nikoli však dílny živnostníků. Kromě toho byl zaveden statut tzv. honorací, oprávněných voličů bez ohledu na odváděnou daň. Sem se počítali státní a zemští úředníci, duchovní a rabíni, lidé s doktorským titulem, ředitelé, profesori a učitelé středních škol a vyšší učitelé obecních škol.

Obecně se má za to, že pád Rakousko-Uherska přišel až s velikášským válečným dobrodružstvím, zahájeným v létě 1914. Existenční krize však oslabovaly říši už celá

desetiletí. Poměrný politický klid v ní končil s demisí dlouhodobé vlády hraběte Taafeho v říjnu 1893. Pak již nebylo žádnému vládnímu kabinetu dopřáno spravovat Rakousko delší dobu.

Robert Kvaček,
český historik

Pro volby do zemského sněmu byli voliči rozdělení podle majetku do kurií. Ve velkostatkářské kurii byli majitelé statků zapsaných v zemských deskách, kteří ročně platili více než 250 zlatých přímé daně. Druhou byla kurie obchodních a živnostenských komor, v níž volili členové jejich výborů. Třetí kurie byla městská a čtvrtá venkovská, kde byl census (výše roční přímé daně) stanoven na 10 zlatých, v roce 1882 snižena na 5 zlatých a v roce 1896 na 4 zlaté.

Kuriální volební systém samozřejmě znamenal, že větší vliv v něm měli představitelé zámožnější části společnosti. Na získání mandátu v první kurii bylo totiž třeba podstatně méně hlasů než na získání poslaneckého křesla ve třetí, o čtvrté kurii ani nemluvě.

Ve druhé polovině 19. století měl český zemský sněm 242 poslanců, z nichž pět bylo tzv. virilistů, kteří drželi mandát automaticky – pražský arcibiskup, biskupové litoměřický, královéhradecký a českobudějovický a rektor pražské univerzity (po jejím rozdělení v roce 1882 se počet virilistů zvýšil o jednoho, takže tu zasedali oba rektori českého i německého vysokého učení). Z volených poslanců 70 zastupovalo velkostatkářskou kurii, 72 městskou, 79 venkovskou a 15 bylo zástupců obchodních a živnostenských komor.

Moravský zemský sněm čítal 100 poslanců. Virilisté byli jen dva – olomoucký arcibiskup a brněnský biskup, dalších 30 poslanců zastupovalo velkostatkářskou kurii, 31 kurii městskou, 31 venkovskou a 6 obchodní a živnostenské komory.

Po rakousko-uherském vyrovnání se sice počet poslanců změnil, ale kuriální systém byl zachován. V dalších letech došlo k drobným úpravám. Zásadní byla Badeniho reforma v roce 1896, kdy byla zavedena pátá kurie, zvaná všeobecná. V ní volili všichni, kteří měli právo volit v předchozích čtyřech kuriích (jejich hlas se tedy započítával dvakrát), ale navíc k nim jako voliči přibyli všichni zletilí muži, kteří bydleli nepřetržitě alespoň půl roku na jednom místě v dané obci. Tato kurie měla 72 poslanců, což sice opticky zvýšilo podíl obyvatel, kteří měli právo volit, ale fakticky se tím nijak podstatně neměnilo rozložení politických sil v poslanecké sněmovně.

K zásadní úpravě došlo volební reformou v roce 1907 (po masových demonstracích inspirovaných revolucí v Rusku v roce 1905), která zavedla všeobecné volební právo. Ale pozor, tento termín neznamenal, že volit mohli všichni! Byl zrušen kuriální systém a bylo zavedeno všeobecné, rovné, tajné a přímé hlasovací právo, ale jen pro muže starší 24 let. Teprve volební řád nové Československé republiky přiznal volební právo i ženám, které dosáhly věku alespoň 21 let a měly v obci trvalé bydliště nejméně tři měsíce.

Zatímco za Rakouska-Uherska platil většinový volební systém (byly stanoveny volební obvody a vítěz získal mandát), v novém Československu se přešlo na poměrné zastoupení (užívané dosud). Podle úspěchů stran získávali mandát poslanci na základě pořadí na kandidátní listině.

I když můžeme tvrdit, že politický systém 19. století byl nespravedlivý vůči nemajetným, byl přesto nezpochybnitelně demokratický. Celý rakousko-uherský volební systém jsem podrobně popsal proto, abych ukázal, že ne vše, co vychází z modelu demokracie, musí být nutně ideální. A otázka je (až budou naši dobu hodnotit historici za sto let), zda se nebudou stejně shovívavě dívat na náš model, protože i ten má řadu vad na kráse.

NEJÍ DEMOKRACIE JAKO DEMOKRACIE

Nebojte se, nebudu líčit složité administrativní proměny volebního systému a strukturu naší poslanecké sněmovny ve 20. století. Faktograficky jen stručně: Revoluční národní shromáždění (1918 –1920), Národní shromáždění republiky Československé (1920 –1939), Prozatímní národní shromáždění (1945 –1946), Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé (1946–1948), Národní shromáždění republiky Československé (1948–1960), Národní shromáždění Československé socialistické republiky (1960–1968), Federální shromáždění Československé socialistické republiky, později Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky (1969–1992), Parlament České republiky (od 1993). To je přehled sta let českého parlamentarismu, cesty od poslanecké sněmovny k poslanecké sněmovně.

Jen pro jistotu opakuji, že demokracie je princip, který může mít mnoho rozmanitých podob, od funkční až po paralyzující, a dokonce sociálně, národnostně či jinak velice nespravedlivou. Podoba moderní demokracie vychází ze dvou tradičních modelů, které byly formulovány v 19. století. Starší teorie je klasická liberální (jejím zakladatelem je John Stuart Mill), která formuluje zastupitelskou formu demokracie, o dvě generace mladší konkurenční teorie (Josef Alois Schumpeter) prosazuje model přímé demokracie. Je rozhodně zajímavé podívat se na myšlenky obou

Americký politolog Francis Fukuyama koncem 20. století napsal, že západní civilizace vytvořila svébytný historický model, který jako jediný poté, co prošel osvícenstvím, sekularizací a průmyslovou revolucí, v nejvyšší míře realizoval lidskou svobodu a představuje univerzální modernitu akceptovatelnou všemi lidskými populacemi. Ostatní civilizace neposkytují ve srovnání se západní společností plnohodnotnou historickou alternativu. Tato skutečnost vyplynula ze šťastné shody historických okolností.

učenců a porovnat je s dnešní realitou, protože mnohé jsou stále aktuální. Tyto teorie stojí proti sobě v ostrém protikladu, neboť první akcentuje spíše demokratické ideály, zatímco

druhá reflektuje realitu a praxi. V současné době sice ve světě převládá zastupitelská demokracie, ale v řadě evropských zemí se doplňuje o metody přímé demokracie (především Švýcarsko). Na následujícím rozboru názorů obou teoretiků lze nejlépe ukázat přednosti a slabosti demokracie jako politického systému.

John Stuart Mill (1806–1873) byl anglický filozof, ekonom, politik a rovněž básník. I když navazoval na tradiční ekonomické představy, přinesl řadu nových myšlenek. Kromě jiného zpochybňoval soukromé vlastnictví přírodních surovin a v roce 1852 se zasloužil o přijetí prvního britského družstevního zákona (ve své podstatě platí dosud). Ve svých esejích hájil svobodu, kterou považoval za nejvyšší lidskou hodnotu, což v jeho pojetí znamenalo co největší osvobození se od státu a byrokracie. Protože však pravdu chápal jako relativní, přiznával jedinci právo na to prosazovat ji, i když se mýlí (tuto možnost dnes svým oponentům vehementně upírají vládnoucí elity, stejně jako aktivisti). Podle Milla měla správa veřejných věcí vycházet z práv veškerého lidu, ale význam si současně měly uchovat názory a postoje menšinové. Byl tedy zásadně proti tomu, aby většina umlčovala menšinu. Za pozornost stojí jeho idea „tyranie většiny“, kterou definoval jako stav, při němž občan ve svém chování nedobrovolně následuje diktát státu, nebo se dobrovolně, leč neuvědoměle podřizuje postojům hlásaných většinou. Následkem je pak degenerace hodnot společnosti, která trpí nedokonalým, málo produktivním rozvojem jedince, jehož společnost omezuje a spoutává. Svoboda a individualita zaručuje tvůrčí potenciál, který však může být potlačován stádností a státním útlakem.

Jeho pojetí správy veřejných věcí vycházelo z modelu zastupitelské (reprezentativní) demokracie. Lid má právo podílet se na vládě, a to uplatňuje prostřednictvím svých volených zástupců. Ti mají kontrolovat vládu, ale jen to. Nic jiného dělat nemají, protože volení členové zákonodárského sboru obvykle nemají „odborné znalosti k vynášení správných rozhodnutí“. Kromě toho je nekorektní, aby zasahovali do vládních politických rozhodnutí, protože oni sami za ně nenesou odpovědnost. Parlament rovněž nemá obsazovat úřady veřejné správy a moci, „protože neumí správně posoudit odbornost kandidátů a vybral by člověka, který je výsledkem dohody a kompromisu politických stran, nikoli toho nejlepšího“. Pro svou neobornost by se neměl parlament zapojovat do formulování zákonů, měl by jen dohlížet, aby jejich znění nebylo proti zájmům lidu. Kromě toho by měl být fórem, v němž by mohl každý svobodně vyslovit svůj názor. Veřejná diskuse má přinášet podněty pro činnost vlády.

John Stuart Mill sice hájil zavedení všeobecného volebního práva, ale současně navrhoval, aby byl zaveden vzdělanostní census, tedy aby hlasy voličů měly rozdílnou váhu podle jejich vzdělání. Jak sám říkal, obával se „tyranie nevzdělané většiny“. Stejně tak pochybovačně se vyjadřoval k volebnímu právu pro dělníky, protože pak hrozilo „třídní zákonodárství“, tedy schvalování zákonů pouze ve prospěch dělníků, v rozporu s potřebami zbytku národa. Jeho myšlenky měly značný vliv na T. G. Masaryka.

Odmítal většinový volební systém běžný ve Velké Británii (u nás byl rovněž a změněn byl až v roce 1918). Znamenal, že „vítěz bere vše“, takže pouze členové vítězné strany obsadili za daný obvod úplně všechna křesla. Pak ovšem docházelo k situaci, že část voličů nebyla v zákonodárném sboru vůbec zastoupena. Tento systém nazýval nepravou demokracií. Pravou byla podle něho naopak ta, v níž se volilo podle poměrného systému, takže křesla se

rozdělovala proporčně podle počtu hlasů voličů, a jednotlivé politické tábory tedy měly v zákonodárném sboru odpovídající zastoupení (i ty poražené).

EU není jen negativně nedemokratická. Je pozitivně antidemokratická. Vyklubal se z ní upírsající krev půl miliardy pracovitých Evropanů. Prokurátor, soudce, popravčí a hrobař evropských tradic, civilizace a civilizovanosti. Musí odejít na smetiště dějin jako všechny tyranie před ním. A už se to nesmí dlouho odkládat.

Benjamin Kuras,
česko-anglický publicista a nakladatel

Josef Alois Schumpeter (1883–1950) je především naším rodákem, neboť se narodil v Třešti na Moravě. Jako vynikající ekonom přednášel na řadě univerzit, po roce 1919 byl krátce rakouským ministrem financí a později také prezidentem soukromé banky (po jejím krachu skoro deset let splácel dluhy, které mu tím vznikly). Před nacismem utekl do USA a přednášel na Harvardu (kde nedosáhl velkého uznání, protože jeho teorie byly v rozporu s tehdy moderním keynesiánstvím). Současníci ho líčí jako všestranného muže, doslova renesanční talent, ale chronického smolaře. Spolu se zmiňovaným Keynesem však rozhodně patří mezi nejvýznamnější ekonomy 20. století. Tohle postavení si zajistil především důrazem na precizní teoretické metody a byl to on, kdo se zasloužil o zavedení statistiky a matematických studií do ekonomie. Definoval rovněž vlastní teorii ekonomických cyklů.

Během druhé světové války publikoval svou klíčovou politologickou práci, v níž se snažil vyvracet dosavadní tradiční postuláty klasického pojetí demokracie. Svou teorii stavěl samozřejmě na ekonomických východiscích. Jeho základní myšlenkou byla premisa, že kapitalismus je předurčen ke krachu (většina moderních teoretiků demokracie má blízko k levicovým, někdy dokonce značně revolučním učeníům). Předpovídá, že kapitalismus bude v celosvětovém měřítku nahrazen socialismem a zkoumá roli demokracie v novém uspořádání světa. Rád provokoval, a i když kniha vyznívá jako chvála socialismu (začíná ji pojednáním o Karlu Marxovi), není tomu tak docela. Sám říká, že se musel přestrojit za vyznavače socialismu, jinak by mladí socialisti jeho knihu nepřečetli.

Kapitalismus charakterizoval známým výrokem o tvořivém ničení. Podle jeho teorie se sice kapitalismus zhroutí (jak předpovídal Karel Marx), ale bude nahrazen socialismem novým, nemarxistickým. I když se na první pohled může jeho teorie zdát výstřední, při hlubším zamyšlení dojdeme k závěru, že se momentálně uplatňuje v politice Evropské unie a většiny evropských socialisticky orientovaných stran.

Schumpeter ve své analýze (k níž dospěl ještě před polovinou minulého století) říká, že v genech kapitalismu existují mechanismy, které jsou mu v podstatě nepřátelské. Postupně se bude vůči kapitalismu vytvářet nepřátelské sociální a intelektuální klima, které ho nakonec svrhne. Nestane se tak revolucí, ale jednoduše tím, že lidé začnou do parlamentu volit socialistické strany. Připomínám, že přesně to se v Evropě stalo.

Současně nesouhlasí s představami teoretiků demokratického zřízení, že se volbami zajišťuje podíl lidu na vládě, protože podle něj voliči nedisponují dostatečnými znalostmi, jsou povrchní a manipulovaní politiky, neboť oni vytvářejí agendy a vnucují lidem představu o tom, že je budou v jejich zájmu řešit. Koncepce vlády lidu je nerealistická a může být v dlouhodobém horizontu nebezpečná. Ideální by bylo, kdyby voliči nedávali svým politickým vůdcům obecný mandát, ale nutili je soutěžit mezi sebou o řešení jednotlivých problémů (na způsob konkurence na trhu). Proto se jeho teorie nazývá konkurenční, jejím vyjádřením má pak být přímá demokracie. Opírá se přitom o lidskou přirozenost a nemožnost objektivně posoudit a poznat obecné blaho. Smyslem alternativní demokracie (jak on ji nazývá) je vytvořit realistické a nikoli hypotetické mechanismy a způsoby rozhodování. Uvažuje rovněž o metodách, které zabrání vyloučení faktického podílu voličů na vládě (z této myšlenky se odvíjejí např. požadavky na obecné referendum).

A ještě jedna myšlenka talentovaného smolaře Josefa Aloise Schumpetera. Říkal, že v normálních situacích se lidé chovají přirozeně a rozumně. Tuto vlastnost však automaticky ztrácejí vstupem do politiky. Napsal: „Jakmile typický občan vstoupí do politické oblasti, propadne se na nižší úroveň mentálního výkonu. Argumentuje a analyzuje způsobem, který by ve sféře svých skutečných zájmů ochotně uznal za dětinský. Stává se opět primitivem.“

Je samozřejmé, že výklad obou teoretiků demokracie jsem zobecnil na největší možnou míru, neboť jejich argumentace a teoretické postuláty jsou mnohem obsažnější, doplněné analýzami, odkazy a rozборы. Pokud se však někomu zdá, že ti dva znevažují či zpochybňují něco tak posvátného, jako je demokratická politika, pak si dovoluji upozornit, že jde o světově uznávané učence.

Celý život se věnovali studiu společnosti, měli opravdu důkladné vzdělání (na rozdíl od mnoha mládenců, kteří dnes vysvětlují zásady korektní Evropy) a byli po celý život v odborných úvahách konzistentní (ani to se nedá říci o politických komentátorech, natož o většině našich politiků). Neříkám, že souhlasím se vším, co tvrdí, ale rozhodně stojí za to o jejich slovech přemýšlet. Stejně jako o kritice dnešní demokracie, která zaznívá z úst jiných, díky svému vzdělání a životní praxi moudrých mužů a žen.

DEMOKRATURA

Lid má sice podle většiny teorií právo vládnout, ale způsob, jakým tohle právo uplatňuje, může být pokrokový, stejně jako značně pomýlený. Může mít formy, které se demokraticky jen tváří, ale skutečnost je jiná. Tyto situace historie zná a jsou celkem dobře popsány. Tahle kniha rozhodně není učebnicí politologie, přesto stojí za to si několik příkladů připomenout, aby bylo zřejmé, kolik tváří může mít systém, který se ještě vejde pod označení demokracie. To opakuji pro jistotu, abychom nepodléhali klamu, že jedině demokracie je požehnáním lidstva. Můj oblíbený politický cynik Winston Churchill jednou v parlamentu prohlásil: „Liberální demokracie je ten nejhorší způsob vlády, jaký znám. Až na to, že neexistuje žádný lepší.“ A těm méně chápavým poslancům (najdou se i v Anglii) to později ještě jednou v

trochu jiné variantě zopakoval: „Demokracie je nejhorší způsob vlády na světě. Kromě těch ostatních způsobů.“

Připomeňme si, že naše země po roce 1948 fungovala na principu lidové demokracie. Tak se nazývá systém vlády založený sice na volbách, ale jen formálních, protože nenabízely alternativu. Vedoucí úloha v politickém životě náležela komunistické straně, která zcela oligarchicky řídila veškeré dění.

Ideu politické konkurence nahradila jednotná kandidátka Národní fronty. Na ní se kromě komunistů objevovali ještě členové dvou povolených politických stran – strany lidové (ta dokázala přečkat všechny režimy) a strany socialistické. Vedle nich se ještě vyskytovali nestraníci, vše namixováno v reprezentativním poměru (dělníci, rolníci a inteligence, mladí a staří, muži a ženy). O svobodných volbách se za socialismu vyprávěl vtip, že volič se může samozřejmě rozhodnout zcela svobodně, zda jednotnou kandidátku vhodí do volební urny levou nebo pravou rukou.

V rámci Evropské unie se prostřednictvím Lisabonské smlouvy uplatnila zvláštní syntéza, které politologové říkají participativní (či účastnická nebo aktivní) demokracie. Ideálem je podle konstruktérů tohoto mechanismu maximální zapojení občanů do politického a veřejného života. Lidé by měli mít právo vyjadřovat se k veřejným věcem a určovat směr dalšího vývoje po celou dobu volebního období, a nikoli jen tím, že se účastní voleb. Řada teoretiků tvrdí, že pouze zájem občanské společnosti, nevládních a neziskových organizací o věci veřejné může zajistit fungování demokracie. Propagátorem této myšlenky byl u nás Václav Havel.

V Lisabonské smlouvě se tento princip formuluje jako dialog se sdruženími, občanskou společností, sociálními partnery, církvemi a nekonfesijními organizacemi. Netroufám si rozhodnout, zda to tak opravdu v Evropské unii funguje, ale hlavně, zda to vůbec nějak fungovat může.

Slabiny různých demokratických modelů vlády se v posledních desetiletích objevují stále bolestněji a zřetelněji. Přes nejrůznější pokusy o syntézu toho lepšího, co se v různých typech demokracie uplatňuje, realita stále víc a víc pokulhává za vysněným ideálem. Problémem zastupitelské demokracie bývá fakt, že zvolení zástupci ve skutečnosti vůli voličů nereprezentují, ale hájí parciální zájmy své strany, svých příznivců a přátel, skupinek patolízalů a různých organizací, přes které uplatňují svůj vliv a případně osobní prospěch. Mnozí teoretici proto otevřeně říkají, že záhy po každých svobodných a demokratických volbách se z politiků, kteří by měli reprezentovat hlas lidu, stává oligarchie, která v rozporu s volebními sliby vládne až do dalších voleb. Sociolog Robert Michels dokonce formuloval princip, který označuje jako železný zákon demokracie, podle něhož všechny demokratické systémy a organizace spějí k oligarchii, neboť zastupitelé získávají moc nad zastupovanými.

V polovině minulého století zavedl americký politolog Robert A. Dahl (na základě starších studií) pojem polyarchie, který vyjadřuje moderní politickou realitu. Ideální představa demokracie je totiž podle něj nedosažitelná. Podstatně lépe mohou demokratické systémy fungovat v zemích etnicky a nábožensky homogenních, protože se tím předejde nežádoucím turbulencím a konfliktům, jejichž řešení často není v mezích demokratického mechanismu možné.

Mezi základní rysy polyarchie patří podle něj běžné demokratické zásady, které se však ve většině politických systémů uplatňují neúplně. Aby se správa veřejných věcí co nejvíce blížila demokratickému systému, měli by existovat volení úředníci, kteří by vykonávali kontrolní dohled nad vládní mocí. Lidé mají mít rovný přístup k informacím a právo zakládat spolky a politické strany. Důležitým principem je respektování opozice. Jeho úvahy slouží však především k politologickému srovnávání a hodnocení státních systémů, v praxi nenašly širší uplatnění.

Teorií, které různým způsobem analyzují demokracii, aniž by většinou dokázaly jasně říci, co je třeba změnit či napravit, existuje velice mnoho. Ve společenských vědách je obecně snadnější analyzovat než něco reálně vykonat. Z té obrovské záplavy vyberme ještě jeden pohled, který však není politologický, ale pohříchu spíše umělecký a mediální.

Ukázalo se, že totalitu i demokracii mohou zavádět úplně stejní lidé.

Jiří Faltus,
ekonom a satirik,
20. století

V roce 1965 použil švédský spisovatel Vilhelm Moberg jako první termín demokatura, který vznikl složením slov demokracie a diktatura. Vyjadřuje jím diktátorskou, oligarchickou vládu, která se tváří demokraticky. Později tento pojem pronikl i do odborné literatury. Pro nás má význam fakt, že do českého povědomí ho uvedl vynikající písničkář Karel Kryl po návratu do vlasti, aby vyjádřil zklamání nad vývojem po roce 1989.

V jednom z rozhovorů těsně před svou smrtí řekl: „Myslím, že v této zemi, kde je pravá, ještě pravější a potom ještě pravější strana, mi schází zase jedna část spektra. Jestli mi rozumíte... Demokracie může fungovat jedině ve chvíli, kdy je opozice. Opozice dělá demokracii, nikoliv vláda jedné strany, která je pravá. Každá strana je totalitní, protože chce sto procent.“

A tímto chytrým postřehem skončím naši dlouhou procházku demokraciemi světa.

CYKlická MARNOST VOLEB

Nebudu analyzovat, proč volby dopadají tak, jak dopadají. Politici, komentátoři a četní odborníci z ještě četnějších ústavů, vysokých škol a think-tanků mají po ruce vždycky vysvětlení (každý ovšem jiné), jak by to mělo proběhnout, a když to proběhne, proč to mělo proběhnout jinak, případně jak to příště proběhne mnohem lépe.

Volby jsou solí demokracie. Před každými volbami vyzývají politici s vážnými tvářemi nás, své voliče, abychom se chovali odpovědně a dbali věcí veřejných, což znamená, že máme jít volit (samozřejmě je). Někteří dodávají, že to je nejen naše právo, ale i povinnost. Jsou i tací, kteří navrhuji, aby byla tato povinnost kontrolována a nesplnění trestáno. Je totiž faktem, že k volbám chodí stále méně lidí (zvláště v případě voleb, které rozhodují o obsazení těch nezbytečnějších institucí). Vysvětlení je dvojí. Buď jsou lidé méně odpovědní, anebo jsou ony volené instituce zcela zbytečné a kandidáti do nich stále nedůvěryhodnější.

Ať tě chválí jiní, a ne ústa tvoje!

Bible, Starý zákon

Za mého mládí se chodilo odevzdávat hlas jednotné kandidátce Národní fronty. Většina lidí o tom nepřemýšlela, protože tak to prostě bylo. Pak ale čas oponou trhl a změněn svět, jak praví klasik. Najednou jsme byli postaveni před odpovědnost vybírat z nabídek různých politických stran. Všichni se museli učit, jak s touhle novou svobodou naložit.

Ti zodpovědní strávili spoustu času přemýšlením, studiem programů a jejich porovnáváním, aby se nakonec rozhodli pro jednu z nových politických stran, která slibovala skoncovat se starými pořádky a nabízela progresivní změny. Většinou pak s nelibostí sledovali, že věci se zdaleka nevyvíjejí tak, jak ona politická strana slibovala.

Přišly další volby s nabídkou nových politických programů, nad nimiž někteří opět trávili hodiny úvahami, srovnáváním a analýzami pro a proti. Hlasy dostala jiná, nově konstituovaná strana, která slibovala, že chyby té předchozí napraví. Nenapravila. Přicházely volby za volbami, poctivých voličů studujících programy ubývalo. Nové strany nepřinášely kromě marginálních změn a kosmetických úprav vůbec nic.

Naopak, vše se stále více komplikovalo a byrokratizovalo. Nenápadně se začalo omezovat to, co chápou pod pojmem svoboda jedince. Stát začal rozhodovat o tom, jak máme žít a co si smíme myslet. Rostly daně, zvyšovaly se počty úředníků, objevila se korupce, adorovaly se podivné hodnoty, které nikoho příliš nezajímají, a zatracovaly se ty, kterých si většina hluboce vážila. Stát nás začal vodit za ručičky, jako bychom byli nesvéprávní.

Pocit odpovědnosti běžného voliče byl stále menší a menší, protože pochopil, že nic neovlivní ani nezlepší. Když tak o tom přemýšlím, připadají mi volby v posledních letech jako dilema poutníka v jisté středověké bajce. Pokud půjde po jedné cestě, dorazí do osady nakažené morem, pokud půjde po druhé, zabijí ho lupiči, a pokud půjde po třetí, roztrhá ho divoká zvěř. V lidské povaze je však skryta naivní víra v dobro a spravedlnost. Neustále doufáme, že konečně přijde NĚCO. I já, na prahu stáří, otlučen špatnými zkušenostmi, stále věřím, že to s námi přece nemůže jít jenom z kopce. S ohledem na vážnost doby to zase v nejbližších volbách zkusím a svůj hlas odevzdám. Ale určitě to nebude stranám politických

matadorů, kteří mne už tolikrát zklamali. Třeba se objeví někdo nový, kdo mne přesvědčí. A třeba se stane zázrak a on své sliby splní.

VOLEBNÍ FOLKLOR

K volbám patří volební kampaň. Jako spisovatel, historik a etnograf bych tento žánr nazval volební folklor. Jeho podstatou je speciální morálka politiků a jejich poradců. Dala by se zjednodušeně vyjádřit tezí: Nikdo vám nemůže dát tolik, kolik vám toho mohu slíbit já! Uvedená zásada se pak ve formě vizuální a verbální promítá do nejrůznějších marketingových produktů. Pro názornost si tu rozeberme jeden z nejcharakterističtějších – plakáty a billboardy.

Stejně jako vlaštovky usedají před odletem do teplých krajin na telefonní dráty, usedají před odletem do parlamentu politici na všechna místa, kde je budeme mít na očích. Jsou totiž přesvědčeni, že obličej, které vidáme celý rok v televizi, milujeme tak moc, že nám způsobí mimořádnou slast tím, že na nás budou hledět z každého patníku, zdi a plotu, prostě z každé svislé plochy téhle jinak krásné a požehnané země. Politik má vypadat důvěryhodně. Proto hledí z plakátů s naléhavou výzvou přímo do očí a snaží se, aby měl oduševnělou tvář a na rtech mu pohrával inteligentní úsměv. Pravda, ve většině případů je to snaha nesmyslně ambiciózní, ale naštěstí tu jsou moderní techniky grafických studií.

Mediální poradci přišli s mimořádným objevem. Jistě za tu radu dostali zapláceno tolik, kolik si prostý člověk vydělá zhruba za třicet let své práce. Ale je jim přáno! Snad jen škarohlídká poznámka, že kdyby se politici podívali do kterékoli etnografické příručky o životě přírodních národů a dávné symbolice, našli by tam totéž, co jim draho doporučili poradci.

Ta objevná rada totiž zněla, že důvěru voličů lze získat širokým přátelským gestem, naznačujícím otevřenost, mírumilovnost a ochotu podrobit se. Je třeba ukázat prázdné ruce, dlaně obrácené k divákům, aby bylo jasné, že se v nich neskrývá dýka či jed. Gesto míru! Díky tomu známe dlaně skoro všech kandidátů do politických funkcí.

Demokracie začíná oblečením saka a odchodem k volbám a končí vhozením lístku do urny.

Winston Churchill,
anglický premiér,
20. století

Politik je samozřejmě unikátní a nejlepší. Proto se objevuje na plakátech většinou sám. Ti, kteří nejsou tak sebevědomí, nebo měli v poslední době průšvih a potřebují ho na veřejnosti

nenápadně zahladit, si na plakát postaví vedle sebe veřejně známou a oblíbenou osobnost. Obvykle to je úspěšný sportovec nebo umělec, ale hodí se i vědci (pokud ovšem pracují v oboru, který považují voliči za užitečný, přednost mají lékaři). V kurzu naopak nejsou (na rozdíl od doby socialismu) horníci, taviči, dojičky a pohraničníci.

Je zajímavé, že se prakticky nikdy ve volební kampani (na rozdíl od jiných příležitostí) neobjevují vedle politika modelky a missky. Jeden můj známý, který je marketingovým manažerem, to komentoval slovy, že je to přece jasné, protože se politik bojí, aby si nezahlavil. Na ty holky je rozhodně příjemnější pohled než na něj a z hlediska IQ na tom nejsou modelky rozhodně hůře než on (omlouvám se modelkám!). Neříkám, že to je pravda. Jak jsem koupil, tak prodávám.

Jen menší část vizualizace volebních myšlenek se realizuje jinými obrazy než jsou portréty politiků (v románu Vejce a já se portréty předků označují jako „tvrdí ksichty“). Zvláště oblíbené jsou maminky s dětmi a usměvavý důchodce (někdy i zvířátka). Tahle symbolika je nadčasová (už za T. G. Masaryka se podobné výjevy používaly k nahánění hlasů voličů).

MYŠLENKY VĚČNĚ ZELENÉ

Mnohem variabilnější podobu má ovšem verbální stránka volebního folkloru. Jde o speciální literární útvar klopotných slov, zcela prostých myšlenek. Kvintesencí předvolebního inteligenčního vzepětí je pak slogan, jehož smyslem je burcovat masy. To věděli už v antice. Díky tomu, že latina je jazykem vzdělců, nezněla mimochodem některá hesla té doby vůbec hloupě. K absolutnímu vyprázdnění však tento literární žánr dovedly dnes politické strany napříč politickým spektrem.

Volební hesla mají z typologického hlediska dvě základní podoby. První jsou zpovědi intimní, tou druhou proklamace budovatelské.

Mezi intimní volební hesla patří objevné myšlenky typu: „Jsem s vámi“, „Myslím to s vámi upřímně“, „Říkám, co si myslím“, „Vždy poctivě“, „Neuhýbám“, „Jen morálně“. Zvláštní místo patří intimním vyznáním geografickým. Obyvatelé Vysočiny se z billboardu dozvědí, že uchazeč o jejich hlasy myslí na Vysočinu. V jižních Čechách myslí na jižní Čechy a na Ostravsku na Ostravu. Takové sdělení je nesporně ohromí. Viděl jsem billboard, na němž byl jen portrét a slogan Vysočina. Nic víc. Bylo to tak úderné, že se mi hlavou mihla pochybnost, zda je to vůbec volební heslo, možná to bylo jen upozornění mužům, kteří plakáty vylepují, kam ho mají umístit. Globálnějšími geografickými vyznáními jsou nadregionální city vyjádřené hesly „Myslím na Čechy“, v modernější variantě „Myslím na Česko“. Jen skutečný masochista a sebevrah pak použije slogan „Myslím na Evropu“.

Politik je člověk, který slíbí, že postaví most i tam, kde není řeka.

Nikita Sergejevič Chruščov,
právní tajemník sovětského ÚV KSSS,
20. století

O něco složitější jsou sdělení, v nichž se politik snaží své voliče přesvědčit, že mají společný cíl. Klasickým heslem (s mnoha obměnami) je optimistické „Společně to dokážeme“. Rozeberme si smysl tohoto hesla. V bitvě stojí maršál v bezpečí na kopci a dole v údolí se v zákopech masakrují jeho vojáci. Sleduje je a celkem nic s tím udělat nemůže. Pokud náhodou ti jeho zmasakrují nepřítele dříve než nepřítel je, pak sestoupí k zraněným, zchromlým a zkrvaveným vojákům, poklepe je povzbudivě po zádech a radostně jim sděluje: „Společně jsme to dokázali, mí chrabří vojáci!“

Už celá desetiletí to stejně chrabře dokazují i naši politici. Stojím na prahu důchodového věku a sleduji, jak jsme to společně dokázali. Důchodcům se v rámci valorizace přidá měsíčně stokoruna (to jsem možná ještě optimista), politikům v rámci proporcionality čtyři tisíce korun. Přesně v duchu volebního folkloru – „Jsem jedním z vás!“

Za samostatnou analýzu by jistě stálo heslo „Pracuji pro vás“ či „Pracujeme společně“. Práci do svých sloganů včlenila už středověká církev. Heslem benediktinů je „Modli se a pracuj!“. Radikální utrakvisté zase na počátku husitské revoluce hlásali: „Kdo nepracuje, ať nejí!“ Píseň práce stmelovala první stoupence socialismu. Za komunismu se u nás slovo práce objevovalo ve všech sloganech, co do četnosti hned za hesly oslavujícími SSSR.

Naštěstí jsme národ, který uměl vždycky ironizovat hloupost svých vládců (a to prosím už od slavných revolt na počátku husitství). Jako student jsem jezdil na folklorní festivaly do Strážnice (to bylo ještě za socialismu). Jeden z nich byl věnovaný 30. výročí vítězství pracujícího lidu. Nad Bludníkem (to je název amfiteátru, nikoli směru naší politiky) se skvěl transparent: „Socialistická práce – zdroj míru, pokroku a štěstí“. Pod ním se zpívalo a cifrovalo, až se na scéně objevila Chorea Bohemika (bylo to druhý den a na festivalech se hojně pilo od prvního okamžiku). K mikrofonu přistoupil Jaroslav Krček (moderním slovem frontmen souboru) a prohlásil: „Měli bychom se řídit moudrostí rodičů. Můj otec mi vždycky říkal: Chlapče, když přijdeš někam, kde se jí a pije, jez a pij. Když přijdeš někam, kde se zpívá a tancuje, zpívej a tancuj. A když přijdeš někam, kde se pracuje, jdi stranou, abys nepřekážel!“ Jistě si dovedete představit, co to v tehdejší době udělalo s nabitým amfiteátre.

Inteligentní lidé vědí, že lze věřit jen polovině z toho, co slyší. Velice inteligentní vědí, které polovině.

George Bernard Shaw,
anglický dramatik,
přelom 19. a 20. století

Čtu-li hesla našich politiků: „Pracuji pro vás“, vybaví se mi pohled kamer do jednacího sálu parlamentu, kde je většina poslaneckých lavic prázdných. Ti, co tam náhodou jsou, se znuděně povalují, spí nebo si v nejlepším případě čtou (ale jen sport nebo bulvár). Jeden politický matador tvrdil, že ví, co je práce. Přitom do parlamentu nastoupil skoro už z mateřské školky a jedinou práci, kterou kdy zkoušel, bylo postavit bagřiček ze stavebnice.

Abych však byl spravedlivý, v poslední době se mezi politiky objevilo pár jedinců, kteří nejen že v životě tvrdě pracovali (tím samozřejmě nemyslím kariérní postup ve stranických a úřednických strukturách), ale dokonce i něčeho dosáhli. To je pro mne jedna z jiskřiček naděje, k níž se ve chvílích splínu upínám. Pokud ovšem nezapůsobí známý efekt, popsáný v Mňáčkově románu Jak chutná moc.

Ale zpátky k volebnímu folkloru. Jistým hybridním tématem jsou intimní vyznání, jimiž nám politici sdělují své sympatie (častěji však nesympatie) k jiným politikům. Abych neurážel politiky dnešní, vybírám pár ukázek z předválečného volebního folkloru: „Volte voly, volte krávy, jen nevolte klerikály!“, „Chceš-li v obci míti hnůj, při socialistech stůj!“, „Komunismus – všeobecná bída“ nebo „Chceš dát hlas zlodějům? Vol zelenou, vol agrárníky!“

Politické hodnocení dějin se v předvolební agitaci promítalo obvykle v celkem fádních heslech typu: „Rakousko-Uhersko na smetiště dějin!“, „S prohnitou buržoazní republikou na smetiště dějin!“, „S prohnitou komunistickou diktaturou na smetiště dějin!“, „S Evropskou unií na smetiště dějin!“, případně stručnější varianty: „Se SSSR na věčné časy!“, „S USA na věčné časy!“, „S námi na věčné časy!“

Druhým, mnohem „šťavnatějším“ tématem pro tvorbu hesel, jsou myšlenky budovatelské. Slíbit se dá v předvolební kampani úplně všechno. Volby jsou v představách tvůrců politických hesel něco jako očekávání zázraku, protože se nedá kontrolovat, zda k němu opravdu došlo.

V jedné z nedávných senátorských kampaní se kromě jiného objevil slib „postavím 50 mateřských školek“. O něčem takovém ovšem senátor nerozhoduje. Možná je chtěl postavit svépomocí. Zlé jazyky tvrdí, že si nedávno stavěl kůlnu na dřevo, ale nezavětroval sloupky a kůlna mu při prvním náporu větru spadla. Ještě štěstí, že ty školky nepostavil!

Podobných slibů najdete spousty a jejich splnění se můžeme dočkat jako v onom otrěpaném vtipu dvěma způsoby – cestou pravděpodobnou nebo zázrakem. Tou pravděpodobnější je, že sestoupí archanděl Gabriel a zařídí to, zázrakem by pak bylo, pokud by to zařídil politik. Jak říkám, jsme národ, jemuž není nic svaté.

A co třeba evergreen prakticky všech posledních voleb – „Skončujeme s korupcí“? Korupce je stará jako lidstvo samo (viz kapitola o ní). Nejstarší doklad pochází ze starého Egypta. To je před 5 tisíci lety. Je fajn, že kluci konečně vědí, jak na to. Je ovšem pravda, že to vědí vždycky jen před volbami. Po volbách se na to nějak zapomene, ale proč se k tomu nevrátit zase v dalších volbách?

Ten slogan je navíc od uchazečů o naše hlasy neuvěřitelná drzost, pokud se nad tím zamyslíte. Co nám slibují? Že oni sami nebudou krást. Copak se v nějaké korupční kauze

objevuje prodavačka, uklízečka, zedník, šofér nebo učitelka? Ne, vždycky nějaký politik nebo vysoký úředník. To oni v rámci korupce kradou, ne my. A ještě z toho dělají předvolební slib. A aby dokázali, že ho plní, vytvářejí nepřehlednou džungli protikorupčních zákonů, vyhlášek, opatření, výběrových řízení, zřizují se úřady, komise, vyšetřovatelské týmy. To vše se buduje za naše peníze, aby politici zastřeli fakt, že korupce bují dál. Aby vzbudili zdání, že je to společný boj nás všech, nabádají lid k odvaze, aby udával případy, pokud se setká s korupcí (většinou je ovšem potrestán ten, kdo ji oznámí). Vládci kradli, kradou a budou krást.

Další evergreen všech voleb je slib snížení byrokracie. Není třeba mít dlouhou paměť, aby si člověk připomněl sliby všech politických stran, vládnoucích i těch dnes opozičních, které to mohly v posledních dvaceti letech zařídit. Všichni politici s vážnými tvářemi před volbami vysvětlují, že se na to hned po volbách nekompromisně podívají.

Jak jsem pochopil, aby bylo možno byrokracii snížit, je třeba založit další úřady a nabrat další úředníky. Abychom mohli implementovat všechny pitomosti, které vymýšlejí v Bruselu, je třeba budovat další a další úřady. A aby ty úřady mohly mezi sebou komunikovat, je třeba úřadů, které to propojí. Kromě toho jsme vymysleli superúředníky, kteří dohlíží na to, aby se úředníkům nezkřivil ani vlásek na hlavě a aby, pokud to jen jde, bytněli. Bez úředníků dnes nejde vůbec nic. Stav úřednický křepčí svůj danse macabre (středověký tanec smrti) na hrobě zdravého rozumu.

V rámci úplnosti je třeba na závěr připomenout, že mezi budovatelská volební hesla patří i myšlenky, které procházejí historickým vývojem. Pro názornost: „Elektrinu do všech domácností“ (rok 1948), „Televizory do všech domácností“ (rok 1964) a „Internet do všech domácností“ (dnes). Můžete namítnout, že se ta první dvě hesla proměnila v realitu. Je to pravda, ale technické řešení vymysleli vědci, vlastní zařízení vyrobili dělníci, jako zboží ho prodávali obchodníci, montovali technici a celé si to platíme ze svých peněz. Podíl politiků na tomto a podobném pokroku je ten, že svými předpisy a vyhláškami škodili a škodí jen v rozumné míře, takže se to navzdory jejich péči přece jen povedlo.

VOLEBNÍ RADA ZÁVĚREM

Pokud bych měl pro nějakého politika připravovat volební kampaň, v níž by měl říkat voličům pravdu, pak bych mu vybral heslo: „Nebojte se, nebudu dělat vůbec nic, abych vám nekomplikoval život!“

Mým ideálem je líný politik, který nemá ambice pořád něco vylepšovat a předělávat, který nemá touhu se vytahovat na poslaneckém klubu, výboru či podvýboru parlamentu, na jednání koaliční rady, tripartity, v televizi, na facebooku a já nevím, kde všude ještě si tihle chlupci honí svá politická trika.

Copak se nám vede špatně? Proč musí politici pořád vymýšlet nejrůznější nesmysly? K čemu jsou nám nové bezpečnostní vesty do auta, úsporné kávovary, žehličky a žárovky (jejichž provoz nás v součtu nákladů stojí víc než ty staré), proč musíme míchat řepku do

nafty a ničit motory aut, proč musíme opatřovat byty energetickými štítky (poslanci si asi nevšimli, že energetický štítek úniku tepla nezabrání, jen způsobuje únik peněz z našich peněženek), proč musíme opatřovat potraviny přehledy nutričních hodnot (kvůli povinnému rozsahu jsou psány tak malým písmem, že je stejně nikdo nepřečte, nemá-li u sebe lupu), proč musíme každým rokem vyplňovat nové a nové formuláře, proč se pořád mění předpisy, proč se pořád mění zákony, takže se v nich už nevyznají ani právníci, a soudy proto nejsou schopny nikoho včas odsoudit, proč si nemůže hospodský rozhodnout, koho do své hospody pustí a zda si tam smí či nesmí zapálit, proč se neustále mění pravidla pro školní výuku, proč... proč...

Se zákony je to podobné jako s párky. Je lepší, když nevidíme, jak se dělají.

Otto von Bismarck,
německý kancléř,
19. století

Prosím, volte líné poslance, kteří nebudou dělat vůbec nic! Pokud během roku neschválí žádný nový zákon a nevymyslí žádnou změnu ani novelu, dejme jim prémie, vyplatí se to! Jak říká staré české přísloví: Méně je někdy více. V případě našich politiků platí na ruby postavená moudrost: Líná huba, holé štěstí.

JSOU AUTORITATIVNÍ REŽIMY PROKLETÍM?

Pokud se na lidské dějiny podívám především očima spisovatele, pak se mi zdá, že vláda jednoho muže je literárně mnohem zajímavější než amorfnost vlády lidu. Stejný pocit měli nejspíše naši předkové, což odráží i bohatost jazyka. Vláda jednoho muže se podle formy označuje jako císařství, monarchie, knížectví, sultanát, diktatura, tyranie, totalita, zatímco vláda lidu se zmohla jen na jediné chudinké označení demokracie. Pokud chce autor vyprávět Příběh s velkým P, pak kulisa autoritativního režimu je pro dramatickou zápletku rozhodně polem mnohem vděčnějším. Navíc je při výběru doby kam sáhnout. Bereme-li v úvahu písemné prameny, potom jsou kořeny autoritativních režimů staré nejméně pět tisíc let, zatímco dějiny demokratických vlád nejvýše čtyři století (nepočítáme-li krátkou epizodu athénskou). A to je ještě třeba značné velkorysosti, abychom krvavé revoluční počátky vlády lidu počítali za demokracii.

Televize učinila diktaturu nemožnou, ale demokracii nesnesitelnou.

Šimon Peres,
izraelský předseda vlády,
20. století

Každá vláda vytváří, vědomě i podvědomě, mýty o tom, že stávající forma správy země je nejlepší v dějinách, zatímco ty předešlé byly zaostalé, nespravedlivé a souhrnně odpuzující. Už několik století, vlastně od doby osvícenství, masírují pokrokoví učenci evropské národy tvrzením o zaostalosti monarchií. A tam, kde náhodou v Evropě panovníka ještě mají, slouží jeho rodina jen jako turistická pamětihodnost a reklamní dekorace, případně jako vítaný zdroj náplně bulvárních novin.

Evropští monarchové ztratili už dávno politický význam. A pokud jej náhodou někteří ještě mají, jako třeba v Monaku nebo Lichtenštejnsku, pak děláme, jako by nebyli. Jsou to jen knížata (jako by kníže nebyl taky panovník). Proto média a komentátoři směle tvrdí, že Evropa je šmahem demokratická (s výjimkou zemí, které nevstoupily do NATO a Evropské unie, ty jsou rozhodně politicky podezřelé). Monarchistický princip vlády zmizel podle nich neodvratně v propadlišti dějin. K mimoevropským monarchiím se stavíme podle toho, jaké udržují momentálně diplomatické vztahy s USA. Existují monarchie „hodné“, div ne demokratické, a pak ty „zlé“, diktátorské, které musíme zničit. Totéž platí o politických systémech, které se tváří demokraticky, ale v jejich čele stojí jediný muž. I autoritářské systémy mohou být dobré či špatné. Tak se totiž dělá politika.

Za pět tisíciletí existence politických systémů, postavených na vládě jednoho muže, najdeme samozřejmě panovníky nesmírně kruté a opravdu zavrženíhodné, stejně jako vládce moudré a laskavé, kteří si ve vývoji lidstva zaslouží rozhodně obdiv a pochvalu. Stejně jako není adekvátní představa, že všechno demokratické je spravedlivé a obdivuhodné, není ani pravda, že vláda jednoho muže musí být výhradně jen nespravedlivá a odporná. Lidské dějiny nejsou jednobarevné a nic není černobílé.

Tímhle úvodem chci upozornit, že z hlediska prognózy vývoje lidstva rozhodně nejsou autoritářské režimy minulostí. Musíme s nimi nadále počítat, přičemž ne vždy musí být hnisavým vředem, mnohé budou třeba požehnáním. Každý sociolog a kulturní antropolog na základě výzkumů potvrdí, že za určité míry rozvratu a chaosu je vláda silné ruky jedinou možnou cestou ke stabilizaci.

A protože tohle téma je snad ještě ožehavější než úvahy o demokracii, tedy pokud se chce autor povznést nad prázdná klišé a nicneříkající politické a mediální fráze, odkazují se i tentokrát na pár myšlenek velikánů. Americký básník beatnické generace Henry Charles Bukowski řekl: „Rozdíl mezi demokracií a diktaturou je v tom, že v demokracii nejdřív volíte a pak posloucháte rozkazy, zatímco v diktatuře neztrácíte volbami čas.“ Česko-polský esejistka minulého století Gabriel Laub zase napsal: „V totalitních režimech se idioti dostávají k moci intrikami a násilím, v demokracii svobodnou volbou.“ A do třetice Jan Hus: „Ani císař není nad pravopis!“

Demokracie nahrazuje pověření několika úplatných volbou mnoha neschopných.

George Bernard Shaw,
anglický dramatik,
přelom 19. a 20. století

Co jsem chtěl těmito citáty říci? Jen to, že dobrou ženu poznáte teprve tehdy, až s ní začnete opravdu žít a odhalíte její skryté ctnosti a nectnosti, o kterých vám rodiče a přátelé nikdy povědět nemohli. Tuhle chytrou myšlenku jsem řekl já a chci jí naznačit, že bychom neměli zatracovat politické systémy, dokud je nepoznáme důkladně a pokud možno na vlastní kůži.

Demokracie má své výhody, ale občas lze dosáhnout více s trochou laskavé diktatury.

George Lawrence Durrell,
anglický spisovatel a diplomat,
20. století

Jestliže se nepohybujeme v autoritářském režimu, můžeme mít štěstí a být rádi, že se nám onen režim vyhnul, ale stejně tak můžeme mít smůlu a být nešťastní, protože by mohl být dobrý a vyhovovat nám. To je třeba problém současnosti. Pro někoho je Evropská unie demokratická, pro jiného odporně autoritářská. V každém případě bychom neměli mít hned jasno, co je dobré a špatné jen na základě učebnic a novin. Čím hlouběji hledíme do minulosti, tím mlhavější jsou naše znalosti o detailních důsledcích monarchistické vlády. Čím blíže pak k současnosti, tím větším příkrovem nepravd se musíme prodírat. Jak obrazně vyjádřil vynikající německý filozof Arthur Schopenhauer: „Soudobé dějiny jsou infikovány lží jako děvka syfilidou.“

STAROVĚCÍ KRÁLOVÉ – BOHOVÉ A VÁLEČNÍCI

Autoritářské systémy se ve starověku ustavovaly z původních rodových, kmenových či svazových forem správy (tedy z primitivní formy demokracie). Ve starověkém Egyptě a v Mezopotámii byl panovník ztělesněním boha na zemi a jeho vláda měla v první řadě teokratický ráz. Navzdory tomu ani těmto panovníkům neprošlo, pokud neplnili své vladařské povinnosti.

Král musel v první řadě vést svá vojska a porazit nepřítele. Pokud ho nepřátelé zajali, přišel obvykle o hlavu. Nemohl si však oddechnout, ani pokud se z prohrané bitvy zachránil. Zabít ho mohli vlastní velmožové a na jeho místo postavit někoho mladšího, třeba panovníkova

syna či jiného mužského příbuzného, který mohl ve válce úspěšně pokračovat. Existovaly palácové převraty, za kterými stály faraonovy manželky či jeho synové, nespokojení kněží, zneuznaní velmožové.

Být faraonem bylo riskantní řemeslo, a proto musel být vládce v dobré fyzické kondici, aby se mohl v případě nouze bránit osobně. Pozůstatkem blíže neznámých předdynastických rituálů byla v časech stavitelů pyramid slavnost nazývaná sed. Konala se v rámci oslav 30. výročí trvání vlády (a pak vždy po třech letech). Kromě náboženských obřadů a zábav byl důležitou součástí běh faraona na dlouhou vzdálenost (v dynastických dobách však již nesoutěžil s jinými lidmi jako dříve, ale běžel sám). Smyslem rituálu bylo prokázání fyzických sil nezbytných k vládnutí.

Panovník musel plnit také kultovní náboženské povinnosti, které nebyly vždycky snadné. Ve starověké Mezopotámii byl nesmírně důležitý kult Išтары, oblíbené bohyně plodnosti a války. Rituální obřady v hlavních chrámech byly státními náboženskými ceremoniály, a protože se pojily s prosbami o dobrou úrodu, byly veskrze erotické. Jednou ročně měl panovník povinnost navštívit Ištarin chrám a pod dohledem svého lidu musel prokázat mužnou sílu, vstoupit do lůna kněžky a zasít do ní své sémě, které symbolizovalo obilí zaseté do půdy. Tomuto rituálu se říkalo „svatá svatba“ a soudí se, že vznikl nejméně v 7. tisíciletí př. n. l., i když jeho nejstarší popis se dochoval až z doby kolem roku 2800 př. n. l. Panovník, který by rituál nezvládl, by dramaticky ohrozil své vladařské postavení a pokud by nastala neúroda, hrozilo mu dokonce, že mohl být zabit.

I samotnému císaři, který může všechno, není právě proto mnohé dovoleno.

Lucius Annaeus Seneca,
římský filozof,
1. století

Vláda jednoho muže byla samozřejmě známá i ve starověkém Řecku. Právě zde vzniklo slovo monarchie (monos znamená jediný a arché je vláda). Řekové rozlišovali mezi dvěma typy králů; jedním byl basileos a druhým tyranos. Basileové se objevují již v homérských eposech, a i když jde nomenklaturně o krále, byli to ve skutečnosti náčelníci obce či kmenového svazu, většinou volení (jen výjimečně dědiční), se značně omezenými vladařskými pravomocemi. Všechna významná rozhodnutí museli provádět v dohodě s radou starců, bojovníků nebo celé obce. Basileové jsou oni pověstní králové z Homérových eposů. Tak tomu bylo po staletí a podobný status měli de facto ještě makedonští vladařové včetně Alexandra Velikého. Teprve po jeho smrti se v helénistickém období (od 3. století př. n. l.) objevuje forma despoticke vlády (přenesená do antického světa z Persie).

Pojem tyran původně neměl hanlivý význam a rozhodně neznamenal, že by šlo o krutovládce. V antickém světě se tyranem označoval ten, kdo se zmocnil vlády státním převratem a v rozporu s demokratickými principy. Vznik tyranie měl historické kořeny v

boji mezi původní rodovou aristokracií a „národem“ (Řekové ho nazývali démos a chápali ho jako obyvatele jednoho městského státu), jehož zájmy měl proti oligarchické menšině chránit vládce – tyran.

Tyranií si prošly v 7. a 6. století př. n. l. všechny vyspělé řecké obce a díky ní došlo k obrovskému hospodářskému a kulturnímu vzestupu městských států. V očích občanů však byla tyranie odůvodnitelná jen po dobu nebezpečí, kdy hrozil návrat rodové aristokracie. Jakmile lid ztratil pocit ohrožení, zahájil zápas o to, aby se v rámci demokracie sám chopil vlády. Co ještě před dvěma generacemi většina občanů horlivě podporovala, začala rázem kritizovat. Teprve od chvíle, kdy se podařilo zlomit moc původní aristokracie, považovali Řekové tyranii (alespoň podle spisů učenců a divadelních her) za nejhorší formu vlády. Tyranům se vyčítalo, že potlačují občanské svobody, a spisovatelé dokonce hlásali, že zabít tyrana je skutek chvályhodný. Nicméně tyranie se v některých městských státech periodicky obnovovala, zvláště v dobách krize. Tyranové se obvykle opírali o chudinu a žoldněřské vojsko (podle tohoto modelu vládli ve 4. a 3. století př. n. l. téměř dvě staletí syrakúští vládcové).

Starověký Řím začal svou cestu za světovládou tím, že v 5. stol. př. n. l. vyhnal Etrusky, svrhl krále a nastolil republiku. Odpor k monarchii byl v obecném povědomí celého Říma tak silný, že se ani po pěti stech letech neodvážil Gaius Julius Caesar přijmout titul krále. Nedá mi, abych v této souvislosti necitoval (v duchu své představy o relativitě hodnocení dějin) výrok francouzského literárního kritika druhé poloviny 19. století Augusta Émila Fagueta: „O Caesarovi bychom měli jinou představu, kdyby historii galské války býval napsal Vercingetorix.“ Pro méně obeznámené s antickými dějinami, Vercingetorix stál v čele galského povstání, odvážně vzdoroval Caesarovým římským legiím, ale nakonec byl oblehnut, vyhladověn a zajat, v triumfálním průvodu veden Římem a pak usmrčen. Titul krále se neodvážili přijmout ani Caesarovi nástupci, dokonce ani zběsilci Caligula a Nero. Svě postavení opírali vládcové Říma o politické instituce věčného města na Tibeře, v jehož čele v podstatě dědičně stáli. Zvláště důležitý byl úřad tribuna (ten jim dával právo zakročit proti kterémukoli úředníkovi), prokonsula (tím získali moc nad vojskem) a nejvyššího pontifika (hlavního kněze). Oficiálně v senátu vystupovali jako „první mezi rovnými“. Tento systém se nazýval principát a byl postaven na jisté rovnováze sil mezi senátem (který měl moc zákonodárnou a soudní) a principem (vládcem). Teprve ve 3. století (od císaře Diokleciána) byl nahrazen dominátem, který měl v době vleklých krizí nahradit plané diskuse senátorů rozhodnou akcí, tedy posílením pravomocí panovníka. Začaly se zavádět reformy, které obsahovaly zárodečné prvky feudalismu. Dominát závěru existence starověkého Říma bychom mohli vzdáleně přirovnat k absolutistické monarchii.

Římské císařství, byť bylo rozhodně vládou jednoho muže, nepředstavovalo monarchii ve středověkém smyslu slova. Vývoj starořímského politického života, původně striktně republikánského, však zcela jasně prokázal pravdivost tvrzení, že každá demokracie časem degeneruje a přechází ve vládu oligarchů.

Starověký Řím přinesl rovněž do politického slovníku pojem diktátor. Tehdy to nebylo označení hanlivé, naopak, znamenalo velkou čest. Za římské republiky to byl úředník jmenovaný senátem za mimořádných okolností, pokud hrozilo nebezpečí (na Řím útočili nepřátelé, povstali otroci či vypukl hladomor). Diktátor byl nadán značnými pravomocemi,

aby zachránil republiku. U moci směl být nejvýše šest měsíců a po splnění úkolu musel okamžitě odstoupit. Teprve s krizí republiky se z diktátorství stával nástroj ambicí vlivných Římanů.

Gaius Julius Caesar byl ustaven diktátorem nejprve na deset let a později celoživotně. Stále však vystupoval jako ochránce římských a tedy republikánských hodnot. Rozpor mezi slovy a skutky krásně vystihl svým známým rčením: „Lidé věří rádi tomu, co si přejí, aby byla pravda.“ To je v politice rozhodně pravdivý a nadčasový postřeh.

BARBARŠTÍ GERMÁNI A BRUSEL

Po pádu římského impéria se všichni germánští kmenoví vůdci prohlásili za krále. Byla to doba zmatků, kdy nejlepším politickým argumentem byl meč. Impérium, které se na centrální úrovni rozpadlo, však žilo v podobě lokálních komunit dál, jen s tím rozdílem, že se místo římských bohů ctily germánští a lidé platili daně nikoli Římu, ale germánským králům. Jakmile zmizel ze scény ten největší soupeř, začali barbarští králové zápasit o moc mezi sebou. Byla tu však ještě Východořímská říše, která pád svého západoevropského bratra přežila a okamžitě se vrhla do boje o dědictví. V Konstantinopoli se udržela politická tradice starověkého Říma a panovníci se nazývali basileové (nikoli caesarové, tedy císaři, tenhle titul jim přisoudily až pozdější středověké kroniky).

Jakmile se po zániku Říma vybily největší vášně, měnil se vztah vítězů k vládě. V době, kdy útočili na Limes Romanus, museli germánští kmenoví náčelníci vládnout ve shodě se svými bojovníky (a víceméně spravedlivě se dělit o kořist). Z náčelníků se však stali králové a začali se obklopotvat privilegovanou družinou (zárodkem pozdějšího šlechtického stavu). Vedení války přenesli z lidu na sebe, a proto si mohli osobovat větší díl z kořisti (neboť o tom vždycky politika byla).

Nekontrolovaný nárůst počtu úředníků, regionalizace v důsledku tlaku zájmových skupin, ekonomických subjektů a nadnárodních korporací je dnes, stejně jako kdysi ve starém Egyptě, velmi zřetelným jevem. Značně vyostřený je i rozpor mezi sférami vlivu funkcemi formálně pověřených úředníků a „šedých eminencí“, které, ač nemají žádnou oficiální funkci, mohou pohnout státními záležitostmi více než leckterý náměstek nebo ministr.

Miroslav Bárta,
český egyptolog

Členové královského dvora dostávali do správy území, z jejichž výnosů živili vlastní družiny a podle stejného modelu si sami nechávali většinu z kořisti, kterou společně získali. To byly kořeny rodícího se feudalismu. Ve vztahu k ostatnímu svobodnému lidu (ať již

germánského původu nebo pozůstatkům obyvatel původních římských kolonií) pak uplatňovali římské principy pachtu (nájmu) zemědělské půdy, což se v době krize státu ukazovalo jako výhodnější než velkostatek, založený na neefektivní práci otroků.

V době boje s římskou říší byla mocenská doktrína Germánů celkem jasná – bojovali s nepřítelem (po staletí je přece napadaly římské legie) a mstili se za smrt svých mužů, žen a dětí. Druhým motivem boje byla kořist. Chudé kmeny byly zvyklé bojovat se sousedy a brát jim majetek. Jenže situace se měnila. Nové vládnoucí elity pocházely z rozličných germánských kmenů, které se tehdy nepovažovaly za příbuzné.

Pojem Germania vytvořili Římané a označovalo se jím rozsáhlé území mezi Rýnem, Dunajem a Vislou, na němž žily desítky různých více či méně příbuzných kmenů. Byl to tedy pojem geografický. Po pádu Říma si Langobardi vesele rozbíjeli hlavy s Vandaly a Ostrogóty, aniž je napadlo, že ubližují svým nacionálně blízkým příbuzným. Pojem Germán se jako označení společného původu neužívalo, stalo se však vhodným sjednocujícím argumentem později, kdy se původně roztržštěné kmeny dostávaly pod společnou vládu. Ale ještě v době vrcholného středověku se národy různých částí dnešního Německa nenazývaly Germány (Němci), ale byli to Sasové, Bavoři, Švábové.

Proces germánské politické integrace má paralely ve vývoji dnešní Evropy. V době stěhování národů existovaly suverénní germánské kmeny, které vedly samostatnou politiku, měly své kulturní a jiné odlišnosti. Aby mohly germánské elity roztržštěné kmeny sjednotit, bylo třeba přinést „velkou politickou vizi“. A tou bylo obnovení římské říše. Dnes se podobnou vizí stala sjednocená Evropa.

Při sjednocování potřebovaly ovšem středověké elity „myšlenku“, jíž se stalo germánství, i když nikdo přesně netušil, co to je. Do germánství byly pojaty i některé původně slovanské národy a ty, které to nechtěly pochopit, se staly terčem tvrdých vojenských výpadů, dokonce byly vyhlazovány (polabští a pobaltští Slované i jiní). Některé národy se však ubránily. Štaufům ani dalším císařům se třeba nepodařilo přesvědčit obyvatele Itálie, že jsou v podstatě Germáni, a tedy příslušníky obnovené římské říše. Dnes se podobnou ideologickou platformou pro přetavení suverénních národů v jeden evropský lid stalo takzvané evropanství. O jeho logice a srozumitelnosti nelze říci o moc více než o dávné ideji germánství.

Kromě mocenských a společenských principů je pro integraci třeba ještě něčeho krystalicky čistého, nadoblačného, co povznáší duši, aby se prostý lid postavil za své elity a byl ochoten pro jejich cíle umírat. Ve středověku se touhle ikonou stalo křesťanství. Na území, o která měli germánští vládcové zájem, odcházeli misionáři, aby tamní obyvatele přesvědčili, že zahraniční vládcové by byli lepší než ti domácí, kteří nectí správné bohy. Ve jménu šíření křesťanství pak pokračovala integrace středověké Evropy i na území, která neměla s původním germánstvím nic společného. Dnes jsme za povznášející ikonu přijali demokracii a šíříme ji (často násilím) i na území, která nemají s původní Evropskou unií nic společného, abychom vládu bruselských elit rozšířili i do Asie a případně do Afriky.

Od pádu římské říše nás dělí téměř dvě tisíciletí. Mnohé se změnilo, ale některé věci zůstávají v podstatě stejné. Roztržštěné germánské kmeny se postupně integrovaly, aby vytvořily mocnou říši, jejíž správa nenápadně a krok za krokem přecházela z rukou

germánského lidu do rukou náčelníků a později jediného panovníka a velmožů. Ten proces trval několik staletí.

Nikdo si tehdy neuvědomoval, o co v podstatě jde, teprve s odstupem času můžeme základní mechanismus středověké centralizace korektně definovat.

Dnes jsme na počátku podobné centralizace, té evropské. Má naprosto stejné principy, jaké existovaly v době po pádu starověké římské říše, a ani my sami si neuvědomujeme, o co jde, protože výsledek uvidí až naši potomci. Za jedno, za dvě, možná za tři století. A protože tahle kapitola pojednává o autoritářských vládách a historie se neustále opakuje, pak je asi iluzorní si myslet, že se evropská integrace koná proto, abychom se my všichni mohli ještě lépe a radostněji podílet na řízení celého světa.

Každý problém Evropy a každá krize evropského integračního procesu bývají bruselskými elitami okamžitě využity k zavedení opatření, která se těchto krizí bezprostředně netýkají a která vedou k dosažení dlouhodobých politických cílů bruselských elit, jimiž není nic jiného než další utužení centralizačního a unifikačního procesu evropské integrace. A není tomu jinak ani v případě dnešní migrační krize.

Václav Klaus,
bývalý český prezident

Mnozí analytici, mnohem lépe než já obeznámení s realitou fungování institucí v Bruselu, už dnes hovoří o oligarchizaci demokracie či „bruselizaci“ Evropy. Je možné, že stejný nimbus sjednotitele, jaký má císař Karel Veliký, bude mít v budoucnosti Angela Merkelová. Děti se budou učit, že to byla velká sjednotitelka nové římské říše (už čtvrté, neboť tu třetí, o které taktně mlčíme, založil její předchůdce, jakýsi čalouník Adolf). To je však pořád ještě ta lepší varianta. Mnohem horší by bylo, pokud by se děti v budoucnosti učily, že Mutti Merkel stála u zrodu nového evropského chalífátu. Ale vůbec nejhorší by bylo, pokud by nakonec nebylo vůbec koho učit, protože žádné děti by nebyly a Evropa by se proměnila v kontinent spálený nenávistí a válkou.

TRŮN NEBYL PRO TŘASOŘITKY

Naše představa o královské vládě je do značné míry ovlivněna pozdější dobou, kdy se uplatnila forma absolutistických monarchií. Jenže ty se mohly prosadit teprve za určitých podmínek, které rozhodně ve středověku nevládly. Středověký panovník byl vládce, ale s omezenými pravomocemi a neustále s nějakým zrádce za zády, který mu do nich mohl kdykoli vrazit dýku. Nebo podat číši s oblíbeným jedem (desítky středověkých vládců takto zahynuly).

Středověký panovník se musel obklopotvat úzkým kroužkem rytířů a prelátů, kterým mohl v maximální možné míře důvěřovat. To ovšem nebylo zadarmo, přičemž panovníkova přízeň se nevyjadřovala jen majetkem, ale také privilegií a politickým vlivem. Celý tenhle mechanismus byl o to složitější, že jeho věrní byli současně příslušníky nejvýznamnějších šlechtických rodin nebo lidmi z okruhu biskupa, a to znamenalo, že sice panovníkovi sloužili, ale současně více či méně hájili zájmy svého stavu, tedy šlechty či církve. Panovník musel být velice obratným diplomatem a mistrně zvládat politiku „cukru a biče“, aby od svého okolí získal co největší podporu, ale zaplatil za ni co nejméně.

Navíc musel být silný chlap, vitální a vytrvalý. Svým rytířům musel neustále dokazovat, že je nejlepším ze všech. Proto se i králové účastnili turnajů a na nich museli pokud možno zvítězit (a to čestně, nikoli tak, že by je ostatní nechali z úcty vyhrát, naopak, každý se chtěl ukázat!).

Francké kroniky vypočítávají poselstva, která si vyjmenoval první císař obnovené středověké římské říše Karel Veliký a bagdádský chalífa Hárún-ar Rašíd. Popisují také dary, které si navzájem posílali. Z daru bagdádského chalífa ohromil Franky nejvíce slon. Kroniky uvádějí jméno onoho slona, Abul Azaz, a dokonce i rok jeho smrti (což je pocta, které se v té době nedostalo ani mnoha korunovaným hlavám).

Zbraslavská kronika popisuje turnaj, který v roce 1321 uspořádal na Pražském tržišti (Staroměstský rynek) mladý Jan Lucemburský a sám se ho účastnil. „Při něm těžce spadl s koně, a když se dlouho válel v převelikém blátě a byl hrozně pošlapán nohama koní, byl konečně stěží vytažen ze zástupu takřka polomrtev se zablácenou zbraní a úplně zohaveným oděvem. Při té žalostné podívané někteří naříkali, druzí však tleskali.“ Při turnaji zahynul francouzský král Jindřich II. a v jiném klání byl těžce zraněn anglický král Jindřich VIII., stejně jako řada dalších monarchů.

Od nejstarších časů patřila k zábavám panovníckého dvora štvanice. Tehdy to byl ovšem souboj mezi člověkem a zvířetem, ne že se myslivec ukryje s puškou v ruce do mlází a srnku statečně na padesát kroků zastřelí. Štvaná zvěř se ve středověku nestřílela (s dlouhými luky to bylo v hlubokém lese prakticky nemožné, ze stejného důvodu se původně nepoužívaly ani kuše). Od nejstarších časů byl hon rituálním zápasem mezi lovci a jelenem, jehož bylo nutno uštvat a zvítězit nad ním rytířsky, z očí do očí. Za nejčestnější se považovalo, pokud lovec uštvaného jelena zabil mečem, výjimečně kopím (parforsní hon, z francouzského par force neboli tváří v tvář).

Štvanice však nebyla jen zábavou, byla spolu s pozdějšími turnaji průpravou k boji. Bylo nemyslitelné, aby se panovník při štvanici hnal lesem na koni někde za svými rytíři. Naopak musel být v čele (stejně jako v bitvě) a mnozí na to doplatili. Český král Přemysl I. Otakar se na honu zranil (tehdy mu bylo více než 70 let!) a tomuto zranění podlehl. Jeho syn král Václav I. přišel na honu o oko.

Panovník musel předčit své dvořany i jinak, třeba při stolování (tradovalo se, že musí vypít více číší než oni a pod stůl se musí svalit jako poslední).

Panovník musel prostě své okolí přesvědčit, že není vládcem jen proto, že je „Bohem pomazaný“, ale že má k vládnutí skutečné schopnosti. Myslím, že by bylo velice zábavné, pokud by se proti panovníkovi postavil nějaký rytíř a král mu chtěl dokázat svou autoritu poukazem na silný mandát od voličů. Pokud by král netasil meč a nespokojence osobně neztrestal, mohl si jít balit věci a co nejdříve utéct na nějaký spřátelený dvůr do ciziny.

PROMĚNY SPRÁVY ČESKÉHO KRÁLOVSTVÍ

Následující přehled vývoje panovnických politických kompetencí je samozřejmě velice schematický, analýza dějin zemské správy vydá při podrobném historickém rozboru na obsáhlou monografii. Jenže pak bychom se utopili v přemíře detailů, výjimek, úprav a změn. S hodnocením vlivu panovníků na chod své země je to složité, ale oprostěme se od ideologie a podívejme se na realitu. Na to, jaké hlavní pravomoci měli čeští panovníci, jaké úřady sloužily jim a proti nim a jak to bylo s představou o autoritářství středověkých monarchů.

V době, kdy se ze samostatných kmenových celků vytvořil centralizovaný český stát, stál v jeho čele kníže z přemyslovského rodu. Byla to doba skutečných pionýrských začátků monarchie. V té době měl kníže ozbrojenou družinu (podle odhadů čítala jen několik stovek mužů) a to byl veškerý jeho mocenský a správní aparát. Část členů jeho družiny spravovala knížecí hradiště, postavená na strategických místech (u zemských bran, kupeckých cest, na místech, která se dala v případě války dobře bránit). Tato hradiště byla středisky správy (konaly se zde soudy, vybíraly se berně, ukládaly zásoby), obchodu (tržiště) a také náboženství (stávaly zde první kostely). Zbytek družiny tvořil osobní knížecí doprovod.

I když kníže vládl prakticky neomezeně, musel se podle zvykového práva řídit radami svých příbuzných a představitelů vlivných zemských rodů. Proto svolával čas od času zemský sněm, na němž se rokovalo o chystaných záměrech. Nezbytnou součástí sněmů byla samozřejmě hostina a rozverná zábava.

Významnou kompetencí sněmu byla podle dávné tradice rovněž volba nového knížete, protože přítomní ho museli potvrdit, uvést na knížecí stolec a složit mu slib poslušnosti. I když se později jednalo spíše o formalitu, respektovali tuto zvyklost ještě první přemyslovští králové.

Střediskem země byla Praha, ale kníže v ní pobýval jen minimálně. Po celý rok objížděl hradiště a na místě řešil správní záležitosti. S ním jezdila početná družina, kterou musel uživit. Jakmile tedy „vyjedl“ zásoby jednoho hradiště, přesunul se do dalšího, a tak pořád dokola. Způsob vlády „na cestách a ze sedla“ se praktikoval až do počátku 13. století. Posledním, kdo ještě tenhle starý systém správy udržoval, byl král Přemysl I. Otakar, který podle odhadu strávil během roku v Praze nejvýše 30 až 40 dní.

Když pak budete kralovati po mně, ozdobeni korunou královskou, pomněte, že i já jsem kraloval před vámi, a že jsem obrácen v prach a v hlínu červů. Podobně i vy upadnete v nic

přecházejíce jako stín a jako květ polní. Co jest platná urozenost aneb hojnost věcí, není-li přidáno čisté svědomí s pravou vírou a s nadějí na svaté vzkříšení?

Karel IV.,
český král a římský císař,
14. století

Členové knížecí družiny původně nevlastnili žádný pozemkový majetek, vše náleželo knížeti. Ten jim na znamení přízně propůjčoval vesnice a případně dvorec, v němž mohli usadit svou rodinu. Tento majetek ovšem drželi družiníci jen po dobu svého života. Ve 12. století se ustálila praxe, že propůjčené dvorce přecházely do správy dětí družiníků, nicméně v případě nelibosti jim mohl kníže pozemkový majetek odejmout. To mu zajišťovalo poslušnost celého dvora.

První velký domácí politický zápas museli Přemyslovci svést se svými družiníky právě o právní statut spravovaného pozemkového majetku. V roce 1189 byl kníže Konrád Ota II. nucen v Sadské vyhlásit Statuta, v nichž se písemně rekapitulovalo zvykové právo při konání soudů a potvrzovala se držba šlechtického pozemkového majetku (alod). Tohle byl klíčový krok pro další vývoj (ustoupit opozici neznamená, že ji uspokojíte). Jakmile si vrstva knížecích služebníků pojistila majetková práva a svobodné postavení, změnila se v privilegovanou vrstvu domácí šlechty (ve 13. století se její příslušníci označovali v duchu dobové módy jako rytíři). S posílením svého ekonomického zázemí logicky začali usilovat o podíl na správě země.

Tradiční sněmy s poradním hlasem již šlechtickým ambicím nestačily, právě ve 13. století vznikaly první zemské úřady a správní instituce. Již ve Statutech Konráda Oty II. se objevuje zárodek základní trojice institucí Českého království – sněmu (moderním jazykem zákonodárného sboru), královské rady (výkonného úřadu, s jistou mírou zjednodušení můžeme přirovnat k vládě) a soudního tribunálu pro šlechtické záležitosti (nezávislé moci soudní). K posílení vlivu šlechty došlo po smrti krále Přemysla II. Otakara na Moravském poli, kdy si šlechta v časech bezvládí uzurpovala podstatně větší podíl na zemské moci, než měla dříve. V politice bývají obvykle podobné kroky nevratné. V téže době se začali sněmů účastnit i zástupci nejvýznamnějších královských měst a také církve.

Panovník měl povinnost alespoň jednou ročně svolat sněm. Existovaly zemské (pro jednotlivé země, jimiž byly Čechy, Morava, Slezsko a později obě Lužice) a generální (společný pro všechny země Koruny české). Zatímco šlechta na konání sněmu trvala, král se jeho pořádání často vyhýbal, protože omezoval jeho suverenitu. Jenže byla tu věc, před kterou nemohl zavírat oči. Sněm povoloval svému panovníkovi „finanční pomoc“, tedy berně.

To se stalo hlavní zbraní šlechty na sněmovní půdě, neboť berně nemusela povolit, pokud panovník prosazoval změny, které se urozeným rodům nelíbily. Tato metoda jakési středověké obstrukce je doložena poprvé v roce 1331 a až do třicetileté války to byl oblíbený nástroj nátlaku na panovníka.

V době knížecí měli Přemyslovci podle franckého vzoru několik dvorských úředníků, kteří se starali o nejdůležitější činnosti dvora (komoří pečoval o movitý majetek, maršálek o dopravní prostředky a koně, kancléř o písemnou agendu). Ve 13. století přešly tyto úřady do rukou šlechty a staly se úřady zemskými. Nejvyšší úředníky z řad předních urozených rodů jmenoval panovník na základě doporučení šlechty. Tím se šlechta začala podílet na vládě (zemské úřady bychom mohli vzdáleně přirovnat k ministerstvům). Administrativně se zemské úřady staraly nejen o potřeby dvora, ale celého království. To byl podstatný zásah do dříve neomezených královských pravomocí. Někteří panovníci trvali na tom, aby měli z ceremoniálních důvodů své vlastní dvorské úředníky, a tak se v některých případech objevovala dvojkolejnost, fungoval dvorský i zemský sudí nebo maršálek. Ani středověk se zjevně nedokázal ubránit bytnění úřední hydry.

Ve 14. století existovali čtyři hlavní zemští úředníci – komorník (komoří), sudí, písař a purkrabí. Společně tvořili jádro královské rady a v době nepřítomnosti panovníka v zemi na ně přecházely vladařské pravomoci (jako na místodržící). Výkon úřadu byl záležitostí cti a byl považován za osobní přínos království. Proto zemští úředníci nedostávali žádný plat či jinou odměnu, právě naopak, chod svých úřadů hradili z vlastních prostředků (sami si platili zástupce, pomocníky a písaře, včetně provozu kanceláře).

Významné místo, které pojišťovalo majetek šlechty, byl úřad zemských desek (tak se nazývaly knihy sloužící pro vedení právní agendy svobodných držitelů pozemkového vlastnictví). Zemské desky vznikly ve 13. století a původně se do nich zapisoval jen průběh a výsledek jednání zemských soudů a sněmů. Záhy však vznikly další řady knih, do nichž se zapisovalo vlastnictví šlechtických statků (na způsob evidence dnešních katastrálních úřadů), tedy převody, prodej, zástavy a dluhy, věna, závěti, jmenování poručníků sirotků apod.

Ve 14. století fungovaly v českých zemích instituce středověké monarchie, běžné ve většině západoevropských zemí. Zatímco ve 13. století dělávali Přemyslovci většinu klíčových rozhodnutí sami a jen je nechávali (často formálně) posvěcovat šlechtou, lucemburští panovníci se už pohybovali v podstatně sevřenějším politickém prostoru. Pravomoc a odpovědnost za správu země se celkem rovnovážně dělila mezi panovníka a šlechtu. Král si zjevně nemohl dělat, co by chtěl, země mohla fungovat jen tehdy, pokud spolu jednotlivé strany dokázaly komunikovat a hledat racionální konsensus. To Karel IV. na rozdíl od svého otce Jana dokázal. Nedokázali to však jeho rozhádaní synové Václav IV. a Zikmund. Rozpad vnitřní politické rovnováhy a nástup utraktivismu zcela změnil politický systém Českého království. Základním rysem byla decentralizace zemské správy.

Husitská revoluce přinesla pokles obecné úcty k autoritám a není vůbec pravda, že by za kalich bojoval jen lid, zatímco šlechta jeho úsilí mařila a chtěla se uchýlit pod Zikmundova křídla a města stála kdesi uprostřed a lavírovala. Realita byla taková, že všechny strany bojovaly o politickou moc, ale v případě ohrožení země zvenčí velice dlouho bránily kalich společně (že tu a tam některý šlechtic přešel do katolického tábora a pak se zase vrátil, na tom nic neměnilo).

Po smrti krále Václava IV. se česká šlechta zpočátku domnívala, že uzná Zikmunda a za to si vymůže rozšíření politického vlivu. Jenže krach první křížové výpravy většině z nich ukázal, že realita bude jiná. Zikmund se navíc zachoval ze zemského hlediska mimořádně hanebně,

když si odvezl poklady ze svatovítské katedrály. V bitvě pod Vyšehradem na podzim roku 1420 se dokonce s elitou české šlechty ostře pohádal, když ji obvinil ze zbabělosti. Takovou urážku rytíři nesli těžce, a aby dokázali, že to není pravda, vyrazili proti husitským vojskům jako první. Jenže Zikmund nezasáhl včas (byl vždycky mizerný vojevůdce) a mnoho mužů z vlivných domácích rodů padlo. To se neodpouštělo. Záhy bylo jasné, že se politický vývoj země nebude odehrávat s respektem k autoritě krále Zikmunda a tomu se chování většiny urozených rodů přizpůsobilo. Pro středověké myšlení však nemůžeme podceňovat ideu legitimacy a především sám fakt, že si nikdo ani ve snu nedokázal představit fungující politický systém bez panovníka (pokud nepočítáme blouznivce, kteří snili o království rovných). Zikmund tedy králem byl a nebyl. V roce 1420 se nechal legitimně korunovat a tento akt se nedal jen tak pominout, i když ho kališníci většinou neuznali. Navíc držel v zemi některé významné hrady (např. Karlštejn) a města, stála za ním sice nepočtená, ale odhodlaná skupina katolického panstva (v čele s Oldřichem z Rožmberka). Z politického života země tedy Zikmund nezmišl a kališnické panstvo s ním muselo do jisté míry počítat, což se ukázalo při jednání o basilejská kompaktáta, kdy byl právě on hybnou silou směru s katolickou církví.

I když po porážce revolučního křídla husitství u Lipan došlo k částečné resuscitaci panovnické moci, byl to spíše odlesk dávných časů a až do nástupu Habsburků byl panovník z politického hlediska druhořadou politickou veličinou. Pozice, jakých šlechta a královská města dosáhli v husitské revoluci, se však v průběhu 15. a 16. století nezúročila ve vybudování konstituční monarchie.

Důvody byly náboženské (domácí politické síly příliš vyčerpávala obhajoba kalicha proti celému křesťanskému světu), ale také nesoulad hospodářských zájmů (šlechta chtěla začít podnikat v oborech, které byly dosud výsostným právem měst). Jak bývá v podobných situacích obvyklé, vítězové se začali rvát o ekonomické výhody, což velice rychle rozleptalo jednotu opozice vůči královské moci.

Pocit rozvratu posílil v průběhu husitské revoluce fakt, že došlo k přerušení činnosti některých zemských institucí, především zemského soudu (nezasedl od roku 1420 až do roku 1437). Nepřítomnost panovníka a nefunkční stav zemských úřadů mimořádně zvýšily prestiž sněmů, které se staly základním politickým fórem husitských Čech. Tyto sněmy fungovaly částečně na demokratickém principu, ale velcí hráči si současně dokázali jejich prostřednictvím vynutit své mocenské cíle. Zasedání sněmů nemělo pevný rámec, neexistoval jednacím řád, závěry byly často spíše proklamativní. Sněmy měly jen výjimečně zemský charakter (navíc se jich nikdy neúčastnili katolíci), častěji se konaly sněmy regionální, na nichž jednali jen stoupenci jednotlivých svazů či krajů. Sněmy si osobovaly právo posuzovat platnost královské korunovace, a co bylo podstatné, volily „vládu“ (správcovskou radu), která v podstatě suplovala panovníka.

K určité stabilizaci zemské správy došlo až po zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem. Nadále se scházely zemské sněmy, ovšem již ve shodě s panovníkem, obnovily se zemské úřady. V rámci rozdělení politických sil na tři zemské stavy (panský, rytířský a městský) se úřady dělily mezi jejich zástupce a sněmy začaly jednat odděleně podle stavů. Jen poznámka – za městský stav se považovali pouze zástupci královských (svobodných) měst, nikoli poddanských (tedy těch, která vlastnila šlechta nebo církev).

Vyvrcholením stavovské šlechtické moci bylo v roce 1500 prosazení Vladislavského zřízení zemského. Šlo o zákoník, který definoval kromě trestního i ústavní a procesní právo. Kodifikoval systém monarchie, v němž panovník neměl prakticky žádná významnější politická práva. O vojenskou, zákonodárnou, soudní, fiskální i správní moc se musel dělit se zemskými stavy. Ty mu předepisovaly, kdy smí svolat zemskou hotovost (vyhlásit vojenskou mobilizaci) a jak ji použije. Do úřadů nesměl jmenovat cizince (ti si dokonce nesměli v Čechách kupovat svobodné statky, pokud se nenaučili česky a neslíbili vychovávat děti v duchu domácí tradice). Na soudech nerozhodoval panovník, ale šlechta „svobodně nalézala právo“. Jediné, co králi zůstalo, bylo zastupování monarchie navenek a správa regálů (tedy příjmů z panovnických statků, zvaných komorní, a z hospodářských práv jako bylo mincovnictví, těžba drahých kovů aj.). Panovník měl však ještě jednu politickou pravomoc, a tou bylo potvrzování sněmovních usnesení, jinými slovy, pokud sněm schválil nový zákon, platit mohl až po panovníkově souhlasu (v podstatě jako dnes až po podpisu prezidenta republiky). Pokud panovník odmítal, mohla si šlechta jeho souhlas vynutit tím, že mu nepovolila vypsát nové berně (dnes se prezidentovo veto složitě přehlasovává, pokud bych chtěl žertovat, navrhl bych, že by jistě bylo jednodušší neschválit mu rozpočet kanceláře pro příští rok, pokud nepodepíše).

Moc si v roce 1500 uzurpovaly oba urozené stavy (panský a rytířský), ale z rozhodování na sněmech byl vyloučen třetí stav městský. Tenhle politický úskok ve vlastních koaličních řadách královská města nesmírně popudil a začala nevyhlášená domácí válka. Uzavřela ji v roce 1517 až nová koaliční dohoda nazvaná Svatováclavská smlouva. Díky ní královská města získala zpět podíl na zemské správě, ale musela se vzdát některých hospodářských privilegií (především monopolu na vaření piva).

Po smrti mladého krále Ludvíka I. Jagellonského v roce 1526 získal díky rodovým smlouvám český královský trůn Ferdinand I. Habsburský (manžel Anny Jagellonské), ovšem až poté, kdy byl zemskými stavy zvolen (tuto výsadu si vymohly zemské stavy v době husitství). Habsburk slíbil dodržovat všechna dosavadní zemská práva (tomuto dokumentu se říkalo volební kapitulace). Jenže nemínil slib plnit a okamžitě zahájil obnovu královské moci. Trvala čtyři generace, Habsburkové byli obratní, trpěliví a dostatečně věrolomní. Ruku v ruce s obnovou centrální moci začal návrat katolíků do země.

Bodem zlomu v politickém upořádání země byl spor panovníka s českými stavy v roce 1547. České stavy odmítly vojenskou pomoc Habsburkům ve válce v říši, a na obranu proti králi svolaly dokonce zemskou hotovost. Tuhle otevřenou a vlastně nijak nepromyšlenou vzpouru Ferdinand I. snadno potlačil a pak tvrdě trestal. Zatímco šlechtě tentokrát ještě prominul, tvrdě se vypořádal s královskými městy. Odejmul jim veškerá politická práva (včetně práva účastnit se sněmů), mnohá musela zbořit svá opevnění, přišla o statky a privilegia. To byl vlastně začátek konce stavovské moci v Čechách. Šlechta si původně myslela, že se tím zbavila svého konkurenta, městského stavu, ale o sedmdesát let později se ukázalo, jak krátkozraké bylo zradit politického spojence.

K definitivnímu zániku stavovského zřízení došlo po neúspěšném povstání v letech 1618 až 1620. Obnověným zřízením zemským (1627 pro Čechy, 1628 pro Moravu) byla v podstatě nastolena absolutistická monarchie podle vzoru jiných západoevropských zemí. Vliv šlechty

jako zemského stavu nahradil vliv úředníků, urozených i neurozených (což bylo samozřejmě z bláta do louže, jak se záhy ukázalo). Byrokratický systém bytněl a bytněl.

Nic na tom nezměnila ani krize za Marie Terezie. Monarchii zachránily na přelomu 18. a 19. století osvícenské společenské, náboženské a hospodářské reformy, které znamenaly přeměnu absolutistické monarchie v konstituční.

MONARCHOVÉ DŮSTOJNÍ I SMĚŠNÍ

Vládnoucí elity rády zesměšňují ty, které vládly před nimi. Za komunismu se králové zobrazovali spíše jako šaškové. Československá televize programově točila pohádky, v nichž popletený a zjevně senilní král pobíhal po nádvoří a ptal se svých rádců, zda našli či nenašli. Aby se ovšem jakžtakž uchoval pohádkový étos, míval král syna, který pohrdal šlechtici, miloval prostý pracující lid a dělal vše, aby mu pomohl. Královské dcery zase odmítaly urozené ženichy a braly si mládence z lidu, kteří uměli takové skvělé věci jako zdít, kosit obilí, mlít mouku či prostě jen byli veselí, spravedliví a laskaví. A pokud se někde v rámci dramatické zápletky objevuje král zlý, lid sám ho vyžene (nesmlouvavá pěst třídní revoluce). Komunisti si dělali z panovníků legraci, protože je v podstatě neohrožovali, vládli tak dávno, že si na ně už vůbec nikdo nepamatoval.

Nastupující buržoazie to měla o několik staletí dříve v ideologickém boji s monarchiemi těžší. V renesanci a později v osvícenství se panovníci nezesměšňovali, ale pomlouvali. Vyprávěly se nejrůznější (většinou vymyšlené) historicky, jakých hanebností se dopouštějí na nevinných pannách, chudém a pracovitém lidu a především na řemeslnících a kupcích, které nestydatě odírají, aby ukojili své perverzní choutky, mohli nakupovat drahé látky a šperky a vydržovat si metresy. Každý spisovatel by zbledl závistí nad fantazií, jakou měli autoři pamfletů, které se šířily před Velkou francouzskou revolucí a popisovaly, co vše dělá Marie Antoinetta. Díky nim ji chtěli revolucionáři skoro rozsápat, když ji na útěku ze země zajali. A podle toho vypadal i „spravedlivý“ soud s ní. Já ji pochopitelně neobhajuji, byla špatně vychovaná, naivní a pitomá, ale rozhodně neudělala všechno to, co si vymysleli ideologové revoluce.

Mystifikace má v případě panovníků velkou moc, a to jak ve smyslu negativním, tak i pozitivním. Stejně jako odpůrci monarchie pomlouvali vládce, stoupenci monarchie naopak vymýšleli příběhy o skutcích, které dokazovaly, jak ušlechtilý panovník je. Už ve středověku se vytvořila neustále omílaná legenda, že panovník je vládcem z boží vůle. Tohle živilo všichni monarchové, samozřejmě i náš Karel IV. Ve svém životopise popisuje své setkání s kardinálem Petrem Rogerem v roce 1339 v Avignonu. Ten prý ho pozdravil slovy: „Ty budeš císařem!“ Karel IV. mu jasnozřivě odpověděl: „Ale ty se dříve staneš papežem!“ Obojí se vyplnilo.

Když svědčí císaře, musí se škrábat celý národ.

Heinrich Heine,
německý básník a prozaik,
1. polovina 19. století

Rovněž habsburská propaganda chápala, že nelze nečinně sedět, ale je třeba lid donutit, aby svého panovníka miloval. Po třicetileté válce se vnucovala lidu iluze dobrého a spravedlivého krále a císaře. V roce 1680 povstali nevolníci (především v severních a východních Čechách) a posílali do Vídně deputace, aby si stěžovali hodnému panovníkovi, který jim pomůže. Většina těch deputací se setkala s nějakým subalterním úředníkem, který přijal úplatek za to, že supliku panovníkovi přednese, peníze strčil do váčku a papír se suplikou za rohem zahodil.

Největší glorifikace se dostalo císaři Josefovi II. Habsburské propagandě se dařilo líčit ho jako muže spravedlivého a lidového. Setkával se s poddanými, vyslechl je, a pokud to jen šlo, pomáhal jim. Proto si vysloužil titul „selský císař“. Okřídlenou představou posledních let rakousko-uherské monarchie byl zase „staříčkový a dobrý mocnár“ František Josef I.

Panovníky oslavovali nejen jejich vlastní rody, ale také církve (recipročně za štědré dary). Ta to však dělávala obvykle až po panovníkově smrti. Církvi vděčíme za to, že Karel IV. získal aureolu „Otce vlasti“. Přisoudil mu ji nad jeho rakví slovutný teolog vysokého učení pražského Vojtěch Raňkův z Ježova. Tohle označení si ve skutečnosti ve středověku vysloužila většina panovníků, protože pohřební řeči učenci od sebe navzájem opisovali. Jako první „pater patrie“ u nás se nazývá v Hradištskoopatovických análech roku 1086 Přemyslovec Ota I., olomoucký úředník. Kdo dnes o jeho skutcích něco ví?

Panovníci a politici se obvykle oslavovali a oslavují až po smrti. Teprve tehdy se přijde na to, jací to byli pašáci a rozměr jejich konání byl vskutku státoprávní. O žádném politikovi se za jeho života nedočtete tolik chvály jako uslyšíte na pohřbu. Jak říkával americký prezident Harry Truman: „Za státníka považujeme politika, který je mrtvý nejméně deset až patnáct let.“

JIŘÍ Z PODĚBRAD A OBAMA

Je zřejmé, že monarchistická vláda v českých zemích nebyla vždycky jen autoritářským politickým systémem. Monarchie, středověké i ty pozdější, nebyly a ani nemohly být vládou jednoho muže. Slovo měli vždy více či méně příslušníci mocenských elit, především vlivných šlechtických rodů. Důležité místo připadalo sněmům.

Některé fáze politického vývoje u nás měly již ve vrcholném středověku podobu parlamentní monarchie. Při jejich hodnocení bych však možná trochu odvážně překročil pomyslnou hranici mezi minulostí a dneškem. Postavení panovníka po husitských válkách

lze s jistou mírou zjednodušení přirovnat k současným prezidentským systémům. Nikoli k těm neprůhledným diktátorským a teokratickým asijským a africkým, ale ke klasickému americkému. Že je to hloupost?

Co odlišuje Jiřího z Poděbrad a Obamu? Ten první byl malý, tlustý a světlý, ten druhý vysoký, štíhlý a tmavý. Oba však rádi slibovali a splnili toho jen minimum. Jiří z Poděbrad vytvořil koncept evropské mírové politiky (proti Osmanům), Obama obdržel Nobelovu cenu míru (za slib míru na Předním východě, který pak naopak eskaloval). Ale to jen na okraj.

Americký prezidentský systém vlády je postaven na širokých výkonných pravomocích, které podléhají zákonodárnému souhlasu vlivných politických elit. Jiří z Poděbrad se musel řídit názorem a doporučením zemských stavů, Obama souhlasem amerického parlamentu. Jiří z Poděbrad musel lavírovat mezi dvěma nesmiřitelnými politickými tábory – kališníky a katolíky, Obama jako demokrat vede zápas se svými republikánskými rivaly. Jiří z Poděbrad vytvořil koncept „království dvojího lidu“, aby bylo zřejmé, že spravedlivě vládne oběma náboženským stranám (i když de facto nadržoval kališníkům). Obama složil přísahu na americkou ústavu a „spravedlivě a nestranně vládne celým Spojeným státům americkým“ (i když samozřejmě nadržuje demokratům).

Oba byli zvoleni. Ted' si samozřejmě ti znalejší poklepou na čelo, že přece nemůžeme srovnávat volbu českého krále a amerického prezidenta. Jiřího z Poděbrad volila úzká elita zemských stavů. Protože však šlo o všechny urozené muže, tedy nejen panstvo, ale i zemany, a také královská města (z politického hlediska měla mandát svých obyvatel), šlo ve skutečnosti o fórum, které reprezentovalo zhruba 10% obyvatel království. Obama byl zvolen ve volbách přímých, rovných a tedy demokratických, jichž se účastnil veškerý americký lid.

To je jeden pohled na volby. Já bych však tu věc položil obráceně. Není podstatné, kdo mohl a nemohl volit, ale kdo mohl být zvolen. Americké prezidentské volby jsou finančně nesmírně nákladné a účastnit se jich mohou jen lidé mimořádně bohatí, nebo pokud získají bohaté příznivce (za což jim ovšem musí po svém zvolení projevit odpovídajícím způsobem vděčnost – klasická forma politické korupce).

A upřímně, může průměrný Američan myslet na to, že by kandidoval na prezidenta? V USA existuje několik rodin (které nemají svým vlivem daleko, pokud budeme stále používat obrazné srovnání s časy Jiřího z Poděbrad, k mocným rodům Rožmberků, pánů z Kunštátu či Rožmitálu). Proto si moc předávají příslušníci rodu Kennedy, Bush a Clinton. Poběhlíka z ulice tyhle elity mezi sebe nepustí. Je tedy jedno, kolik Američanů může volit, podstatné je, že je jen pár desítek těch, kteří zvoleni být mohou, protože jiní nemají dostatek peněz, „urozenosti“ a kontaktů.

Jediný opravdový rozdíl mezi českým panovníkem druhé poloviny 15. století a současným americkým prezidentem je fakt, že král byl zvolen s mandátem až do své smrti, zatímco americký prezident jen na čtyřleté volební období.

Politika je velké divadlo pro lid. Proč bychom nedávali voličům pocit demokracie, proč bychom poddaným nedávali iluzi Bohem pomazaného krále? Mýma rukama prošly stovky kronik a listin, hlava mi již šediví a s věkem mám stále neodbytnější pocit, že se v politice

vlastně nic nemění. Spolu s Mikou Waltarim, který v Egyptěanu Sinuhetovi říká: „Nic se nemění, vše je při starém. Bohatí bohatnou a chudí chudnou.“

KONFLIKT – SŮL MEZINÁRODNÍ POLITIKY

O obecných mechanismech vlády byly napsány stovky pojednání. I když popisují různé modely vládnutí a principy tohoto sociálního fenoménu, shodují se naprosto všechny na základní myšlence, že všechny vládnoucí systémy, od pravěku až do dneška, mají ve svých genech hluboko zakódovanou entropii (tedy tendenci automaticky se rozpínat). Především tento fakt je třeba pochopit, pokud chceme racionálně posoudit mezinárodní politiku, tu minulou i dnešní. I tak zvaná mírová politika v sobě totiž skrývá potenciální tendenci agrese. Je nezpochybnitelným faktem, že státy vřdycky vyvíjely nenápadný, ale stálý tlak na své sousedy, aby pro sebe získaly nějaký prospěch (je naivní tvrdit, že se dnes Rusko, USA, Evropská unie nebo Čína chovají jinak).

V minulosti byl tenhle mechanismus samozřejmě zřetelnější, protože měl jednodušší, a tedy viditelnější formy. Dnes je pouze obratněji zahalen různými pakty, spojeneckými úmluvami, členstvím v mezinárodních organizacích, konáním nadnárodních konferencí a laskavou „pomocí“ silnějších států těm slabším. Je ovšem fikcí myslet si, že zdánlivě mírumilovný stát o nějaký zisk neusiluje, ale jen vegetuje na území daném vlastními hranicemi a rozdává úsměvy sousedům. Pokud by to byla pravda, pak má naprosto neschopné mocenské elity a je z dlouhodobého hlediska odsouzený k zániku.

Státy vřdy usilovaly o rozšíření svého vlivu a čas od času se zájmy dvou sousedů vyhrotily do té míry, že došlo ke střetu. Podoba konfliktu mezi státy se vřdycky řídila reálným rozložením sil, ale také ideologií a někdy i iracionálními faktory (např. osobními antipatiemi vládců). Ty ovlivňovaly, zda dojde k řešení mírovému či válečnému. Jiný model řešení historie nezná.

Pokud se vzniklý konflikt řeší mírovou cestou, většinou to neznamená zachování státu quo, tedy návratu do situace před vypuknutím konfliktu. Mírové řešení obvykle vyjadřuje ten fakt, že ani jedna strana není tak silná (zatím), aby tu druhou mohla bez vážnějších škod a rizika porazit, pokořit, porobit. Proto se konflikt nenechá přerůst ve válečné běsnění a uzavře se mírová dohoda (pojmenování téhle dohody má samozřejmě rozmanitá označení – smlouva o neútočení, spojenecká smlouva, příměří aj.). Žádné takové ujednání však nebylo a není důkazem velkorysosti a všeobjímající lásky k světu, kterou by mocenské elity nosily v srdcích! Většinou je jen výrazem nezbytnosti, rozumu a případně pudu sebezáchovy.

Mírovou smlouvu často vnutí silnější slabšímu a pojistí si v ní vojenské, hospodářské či jiné výhody. Někdy ji může prozíravě nabídnout i slabší silnějšímu sousedovi, aby získal čas na oddech tím, že de facto uzná převahu toho druhého (případně mu „zaplatí“, tedy splní některé z jeho požadavků dobrovolně).

Ve středověku byla běžná praxe tzv. „poplatku za mír“ (tributum pacis). Tento poplatek odváděl náš kníže svatý Václav do říše, stejně tak platil polský král vítěznému českému

knížeti Břetislavovi. Příkladem je hodně. Politické „výpalné“ existuje i dnes, např. souhlasem zřídit na svém území „mírovou vojenskou základnu“ (v poslední době tuhle politiku uplatňuje USA prostřednictvím NATO). Oblíbené je vnutit smlouvu o hospodářské spolupráci (jíž se za výhodných podmínek otevře trh vlastním firmám) či spojeneckou smlouvu namířenou proti třetí zemi (takhle si dnes budují svá vlivová impéria všichni velcí světoví političtí hráči).

Nenechme se ošálit řečmi politiků o světovém míru. Takovéhle řeči se vedly vždycky. Pax Romana byl mantrou antického Říma, s heslem boží pravdy a křesťanského míru na rtech válčili křižáci, pod heslem šíření demokracie se dnes bombardují města zemí, které nechtějí žít demokraticky (tedy po našem).

Mnohem bolestnější řešení konfliktu je silové, tedy vojenské. To milují nejen všichni generálové, ale také řada vlivných výrobních korporací (je třeba periodicky likvidovat nadvýrobu zbrojařského průmyslu).

Může se stát, že mé dekrety, vydané z rozhodnutí vítězných mocností druhé světové války, budou postupem času prohlašovány za neplatné. Může se stát, tak jako v minulosti, že se najdou „takzvaní čeští vlastenci“, kteří se budou sudetským Němcům za jejich odsun omlouvat a že budou nakloněni jejich návratu. Nenechte se oklamat a návratu nedopustěte. Hitlerové odcházejí, avšak snaha o ovládnutí Evropy Německem zůstává.

Eduard Beneš,
československý prezident,
20. století

Výsledek války se pak odvíjí nejen od toho, jak velké prostředky vrhnou obě strany do boje, ale také na entuziasmu obou válčících stran. Početnější křižácké vojsko nedokázalo porazit české husity, německé fašistické armády se nedokázaly probít do obleženého Leningradu (Petrohradu), vojensky a technicky silnější USA si neporadily s vietnamskými partyzány. Ve všech případech vítězilo odhodlání nad silou agresora.

Čím sofistikovanější vojenskou techniku však mají světové velmoci k dispozici, tím snadněji prosazují své vojenské cíle, a to navzdory odhodlání a obětavosti technicky hůř vyzbrojených obránců. Úspěšní však mohou být i obránci, i když jen v omezené míře, pokud se agresor pohybuje v těžko přístupném terénu (Afgánistán, Pákistán, Sýrie, severní Irán, země rovníkové Afriky).

Nicméně i tam, kde se bojuje obtížně, si generálové předních velmocí dokázali poradit. V poslední době nasazují zcela novou generaci vojenské techniky – na dálku řízené rakety, bezpilotní letadla a drony. Ať stojíme v ideologickém táboře na kterékoli straně, musíme objektivně uznat, že na špici velmocí které tuhle techniku používají, jsou Spojené státy

americké. Kdosi spočítal, že se USA od druhé světové války ve jménu demokracie a míru angažovaly nejméně v 50 válečných konfliktech.

Pokud do reality převedeme informace o technice, kterou USA používají dnes, pak se přiznám, že já osobně se stydím, že něco takového mohou naši politici schvalovat a média o podobných konfliktech informovat, jako by se vůbec nic nedělo a šlo o spravedlivé konání. Stejně hanebné je opovrhování utrpením jiných národů. Právě dnes hájil kdosi z našich politiků na televizní obrazovce Evropskou unii slovy, že jen díky ní žije Evropa už déle než sedmdesát let v míru. A co válka na Balkáně, bombardování Bělehradu, to válka nebyla? Srbsko snad není Evropa? Když jde o válku, moc generálů a nadnárodních korporací lze se snad ještě víc než v případě politiky. Albert Einstein říkal, že při slavnostním marši měkne mozek.

Válka byla vždycky krutá a bolestná, ale kdysi proti sobě stáli lidé. Mohli bojovat rytířsky, nebo třeba i zákeřně, ale bojovali lidé s lidmi. Dnešní válku vedou Američani (a podle kusých zpráv i Rusové) jako by hráli počítačovou hru. Jejich stateční generálové sedí od bojové linie stovky kilometrů daleko, v bezpečí, a přes počítač vedou své vražedné zbraně, které útočí na v podstatě bezbranné nepřátele.

Odmysleme od faktu, proč se dnes bojuje, protože na vzniku většiny válek rozhodně nejsme bez viny my sami. Na úpatí hor stojí chudobná vesnice, jejíž lidé vlastní malé stádo koz a jen díky nim přežívají. Na jejich hlavy začnou padat řízené střely, protože nějaký zpravodajec vyhodnotil, že se tam ukrývají teroristi. I když se později zjistí, že to nebyla pravda, nikoho to už nezajímá. A pokud na dálku řízený dron zabije náhodou některého z nepřátelských velitelů, generálové se napařují, jak velkého úspěchu dosáhli. Všechna média (myslím tím ta demokratická) o tom s nadšením informují.

Stydím se za ně, protože ctím rytířství. Nepřítele mohu porazit, v boji je to dokonce moje povinnost, ale musím ho porazit čestně, tváří v tvář. Válka je záležitost chlupská, ať si o tom myslíme, co chceme. Prolitou krví se tmelí hrdost národa (to jsem si nevymyslel já, to říká hned několik klasiků). Pokud však na nepřítel pošlu rakety a drony a sám se krčím stovky kilometrů daleko, pak to není boj. Boj znamená, že vojáci bojují. Tohle slovo má svůj přesný obsah a význam. Pokud ale k boji nedojde, pak je to vražda. Jinak neumím válčení moderní technikou ve jménu demokracie pojmenovat. Stejně tak nechápu, jak mohla naše média a čeští politici jásat nad tím, když se mírově bombardoval Bělehrad. Je pravda, že se tu a tam ozvaly hlasy proti. Proč se ale neozvaly, když se stejně bombardoval Teherán a Tripolis? Momentálně se všude hovoří o tom, že polská vláda jedná nedemokraticky (v době, kdy tohle píšu, vrcholí spor o polský ústavní soud). Budeme v duchu demokratického fanatismu podporovat, začne-li se bombardovat nedemokratická Varšava? A co my sami? Odmítáme kvóty na uprchlíky a ubližujeme hodným aktivistům. Nezasloužila by si Praha, aby na ni spadlo za trest pár raket a bomb, vždyť jsme tak neposlušní a xenofobní!

Hranice mezi tím, co je ve válce správné a co hanebné, je nesmírně tenká! Pokud nás islám během několika generací ovládne, nechtěl bych dostat do ruky učebnice dějepisu, protože se v nich bude psát o zvěrstvech, která jsme páchali my, křesťané a demokrati. Ta dikce se asi nebude příliš lišit od toho, jak píšeme my o zvěrstvech nacistů za druhé světové války. Teroristi v nich budou popisováni jako hrdinové a bojovníci za svobodu. O atentátnících z francouzského Bataclanu vzniknou hrdinské eposy, jako třeba o Alexandrovi Velikém,

Cidovi nebo mučedníkovi svatém Václavovi. Dějiny píší vítězové! To ale neznamená, že bychom měli rezignovat na své hodnoty a rytířské zásady.

Všichni to s námi myslí dobře. O naše blaho pečuje česká vláda, poslanci dolní komory i senátoři, krajští hejtmani a starostové, ministerští a další státní úředníci, pracovníci různých kontrolních institucí, státní policisté, soudci, poradci, aktivisti a nadto ještě asi padesát tisíc odpovědných osob v Bruselu. Ti všichni vyvíjejí rozmanité činnosti, aby se nám žilo lépe. Každý má svou agendu a na jejím základě tvoří zákony, předpisy a vyhlášky.

DÍL IV. PRAGMATISMU VERSUS NAIVITA

Jako dítě jsem miloval vyprávění Josefa Čapka o pejskovi a kočičce, především to, jak vařili dort. Pejsek měl svátek a kočička narozeniny, a tak si řekli, že upečou dort. Jenže kočička nevěděla, co se do takového opravdového dortu dává.

„To nic není,“ řekl pejsek, „to je lehké, to já vím, jak se takový pravý dort dělá! To se do takového dortu dá všechno, co je k jídlu nejlepší, všechno, co nejraději jíš, a pak je ten dort nejlepší. Když tam dáš takových nejlepších jídel pět, tak je pětkrát dobrý, když jich tam dáš deset, tak je potom desetkrát dobrý. Ale my si jich tam dáme sto a budeme mít stokrát dobrý dort!“

„To je pravda,“ řekla kočička, „uděláme si takový nejlepší dort.“ Pejsek a kočička si vzali zástěry a pustili se do vaření.

Vzali mouku, mlíčko a vajíčko a míchali to dohromady.

„Dort musí být sladký,“ řekla kočička a nasypala do toho cukr. „A trochu slaný taky,“ řekl pejsek a dal tam sůl.

„A teď tam dáme máslo a zavařeninu,“ řekla kočička.

„Zavařeninu tu ne, tu já nerad,“ povídal pejsek, „dáme tam místo zavařeniny syreček, ten já tuze rád.“ Tak tam dali několik syrečků.

„Mně se zdá, že je málo mastný,“ řekla kočička, „musíme tam dát několik špekových kůží.“

„A oříšky, abychom nezapomněli,“ řekl pejsek a nasypal tam kornout oříšků.

„Oříšky jsou dobré,“ schválila to kočička, „ale měla by tam jistě také přijít okurka,“ a dala tam okurku.

„A kosti,“ zvolal pejsek, „musíme tam přece dát nějaké kosti!“ Tak do toho dortu dali hodně kostí.

„A přece nějakou myš, myši já tak tuze ráda!“ vzpomněla si kočička a dala do dortu čtyři myši.

„Tak, a teď několik buřtů hodně pepřovatých, to je něco pro mne,“ řekl pejsek a dal tam několik buřtů.

„A teď to hlavní!“ povídala kočička, „přece šlehanou smetanu tam musíme dát!“ Dali tam plný hrnec smetany.

„A trochu cibule,“ řekl pejsek a dal tam cibuli.

„A čokoládu,“ řekla kočička a přidala do toho čokoládu.

„A omáčku!“ napadlo pejska, i dali tam omáčku.

Tak do toho svého dortu dávali a míchali všechno možné, dali tam i česnek a pepř a namíchali tam sádlo i bonbóny, Škvarky a skořici, krupičnou kaši a tvaroh, perník a ocet, kakao a zelí, hlavu z husy a hrozinky, inu všechno možné do toho dortu dali, jen chleba tam nedali, protože pejskové a kočičky chleba zrovna tuze moc rádi nejedí. Když se jim dort zdál dost upečený, dali ho před dveře, aby vychladl. Jenže za chvíli šel kolem dveří jeden zlý pes, a jak ten dort vychládal, zavonělo mu to do nosu všelijak.

Našel dort a pustil se do něj. Hltal a hltal, až mu v očích slzy stály, jak byl ten dort uvnitř ještě horký, hltal, až se při tom několikrát zakuckal, hltal a hltal, až ho celý dohltal. Pak na to vypil ještě celou konev vody a odvalil se pryč.

„Jemine,“ řekli pejsek s kočičkou, když otevřeli dveře, „dort je pryč, někdo nám jej vzal!“ Dívají se a dívají, a vida! tamhle pod keřem leží veliký zlý pes a tuze heká. Moc se tím dortem přejedl a teď je mu špatně. Ukrutně ho bolí v břiše.

„To to bolí, to to bolí!“ naříkal ten zlý pes, „to jsem si dal, co ono to bylo v tom dortu všechno namícháno, že z toho mám takové ukrutánské bolení!“

A ten zlý pes po tom jejich dortu hekal a naříkal v tom houští ještě celých čtrnáct dní.

Josef Čapek: Povídání o pejskovi a kočičce

Takhle dopadl zlý pes, když snědl dort, který v dobrém předsevzetí upekli pejsek s kočičkou. Stejně dopadneme i my, pokud musíme žít v systému, který se podobá tomu dortu. Ovšem na rozdíl od zlého psa ho nejíme dobrovolně, a ten dort pečou lidé, kteří nejsou zdaleka tak roztomilí, jako byli pejsek s kočičkou. Navíc to nedělají s dobrým

předsevzetím, ale v naprostém pomatení rozumu a smyslů. Pejsek s kočičkou byli jen dva, ale těch dnešních „kuchařů“ je nesrovnatelně víc, takže do dortu cpou logicky exponenciálně více ingrediencí. Až se svalíme s bolavým břichem do houšti, budeme mít křeče hodně dlouho. A otázka je, zda se po tom dortu dokážeme ještě někdy vůbec postavit na nohy.

LIDSKÁ PRÁVA A ZÁKONY

Aktivisti, podporovaní politiky a některými médii, vytvořili dojem, že lidská práva jsou něco, co se musí dodržovat za každou cenu. Je to svátost nejvyšší, o níž se nepochybuje. Pokud se však na realitu podíváme z hlediska právního systému, pak v posledních letech zákonodárství svými novelami zoufale dohání stále bobtnající požadavky ochránců lidských práv. Pořád je zákonem co ochraňovat a ve jménu lidských práv nařizovat. A nikde není vidět konec tunelu.

K potvrzení práva mi stačí, aby byla uznána má víra, pokud požadují něco, na co bych neměl nárok, prosím Boha, necht' mne ihned usmrtí.

Peire z Bonifaciis,
provensálský šlechtic a trubadúr,
14. století

Pokud se podíváme na současnou filozofii lidských práv, pak bych já, jsa neprávnick a pouhý laik, řekl, že stojí nad zákonem. Pravda je v lidských právech, nikoli v zákonech. Pokud zákon zakazuje cokoli, co lidskoprávní aktivisti prohlásí za lidská práva, pak je třeba okamžitě zákon změnit. chyba totiž není v jejich představách a skutcích, co dělají, to je přece správné, ale v zákonech, které tohle nechápou, a dokonce brzdí. Proto je netřeba dodržovat. Ve jménu lidských práv můžete obsadit budovy, terorizovat, urážet, a dokonce i lhát. Přesně jak říkali jezuité, že není důležité, jakými cestami donutí věřící, aby mohli být spaseni, hlavní je, že je ke spasení dovedou. I kdyby věřící sami nechtěli. Zákon se už neřídí systémovým chodem společnosti, není hlídacím psem našich hodnot a pořádku, ale je od toho, aby plnil vize blouznivců a snůlků. Pokud se podíváme na neustálé korekce právního řádu, pak logicky dochází k jeho devastaci, protože se změny dějí bez koncepce a logiky, jen na základě „výstřelů do tmy“.

Že nelze nad zákon stavět bezbřehá a naprosto nedefinovatelná lidská práva, jsem si znovu potvrdil dnes, kdy píši tyhle řádky. I když už to v době vydání knihy nejspíše nebude aktuální, objeví se určitě jiné problémy, které budou mít stejnou podstatu. Proto o tom pár slov ztratím.

Pokud zanikne spravedlnost, není žádný důvod, aby lidé žili na zemi.

Immanuel Kant,
německý filozof,
18. století

Právě teď se v Německu řeší problém, že jistý syrský migrant má manželku, které ještě není 15 let. Pokud by se něčeho takového dopustil Němec, okamžitě ho zavřou a odsoudí jako pedofila. Jenže tady jde o migranta! Onen Syřan prohlásil, že je muslim a mít ženu v tomto věku je tradice jeho víry. Nikdo ho tedy neobvinil, musíme přece respektovat kulturní odlišnost a jeho lidská práva.

Lidská práva tedy zjevně stojí nad civilním evropským zákonem. Ochránci lidských práv se odvolávají na různé charty a mezinárodní úmluvy. Zajímalo by mne, zda v některém z těchto dokumentů stojí, že uprchlík, který utíká z vlastní země do jiné z obavy o svůj život před politickou represí, má nárok nerespektovat zákony země hostitelů a má právo obcovat s nezletilými. Evropa je dnes tak zpitomělá lidskými právy, že si tuhle otázku snad nikdo ani nepoloží.

Pokud bych byl cynik, poradím všem pedofilům z řad našinců, aby prohlásili, že rovněž vyznávají islám a obcovat s nezletilými dívkami je přece tradice jejich víry a zakazovat jim to je porušování lidských práv. Obávám se, že je soud raději propustí, aby nebyl obviněn z xenofobie a rasismu. Podobných absurdit vymyslí každý zkušený obhájce stovky, jakmile připustíme jen myšlenku na to, že zákon lze z ideologických důvodů obcházet.

To mi maně připomíná film Skřivánci na niti, natočený podle Bohumila Hrabala. Tam advokát, který byl v padesátých letech minulého století poslán posilovat své třídní uvědomění na šrotoviště, vykládá teorii dvojí facky. Pokud by dal advokát facku dělníkovi, obviní ho za napadení. Pokud však dá dělník facku advokátovi, potrestají právníka, protože dělníka k té facce vyprovokoval. Jestliže přestaneme ctít zákony a stavět nad ně třídní či jiná politická hlediska, budou se nám budoucí generace jízlivě vysmívat, stejně jako se Bohumil Hrabal vysmíval komunistickému režimu.

Jistě, podle zákona měl komunistický režim právo potrestat hanebného advokáta, pokud k té facce vyprovokoval příslušníka dělnické třídy, tak si to komunisti zařídili. Jistě, podle zákona budeme v budoucnu moci trestat rodiče, pokud nepovolí svým nezletilým dcerám obcovat s pedofily, kteří přijmou islám jako svou víru, protože tak si to ochránci lidských práv ruku v ruce s imámy prosadí. Jenže zákon není a nemůže být trhací kalendář, který slouží k obveselení hlupáků. Ve starověkém Římě položili základy právní teorie, která pro svou propracovanost platí v mnoha ohledech dosud. O tom, že o právu věděli mnohem více než my, svědčí výrok politika a vynikajícího římského dějepisce Publia Cornelia Tacita (žil na přelomu 1. a 2. století našeho letopočtu): „Čím horší je stát, tím více má zákonů.“

Jednou ze zásad římského práva je, že se musí respektovat znění zákonů bez ohledu na to, zda se nám líbí či nelíbí. Ve středověku panovníci přijímali stovky a tisíce cizinců na svá území. Ovšem pod jednou základní podmínkou, že budou respektovat zákony jejich země. V České republice žijí tisíce cizinců, kteří naše zákony ctí a respektují (pokud ne, pak skončí před našimi soudy – alespoň v to teoreticky doufám). Nezaznamenal jsem, že by se veřejně proti našim zákonům bránili Vietnamci, Ukrajinci, Poláci či jiné národnostní minority s odůvodněním, že porušujeme jejich tradice.

Svět potřebuje spravedlnost, nikoli dobročinnost.

Mary Wollstonecraftová,
anglická spisovatelka a feministka,
18. století

Jediná komunita, která veřejně odmítá naše zákonná ustanovení respektovat, jsou muslimové. Jejich základní námitkou je, že po nich chceme to, co odporuje jejich víře. A tvrdě prosazují, abychom své zákony měnili podle jejich potřeb. Jenže víra a zákony, to jsou v Evropě dvě odlišné věci, na rozdíl od muslimských zemí. A proto se nemůžeme nikdy shodnout. A neshodneme se.

Lidská práva a náboženská víra nemohou stát nad zákonem a neměly by zákonodárcům diktovat, že je třeba zákony neustále upravovat a měnit v neprospěch většiny. Zákony mají přece chránit většinové hodnoty, při určitém respektu menšin, ale nemohou stavět menšinové požadavky nad práva těch, z jejichž suverénní vůle stát existuje.

I když se můžete pousmát, že přece nežijeme ve středověku, dovolu mi exkurz do filozofie středověkého zákonodárství. Já ho totiž považuji za mnohem chytřejší, než je to dnešní. Středověk ctil kontinuitu práva a nepodléhal zběsilé touze pořad něco vymýšlet a měnit. Pokud odjel rytíř na křížové tažení a domů se vrátil po dvaceti letech, ani se nemusel zajímat, zda nejsou nějaké nové předpisy a vyhlášky. Vše bylo krásně při starém. Dnes stačí odjet na dovolenou a po návratu domů se ztrácíme v novinkách, které stihli udělat za dva týdny naší nepřítomnosti zákonodárci. Kutící úředníci z nich vzápětí utkají pavoučí síť, v níž uvízne každý občan a zoufale se třepe jako lapená muška. Výjimku mají jen aktivisti, kteří nemusí zákony respektovat.

Středověk ctil tradice a zvyková práva, jak se nazýval odkaz předků. I když se třeba někomu něco nelíbilo, mohl si protestovat, ale moc platné mu to nebylo a nikdo kvůli několika nespokojencům zákony neměnil. Teď se jistě milovníci lidských práv ušklibnou, co to bylo za svět, že se nikdo nestaral o ty potřebné. Tak tedy vězte, že první zákon proti domácímu násilí u nás vyšel v Dekretech knížete Břetislava v roce 1039 (byla to doba spravedlivá, trestání byli muži, pokud týrali své ženy, stejně jako ženy, pokud týraly své muže). V Horním zákoníku *Ius regale montanorum* krále Václava II. z roku 1300 se definují povinnosti zaměstnavatele, jak zajistit bezpečnost práce, stanoví se mu povinnost hradit

pracovní úrazy, určuje se pracovní doba a minimální délka odpočinku mezi směnami. Za znásilnění ženy následoval prakticky bez výjimky hrdelní trest, a to prakticky ve všech trestních systémech křesťanské Evropy (samozřejmě tím nic nenaznačuji!).

Na rozdíl od dneška však zákony nechránily všechny (ó ta hrůza!), ale jen ty poctivé a spravedlivé. Panovníkovu ochranu si totiž zasloužili jen lidé, kteří jeho zákony dodržovali. Pokud někoho zabijete, oloupíte či znásilníte, není to rozhodně omyl, je to vaše svobodné rozhodnutí. A je jedno, zda jste to udělali z hlouposti, vrozené patologické poruchy či z hladu, vždycky si nesete následky za své skutky sami. Panovníkovy zákony chránily poctivé před lotry, proč by to mělo být obráceně? Proč by měly zákony chránit lotry před těmi, kteří je dodržují?

Pohled na to, co je spravedlivé, však nebyl ve středověku tak technicistně jednoduchý, jak se to může jevit. Stejně jako v jiných sférách života, i v oblasti práva se promítala dualita autorit – boží a lidská. Jediný neomylný je Bůh, a proto jediné spravedlivé jsou zákony boží. Člověk je bytost chybná a omylná, jenže lidské zákony píší lidé. A proto mohou být ve světských zákonech nedostatky, omyly či slabá místa.

Ve středověku na rozdíl od dneška soudce nesoudil, on nalézal spravedlnost (to je morálně úplně jiná kategorie!). Podle dikce dobového práva soudce hledal spravedlnost „ve svém svědomí a srdci“. Každý případ musel posuzovat individuálně a musel při hledání spravedlnosti porovnávat znění světských a božích zákonů. A pokud se mu v konkrétním případě zdálo, že světské zákony nevystihují dobře podstatu viny a použít je by bylo „nespravedlivé“, musel upřednostnit zákony boží (ty totiž obsahují étos odpuštění, pokání a nápravy hříšníků).

Musel si současně klást otázku, zda je viník schopen se opravdu napravit. Ve středověku se však zločinec musel napravit sám, nikoli za peníze daňových poplatníků. Pokud byla naděje, že se vrátí na cestu dobrého křesťana, tu šanci měl dostat, bez ohledu na to, jak zněl zemský zákon. V reálu proto často najdeme v soudních případech, které by předpokládaly hrdelní trest, rozsudky neobyčejně milosrdné.

Aktivismus patří k vnitřní struktuře postmoderní humanistické ideologie. Systémově není konzistentní, nýbrž má jakýsi difúzní charakter. Na každém rohu na vás vykoukne v jiné podobě, většinou extravagantní. Homosexualismus, feminismus; i takový ekologismus má různé formy, které jsou dokonce někdy vzájemně těžko slučitelné. Patří sem také podpora různých extrémních gastronomických praktik, umělé rozdmýchávání generačních sporů a tak dále. Důležitou roli hraje pacifismus a antimilitarismus. Vše se vejde pod jednu střechu. Hlavně jde o to, aby lidé neměli fundované politické názory a aby byli roztříštěni do skupin. Ty se označí jako nedotknutelné minority a pod záminkou tolerantnosti se uměle udržují při životě. Minority mají za úkol vytlačit přirozená společenství, jako je rodina, národ, náboženské společenství nebo stav. Bude pak snadnější homogenizovat bezbrannou populaci. Vládnoucí struktury doufají, že to všechno zvládnou, protože mají v rukou technické prostředky.

Jiří Hejlek,
český filozof a filolog

Lidé ve středověku žili v těžkých podmínkách, a proto si vážili života a neplýtvali jím zbytečně, ani pokud šlo o zločince. Ten, kdo chtěl odčinit své viny, šanci dostat měl. Ovšem právě proto, že si lidé vážili života, občas se přikročilo k hrdelnímu trestu. Soudce měl totiž povinnost nejen stanovit trest přiměřený spáchanému zločinu, ale měl současně povinnost před zločincem chránit poctivé a spravedlivé i v budoucnosti. Pokud šlo o lotra, který by znovu zabíjel či loupil, pak by byla soudcova vina, pokud by takového zločince propustil a on někomu z nevinných a poctivých znovu ublížil. Zákon přece nechrání zločince, ale poctivé lidi. V tom případě musel vynést hrdelní trest, který se ovšem nepovažoval za nejvyšší a definitivní (ten přijde až před tváří boží), ale za profylaxi.

Středověk neznal nepřehlednou strukturu soudních instancí prvního, druhého, třetího a já nevím kolikátého stupně, které si případ v rámci nekončících odvolání neustále přehazují, jako by hrály tenis (a protože je to baví, nechtějí toho nechat). Mor odvolacích průtahů do našeho právního řádu vnesli (jak jinak) až hanební Habsburkové. A to ještě jen v případě části svobodného obyvatelstva. Do té doby jedinou autoritou, která mohla zvrátit rozsudek, byla panovnickova milost.

V Obnoveném zřízení zemském (vydaném pro Čechy v roce 1627, pro Moravu 1628) byl poprvé vytvořen odvolací institut zvaný Apelační soud. V případě hrdelních rozsudků se poslaly protokoly do Prahy či do Brna, a teprve když apelační soudci rozsudek potvrdili, mohla městská rada zločince popravit. V té době se poprvé objevuje termín „průtahy soudního řízení“. A aby se tenhle proces zdokonalil, byly později vytvořeny další stupně soudní hierarchie. Elementární případ se tedy řeší mnoho let, protože obě strany sporu (často snad i ze sportu) se neustále odvolávají, neboť nikdo dnes už nectí autoritu soudců.

Ve středověku soudce autoritu a vážnost měl. Měl i pravomoc, a pokud rozhodl, rozhodl. Nemusel vždy rozhodnout dobře, ale byla to jeho odpovědnost před světem a Bohem. A rozsudky se respektovaly, protože soudce symbolizoval spravedlnost. Nevím, co symbolizují dnes, ale jejich rozsudky nerespektuje v podstatě nikdo. Připomenu ještě jednu aktuální kauzu z doby, kdy tuhle knihu píšu (omlouvám se čtenářům, ale časový rozdíl mezi napsáním a vydáním knihy je vždycky potíží). Jak si můžeme vážít svých soudů, když jejich rozsudek ve věci Lidového domu nerespektuje ani politická strana, která téhle zemi vládne?

Jenže je asi zbytečné naříkat, zákony byly vždycky bičem spíše na ty dole než na jejich vládce. Přesně jak v 18. století napsal francouzský filozof a spisovatel Charles Louis Montesquieu ve svém epochálním osvícenském díle O duchu zákonů: „Zákony jsou pavučiny, skrze něž velké mouchy proletí, kdežto malé se do nich zapletou.“

POPULAČNÍ NÁBOŽENSTVÍ

V rámci hysterie vládnoucích elit a jejich touhy nás neustále hnát vpřed, zvyšovat HDP, export, výrobu, výnosy, počet úřadů a počet zákonů je samozřejmě logická i snaha mít co nejvíce poddaných. To vyjádřeno čísly znamená stoupající demografickou křivku, tedy neustálé zvyšování počtu obyvatel.

Jenže evropský lid jako by tuhle ušlechtilou snahu svých vládců sabotoval, vymíráme. Když upadli Židé do babylonského zajetí, slíbili, že nebudou oplodňovat své ženy, aby se jim nerodily děti, které by musely stejně jako oni otročit. Dnešní důvody jsou mnohem méně vznešené. Vymíráme, protože se moderní společnost zabývá vším možným, jen ne tím, aby přirozeně fungovala.

S naším vymíráním zděšení vládců roste, méně obyvatel znamená méně daní. Nadnárodní finanční korporace si zoufají, neboť méně majitelů účtů a zájemců o půjčky hrozí snížením zisků. Velcí výrobci bijí na poplach, protože méně zákazníků znamená pokles odbytu zboží. Jednotně, ruku v ruce, volají, že je třeba zastavit úbytek obyvatelstva v Evropě.

Protože se dětí rodí pořád málo, stala se pro tyhle lidi migrace možností, jak rychle situaci řešit. Že většina přistěhovalců neumí pracovat a nebude platit daně, to nevádí. Podstatné je, že pro ně musíme budovat další úřady, všichni budou dostávat dávky, a to znamená vyšší obrát peněz v bankách a samozřejmě ti, kteří si jídlo a další zboží nenakradou nebo nedostanou od aktivistů, si ho budou kupovat. To vše přistěhovalci pořídí za různé sociální podpory a příspěvky na asimilaci. Že se to bude hradit z našich daní, to žraloky politiky, bankovníctví a byznysu nezajímá. Je jedno, jak se naše peníze přestěhují do jejich kapes, hlavně že to bude rychle!

Americký kulturní antropolog Patrick Buchanan napsal knihu Smrt Západu, v níž analyzuje jev vymírání obyvatel Evropy a fenomén přistěhovalectví z jiných kontinentů.

V nich vidí příčinu pravděpodobného zániku atlantské civilizace (tím míní civilizační okruhy evropský a severoamerický, které jsou založeny na stejných zásadách a postupně se potýkají se stejnými problémy). Naši civilizaci čeká pomalý rozklad (jako starověkou Římskou říši) nebo možná i velice rychlé zhroucení (příkladem je zánik Perské říše), pokud sami vlastní civilizaci „nerozboříme a nenahradíme něčím lepším“.

Že jde v případě migrace o parciální zájmy vládnoucích vrstev, dokládá kromě jiného to, že Ukrajinci, pokud u nás žádají o pracovní povolení, musí čekat měsíce a někdy i déle než rok, neboť umějí a chtějí pracovat a pracovat budou. Úřady a aktivisti z nich tedy žádný užitek nemají, tak proč by v jejich záležitostech pospíchali? A odbory jakbysmet. Ale pokud jde o běžence, to je jiná. Pro ně se musí zaměstnat noví úředníci, aktivisti dostanou další tučné granty, proto se záležitosti běženců vyřizují přednostně a s entuziasmem pro byrokracii nebývalým.

O tom jsem však tuhle úvahu psát nechtěl. Byrokratičtí a aktivističtí žraloci nejspíše tuhle situaci neiniciovali, jen z ní obratně tyjí. Jde mi o něco jiného, a to o zásadní otázku, zda je neustálý růst populace nezbytný, a zda pokles obyvatel v nějaké zemi znamená společenský úpadek a katastrofu. Pro vládnoucí elity jistě, ale pro běžnou společnost nikoli. Ba dokonce platí, že v některých etapách vývoje společnosti byl pokles populace požehnáním. Proč by tedy nebyl i dnes, a proč bychom měli úbytek domácího obyvatelstva nahrazovat běženci?

Máme vedle sebe dvě civilizace, jedna se nemnoží, druhá ano. Jakkak to asi, milé děti, může dopadnout? Špatně. Velmi špatně.

Stanislav Komárek
biolog a filozof

Pokles obyvatel by snížil civilizační zátěž krajiny, drancovalo by se méně přírodního bohatství a dala by se snížit byrokracie. Rozhodně by se zvýšila kvalita individuálního života, protože na každého obyvatele by připadlo více prostoru. Nebude nezbytné lepit domy pořád na sebe a nad sebe, nebudou přečpané silnice a veřejné dopravní prostředky, bude více pracovních míst a já nevím co ještě. Pozitivních dopadů by bylo možná více než negativních. Přelidněná země není štěstím, ale vězením svých občanů. Politická představa o nutnosti neustále zvyšovat počet obyvatel vychází ze středověkého dogmatu, že čím více má monarchie poddaných, tím více může postavit vojáků a tím větší má naději vyhrát válku. Jiný reálný význam neustálého růstu populace kromě fiskálního a soukromých zisků finanční a průmyslové oligarchie nevidím. Populační vývoj českých zemí tuhle tezi potvrzuje. Od doby hradištní jsme procházeli periodami populačního růstu, stejně jako strmého poklesu, a navzdory tomu tu jsme. V dobách populačního poklesu nejenže fungoval normálně stát, ale lidé byli spokojeni (pokud to samozřejmě nebylo zrovna v letech morové epidemie nebo zničujících válek), vznikaly nádherné stavby, umělecká díla a docházelo k technickému rozvoji (tím spíše, že při poklesu obyvatel byla dražší pracovní síla). A podobnou dynamiku demografických proměn si zažila prakticky celá Evropa. Rozhodně tedy platí, že ani dlouhodobý pokles obyvatel není ničím fatálním.

DEMOGRAFICKÁ REALITA NAŠÍ MINULOSTI

Díky příznivým klimatickým podmínkám, které se stabilizovaly v průběhu 8. a 9. století, panovala ve středověké Evropě po několik století hospodářská prosperita. V důsledku toho rychle rostl počet obyvatel.

Odhaduje se, že v Německu a ve Skandinávii žily v roce 1000 asi 4 miliony obyvatel, ale v roce 1300 již téměř 12 milionů. Počet obyvatel na území dnešní Francie stoupl z původních

6 milionů v roce 1000 asi na 19 milionů v roce 1300. Na konci 13. století mohla mít Evropa podle některých odhadů až 100 milionů obyvatel, což byl téměř neuvěřitelný počet s ohledem na hospodářské možnosti kontinentu. Pak došlo k ochlazení klimatu, zhoršení výnosů obilí a k hladomorům, k morovým epidemiím a k vleklým válkám, které si vybraly svou krutou daň. Ve 14. a 15. století počet obyvatel neustále klesal, v době renesance se sice podařilo na čas demografickou situaci stabilizovat, ale pak Evropa prožila do té doby své největší a nejničivější vojenské šílenství nazvané třicetiletá válka. V některých zemích tohle běsnění zahubilo až třetinu veškeré populace. Počtu 100 milionů obyvatel (který měla Evropa koncem 13. století) se podařilo dosáhnout znovu až v 18. století, a vzápětí byl rychle překonán. Podle odhadů měla celá Evropa v roce 1800 zhruba 187 milionů obyvatel.

Tenhle schematický přehled sám o sobě říká, že ve středověku začala demografická recese, která trvala pět století. Navzdory tomu vznikaly v těch časech vznošené gotické katedrály, elegantní renesanční paláce, barokní zámky se zahradami, výstavné měšťanské domy, vznikaly hamry, železářské a sklářské hutě, doly na stříbro a jiné kovy, byl objeven knihtisk a křesťanská učenost došla k mnoha důležitým objevům, na nichž stojí moderní vzdělanost a věda. Už sám tento fakt jasně ukazuje, jak bouřlivým vývojem prošla Evropa ve 13. století.

Podle stejné demografické křivky probíhalo osídlení českých zemí. Počet obyvatel v roce 1000 se odhaduje na 500 tisíc, na konci 12. století asi na 800 tisíc a na konci 13. století na více než 1,5 milionu. Většina obyvatel v českých zemích žila ve 13. století na venkově. Ve srovnání s 11. a 12. stoletím se většina vesnic rozrostla, odhaduje se, že průměrná lokalita měla 15 až 30 usedlostí, ale doloženy jsou i nově založené kolonizační vesnice, které měly usedlosti mnohem více (výjimečně až 50) a mohlo v nich žít více než 200 obyvatel. Velikost sídlišť samozřejmě závisela i na místních specifických podmínkách a je logické, že kromě velkých existovaly i malé vesnice jen s několika usedlostmi (takové se často označovaly jako sedliště).

Demografický vývoj má být - nestavíme-li se do pozice Boha - přirozeným evolučním procesem.

Václav Klaus,
bývalý český prezident

Ve 13. století se rozrůstala bývalá přemyslovská hradiště a vznikala z nich středověká města. Ta původní nebyla až na Prahu nijak lidnatá. Dokonce ještě v době vrcholného středověku se v německých zemích považovalo město, které mělo více než 2 000 obyvatel, za velké. S jistotou lze předpokládat, že počet obyvatel v českých a moravských městech nebyl ve 13. století vyšší. Výjimkou byla pražská aglomerace. Samotná Praha (tedy dnešní Staré Město a Malá Strana s předměstími) měla roku 1300 téměř 10 000 obyvatel.

I když byl demografický vývoj ve 14. století pro Evropu celkově nepříznivý, české země neovlivnil tolik jako západní Evropu, protože strašlivá morová rána v letech 1347 až 1351

zasáhla české země jen okrajově a se slabou intenzitou. Proto u nás zpočátku nedošlo k tak velkému poklesu populace jako jinde. Je dokonce možné, že počet obyvatel za vlády Jana Lucemburského a Karla IV. ještě nepatrně vzrostl (prakticky po celé 14. století nepřekročilo hranice Českého království žádné cizí vojsko, v zemi vládl stabilní mír).

Protože pro předhusitskou dobu nemáme k dispozici žádné statistické údaje, dějepisci pracují jen s odhady a ve svých výpočtech se značně liší. Populaci Čech, Moravy a Slezska na konci 14. století odhaduje F. Šmahel jen na 2 miliony obyvatel. Z. Boháč naproti tomu uvádí počet obyvatel samotných Čech na 2 miliony, Moravy na 1 milion, Slezska rovněž na 1 milion a Lužice na 200 tisíc, takže celkový počet obyvatel zemí Koruny české byl podle něj v roce 1400 zhruba 4,2 milionu obyvatel (do tohoto počtu ale nezahrnuje populaci nemajetných lidí, kteří se volně pohybovali – čeledí, tovaryše, komedianty, žebráky apod.). Pokud by byly jeho předpoklady správné, sám počet obyvatel dělal z českých zemí střeoevropskou velmoc.

S pokračující urbanizací rostl podíl městského obyvatelstva (v průběhu 14. století se oproti roku 1300 zvýšil počet měst a městeček dva a půlkrát). Koncem 14. století žily na venkově čtyři pětiny populace (asi 80%), necelá pětina (17–20%) žila ve městech (v Čechách tedy asi 400 tisíc, na Moravě 200 tisíc a ve Slezsku dalších 200 tisíc měšťanů) a zhruba 3% populace tvořila privilegovaná vrstva urozených lidí a duchovních. Oproti konci 13. století se tedy počet městského obyvatelstva víc než zdvojnásobil.

Ke zvratu došlo v posledních dvou desetiletích 14. století (zlomem byla pravděpodobně morová epidemie v letech 1380 až 1381). Tehdy začal počet obyvatel země klesat a strmý úbytek populace pokračoval i v první polovině 15. století. Vliv na nepříznivý demografický vývoj měla úmrtí v důsledku hladomorů (způsobených nejen neúrodami, ale také nutností živit početné husitské vojsko), morové epidemie, válečné ztráty a rovněž emigrace (část německých měšťanů alespoň dočasně opustila Čechy).

Zatímco pro předchozí staletí máme k dispozici alespoň obecné zprávy, které umožňují přibližné odhady počtu obyvatel, pro dobu husitských válek jsme zcela bez informací. Autoři, kteří se zabývají historickou demografií, se proto pohybují spíše v rovině spekulací. Po skončení husitských válek klesl počet obyvatel Čech výrazně pod milion obyvatel a počet obyvatel Moravy se pohyboval snad kolem 300 až 400 tisíc. Celkový počet obyvatel zemí Koruny české pak určitě nepřekročil 1,3 milionu.

Podle odhadů žilo na počátku 15. století stále asi 80% veškeré populace na venkově, městské obyvatelstvo tvořilo 15 až 17%, šlechta zhruba 3 až 5% a něco přes 1% připadalo na duchovenstvo. Ve druhé polovině 15. století se celkový počet obyvatel země snížil, ale ztráty městské populace byly zaceleny rychleji. Podle odhadů mohl v té době dosahovat podíl městské populace 20 až 22% veškerého obyvatelstva, zatímco podíl venkovské populace klesl a pohyboval se kolem 75%. Klesl i podíl duchovenstva.

Evropa páchá sebevraždu nezávisle na počtech imigrantů. Sebevražedná je její demografická politika. Evropané nemají rádi děti, jinak by nemohli mít porodnost na úrovni 1,3 na rodinu.

Dan Schueftan,
izraelský vědec a bezpečnostní expert

Většina historických demografů se shoduje na tom, že v průběhu první poloviny 15. století přišly české země téměř o 50% veškeré populace. Celkový pokles obyvatelstva mezi lety 1400 a 1500 dosáhl zhruba 30%.

O něco přesnější přehled umožňují dobové odhady z 16. století. Na počátku 16. století žilo v Čechách asi 1 až 1,25 milionu obyvatel, na Moravě 500 až 625 tisíc a ve Slezsku 860 až 940 tisíc obyvatel, celkem tedy necelých 2,5 milionu lidí. Do roku 1600 se počet obyvatel zvýšil přibližně o šestinu, takže v Čechách žilo zhruba 1,25 až 1,5 milionu obyvatel, na Moravě 650 až 750 tisíc a ve Slezsku 1 až 1,1 milionu lidí. Počet obyvatel celého Českého království se tedy pohyboval kolem 3 milionů, i když některé starší odhady uvádějí až 4 miliony. Opírají se však o nedochované prameny, a proto se nedá metoda výpočtu ověřit.

Počtu obyvatel z časů před husitskými válkami dosáhly tedy české země nejspíše až koncem 16. století. V té době považovali současníci České království za jednu z nejlidnatějších zemí střední Evropy (neboť i sousední země prošly demografickou recesí). Dobové hodnocení bylo dáno dojmem, jakým české země na návštěvníky působily. V Čechách připadalo na jeden kilometr čtvereční zhruba 20 obyvatel, což byl průměr srovnatelný s německými oblastmi. Jinde na tom byli hůře (v Polsku 12 až 15 obyvatel, v Uhrách ovládaných Turky byla hustota obyvatel ještě menší). Protože však byla česká města ve srovnání s německými menší, byl hustěji osídlen venkov. To samozřejmě vytvářelo onen optický dojem mimořádné lidnatosti, který se ještě spojoval se zjevnou hospodářskou prosperitou (německé země byly v první polovině 16. století rozvráceny náboženskými válkami, Polsko domácími boji o moc a Uhry tureckou invazí).

Utěšený populační vývoj českých zemí zvrátila třicetiletá válka, která zcela zdecimovala prakticky celou střední Evropu. Ztráty na životech však neměly na svědomí jen vojenské operace, ale také morové epidemie a strašlivé hladomory (došlo k drastickému zhoršení klimatu, takže se těm letům říká malá doba ledová). Odhady počtu obyvatel v roce 1650 uvádějí, že v celých českých zemích žily nejvýše 2 miliony obyvatel. V každém případě to byla jen polovina populace z časů Rudolfa II.

V roce 1700 dosáhla populace českých zemí počtu asi 2,8 milionu a v roce 1750 (z té doby máme již poměrně přesná data z tereziánského katastru) 3,36 milionu lidí. To byl přibližně stav v časech před vypuknutím husitských válek! Jak je tedy zřejmé, hluboká demografická recese v žádném případě neohrozila ani nezbrzdila sociální, hospodářský a kulturní vývoj českých zemí, stejně jako ani dalších zemí v Evropě. Jen pro faktografickou úplnost ještě data z posledních dvou století. Na území dnešní České republiky (přepočten V. Srba na teritorium v současných hranicích, aby byla data srovnatelná) žilo v roce 1857 zhruba 7 milionů obyvatel, v roce 1900 něco málo přes 9,3 milionu, v roce 1930 více než 10,6 milionu a v roce 1950 jen necelých 8,9 milionu (ztráty z 2. světové války, odsun Němců z pohraničí a emigrace po roce 1948). V roce 1991 měla Česká republika podle sčítání 10,3 milionu

obyvatel, tedy o něco méně než před druhou světovou válkou. Ani v tomto případě nebyla demografická recese z hlediska života lidí vůbec znát.

Mýtus o nutnosti neustálého růstu populace je tedy nepochybně falešný a neobstojí ani dnes při obhajobě přílivu nekontrolovaných mas z mimoevropských kontinentů. Selektivní migrace jedinců a rodin samozřejmě ano, ale nekontrolovaný exodus nikdy v dějinách k ničemu dobrému nevedl, a jak je zřejmé, z demografického hlediska rozhodně nutný nikdy nebyl a ani není.

PORUČÍME VĚTRU, DEŠTI

Od pravěku se lidé snažili v rámci boje o přežití ovlivnit počasí, snažili se přivolat slunce a dostatek vláhy, zahnat bouřky, ledové vichry a mrazy. V pravěku šaman pomalovaný hlinkou a v kožešinách poskakoval kolem ohně a zaklínal zlé síly. Antický žrec obětoval na oltáři ovce, víno a byliny; dým stoupající k nebesům měl naklonit bohy, aby byli vůči lidem laskavější. Křesťané se ve středověku nejen modlili, ale konali zbožná procesí za lepší počasí a tu a tam upálili nějakého kacíře či čarodějnic, pokud se ukázalo, že brání tomu, aby jejich modlitby došly k sluchu Pána nejvyššího. Po třicetileté válce se začala k ovlivnění počasí používat technika – mraky se rozháněly střelbou z ručnic a děl. Tenhle spolehlivý způsob se udržel do dneška, i když s malou obměnou – do mraků se místo kulí z děl rozprašují různé chemikálie. Svě nezastupitelné místo má sekta, která se dnes nazývá klimatickým panelem, a vrcholem pak jsou okázalá procesí, maskovaná pod názvem klimatické summity.

Sledovat počasí je zajímavější než sledovat konference o počasí.

Václav Cílek,
český geolog a klimatolog

Všechny pokusy ovlivnit klima, náboženské i vědecké, mají jedno společné. Lidé je považovali a považují za spolehlivou metodu a všechny jsou šmahem až dojemně naivní a neúčinné. Společného mají ještě něco. Šamani, žrecové, kněží a ekologové konali a konají své tanečky jen proto, aby si zajistili co nejlepší živobytí.

Pro jistotu dodávám, že já osobně bojuji za zdravou a čistou přírodu, za neznečištěná moře a miluji zvířata. Záleží mi na téhle nádherné modré planetě. Ale to je něco jiného než klimatické šarády, které se dějí kolem nezpochybnitelného procesu oteplování. Jistě, planeta se otepluje, jenže je to opravdu naše vina? Není to náhodou cyklický jev, jakých bylo v minulosti popsáno již několik? Dá se vůbec něco takového změnit? A pokud ano, nevede cesta jinudy, než se obecně tvrdí?

Mnozí renomovaní odborníci upozorňují, že se neprokázala spojitost mezi klimatickými změnami (nezaměňovat se znečišťováním krajiny odpadky a exhalacemi!) a činností člověka. A pokud nějaký podíl má, pak je naprosto marginální v rámci jiných vlivů. Kritické hlasy rozumu nemají ovšem tak masivní mediální podporu jako tábor varujících klimatologů, kteří sebemrškačstvím lidstva dávají politickou municí vládcům světa.

Klima hraje v našem životě i ve vývoji společenských systémů vždy rozhodující roli a nám nezbyvá než se adaptovat. A podobně jako u společenských systémů, ve vývoji klimatu můžeme vypořádat roky, kdy se klima proměňuje velmi rychle. Tyto časové body se odborně nazývají „climatic events“. Jen v průběhu tzv. holocénu je možné identifikovat takových okamžiků několik. Je to období například kolem let 4200 př. Kr., 3200 př. Kr., 2200 př. Kr., 1200 př. Kr., 400, 900 nebo (zřejmě) 2000. V těchto dobách docházelo k zlomovým historickým procesům, které byly vždy doprovázeny velmi výraznou změnou klimatu.

Miroslav Bárta,
český egyptolog

Co může být vznešenějšího, než když se nejvýznamnější světoví politici sejdou a halasně světu oznámí, že díky nim se podařilo zastavit proces oteplování, neboť do padesáti let klesnou emise (je jedno čeho, měřit se to nedá, nikdo tomu stejně pořádně nerozumí a za pár let, natož za oněch padesát, si na to už nikdo ani nevzpomene). Ve světlech reflektorů se političtí spasitelé světa ukazují lidstvu, abychom věděli, jací pašáci nám vládnou. Je logické, že tohle má mnohem větší mediální podporu než tábor, který politikům naparování neumožňuje.

To je tedy obecný rámec, který někteří lidé chápou a hrozby klimatologů odmítají, jiní varování berou do určité míry vážně a další mu slepě věří a jsou ochotni udělat cokoli, aby katastrofu zastavili. Nekritizují nikoho, protože víra, že můžeme změnit klima, je opravdu náboženstvím, a každý má na svou víru právo (snad jen s tou připomínkou, že by za tuhle víru měli platit jen ti, co v ni věří).

Nechci tu hlásat obecné pravdy a hrát si se slovíčky. Nevěřím hrozbám klimatologů, ale v mém případě to není iracionální přístup, vycházím jako obvykle z historických dat. Než se projdeme počasím středověku, ponořme se do proměn čtvrtohor, jak je popisují studie z dějin klimatologie. Nechci složitě analyzovat něco, co sám znám jen z odborné literatury, takže pouze elementární souhrn. Od poloviny pleistocénu, tedy za posledních 800 000 let, se střídají v Evropě v pravidelných cyklech (trvajících 100 000 až 150 000 let) období zalednění (glaciál) a oteplení (interglaciál). Tuto pravidelnost vysvětlují Milankovičovy cykly. Laicky řečeno v nich jde o to, že se pravidelně mění „oslunění“ planety, tedy intenzita osvit. Právě tu matematicky vysvětlují ony cykly.

Interglaciál, v němž nyní žijeme, trvá už více než 10 000 let a od konce doby ledové došlo k průměrnému oteplení Evropy asi o 8 stupňů. Ovšem tyto proměny probíhají značně nerovnoměrně. To tedy úvodem k popisu historické doby.

Po rozpadu Římské říše ovládly Evropu nejen zmatky a násilí, ale také nepříznivé chladné počasí. Klimatické podmínky se začaly výrazně zlepšovat až počátkem 9. století. Převládlo stabilní, mírně deštivé a teplé počasí, které bez podstatnějších výkyvů trvalo až do konce 12. století. Některé studie o proměnách klimatu uvádějí, že tato čtyři století patřila ve střední a severní Evropě k nejpříznivějším a nejteplejším za posledních osm tisíc let.

Na konci 10. století osídlili Vikingové rozlehlý ostrov na severu, který pojmenovali Zelená země (tedy Grónsko). Tehdy se tam rozkládaly sice chudé, ale přesto travnaté pastviny a dalo se pěstovat obilí. V 9. století roztály alpské ledovce a lidé začali budovat vesnice vysoko v horách. V důsledku oteplení bylo možno po větší část roku používat k cestování přes Alpy vysokohorské průsmyky.

Není náhoda, že právě v 8. a 9. století došlo ve všech zemích střední a severní Evropy k hlubokým společenským změnám (právě tehdy zde vznikají národní státy). Teplé klima příznivě ovlivňovalo zemědělství (ojedinělé doklady potvrzují dobré sklizně a vysoké výnosy). V důsledku dostatku potravin rostl počet obyvatel. Početnější populace potřebovala nový prostor pro život, a proto se začaly zakládat vesnice i v kopcovitých krajinách, do té doby liduprázdných. Během roku panovalo teplé a spíše suché počasí bez podstatných teplotních výkyvů. Květnové ranní mrazíky byly něčím naprosto neznámým. Odhaduje se, že průměrná teplota byla v té době u nás ve srovnání se současnou asi o 1,4°C vyšší.

I když až do 18. století nejsou k dispozici přesná měření, dají se proměny klimatu celkem spolehlivě sledovat díky dendrochronologické analýze dřeva, pohybům alpských ledovců a také na základě písemných zpráv. Proto spolehlivě víme, že se od konce 13. století klima v celé střední Evropě začalo ochlazovat, což mělo dalekosáhlé důsledky pro změnu života obyvatel. V odborné literatuře se perioda let 1400–1850 označuje jako malá doba ledová.

Již koncem 12. století se zhoršily životní podmínky v Grónsku tak, že lidé opouštěli vesnice na pobřeží. Po mnoha staletích začaly alpské ledovce sestupovat z velehorských hřebenů do osídlených údolí, ničily zavlažovací systémy polí a vytlačily modřínové lesy. Na nadcházející klimatickou katastrofu nebyla střední Evropa připravená. Prvním velkým výkyvem počasí bylo ochlazení a nekončící deště se záplavami na počátku léta roku 1315. Přišel první veliký hladomor, který na rozdíl od těch předchozích (lokálních) zasáhl podstatnou část Evropy a měl globální charakter (uvádí se, že rok 1316 byl z hlediska výnosů obilovin jeden z nejhorších v celém středověku). Katastrofální počasí trvalo do roku 1322. To byl reálný začátek klimatických změn u nás.

Průměrné teploty na evropském kontinentu klesly ve 14. století zhruba o 0,5 °C, což je změna zdánlivě nepostřehnutelná. Problém byl však v nestabilitě počasí. V Evropě vládly arktické zimy, vyrovnávané co do průměrné teploty mimořádně horkými léty. Období extrémního sucha střídaly deštivé roky a záplavy. Při jednoduchém způsobu zemědělství a omezených hospodářských zdrojích právě nestabilita počasí přinesla do myšlení lidí v předhusitském období pocit iracionálního ohrožení (tedy božího hněvu).

Nepříznivé změny klimatu pokračovaly i v první polovině 15. století. V jedné německé kronice se píše, že v roce 1423 zamrzlo Severní a Baltské moře tak, že se dalo chodit po ledu z Lübecku až do Gdaňska.

Teprve ve druhé polovině 15. století se klimatické podmínky stabilizovaly, ale počasí bylo stále chladné a deštivé. I v dalších letech se počasí zlepšovalo, takže kolem roku 1550 se hodnoty průměrných teplot ve střední Evropě dostaly zhruba na úroveň, jaká vládla v polovině 14. století. Stabilní klima s sebou přinášelo dobré úrody, a tedy relativní blahobyt venkova, což se pochopitelně odráželo v hospodářské prosperitě společnosti. Ne nadarmo se tato doba označuje jako zlatý věk české renesance.

Jako vždy se státům především vyplácí klimatické kroky předstírat. Tedy jet na konferenci do Paříže a něco, co je víceméně nezávazné, podepsat, mluvit o tom a nejt proti konsensu, aby se politici vyhnuli kritice.

Václav Cílek,
český geolog a klimatolog

Těsně po polovině 16. století však došlo ke zlomu a počasí se začalo znovu ochlazovat. Ekonomické dopady nebyly zpočátku vážné. V nížinách se odrazily ve špatných výnosech citlivějších plodin, jako je vinná réva a ovoce. Horší důsledky přinášelo ochlazování horským krajům, ani ne tak ekonomicky (již v té době se mnoho rodin živilo domácí výrobou a chovem dobytka), jako spíše z hlediska prostředí (vesnice byly dlouhé měsíce zcela odříznuté od světa a zasypané sněhem).

Nejvýrazněji se klimatické změny projeví v Alpách, neboť ledovce na ně reagují vždycky velice citlivě. V roce 1601 se rolníci z okolí Chamonix obrátili na savojskou vládu, aby zasáhla, protože ledovec Mer de Glace pohřbil dvě vesnice a právě ničil třetí. Na konci 16. století se začaly vyliďňovat nejseverněji položená sídla na Islandu a ve Skandinávii.

K prvnímu opravdu citelnému ochlazení došlo ve střední Evropě po roce 1580 a průměrné teploty neustále klesaly. Tentokrát však nešlo o krátkodobé výkyvy. Zatímco v Evropě stále klesala průměrná teplota, v subtropických krajích docházelo k poklesu srážek a vysychání půdy. Vyvrcholením malé doby ledové byla v Evropě léta 1670–1710, kdy průměrná teplota dosáhla svého minima. K postupné stabilizaci a oteplování začalo docházet až koncem 18. století. I když se dnes hovoří o hrozbě globálního oteplování, je předpokládán vzestup průměrné teploty nižší, než byla v Evropě před tisíci lety. Tento závěr publikovala v roce 1999 skupina předních odborníků v USA na základě měření přírůstku stromů na různých místech planety. Výsledkem byl graf, který potvrzuje existenci malé doby ledové mezi lety 1400 a 1800 a postupný růst průměrných teplot za poslední dvě století.

Z pohledu vědy lze konstatovat, že proměny klimatu probíhají v návaznosti na činnost slunce a nezávisle na nás.

Jenže to bohužel není celá podstata problému. Rubem mince je existence emisních plynů a vznik skleníkového efektu, které rovněž přispívají k proměnám klimatu. Pokud se je podaří omezit, nebo dokonce zastavit, nezastavíme samozřejmě globální oteplování planety, ale snížíme ho na přijatelnou úroveň, jakou zažila země už několikrát (a umí se s ní vyrovnat).

Reálné nebezpečí, které ohrožuje svět, není v tuto chvíli klima a drancování všeho, co nás obklopuje. Světu hrozí zahlcení technickými prostředky, exhalacemi a odpadem, vyčerpání surovin a přírodních energetických zdrojů, znečištění vody a vzduchu. Máme-li naši krásnou planetu zachránit, je třeba zastavit exploataci zdrojů, snížit produkci zboží, neplýtvat a žít skromněji. To by ovšem znamenalo radikálně snížit výrobu a světovou populaci. Z hlediska našeho jmnocitu, pohodlnosti a sobectví se to dá uskutečnit velmi obtížně.

Tahle cesta není přijatelná pro největší světové producenty, kteří by přišli o své zisky. A protože politici jsou loutkami v jejich rukách, pořádají se okázalé klimatické panely a summity, které sice nic nevyřeší, ale alespoň dají lidem pocit, že se něco děje. Tenhle pocit však vydrží jen tak dlouho, dokud nedojde k reálné katastrofě. To je dnes obecným problémem moderní politiky, v níž se neustále rozevírají ony pomyslné nůžky mezi bolestnou cestou realitu řešit a politickou fikcí, která řešení neustále odkládá. Svět zachráníme pokorou a nikoli nabubřelostí a neustálým honem za růstem a zisky.

VŠICHNI JSME SI ROVNI

Představy o rovnosti lidí a rozmanité ideologie, které z této ušlechtilé myšlenky vznikly, jsou staré jako lidstvo samo. Sama idea je samozřejmě naprosto správná, stejně tak správné je za ni bojovat. Problémem je však něco jiného, a sice objasnění, co vše můžeme pod pojem rovnosti lidí zahrnovat, aby spravedlnost na jedné straně nevyvolávala nespravedlnost na straně druhé. Jako každý mechanismus fungování společnosti má i tato idea dvě stránky. Tou první je, že práva musí být v rovnováze s povinnostmi a odpovědností, tou druhou zásada, že práva jedince nesmějí fatálně ohrožovat podstatu racionálního chodu společnosti a mohou být jen taková, aby jejich realizaci dokázala společnost zaplatit z veřejných prostředků. A k tomu samozřejmě přistupuje ještě bolestná otázka, do jaké míry si můžeme tuhle ušlechtilou ideu vynucovat násilím nebo vnucovat ji společností, které ji nechtějí, protože jejich normy jsou postaveny na jiných představách, co je rovnost.

Každý člověk chybuje, jen hlupák však v omylu setrvává.

Marcus Tullius Cicero,
starořímský politik, filozof a řečník,
1. století př. n. l.

I když je idea rovnosti lidí velice stará a její kořeny sahají nejméně do antiky, nelze klást rovnítko mezi dnešní představy a představy našich předků. Nekompatibilita pojmů souvisí s různým chápáním toho, co je „lid“. Starověké, středověké a ještě většina novověkých koncepcí rovnosti totiž nechápala pod pojmem „lid“ lidstvo, tedy veškeré obyvatelstvo naší planety, ale v duchu dobové ideologie jen určitou parciální část, nejčastěji příslušníky jednoho národa, stoupence stejné víry nebo obyvatele určitého teritoria. Se zobecňujícím pojmem lidu jako lidstva začala pracovat až racionální a osvícenská filozofie.

Athénská rovnost znamenala rovnoprávnost svobodných mužů athénskému městskému státu. Znamenala však jen rovnost před zákonem, všem mělo být v případě zločinů měřeno stejně.

Dále stanovila rovnost v politických právech, tedy právo volit a být volen. Aby mohl i chudý svobodný občan uplatňovat svá práva (především být volen), měl zajištěno po dobu výkonu funkce stravování na obecní náklady v úřední budově městské správy. V případě, že účinkoval jako přísedící u soudu, dostával finanční náhradu za ušlou mzdu. Athénská koncepce tedy znamenala rovnoprávnost při správě věcí veřejných, nikoli rovnost majetkovou, pohlavní, kulturní či jinou. Obdobně pojímali rovnost svých občanů ve starověkém Římě.

Nutno ještě dodat, že podobné koncepce rovnosti nenalzáme ve starověkých zemích Předního Východu, Egypta ani Číny. Tamní politické systémy orientálních despotií se dívaly na postavení lidí ve vztahu ke správě věcí veřejných zcela jinak (nelze pominout, že tenhle tradiční pohled je v těchto oblastech hluboce zakořeněný i dnes).

OBEC BOŽÍ A TROJÍ LID

Ve středověku se pojem rovnosti týkal jen křesťanů. Všichni ostatní byli pohany a museli být pokřtěni nebo ke slávě boží zahubeni. Ale ani v křesťanských komunitách se dlouho neudržela idea raně křesťanských obcí o úplné rovnosti všech stoupenců Ježíše Krista. V nejstarších časech ji vyjadřovaly společné hostiny zvané trapezy, jimž se říkalo také „hody lásky“ (agapé fraterna). U stolu se shromáždili všichni příslušníci obce a společně jedli, přičemž bohatší solidárně hostili chudé. Teprve po nasycení potřebných následoval obřad eucharistie (vlastní náboženský akt). Protože se však společné stolování zneužívalo a ke stolu zasedali i ti, kteří v Krista nevěřili (vytýkal to už apoštol sv. Pavel), oddělila se záhy hostina od vlastní eucharistie a poznenáhlu zanikla.

V časech, kdy se trapezy ještě konaly, obsluhovali u stolu jáhnové, ale jak obce rostly, bylo třeba dalších funkcionářů – objevují se skladníci, pokladníci a také kontrola, kterou začali vykonávat biskupové (jejich označení vychází ze staré řečtiny, kde episkopos znamená strážce). Bývali to obvykle nejstarší a nejzámožnější členové obce a často se na nákladech pohoštění chudobných významně podíleli. Právě v důsledku toho začali biskupové získávat

v křesťanských obcích větší vliv než ostatní členové a postupně ve věcech duchovních vytlačovali proroky, kteří do té doby reprezentovali vykladače Kristovy víry.

Protož aby to jako víra bylo křesťanům, rozdělíce na trojí lid, i počísti ti nerovným rozdělením tělem Kristovým a nadělati pánův jedněch nad druhými, aby je tiskli a násilí jim činili a vždy aby s oněmi, kteréž potlačují, údové jednoho těla počítáni byli, toho pohanům půjčme, ale víru Kristovu a v jeho duchovní tělo na věky nevejde.

Petr Chelčický,
český náboženský myslitel,
15. století

Již koncem 2. století napsal antiochijský biskup Theoforos, že „není církve bez biskupství“. Společný majetek obce postupně přecházel do rukou biskupa jako správce kostela. Majetek křesťanské obce (který vznikl dary zámožných věřících) nebyl samozřejmě majetkem osobním, ale patřil Bohu a po biskupově smrti se ho ujímal nový biskup, nikoli příbuzní zemřelého.

Již počátkem 4. století (po oficiálním uznání křesťanství v římské říši) stáli v čele biskupové. V roce 455 bylo církvi přiznáno právo svobodně získávat movitý i nemovitý majetek. Současně byla oficiálně posvěcena role biskupů jako vůdců křesťanských obcí. To bylo základní východisko, od něhož se v dalších staletích odvíjelo stále komplikovanější chápání křesťanské rovnosti. Ta byla sice základním poselstvím evangelí, jenže ideologové každé doby, každé víry a každé politické myšlenky dokážou mistrovsky vše obrátit naruby a přitom se snaží vzbudit zdání, že právě tak je to správné a má to tak být.

O rovnosti majetkové, sociální nebo politické nemohla být samozřejmě v době feudalismu ani řeč. Dlouho se však udržovala idea, že křesťané si jsou rovni před Bohem. Jenže i tahle představa začala dostávat povážlivé trhliny, když došlo na mocenský zápas mezi světskými vládci a představiteli církve o nadvládu nad křesťanskou Evropou. Šlo o klasický spor mezi systémem sekulárním a teokratickým (s nímž se dnes střetáváme v případě islámu). To mělo samozřejmě významné konsekvence v pohledu na rovnost či nerovnost lidí (v chápání středověku, tedy křesťanů). Velice dlouho byl papež formálně vazalem nejprve merovejských a franckých králů, později římských císařů (prvním císařem obnovené středověké říše římské se v roce 800 stal Karel Veliký). V 11. století se však začaly ozývat kritické hlasy z prostředí italských i německých biskupů a opatů, kteří požadovali větší církevní samostatnost. Důležitou roli sehrávali benediktinští kazatelé, kteří pranýřovali „hříšnost světa“. Nejvýznamnějším z nich byl v polovině 11. století poustevník Petr Damian, který jako první formuloval tezi o rozdělení moci, podle níž král vládne světskými zbraněmi a kněz „je opásán duchovním mečem, slovem božím“. Tato teze představovala pro světské vládcy značné nebezpečí, neboť v praxi znamenala rozdělení moci (papež by již neměl být vazalem císaře, ale spíše jeho partnerem). Z této myšlenky se odvinulo učení o trojím lidu, které se šířilo z prostředí francouzských škol. Stanovilo „přirozený řád pozemského světa“ ,

v němž panovník má odpovídat za pořádek, kněz za spásu věřících a lid zajišťuje obživu pro sebe i zbylé dvě privilegované skupiny křesťanstva.

V kronikách je zachycen především konflikt mocenský, téměř dvě staletí trvající boj o investituru (pravomoc jmenovat biskupy a přidělovat jim jako léno majetek). Souběžně s tím však probíhal proces postupného omezování svobod prostého lidu (teprve ve 13. století se začaly spolu se zákupem usedlosti formulovat zásady poddanství, kořeny nevolnictví lze hledat mnohem později, až ve vývoji pohusitských Čech, plně však bylo nevolnictví funkční až po třicetileté válce ve druhé polovině 17. století).

Ve sféře duchovní papežové nadále posilovali svůj vliv, především za Inocence III., který v roce 1215 uspořádal čtvrtý lateránský koncil. Ten zcela změnil vztah církve k věřícím a učinil z nich pasivní, a tedy neplnoprávné účastníky bohoslužby. Od doby raného křesťanství totiž přijímali všichni věřící na znamení rovnosti chléb a víno, teprve od 13. století bylo liturgicky zakotveno, že lid přijímá podjednou, tedy pouze tělo Páně. Pokud v dalších stoletích požadovaly různé reformní směry přijímání podobojí, nešlo o žádnou novinku, ale o návrat k fundamentálnímu výkladu v duchu evangelií.

Snaha o církevní monopol na Ježíše Krista se samozřejmě setkávala na mnoha místech s nevolí a v učeneckém prostředí středověkých univerzit se vedly vášnivé spory o výklad rovnosti lidí. Mnozí učenci byli pro své názory pronásledováni jako kacíři.

Reálným výsledkem teologických polemik byla činnost minoritského řádu, který v roce 1210 založil pod názvem Řád menších bratří konventuálů Jan Bernadone, přezdívaný Franciskus (František, tedy Francouzek, neboť jeho matka přišla z Francie). Řád umožnil i laikům (tedy osobám, které nepatřily do privilegované vrstvy duchovních) vést život „v zasvěcení“. V roce 1221 založili minoriti (jako vůbec první řehole) tzv. třetí řád laiků – terciářů (z latinského tertius – třetí; první byl mužský a druhý ženský).

Z hlediska dosavadní církevní praxe šlo o průlomový institut. Umožňoval řeholní život všem věřícím, kteří skládali méně přísné řeholní sliby, na základě nichž směli žít mimo zdi konventu. Ideu terciářství jako marketingové lákadlo přijaly i další, především městské řeholní řády, které díky ní rychle rozšiřovaly svůj vliv na laiky. Farní klér se tomu bránil, a to tak, že na ulicích, a dokonce i před oltářem docházelo ke rvačkám mezi řeholníky a faráři o ořeru (finanční dary věřících). Spory řešilo několik papežských bul ve 13. a 14. století.

Nezávisle na tom si církevní špičky v Římě (které se chovaly stejně arogantně jako dnešní evropské politické elity) prosadily tezi o výlučnosti církve a papeže, který se z původního nástupce na trůnu svatého Petra povýšil na Kristova náměstka na zemi, neomylného a nesesaditelného.

Ve 14. století existovalo několik koncepcí pohledu na křesťanskou společnost, které si v mnohém odporovaly (stejnou zmatenost vidíme i dnes). Vznikaly desítky teologických spisů, které hledaly cestu k nápravě. Většina z nich volila cestu duchovního očistění, nikoli praktických kroků, které by směřovaly k podstatě problému, jímž bylo prorůstání světského života do náboženského působení kléru.

Mezi nejvlivnější duchovní hnutí patřilo „Devotio moderna“ holandského mystika Geerta Groote, zakladatele sdružení Bratří společného života. Jeho smyslem byla snaha o vnitřní

opravdovost a následování skutečného odkazu Ježíše Krista. Myšlenky hnutí hlásali kazatelé s podporou Karla IV. i u nás.

V českých zemích učenecký zápas poměrně záhy vykrystalizoval v boj mezi Čechy a Němci (čeští mistři hájili Wyclifa, němečtí ho označovali za kacíře). Jakmile se však spory přenesly z univerzitních disputací mezi pražský lid, změnil se v zápas mezi českými a německými měšťany o vliv na radnici. Pražské události pak odstartovaly počátek sociálních bouří, které smetly tradiční církevní hierarchii.

Znovu se také začala diskutovat otázka rovnosti věřících. Právě z této doby pocházejí různé chiliastické představy o naprosté rovnosti majetku a zániku starých institucí, jako jsou stát a rodina, které nahradí obec rovných a spasených. Ať už je líčení toho, co páchala sekta adamitů pravda či pomluva, jisté je, že je jako nebezpečné aktivisty zlikvidovali sami Táborité. Ideu rovnosti lidí formulovaly proslulé čtyři pražské artikuly, v nichž patřilo mezi nejdůležitější požadavky (kromě přijímání sub utraque specié) svobodné kázání slova božího. Pokud si tuhle tezi přeložíme do dnešního jazyka, šlo o průlomovou myšlenku, že není rozdíl mezi kněžími a lidem. Všichni si mají být v duchu raně křesťanských obcí ve víře rovni (z této teze odvozovali někteří radikálové požadavek i na rovnost majetkovou).

Striktně ideologické pojetí kališnické víry, které platilo v době husitské revoluce, bylo po roce 1440 nahrazeno pragmatickým přístupem, který nadřazoval zemské zájmy náboženským dogmatům. Významnou měrou k tomu přispěla porážka fundamentalistického křídla kališnictví u Lipan (vítězem se stali umírnění utrakvisti, nikoli katolíci). Pojem „boží zákon“ byl v politickém životě nahrazen novou koncepcí, která vycházela z pojmu „obecné dobro“ (bonum commune). Český utrakvismus následně odstartoval v řadě evropských zemí vlnu protestantských reforemací, které radikálně změnily středověké představy o trojím dělení společnosti.

Tyto koncepce, ať již šlo o středověkou církevní, nebo novověkou katolickou či protestantskou, však řešily především rovnost ve víře. Nezávisle na tom se udržovala nezpochybnitelná práva privilegovaných vrstev, jejichž existence vychází z boží vůle. Až osvícenství formulovalo požadavek zrušit světské (civilní) výsady a zlikvidovat postavení privilegovaných vrstev (šlechty a církve), což automaticky znamenalo jinak definovat rovnost lidí.

OSVÍCENSKÁ ROVNOST

Osvícenství byl filozofický směr, reprezentující vzpouru učenců proti bigotní katolické religiozitě. Místo fatalismu a víry kladl důraz na rozum, logiku a rovněž na odlišné pojetí společnosti, v němž nahrazuje dosavadní stavovskou hierarchii principem rovnosti lidí. V pojetí osvícenců jde o rovnost konkrétní, tedy na zemi, nikoli jen před Bohem. Navíc se zde poprvé objevuje koncepce rovnosti veškerého lidstva.

Kořeny osvícenství lze hledat ve vědě 17. století, především v dílech velkých matematiků, fyziků a astronomů, kteří se ovšem zabývali nejen svými speciálními obory, ale rovněž

filozofií, do níž přenesli metody exaktní analýzy, dedukce a třídění poznatků. Snad nejvíce evropské osvícenské myšlení ovlivnili francouzští myslitelé Voltaire (vlastním jménem François Marie Arouet) a Jean-Jacques Rousseau, kteří duchovně stáli i u zrodu Velké francouzské revoluce (ani jeden se ale dobytí Bastily nedožil, oba zemřeli v roce 1778).

Voltaire byl mužem svobodomyšlného ducha, břitké ironie, odvážných a provokativních proslovů, ale v duši byl také trochu měšťákem, kterému lichotila společnost mocných. Jeho velkou ochránkyní na pařížském královském dvoře byla mocná markýza de Pompadour. On sám se na sklonku života stal majitelem panství nedaleko švýcarských hranic, kde vedl dvůr podle vzoru knížat.

Pamatuj si, že všude, kde nevládne spravedlnost, vládnou vášně úředníků, a lid změnil jen své okovy, ale nikoli svůj osud.

Maximilian de Robespierre,
francouzský revolucionář,
18. století

Nebyl sice ateista, ale svým postojem zpochybňoval víru do té míry, že si vysloužil titul jednoho z největších bezbožníků křesťanské Evropy. Za to ho církve odmítala po smrti uložit do posvěcené půdy, po řadě průtahů byl navzdory protestům pařížského arcibiskupa pohřben v cisterciáckém opatství u Troyses. V odvetu za to nechal arcibiskup sesadit tamního převora, kterého však Voltairovi synovci štědře odškodnili. Podrobnější rozbor Voltairových náboženských a moralistních úvah je mimo rámec vyprávění o dějinách lidských práv, ale pro ilustraci dva jeho výroky. Pruskému králi napsal: „Dokud budou darebáci a hlupáci, budou i náboženství. Naše je nepochybně nejsměšnější, nejabsurdnější a nejkrvavější, které kdy nakazilo svět.“ Těsně před smrtí, kdy koketoval s myšlenkou přijmout katolickou víru, prý prohlásil: „Je nutno, aby každý zemřel v náboženství svých otců. Kdybych žil na březích Gangy, přál bych si zemřít s kravským ocasem v ruce.“ Náboženskou představu o absolutním dobru označoval za absolutní ragú.

V rámci kritiky náboženství definoval své pojetí morálky, hlásal ideu tolerance a zcela popíral fatalismus. Tvrdil, že díky rozumu, vědě, kultuře a spravedlivému společenskému zřízení je člověk schopen ovlivnit svůj osud, aby byl lepší. Za univerzální hodnotu prohlásil spravedlnost, do níž pojímal i představu o rovnosti lidí.

Jean-Jacques Rousseau byl filozof a spisovatel, který razil ideu přirozené dobroty lidí. Jako poctiví se rodí, teprve dospívání ve společnosti je kazí. Proto volal po návratu k přírodě a přirozenému chodu věcí, které se v průběhu věků ztratily. Člověk byl podle něj spoután konvencemi a nesmyslnými předpisy. Ostře vystupoval proti šlechtě, hájil svobodu a lidská práva. V časech Velké francouzské revoluce byl obrovskou autoritou. Nicméně první praktické kroky k právnímu ukotvení lidských práv se nestaly ve Francii, ale za oceánem. V roce 1776 přijalo v Americe třináct britských kolonií Deklaraci nezávislosti, která se stala

základním kamenem vzniku Spojených států amerických. Nejde ovšem o dokument, který by definoval občanská práva (těmi se zabývá až pozdější Ústava Spojených států). Jde v podstatě o politický pamflet, který obviňuje krále Jiřího III. a celý anglický lid ze zvěle, kterou páchají na amerických kolonistech, a tím zdůvodňuje povstání a právo na samostatnost. Deklarace však obsahuje důležitou (a ve své době novou) ideu, že právo vládnout vychází z vůle lidu. Tato původní Deklarace inspirovala řadu podobných pozdějších dokumentů (např. v roce 1848 první deklaraci ženských práv, nebo později paradoxně deklaraci nezávislosti Vietnamu).

DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV

Deklaraci nezávislosti přivezl markýz La Fayette do Francie, kde v roce 1789 inspirovala zhruba měsíc po dobytí Bastily text Prohlášení práv člověka a občanů. Tento dokument schválilo tehdejší Ústavodárné národní shromáždění jako první krok k pozdější ústavě republiky. Francouzský dokument, přejmenovaný později na Deklaraci lidských práv, se stal základním kamenem demokratického vývoje Evropy a moderního pojetí společnosti.

V sedmnácti bodech obsahuje souhrn dodnes platných hodnot.

1. Lidé se rodí a zůstávají svobodnými a rovnými ve svých právech. Společenské rozdíly se mohou zakládat pouze na prospěšnosti pro celek.
2. Účelem každého politického společenství je zachování přirozených a nezadatelných práv člověka. Tato práva jsou: svoboda, vlastnictví, bezpečnost a právo na odpor proti útlaku.
3. Princip veškeré svrchovanosti spočívá v podstatě národa. Žádný sbor, žádný jednotlivec nemůže vykonávat moc, která by z něj nebyla výslovně odvozena.
4. Svoboda spočívá v tom, že každý může činit vše, co neškodí druhému. Proto výkon přirozených práv každého člověka nemá jiných mezí než ty, které zajišťují ostatním členům společnosti užívání týchž práv. Tyto meze mohou být ustanoveny pouze zákonem.
5. Zákon má právo zakazovat pouze činy škodlivé společnosti. Nikomu nemůže být bráněno v tom, co není zakázáno zákonem, a nikdo nemůže být nucen činit ně co, co zákon nenařizuje.
6. Zákon je vyjádřením všeobecné vůle. Všichni občané mají právo účastnit se osobně či prostřednictvím svých zástupců při jeho vytváření. Zákon má být stejný pro všechny, ať už poskytuje ochranu či trestá. Všichni občané, jsouce si před zákonem rovni, mají stejný přístup ke všem hodnostem, veřejným úřadům a zaměstnáním, podle svých schopností a jen na základě rozlišení, která vyplývají z jejich ctností a z jejich nadání.
7. Každý člověk může být obžalován, zatčen nebo uvězněn pouze v případech stanovených zákonem a pouze způsoby, které zákon předepisuje. Ti, kteří vyžadují, vyhotovují, vykonávají nebo dávají vykonávat svévolné příkazy, mají být potrestáni; ale každý občan

předvolaný nebo vzatý do vazby na základě zákona musí okamžitě poslechnout, jinak se stává vinným pro odpor.

8. Zákon má stanovit pouze tresty, které jsou nezbytné a zřejmě nutné; každý může být potrestán pouze na základě zákona, schváleného a vyhlášeného před spáchaným činem a zákonně prováděného.

9. Každý člověk je pokládán za nevinného až do té doby, kdy je nesporně prokázána jeho vina; jestliže se pokládá za nezbytné zatknout jej, každá přísnost, která by nebyla nutná k zajištění jeho osoby, má být přísně potlačena.

10. Nikomu se nesmí dít újma pro jeho názory, i náboženské, ledaže by jejich projev rušil pořádek stanovený zákonem.

11. Svobodné sdělování myšlenek a názorů je jedním z nejdrahocennějších práv člověka, každý občan může tedy svobodně mluvit, psát, tisknout, jest se mu však zodpovídat za zneužívání této svobody v případech zákonem stanovených.

12. Záruka práv člověka a občana vyžaduje existenci veřejné moci; tato moc je tedy zřízena ve prospěch všech a ne k osobnímu užítku těch, kterým je svěřena.

13. K vydržování veřejné moci a k úhradě správních výdajů je zapotřebí společných daní; mají být rovnoměrně rozvrženy na všechny občany podle jejich majetkové schopnosti.

14. Všichni občané mají právo určit sami nebo prostřednictvím svých zástupců potřebnost veřejných daní, svobodně k nim dát souhlas, kontrolovat jejich používání, určit jejich kvótu, základ, způsob jejich vybírání a dobu jejich trvání.

15. Společnost má právo žádat na každém veřejném úředníkovi počet z jeho činnosti.

16. Společnost, ve které záruka práv není zajištěna a ve které rozdělení moci není zavedeno, nemůže o sobě říkat, že má ústavu.

17. Protože vlastnictví je nedotknutelným a posvátným právem, nikdo ho nemůže být zbaven kromě případu, kdy by to vyžadovala zákonně zajištěná veřejná nezbytnost, a pod podmínkou spravedlivého a předchozího odškodnění.

NÁBOŽENSTVÍ ROVNOSTI

Deklarace lidských práv je rozhodně jedním z nejvýznamnějších dokumentů novodobých dějin, kterým se uzavírá etapa feudalismu a začíná evropská cesta k demokracii. Jenže jak už to v lidských dějinách bývá, každé dobré myšlenky se chopí nejrůznější lidé, aby ji zpotvořili k obrazu svému. Už mnoho let tuhle myšlenku potvoří nejrůznější političtí kutilové, naivní i cílevědomí aktivisti, komentátoři a odborníci na nejrůznější procesy běhu lidské společnosti, teoretici podivných představ, které se šmahem zastřešují lidskými právy. Hlásáme náboženství, že všichni jsme si naprosto a ve všem rovni. A tuhle rovnost nám

zajistí svým blahodárným působením naši politici (proto je volme, milujme je a věřme jim, protože bez nich bychom asi zahynuli). Na všechno máme zákony.

V poslední době není mezi akademiky, ať již jde o odborníky v humanitních či přírodovědných oborech, mnoho oblíbenějších slov než „kolaps“, „regenerace“, „komplexní společnost“; nebo se mi to tak vzhledem k mému odbornému zájmu jeví. Zejména „kolapsem“ jako by byli (jako bychom byli), s nadsázkou řečeno, posedlí. Není se ale co divit - množství krizových jevů, kterým musíme čelit a na něž musíme nějakým způsobem reagovat, je vskutku alarmující, mnohé z nich navíc mimo jakoukoli pochybnost ohrožují západní civilizaci, svět, ve kterém žijeme, jemuž rozumíme a v němž je nám, navzdory všem složitým problémům, s nimiž se musíme vyrovnávat, dobře.

Martin Kovář,
český historik

Každý má právo mít se dobře. Omlouvám se za následující slova těm, kteří by pracovat chtěli, ale práci nemohou najít, o nich nemluví! Jenže takových je opravdu málo. Více je těch, kteří nemají práci, protože nic užitečného neumějí, nechce se jim a nejrůznějšími způsoby se práci vyhýbají. Takové lidi pak živí stát, neboť nepracující a pracující si musí být rovni.

Pokud někdo ve škole nestačí ostatním, pak je stát povinen zařídit, aby i on dostudoval, protože ti netalentovaní si musí být rovni s těmi talentovanými. Pokud někdo pracuje pomalu, je neefektivní, líný, nebaví ho to, pak stát donutí zaměstnavatele, aby takovým lidem dával úlevy a samozřejmě stejné platy jako těm, co pracují dobře, protože jsme si všichni rovni, zvláště pokud působíme na stejné pracovní pozici. A tak bych mohl pokračovat hodně dlouho.

Já zpívám špatně, a proto by mne nikdy nenapadlo přihlásit se do oblíbených pěveckých soutěží talentů, jaké se objevují na obrazovkách. Často se tam v rozřadovacích předkolech objeví exoti, kteří neumějí vydat kloudný tón (tak špatně zase já nezpívám!). Když komise tyhle exoty vyhodí, dostávají záchvaty hysterického pláče, protože se jim zhroutil jejich životní sen. Uvěřili ideologii, že všichni jsme si rovni a všichni můžeme dělat všechno. Jenže žádný zákon z nás neudělá Gotta, Einsteina nebo Jágra. Na vše je třeba mít schopnosti, cílevědomou pracovitost, zázemí a také trochu štěstí.

Lidé mají samozřejmě základní práva stejná, ale mezi ně rozhodně nepatří to, aby byli netalentovaní ctěni stejně jako ti schopní, aby se líní a nezodpovědní měli stejně dobře jako lidé pracovití, aby se hlupáci legitimně povyšovali nad vzdělané a moudré, aby měli zločinci stejná práva jako jejich oběti, aby si nepřizpůsobiví dělali, co chtějí, a my je za to ještě živil, aby menšina terorizovala většinu, aby nesměli lidé povědět, co si o zneužívání lidských práv myslí, aby měli politici a úředníci vyšší mzdy než lidé, kteří ty peníze vydělávají svou prací, aby měli aktivisti větší slovo než ostatní (chce se mi říci „normální“) lidé.

Lidská práva jsou něco, co má společnost stmelovat a dávat všem lidem jistotu, ale musí být současně spravedlivá a motivující. To znamená, že budou respektovat lidskou přirozenost, k níž patří ctizádost a touha vyniknout, získat majetek (samozřejmě legitimně a poctivou prací) a také nechuť žít vyžírkou.

Hledat a najít rovnováhu je hlavním úkolem ideologů a politiků každé doby. Podle mne kráčí Evropa v čele s Bruslem po cestě špatné, nekoncepční a chaotické. Pokud ji mnozí kritici a analytici označují za neomarxismus, mají rozhodně pravdu. Na Západě si možná tohle nebezpečí neuvědomují, ale my si už doby marxistické ideologie prožili a víme své. Nevracejme se do těch dob!

Přemýšlejme o smyslu Deklarace lidských práv a snažme se vrátit k tomu, co tehdy nabídla. Svoboda jedince nesmí být uzurpována státem či jinými lidmi (rozhodně ne aktivisty, ale ani levicovými či pravicovými bojůvkami). Stát má sloužit lidem a úředníci musí nést odpovědnost za své chyby. Stát musí svým občanům zajistit bezpečnost (což v překladu znamená, že zločinci budou trestáni hned a ne po deseti letech soudních průtahů, a trest nebude něco jako námi placená dovolená). Daně slouží výhradně nám a ne pro fantasmagorické projekty vládnoucích elit a rozbujelé byrokracie. Každý by měl mít právo svobodně přemýšlet a své názory (byť jsou v rozporu s přáním vládnoucích elit) říkat a hájit. Princip svrchovanosti tkví v národě (nikoli v multikulturní Evropské unii). Svoboda a správa lidských práv nemůže být anarchie, ale řád a odpovědnost.

INTELEKTUÁLNÍ DEVIACE JMÉNEM GENDER

Snad ani jméno boží není v poslední době některými lidmi (zvláště ženami) vyslovováno s takovou úctou a fanatickým svitem v očích jako slovo gender. Obor sám sebe definuje jako studium sociálních a kulturních rozdílů mezi muži a ženami, ale současně říká, že tyto rozdíly jsou přežitky, a objektivně tedy neexistují (takže studuje něco, co vlastně není, nicméně stejně to musíme odstranit).

Pokud jsem ta východiska pochopil správně, pak je to další prostředek k postupné devastaci tradičních společenských norem a vztahů. Je to nebezpečná představa, jak z bohatého a pestrého života, který má mnoho odstínů a vůní, vytvořit mraveniště s tupoučnými figurkami, které vědí po vzoru Orwellovy Farmy zvířat pouze to, že dvě nohy jsou špatné, ale čtyři dobré. Nebo ještě hůře, všechny nohy jsou naprosto stejné.

Poctivá bývá ta, kterou nikdo nechtěl.

Publius Ovidius Naso,
starořímský básník,
přelom letopočtu

Abychom si rozuměli, já se nestavím proti právům žen, ale proboha, přemýšlejme hlavou! Výsadou žen je být ženami, nikoli muži. Práva žen a genderové náboženství jsou proto dvě odlišné věci. Pokud jako muž proti téhle hlouposti bojuji, pak proto, že mám ženy rád, vážím si jich a myslím si, že gender je nebezpečný více jim, nikoli nám, mužům. Ale je nebezpečný i společnosti jako takové.

Dovolte mi známý příklad. Když ztroskotal Titanic, bylo na lodi málo člunů. Proto do nich cestující posadili ženy a děti. Na palubě zůstali muži a ti zahynuli. Ti samí muži, kteří ženám upírali politická práva a dívali se na ně jen jako na nástroj svých nízkých pudů. Pokud by Titanic ztroskotal dnes, určitě by na palubě vznikla genderová komise, která by podle kvót rozmístila do člunů stejný počet mužů a žen. A feministky by jistě dávaly přednost mužům, aby do člunů nastoupili před nimi, protože ony přece nejsou bezprávný přívazek společnosti. Mají právo na palubě zahynout rovnoprávně po boku mužů.

Moudrá žena buduje svůj dům, kdežto pošetilá jej vlastníma rukama boří.

Bible, Starý zákon

Že přeháním? Ani náhodou. Nedávno jsem zaslechl v televizi výklad jakési obrýlené ženy o tom, jaká násilí páchali kdysi muži na ženách. Vykládala, jak středověcí surovci důtkami bili ženy a usekávali ručičky dětem jen proto, že jim odporovaly nebo si vzaly chléb. Původně jsem myslel, že to má být parodie na film Sexmise, než mi došlo, že to ta žena myslí vážně. Pak jsem si pod jejím jménem přečetl, že jde o genderovou odbornici. A byl jsem doma.

Obávám se „mužského šovinismu v sukních“, protože žena má vsutku jinou strukturu než muž. Řeči o roli ženy, jež slýchávám, jsou totiž inspirovány právě ideologií mužského šovinismu.

Papež František

Teorie třídní nenávisti v novém hávu. Kdysi jsme nenáviděli kapitalisty, teď budeme nenávidět muže, zvláště ty heterosexuální, živočišné, kteří místo aby se svou ženou diskutovali o rovnosti pohlaví, jdou raději do hospody, aby se dívali na fotbal a přitom si ještě – ó hrůza – zapálí cigaretu. Nebo se dokonce občas dožadují v loži plnění jistých povinností. Navíc podle genderových odbornic suroví muži trápili nejen ženy, ale šmahem i všechny děti. Kde končí hranice zdravého rozumu a začíná blouznivectví?

ÚCTA K ŽENÁM VE STŘEDOVĚKU

Nabízím malý historický exkurz, abych dokázal, jak fatálně naivní jsou představy, že teprve dnes dosáhly ženy po tisíciletích poroby náznak svobody. Nemusíte mi samozřejmě věřit, jsem jen historik a bohužel také muž (podle genderových analýz tedy zjevně bytost méněcenná a nedůvěryhodná). Navzdory tomu tvrdím, že ženy v minulosti měly jak svá práva, tak především obrovskou úctu nás, mužů. A že nežily v ráji? To přece nežili ani jejich manželé. Byla to těžká doba a bez dělby práce mezi muže a ženy to prostě nešlo. To nebylo pohrdání, to byla životní nezbytnost.

Neúcta k ženám, která občas probleskuje středověkými kázáními a teologickými spisy, nebyla ovšem názorem většinové společnosti. Je to jako dnes. Vezměte si obrovský rozdíl mezi tím, čemu spílají oficiální ideologové, a jak se na stejné problémy díváme my. Středověcí ženobijci v řadách církve přišli s teorií o prvotním hříchu, který spáchala pramáti Eva, a proto byli lidé vyhnáni z ráje. Protože ženy jsou dcerami pramáti Evy, nesou v sobě stigma tohoto prvotního hříchu. Stejně jako Eva svedla ke hříchu Adama, svádějí všechny ženy ke hříchu muže. Proto nejsou ve víře pevné, a pokud zhřeší, nemají dost víry a rozumu, aby se na správnou cestu vrátily samy, a proto je třeba každé jejich provinění trestat (to měla být manželova povinnost). Pokud by ovšem zhřešil muž, není třeba ho trestat, protože je ve víře pevnější a napraví se jistě sám.

Kde se v církvi tahle nenávisť vzala, je dnes těžké vysvětlit. Jedna z mnoha teorií tvrdí, že za vše může Maří Magdalena, která mohla být důvěrnou družkou (a možná prý i manželkou) Ježíše Krista. Po jeho ukřižování začala hlásat jeho odkaz, stejně jako to dělali učedníci – apoštolové. Je dokonce autorkou pojednání o Ježíši Kristovi, tedy evangelia. Evangelia nejsou totiž jen ta čtyři, která tvoří součást Nového zákona (svatých Marka, Lukáše, Matouše a Jana). Dnes jich známe už téměř dvacet, ale v době teologických sporů o podstatě Ježíše Krista a jeho božství ve 4. až 6. století byla církví oficiálně uznaná jen ta čtyři.

Protože apoštolové prý žárlili na Maří Magdalenu, neboť její vzpomínky na Ježíše Krista se lišily od těch jejich a lidé ji rádi poslouchali, odsoudili ji a s ní všechny ženy. Uzurpovali si právo vykládat evangelia sami. Pouze muž může hlásat Kristovu víru, zatímco žena ho má poslouchat.

Tenhle výklad je samozřejmě hodně zjednodušený a do jisté míry spekulativní, ale ať už je základ úvah o postavení Maří Magdaleny jakýkoli, faktem je, že od nejstarších časů mohli stát v čele raně křesťanských obcí jako biskupové jen muži. V tom navazovalo křesťanství na judaismus, v němž je žena z církevního hlediska považována ve společnosti věřících za nezbytné zlo (stejně jako v islamismu).

Jen na okraj, ve starověkém Římě to bylo jinak. Ženy měly v civilním životě rovnocenné postavení s muži a platilo to i při výkonu státních náboženských rituálů. Jednou z nejvýznamnějších byla velekněžka bohyně Vesty, stojící v čele vlivné družiny vestálek, symbolizujících pohodu rodinného krbu.

Někdy od 12. století se začala i v křesťanském světě svádět na ideologické frontě bitva o ženu. Vliv na to měla nesporně křížová tažení do Svaté země. Křížáci bojovali za osvobození Kristova hrobu, ale byli to šmahem muži, bojovníci, a pokud umírali, potřebovali k tomu nějaký světský ideál, aby vydrželi neuvěřitelné strážně, neboť poselství o zmrtvýchvstání bylo pro rytíře příliš abstraktní a těžko pochopitelné.

Papežský legát kardinál Petr z Capuy navštívil v roce 1197 české země. V té době žili kněží běžně v manželském svazku. Když při svěcení kněží žádal od svěcených slib čistoty (tedy celibát), muselo být svěcení přerušeno, protože „byl kardinál ten málem zabit od kněží a farářů, kteří se vzbouřili“.

Jarlochův letopis,
počátek 13. století

Genderovým odborníkem bych rád sdělil, že my muži dokážeme za určitých podmínek vydržet opravdu hodně. Když je nám zle, v představách se rádi zaobíráme krásou a křehkostí žen, protože to nám dává sílu bojovat. V časech, kdy jsem se věnoval horolezectví, jsem se několikrát dostal ve velehorách do hodně ošemetných situací a překonat mi je pomáhala představa, že kdesi dole čeká má dnešní žena. Umím si dobře představit, co cítili středověcí křížáci, když zcela vyčerpaní, hladoví a žízniví přecházeli vyprahlé pouště a bojovali s oddíly nevěřících.

Právě tehdy se zrodil velký kult Panny Marie. Čisté ženy, nádherné ve své pozemské kráse, ale půvabné i ve své zbožné čistotě. Panna Marie se stala symbolem ženství, ale také ideálem ženy jako matky. Kult Panny Marie bleskurychle zaplavil středověkou křesťanskou Evropu. Jako svou patronku ji přijaly všechny rytířské řády (johanité, templáři i řád německých rytířů), její kult propagovaly i jiné řeholní řády, především cisterciáci, ale i minorité a další. Obrovské množství kostelů, postavených ve druhé polovině 13. a ve 14. století, bylo zasvěceno Panně Marii (francouzsky Notre Dame). Došlo to tak daleko, že ideologové papežské kurie ve druhé polovině 13. století vážně uvažovali o tom, že kult Panny Marie zakážou, protože hrozilo, že úcta k ní zastíní úctu k Ježíši Kristovi. Stejně tak se uvažovalo o tom, že by mohli být jako kacíři trestáni ti, kdo propagují Pannu Marii, protože úvahy o ní navozují znepokojující a nebezpečnou otázku o rovnosti lidí.

Jenže v tomto ohledu neměla církve šanci kult Panny Marie zlikvidovat. Všichni muži ctili ženy proto, že rodí děti. V nich spatřovali kontinuitu rodu a smysl pozemské existence. Mnozí navíc hledali v ženách potěšení ve světě, který mnoho jiné zábavy nenabízel. Stejně tak to cítily i ženy. A těch několik málo, které by dnes určitě stály pod prapory feminismu, mohly ve středověku odejít do kláštera.

Zahrady, květy ani louky mě nepřivedly ke zpěvu, to až pro vás, paní, již miluji, jsem se rozveselil.

Peire Raymond Udatný,
provensálský básník,
přelom 12. a 13. století

Nakonec církev tažení proti Panně Marii zastavila a přijala ji do svých řad, ovšem až po dlouhých teologických disputacích a hádkách. Zhruba v téže době také končí náboženské rozpravy o obecné hanebnosti žen a jejich odsouzení se nadále objevuje jen jako působivý řečnický obrat v kázáních fanatiků. Je příznačné, že původní obrat „žena jako nádoba hříchu“ nahradil výraz „nevěstka babylonská“.

Ženy symbolizované Pannou Marií se ve středověku staly jedním z nejsilnějších inspiračních zdrojů literárního i výtvarného umění. Čtyři pětiny tehdejší literární tvorby tvoří milostné zpěvy trubadúrů a minesengrů, zbytek tvorby je pak věnován rytířským příběhům a církevním tématům. Žena v uměleckém světě vítězila už tehdy. O výtvarném umění vůbec mluvit netřeba – sochy madon dominovaly rezbářské a sochařské tvorbě. O úctě k ženám svědčí i jeden raně renesanční traktát (ne všichni církevní myslitelé byli „ženobijci“). V něm autor uvádí zajímavou myšlenku, že ženy jsou odvážnější než muži. Všichni křesťané mají ve světě povinnosti, při jejichž plnění mohou zemřít. Muž může zemřít v boji při obraně své země a majetku, žena zase při porodu, když zajišťuje pokračování rodu. Muž ovšem může z boje vyjít živý díky svým schopnostem, které se dají nacvičit, a proto ten, kdo je v boji zkušený, může válčit beze strachu. Žena však nemusí porod přežít, a je to výhradně na vůli boží, kterou lze ovlivnit pouze zbožnou modlitbou, ale i tak je výsledek nejistý. Přesto ženy tohle nebezpečí neustále dobrovolně podstupují, protože v tom je řád světa, a proto riskují více než muži, jsou tedy statečnější a zaslouží si úctu.

ŽENA A RODINA KDYSI

Pro postavení ženy ve středověku byla samozřejmě důležitá nejen krásná slova, ale i realita běžného života. Ženy byly tradičně chráněny nepsanými normami společnosti a později samozřejmě zákony. První zákon proti domácímu násilí u nás je uveden již v zákoníku knížete Břetislava z roku 1039. Jedny z nejtěžších hrdelních trestů hrozily podle většiny středověkých zákoníků mužům, kteří by ženu znásilnili nebo by jí jinak ublížili. Žena měla stejná majetková práva jako manžel. Bez jejího souhlasu nesměl prodat společný majetek. Věno zůstávalo k dispozici ženě a mohla si o něm rozhodovat sama.

Budoucnost národa je v rukách matek.

Honoré de Balzac,
francouzský spisovatel,
19. století

O něco složitější je samozřejmě hodnotit postavení ženy v rámci rodinného života. Jenže ani tam to nebylo při spravedlivém pohledu černobílé. Musíme si navíc uvědomit, že to byla drsná doba, kdy mohl jennocit ohrozit existenci rodiny. Pohlavek patřil ke komunikaci, byla to forma výstrahy či trest, ale jeho smysl býval výchovný. Nikdy nešlo o to tomu druhému ublížit. Dnes se nám samozřejmě zjeví chlupy na těle, ale stejně se tehdy chovali páni ke svým služebníkům, řemeslníci k tovaryšům v dílně, preláti k žákům církevních škol, měšťtí strážníci k výtržníkům na ulicích. Podobné důrazné varování rozhodně nebylo výrazem násilí mužů na ženách. Navíc se jednalo o komunikační prostředek oboustranný.

Z městských knih zjistíme, že i manželky byly své hanebné manžely. Už ve zmíněném zákoně knížete Břetislava se stanoví tresty pro ženy, které budou páchat násilí na svém manželovi. Podobná ustanovení se nevydávala z rozmaru, v písemných pramenech najdeme řadu dokladů. Jeden pražský měšťan „do noci chmelil, domů se vrátil pozdě, o večeři přišel, zlé slovo na ženu pronesl a ona ho pádnou rukou tak ztrestala, že čtrnáct dní musel v loži ležeti“. A tenhle případ nebyl rozhodně ojedinělý.

Ženy musely v minulosti tvrdě pracovat, mělo to však výhodu, protože byly „trénované“ a měly pádnou ruku. Česká utrakvistická církev povolovala rozvody, z 16. století se dochovalo asi 900 protokolů. Kromě neplodnosti se jako nejčastější důvod uvádí násilí, které žena páchala na svém manželovi! Samozřejmě nesmíme podlehnout iluzi, že jediné ženy byly násilnice. Pokud byl chlap rozumný, uměl si podobné rozmlísky vyřídit bez asistence církve. O rozvod žádali jen ti manželé, kteří na svou manželku prostě nestačili. A bývali pak obvykle terčem posměchu svých sousedů. Po sporu, který měl jistý staroměstský švec se svou manželkou, vypověděl jeho soused: „A já plivnul sem před ním na zem a řek sem, by tě kat voběsil, dáti se ženou uprati!“ Hádky spojené s pohlavky či jiným fyzickým násilím však rozhodně nebyly příliš časté. Z většiny zpráv, které máme k dispozici, vládla v drtivé většině rodin poklidná rodinná atmosféra. Lidé měli svou práci a starostí až nad hlavu, proč by si kazili život zbytečnými hádkami? Nebyli malicherní a byli zřejmě i mnohem tolerantnější, než jsme dneska my.

Doma tradičně vládla žena. Společnost ctíla dělbu práce, muž a žena měli své povinnosti a kompetence. Muž se musel postarat o živobytí, proto „vládl“ mimo svůj dům, na poli, v dílně, na dvoře a ve stájích. Žena musela rodinu nakrmit, postarat se o oděvy a zásoby jídla. Proto doma, v kuchyni, komoře i jizbě vládla ona. Ona většinou rozhodovala, kdy se bude jíst, a běda, pokud by manžel nerespektoval pořádek, který v domácnosti měla. Nebo pokud by odešel do šenku, vrátil se příliš pozdě a rodina musela čekat s večeří.

U stolu sice jedl muž jako hospodář první, to však nebyla zvyklost daná pohlavím, ale hierarchií společnosti (u panovnických tabulí jedl první panovník). Po hospodáři jedla

hospodyně a teprve po ní další muži (ať již dopívající chlapci či pacholci), pak svobodné a mladší ženy a nakonec děti. Pro vnitřní vztahy v jednotlivých středověkých i raně novověkých rodinách ovšem neexistuje jediný platný model. Bylo to stejné jako dnes, vše záleží na lidech a zákony (ani genderové) na tom mnoho nezmění. Pokud se manželé měli rádi, byli rozumní, tolerantní a nosili v srdci ideály dobra, pak spolu žili rozhodně velice hezky a v lásce. Pokud byl jeden z nich nebo oba tupci, lenoši, hrubiáni, smilníci, žárlivci či sobci, pak manželství nefungovalo a fungovat nemohlo.

Úctu v manželství nelze nařídit zákonem, vše v životě si člověk musí zasloužit a vybojovat sám. V životě si každý odpovídá za své kroky, a pokud si někdo vezme partnera, který se k němu nehodí, pak je to jeho chyba. Ve středověku proto dohlíželi na sňatky svých dětí rodiče. Ruralistická literatura 19. století je prostoupena příběhy o nešťastných dívkách, které si musely z vůle rodičů vzít manžela, kterého nemilovaly, a pak se celý život trápily (styl Karolíny Světlé), nebo se vzbouřily (a podaly mu v kávě jed jako Maryša bratří Mrštíků).

Je logické, že ve složitých zákrutech života se nemusí povést úplně všechno. Láska a manželství jsou vždycky trochu jako ruleta. Ovšem hlupák v ruletě prohraje vždycky a více peněz než člověk opatrný a rozvážný. Obecně byl dohled rodičů nad sňatky dětí institucí moudrou. Rodiče, a to je doloženo řadou zpráv, v maximální míře vycházeli vstříc milostným citům svých dětí, ovšem za předpokladu, že považovali partnera za vhodného.

Především od něj požadovali, aby se v budoucnu postaral o živobytí rodiny. Nemajetní by se postarat nemohli (a sociální dávky neexistovaly). Do manželství směli tedy s požehnáním rodičů vstupovat jen ti, kteří nepřivedou svou rodinu do bídy a případně až k smrti hladem. Nemajetní se mohli ve výjimečných případech vzít bez požehnání rodičů, ale církev a vlastně celá společnost tomu vehementně bránila, protože to bylo nezodpovědné. Zákon obživy stál na prvním místě nad vším ostatním.

Budoucí manželé museli umět vše, co bylo pro chod rodiny třeba. Dívky musely rodičům budoucího manžela dokázat, že umí vařit a ovládají domácí práce (jednou z nezbytných podmínek bylo, aby uměly příst). I kdyby byla dívka sebekrásnější a sebestilnější, pokud by neuvařila dobré jídlo, k čemu by byla? Mládenci na ženění zase museli ovládat práce nezbytné v domě a v hospodářství, které měli jednou převzít. K čemu by byl zábavný a pohledný ševcovský tovaryš v zemědělské usedlosti, když neuměl orat? A co se synem sedláka v dílně městského soukeníka? Mladí lidé se vdávali podle profese rodičů, protože v ní museli pokračovat.

Kromě toho dbali rodiče, aby si jejich dcera v zamilovaném okouzlení nevzala opilce, surovce, nezabožáka. Na venkově i ve městech se lidé znali a vědělo se, kdo je lotr a kdo je slušný člověk. Manželství muselo být stabilní a funkční, láska stála až na druhém místě. Středověk byl dobou pro život nesnadnou, a proto byla hierarchie hodnot asi jiná než dneska, ale rozhodně tím ženy nestrádaly. Jejich životní hodnoty a cíle měly jasný a srozumitelný rámec, nikdo se je nesnažil pobláznit těžko splnitelnými sny. Generace minulosti pragmaticky ctily střízlivý realismus, ne idealismus a naivní aktivismus.

ROVNOPRÁVNOST, ŽENSKÉ SNY A REALITA

Ženy v minulosti měly o životě prostší představy, než máme dnes, ale možná proto byly spokojenější. Elementární hodnoty pozemského bytí, mezi nimiž stojí rodina rozhodně na jednom z předních míst, mohou být krásné, pokud si umíme vážit běžných maličností a přirozených radostí. A rozhodně je život příjemnější, pokud jsme na všechno dva a ne singl.

Muži v minulosti měli určitě spoustu chyb a nectností. Ale když bylo zle, brali do rukou zbraně a šli bojovat a třeba i umírali, aby ženy a děti ochránili. Pokud by některý z nich ženu opravdu týral, nebo dětem sekal ručičky, oběsili by ho. Proto tvrdím, že genderové teorie vycházejí z naprosto pomýlené představy o minulosti a hledají v ní jen „třídní“ nenávist (stejně jako komunisti hledali v dějinách jen doklady toho, jak vykořisťovatelé ubližovali pracujícím).

Středověké ženy měly více práv než v 19. století. Otázka tedy je, kdy o své uctívané postavení přišly. Odpověď je prostá – s nástupem protestantismu a kapitalistické společnosti. Všechna protestantská náboženství byla totiž fundamentalistická (ve stejném smyslu, jak to chápeme dneska). Kališnické ženy na veřejnosti dokazovaly, že nechtějí stát po boku mužů ve věcech veřejných, ale jsou především hospodyně. Na znamení toho si k pasu připínaly vidličky, nůžky a jiné symboly domácnosti. K tomu je muži nenutili, dělaly to dobrovolně.

Kapitalistická společnost změnila pohled na tradiční systém pracovních hodnot. Honba za výdělkem začala ponížovat prestiž práce v domácnosti. Z ženy partnerky se v kapitalistických modelech života postupně stávala žena služebnice. Ale to samozřejmě ani v 19. století neplatilo všeobecně, spíše jen ve větších městech. Z městského prostředí se proto rekrutovaly první feministky, kterým spokojené ženy z venkova vůbec nerozuměly a kroutily hlavami, co si to ty namyšlené a poblázněné měšťácké fifleny vymýšlejí.

Náš politický život... již zasáhl také pohlaví, které až posavad za neschopné a nepovolané k jednání politickému považováno bylo. Než začátek tohoto neobyčejného úkazu jest učiněn, paní a panny začínají veřejně projevovati, že berou vřelého podílu na všem, cokoli vůbec se občanstva dotýká. Jen dále paní a panny české, veřejnost je pro každého!

časopis Včela,
19. srpna 1848

Ani v rámci Evropy nebyla situace v 19. století ve všech zemích stejná. Ženy v katolických zemích si v duchu starých rodinných tradic udržely mnohem respektovanější postavení. Důkazem toho je, že se feminismus rodil v zemích s protestantskou, nikoli katolickou

náboženskou tradicí. A i dnes je silnější právě tam, i když se Evropská komise snaží infiltrovat tenhle mor úplně všude.

Proto prosím, neprzněme učebnice, neznásilňujme naše tradice, nesnažme se zglajchšaltovat společnost na bezpohlavní masu! Já za sebe prohlašuji, že ženy považuji za inspiraci, obdivuji je, ctím a nesmírně si jich vážím ne proto, že jsou mi rovnocennými „soudružkami“, ale proto, že jsou něžným a slabším pohlavím, které je třeba ochraňovat. Tak, jako to dělaly celé generace genderově nevzdělaných mužů přede mnou. Abych však nekritizoval jen emotivně, chce to také trochu rozumu. Každá ideologie má totiž své konkrétní dopady. Pokud je ideologie dobrá, přispívá ke spokojenosti a vede k rozvoji společnosti, pokud je špatná, lidi mate a následuje rozvrat a úpadek. Genderová filozofie je rozhodně špatná.

Evropané se bojí říci, že jejich kultura, kde jsou ženy rovnocenné s muži, je nadřazena kulturám, které se k ženám chovají jako k dobytku.

Dan Schueftan,
izraelský vědec a bezpečnostní expert

Lidská společnost je od nejstarších časů postavena na dualitě mužského a ženského pohlaví, přičemž právě ženy rodí děti. Pokud chce dneska někdo budovat společnost, která tohle nerespektuje, pak chce stát nad Bohem – stvořitelem. Tímhle kacířstvím je v posledních letech prostoupeno mnoho lidských skutků, a pokud by dnes fungovala inkvizice, upálí v první řadě Evropskou komisi. Proč tahle silná slova?

Starověký Řím se zhroutil kromě jiného proto, že rozmařilá a zlenivělá římská společnost přestala plnit své role dané pohlavím. Muži nechtěli válčit a ženy rodit děti, všichni si chtěli jen užívat.

Za současnou migrační krizi můžeme politicky rozhodně my sami. Ovšem můžeme i za to, proč ji někteří politici a ekonomové obhajují. Evropa vymírá. Ale proč? Protože evropské ženy – stejně jako starověké Římanky – nemají dost dětí. Důvody jsou různé, nejen však ekonomické. Mnohé ženy mateřství obtěžuje a chtějí si užívat života. Proto mnohé přistoupí k mateřským povinnostem až v pokročilejším věku, takže mají jen jedno dítě (a s ohledem na vyšší věk nemusí být dítě vždy stoprocentně v pořádku). Nebo mají jen jedno dítě proto, aby jim další nebránily v kariéře. Dítě se strčí do péče rodičům, vychovatelce nebo nějakému zařízení, a rychle zpět do práce, aby post zatím neobsadila jiná žena.

Naše společnost, místo aby podporovala skutečné matky, dělá pravý opak. Ženám dává iluzi, že mohou být matkami (proto budujeme štedrý sociální systém, který si ve výsledku platí svými daněmi i ty matky), ale současně nutí ženy pracovat stejně jako muži. Nespokojenost žen zavinily genderové představy, protože na ženu naložily dvojí břímě. Nelze sedět na dvou židlích! Jsou samozřejmě ženy, které se pro nezáviděníhodný úděl vlčice samotářky

rozhodnou a neplísnil bych je, každý by měl zvažovat vlastní cestu životem. Mnohé si tuhle cestu vyberou dobrovolně, protože jsou přehnaně ambiciózní, ale většinou jen proto, že jsou nespokojené. Práce bývá často únikem před jinými problémy, stejně jako kdysi odchod do klášterů. Je to volba každé konkrétní ženy, ale není to volba, která by byla pro budoucnost naší společnosti perspektivní. Proto bych ji rozhodně z našich daní nepodporoval. Navíc je známo, že příspěvky, jimiž se nadlepšuje úděl svobodných matek, se bezuzdně zneužívají, protože mnoho lidí žije takzvaně na hromádce a muži si matky svých dětí nevezmou jen proto, aby mohli společně tyto dávky pobírat (i když žijí jako rodina v jednom bytě). Je hanebné vnucovat všem nespokojeným ženám představu, že jediné, co jim chybí, jsou jejich lidská práva a rovnost. Je to dobrý byznys těch, kteří se celkem bezpracně genderem živí. Ženy podle mne potřebují především lásku, ohledy a pomoc. Pomoc ovšem v tom, co je dělá ženami.

Co mne potěšilo, je fakt, že mnoho žen, které uvěřily genderovému náboženství, se k němu začínají v poslední době obracet zády. Nedávno byl publikován výzkum, podle něhož vykazovaly mnohem větší míru spokojenosti ženy, které jsou doma s dětmi, než ty, které chodí do zaměstnání. Téměř 90% z dotázaných žen považovalo mateřskou dovolenou za šťastné období svého života.

Proto, ač se několikrát opakuji, zdůrazňuji, že údělem žen je mateřství v úplné rodině, která jediná může zajistit výchovu dětí (nikoli škola, ta je má jen učit). Děti si do života odnášejí modely, které vidí ve své rodině. Nejde tedy o to dítě jen porodit, ale také odpovědně vychovat. To je stejná práce jako každá jiná, jen my jsme ji zmrzčili genderovými představami, že žena, která sedí doma a vychovává děti, je neplnohodnotná (tohle prosazovali už komunisti – ženy k soustruhům a na traktory!).

Nekritizují však jen ženy, stejně neodpovědně se chovají dnešní mladí muži. Většina z nich se sice vyzná v tom, jaký deodorant použít, aby vypadali jako skuteční muži (k tomu je nabádají nablblé reklamy), ale pokud by došlo k válce a oni se měli jako muži chovat doopravdy, obávám se, že by vyšuměli jako ty deodoranty. Je pak logické, že v tomhle marasmu chlapství stále klesá potence a důvěryhodnost mužů. A že se ženy na muže nemohou spoléhat a raději hledají způsoby, jak se osamostatnit a postarat o sebe samy.

Je to začarovaný kruh. Ženy nechtějí být matkami a muži často o otcovství nestojí, ba co je horší, nejsou ho schopni. Přesně to je bod zlomu, který vede k zániku určitého typu civilizace. V tomhle konkrétním případě té naší, nezodpovědné, unavené, popletené, namyšlené a bezpohlavní evropské. Přirozená reprodukce rodu je základním biologickým zákonem světa. Respektovat tento zákon je povinností každého jedinca, který myslí na budoucnost své země.

Filozofie genderu, která tohle ve své podstatě neguje, je proto škodlivá a dekadentní. Vychovávat ženy jako muže (i to ová na konci jména se jim bere, aby se setřely všechny rozdíly) je totéž jako vytrhat lvům zuby a ulámat drápy, případně je ještě zchromit, a pak je pustit do stepi, ať se dál živí lovem.

To, co jsem tu právě popsal, není rozhodně namířeno proti ženám, ale proti těm, kteří (a které) chtějí spáchat sebevraždu naší společnosti v přímém přenosu. V odpovědném životě

stojí totiž na prvním místě povinnost, a teprve pak to ostatní. A je jen málo věcí tak krásných jako šťastná rodina.

KDYŽ CHODÍ KLUCI S KLUKAMA

Při nedávném srazu gayů a lesbiček nesl jeden muž transparent, v němž sděloval, že je „katolická buzna“. Nechápu, proč tihle lidé sami sebe urážejí (při vzdělání onoho muže šlo tuto informaci sdělit rozhodně kultivovanějším jazykem). Stejně hloupé pochopitelně je, pokud stejnými pejorativními výrazy urážejí heterosexuální jedinci ty s opačnou orientací. Je nesmyslné urážet pro sexuální orientaci kohokoli.

Nesnášenlivost vůči homosexualitě je výsledkem církví definované morálky (vždy se proti ní ostře stavělo křesťanství, judaismus a také islám; většina jiných náboženství je v tomto ohledu podstatně tolerantnější).

Katolická církev ji od středověku označovala za hřích sodomský a trvala na přísných trestech. V některých světských zákonících se na základě náboženského vlivu objevily dokonce i tresty smrti. Leč jak tomu bývá, znění zákona je věc jedna a realita druhá. Někteří angličtí a francouzští králové byli homosexuální a svými zálibami se na svých dvorech netajili. I v nižších vrstvách se od středověku nad podobnými praktikami přivíraly oči (samozřejmě neplatilo bez výjimky). Obecně však fungovala zásada, kde není žalobce, není soudce.

Problém nastal, pokud zbožná a všímavá vdova, žlučovitý soused či horlivý vrchnostenský šafář cosi zahlédli a chtěli se zalíbit církvi či úředníkům. V dochovaných soudních protokolech však najdeme překvapivě málo procesů, které by se této záležitosti týkaly. Od konce 18. století se v rámci revoluční svobodomyšlnosti netajili homosexuálními sklony především umělci, ale ani šlechta. O dějinách homosexuality byla napsána řada odborných pojednání a z nich vyplývá, že většinová heterosexuální společnost homosexuální minoritou většinou opovrhovala, ale rozhodně ji masově nepronásledovala.

V posledních letech se stalo módou bojovat za práva všech myslitelných minorit. Jenže jako ve všem, kde vládne nadšení a ideály, ale nikoli rozum a logika, je třeba jisté umírněnosti. Rozhodně hájím svobodu jedince, a tedy i právo na jeho intimní život, pokud neporušuje zákony. Sex mezi jedinci stejného pohlaví byl, je a bude. Je třeba to přijímat s pochopením, ale máme rozhodně jiné starosti než o tom do omrzení na veřejnosti diskutovat. Pokud spolu žijí dva partneři, ať jsou heterosexuální nebo homosexuální, měli by mít stejné právo na společný majetek, dědictví po sobě a informace o partnerovi. Kdyby do všeho nevrtili úředníci, rozumný člověk by tahle práva nezpochybňoval, protože jsou logická.

Diskutabilnější je právo vychovávat děti. Pokud však dva spořádaní gayové či lesby vychovávají dítě, pak mi připadá pokrytecké, že ochránci práv dětí jim to dítě chtějí vzít a vrátit původní rodině, kde otec je těžký alkoholik a matka fet'ačka a prostitutka. Tohle ostatně platí ve všech případech, pokud jde o dítě. Špatní rodiče by neměli mít zaručené

právo vychovávat své děti (mnozí se ho navíc drží jen proto, že příspěvky na děti jsou vítaným zdrojem příjmů).

Homosexuální partneři mají mít rovněž možnost nějakým oficiálním způsobem svůj svazek legitimizovat a pojmenovat. Rozhodně bych ho však nenazýval manželstvím, neboť toto slovo má své historické kořeny a skutečná funkce heterosexuálního manželství je širší. Dočetl jsem se, že je diskriminací upírat homosexuálům právo na manželství, protože jejich vztah je stejný jako ostatních lidí. Jenže to je hluboký omyl!

Nad naivními představami ochránců lidských práv stojí totiž přírodní a společenské zákony. Jedním z nejdůležitějších zákonů je povinnost reprodukce rodu. Pokud bychom byli všichni homosexuální, lidstvo během pár desítek let vyhyne. Heterosexuální jedinci nesou na svých bedrech odpovědnost za budoucnost rodu, neboť oni plodí děti (se všemi obtížemi, které jsou s tím spojené). Jejich vztah má proto jinou (a podle přírody vyšší) kvalitu.

Evropská společnost vymírá, děti se rodí stále méně a méně. Pokud chceme tento trend zastavit, musíme podporovat ty, kteří děti mají, a nikoli homosexuály, kteří je nemají a většinou nikdy mít nebudou. Rozhodně bychom se neměli chovat jako muslimové (v některých islámských zemích se za homosexualitu popravuje). Poskytněme homosexuálům právo žít v soukromí podle svého a poskytněme jim základní míru majetkových a sociálních jistot, ale rozhodně bych je neoslavoval.

Nechápu, proč se veřejnoprávní média zabývají s takovým entuziasmem slavnostmi homosexuální hrdosti, protože jde o věc, která je pro budoucnost tohoto národa naprosto neužitečná. Exhibicionismus části homosexuálů (mnozí přijíždějí ze zahraničí) může být pro média zábavný, ale pokud je spojován s vydíráním a vynucováním dalších a dalších výhod, bývá pro majoritní společnost spíše obtěžující.

MLADÍ A STAŘÍ

Ve středověké i renesanční literatuře, ať již jde o teologické spisy, církevní kázání, kroniky nebo satiry a písně, se často objevují nářky nad útrapami, které tělu přináší stáří. Současně se však veškerou tvorbou prolíná úcta ke stáří. To byla pradávna tradice, neboť v časech rodových společností rozhodovali o nejdůležitějších krocích starci, a ještě v počátcích českého státu připadalo na zemském sněmu hlavní slovo „nejstarším a zkušeným mužům“.

Důvod byl zřejmý. Základní sumu znalostí nezískávali lidé ve škole, ale ve svých životních postojích vycházeli z praktické činnosti a z toho, co zažili. A protože starci toho zažili nejvíce, logicky měli nejvíce zkušeností a byl předpoklad, že se v dané situaci dokážou lépe orientovat než mladí. To platilo pro věci rodinné, stejně jako veřejné.

Podle Zbraslavské kroniky se král Václav II. dostal při založení nového kláštera do sporu se sedleckým opatem. Podle zvyku totiž do nových klášterů vysílal mateřský řád několik řeholníků, kteří dohlíželi na průběh stavby, měli na starosti vnitřní zařízení, provoz a uvedení nového kláštera do běžného chodu. Opat tam hodlal vyslat s hloučkem mladších

mnichů jednoho velice starého řeholníka, ale král se postavil proti s argumentem, nač bude v novém klášteře stařec, který se může stěžít pohybovat. Tehdy mu opat odpověděl: „Do nových klášterů se vhodně vysílají takoví mužové, neboť pohledem na jejich vyspělost jsou ostatní podle jejich mravů vždy povzbuzováni k dobrým skutkům; vždyť dobrými příklady starších nejednou dostupují vrcholu ctnosti myslí mladších.“

Lépe poslouchat od moudrých výtku nežli slýchat svůdnou píseň bláznů.

Bible, Starý zákon

Úcta k úsudku starších vycházela z faktu, že se svět prakticky neměnil, a proto byly životní zkušenosti velice cenné. V současné době je však situace zcela jiná. Pokrok kráčí rychle vpřed, ale i když se v rozpětí jedné generace prosadí do praxe jen zlomek technických novinek, má starší generace často problém je nejen pochopit, ale i používat. To samozřejmě prohlubuje propast mezi generacemi, protože ta mladší se domnívá, že je mnohem bystřejší než ta starší, a proto pro ni nemají rady rodičů, učitelů či nadřízených žádnou cenu. Nepochybují, nebo lépe řečeno ani jim na mysl nepřijde, že gejzíry technických novinek nejsou všechno, že jistá zkušenost má pro vnímání života také svou cenu. A většinou naprosto nezastupitelnou.

Tu propast mezi mladší a starší generací prohlubuje ještě ekonomická nezávislost dětí a do značné míry i tlak médií. Zvláště veřejnoprávní televize si oblíbila zvat jako odborníky na současné problémy světa mládence, kterým ještě teče mléko po bradě, a ti vykládají mnohdy neuvěřitelně naivní poučky, které se naučili ve škole. A tváří se, že nad jejich rozum není. Zažil jsem také situace, kdy zkušený odborník, často doyen svého oboru, objasňoval na obrazovce nějaký společenský problém, a o poznání mladší redaktor ho peskoval jako malého kluka, protože ty názory se nehodily k ideologii lásky a pravdy, která jediná je podle veřejnoprávních médií správná.

Platí přece, že všichni jsme si rovni, a proto musí být nezkušený mladík roven odborníkovi, který se danému problému věnuje celý život. Zvláště fatální je tahle neúcta k životním zkušenostem vědců, novinářů, umělců či expertů zjevná v diskusích o běžencích a Evropské unii. Tam platí, že vyhlášení Bruselu jsou stejně jako papežovo dogma neomylná. Životní zkušenosti a léta studií těch starších neznamenají nic, pokud neadorují běžence a Brusel.

Jistě, věk toho, kdo nějaké myšlenky hlásá, ještě nezaručuje jejich správnost, to rozhodně ne! Ale už s ohledem na věk a zkušenosti člověka bychom se nad jeho myšlenkami měli alespoň zamyslet. A naopak bychom měli těm mladším občas poradit, aby byli skromnější, pokud říkají jen to, co se naučili ve školách či z příruček. Víím, o čem mluvím, já byl v mládí úplně stejný! Ale každý mladý člověk zestárne, získá zkušenosti a zmoudří. Mnozí aktivisti se budou za čtyřicet let divit, co že to v mládí prováděli, a rebelující studenti budou později v talárech univerzitních profesorů mírnit jiné rebelující studenty. Jediní, kdo s věkem

nemoudří, jsou politici (asi proto, že politická zkušenost není pro dozrávání tou nejlepší cestou).

GENERAČNÍ SOLIDARITA

Mladí se vždycky drali na místa starších, synové byli od starověku přesvědčeni, že by se o zemi, panství nebo statek starali lépe než jejich otcové, mnozí své přesvědčení demonstrovali slovy i činy, ale spory mezi mladými a starými měly vždycky jistý řád. Otec nejen rozhodoval, ale především vlastnil panovnickou moc, panství s hradem, řemeslnickou dílnu nebo třeba jen statek s polem, ale byl to vždycky on, kdo měl v rukách ekonomické zázemí, a tedy zdroj obživy. Bez něj byl jakýkoli odpor dětí jen pleskáním dlaní do vody.

Nespokojený potomek mohl odejít, jenže tím by přišel o dědictví a zařadil by se nejspíše mezi vyhnance, tuláky a chudé nádeníky v případě chlapců, dcery by pak skončily jako služebné, to v lepším případě, ale spíše jako zlodějky a nevěstky. Děti si mohly o svých rodičích myslet cokoli neuctivého, ale musely poslouchat, protože rodiče jim zajišťovali obživu. Proto zůstávali doma a více či méně trpělivě čekali, až přijde jejich čas a dostanou možnost osamostatnit se. Rodiče dětem dospívání většinou neznepříjemňovali, protože nikdo netouží po hádkách, zvláště doma ne. Společně museli pracovat na vlastním majetku a uživit se. Ale vztah rodičů a jejich dětí měl ještě jeden pragmatický aspekt. Jakmile rodiče zestárli, předávali hospodářství synovi nebo dceři, ale za podmínky, že je budou do smrti živit. Přitom od nepaměti platilo úsloví: Jak ty mně, tak já tobě.

Tenhle neustálý koloběh v rámci rodu zajišťoval elementární úctu a pocit odpovědnosti mezi mladší a starší generací. To byl také důvod, proč rodiny držely při sobě podstatně těsněji než dneska. Nešlo samozřejmě jen o sentimentální pocit společné krve, ale o racionální vztah. Ten se však dnes vytrácí. Nedávno jsem viděl na obrazovce rozhovor s jakousi mladou ženou (podle oblečení velice dobře situovanou), která se rozčilovala, jak neschopná je současná vládní garnitura, protože dopustí, aby důchodci živořili. Její matka prý často nemá ani na zaplacení nájmu, a kdyby si nevypůjčila, nebude mít na jídlo.

Souhlasím s tím, že je hanebné, aby důchodci živořili. Lidé, kteří celý život pracovali a platili daně, se mají v důchodu často hůře než nepřizpůsobiví spoluobčané, kteří rozhodně nikdy pracovat nebudou, a to přes obrovské částky, které se naprosto zbytečně vyhazují na jejich začlenění. Teď mi můžete spílat, že i těm je třeba pomáhat. To ano, ale odpovídajícími prostředky. Pokud bych parafrázoval Jana Amose Komenského, pak je karabáč lepší než deset kurzů o začleňování. Stejně hanebné je, aby dávky pro běžence byly nesrovnatelně vyšší, než jsou české důchody. Ale to jsem odbočil.

Pokud by existoval trest pranýře, pak bych na něj postavil v první řadě onu dámu, o které jsem právě hovořil. Tu, co lituje svou matku, jak je na tom finančně špatně. Pokud má na značkové oblečení, pak by měla rozhodně své matce finančně pomáhat, jak je to jen možné. Nějak jsme totiž zapomněli na to, že rodiče nás vychovali, často si kvůli nám utrhovali od úst, věnovali nám nejlepší léta svého života. Dali nám život a my jsme částí jich samotných.

Naši předkové považovali za samozřejmé, že se děti postarají o své rodiče. Na tom byl po tisíciletí postaven sociální systém lidstva.

Přitom to nebyla vždycky snadná povinnost. Z pramenů víme, jak někdy zatěžovala nového hospodáře, zvláště pokud přišel jeden nebo dva neúrodné roky a do domu se vkradla bída. Přesto plnil závazky vůči rodičům, i když mu někdy pro vlastní rodinu zbývalo v misce méně, než dával jim. V takových případech ale výminkáři zase podstrkovali alespoň kousek chleba nebo scvrklé jablíčko svým vnukům. Lidé se dokázali rozdělit i o poslední sousto. Dnes tohle ve spoustě rodin neumějí.

Politici neustále spekulují o různých připojištěních na důchody, o pilířích a já nevím, o čem ještě, ale nikdo z nich neřekne, že ta věc nemá rozměr politický, ale morální. Jenže to by pak stát nemohl vybírat tolik peněz na sociálním pojištění od těch, kteří platí daně, aby v duchu své perverzní záliby v přerozdělování tyhle peníze přesměroval na ty, kteří jsou „sociálně slabí“ (chápejme tuhle skupinu jakkoli). Kvůli téhle státní perverzii jsou nakonec „sociálně slabí“ skoro všichni obyvatelé, a důchodci zvláště.

Kdyby se sociální pojištění snížilo a lidem se řeklo, že to, co ušetří, mají dávat svým stárnoucím rodičům nebo prarodičům, fungovat to nebude. Ale to je právě jeden z fatálních důsledků moderní ideologie, která nás nutí myslet na lidstvo, běžence, nepřizpůsobivé, nezaměstnané, ale zapomínat na sebe a své rodiče. Malá odbočka ke slovu „nezaměstnaný“. I když máme malou míru nezaměstnanosti, míst je stále dost. Jenže lidé, rozmazlení státní péčí, si vybírají. Tahle práce je těžká, tahle je daleko, tahle je málo placená. Pracovat již není povinností, je to skoro koníček.

Výzkumy ukázaly, že mnoho dětí má před opuštěním školy plán žít po vstupu do praktického života na sociálních dávkách (je to pohodlné, bezpracné a člověk si může užívat života po svém). Nedávno jsem viděl inzerát, že absolvent jakési obskurní vysoké školy hledá zaměstnání v pozici manažera marketingu s nástupním platem minimálně 70 tisíc korun (má to být jeho první místo). Jistě, je hezké mít smělé plány, ale tohle je drzost. Takový mládenec se bude pár let raději povalovat na sociálních dávkách, než by pracoval za plat běžný v tomhle státě. Sociální perverzii ničí stát především mladou generaci.

Státní politika péče o nezaměstnané je stejně tak rozhazovačná, neefektivní a z hlediska plátců daní nespravedlivá jako všechno, co zavání současným socialistickým populismem. A pod tlakem neomarxistů, skrytých v socialistických stranách (ale nejen tam), stále bují a roste.

Vraťme se však zpět k sociálnímu zabezpečení starých lidí. Ne všichni měli v minulosti samozřejmě to štěstí, aby měli rodinu a ta se o ně starala. Už ve středověku vznikl ve městech solidární systém, který zajišťoval péči o přestárlé, pokud neměli příbuzné, kteří by jim zajistili křesťanské dožití. To byla kromě jiného jedna z hlavních funkcí cechů. Řemeslníci zakládali od 13. století bratrstva a platili do společné pokladnice pravidelné příspěvky, z nichž se potom tato pomoc vyplácela. Radnice a kláštery zakládaly špitály pro potřebné (ale jen pro ty, kteří se v mládí svou prací zasloužili o prosperitu obce). Dokonce i povolení žebrat před kostelem se dávalo pouze místním, kteří museli být „zachovalí“ (tedy nepáchali přestupky, natož zločiny) a v mládí pracovali ve městě.

Stejně špitály budovala už od renesance na svých panstvích šlechta, po třicetileté válce se jednalo o běžný vrchnostenský sociální standard. Panské špitály zajišťovaly péči o přestálé vrchnostenské služebníky, někdy však i o vybrané poddané. Panovníci v barokní době zřizovali ústavy pro vysloužilé důstojníky a invalidní vojáky (zvané invalidovny). Pro vojenské vysloužilce se zajišťovala péče prostřednictvím garantovaného a jednoduchého způsobu obživy (ono známé přidělení trafiky).

Teprve ve druhé polovině 19. století se stalo z péče o přestálé politické téma. Jako první položil tuhle kartu na stůl pruský kancléř Otto von Bismarck, sjednotitel Německa. Aby pro svou domácí politiku získal podporu stále početnějších a radikálnějších dělnických vrstev a oslabil opoziční sociálnědemokratickou stranu, prosadil jako první na světě celoplošné sociální zákonodárství. V roce 1883 bylo zavedeno nemocenské pojištění dělníků, v roce 1884 vyšel zákon o úrazovém pojištění a v roce 1889 zákon o starobním a sociálním pojištění (dělníci měli po dosažení 70 let dostávat rentu a při delší pracovní neschopnosti invalidní rentu).

Podle pruského vzoru se různá sociální opatření začala zřizovat i v dalších státech. V rakouské části rakousko-uherské monarchie (k níž patřily po vyrovnání i české země) bylo povinné sociální pojištění přijato v roce 1888 jako Taafeho reforma (šlo o úrazové a nemocenské pojištění dělníků). Netýkalo se však důchodového zabezpečení. To měli zajištěno jen někteří státní úředníci a zaměstnanci, v případě dělníků záleželo na zaměstnavateli (v té době vznikaly různé důchodové fondy, pojišťovny, podpůrné spolky). Změnu přinesla až Československá republika – v roce 1924 byl schválen zákon o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří.

Pro obyvatele venkova však tato sociální opatření původně neplatila, teprve pod tlakem agrární strany byla rozšířena i na zaměstnance velkostatků. Běžné rolnické usedlosti (a ty stále ještě tvořily z hlediska populace většinu obyvatel) se však řídily tradičními normami, tedy principem výminku (děti se staraly o rodiče). Tento po generace na venkově zaběhlý systém odstranilo až socialistické zákonodárství v rámci kolektivizace zemědělství (zákon o sociálním zabezpečení družstevních rolníků z roku 1964).

Od té doby došlo několikrát k reformě důchodového zabezpečení, která měla podle představ politiků zlepšit situaci důchodců (ale současně měla vylepšit obraz politiků myslících na ty potřebné). Jenže tohle jako by dnes už ani neplatilo, protože politikům je vesměs jedno, jaký obraz v našich očích vytvářejí. Naivně se domnívají, že správné je starat se o všehomír (jsou přece politici světového formátu, co je jim do rodné země!). Podle diskusí bruselských politiků (i těch našich domácích, pokud jim poklonují) je zjevné, že velryby, nigramotní běženci, zloději a vlastní lid jedno a totéž jsou.

Navíc ubývá finančních zdrojů, které mizí v přebujelé administrativě a korupčních a aktivistických projektech, takže na důchodce zbývá stále méně a méně peněz. Proto se počítá, kdy se systém důchodového pojištění zhroutí. Naše populace stárne a přestálí lidé neumírají tak rychle, jak by systém potřeboval. Prý nám důchody v budoucnu, až se systém začne hroutit, pomohou zajistit svou práci dnešní mladí běženci. Ó, svatá prostoto!

Přitom by stačilo tak málo – snížit byrokracii a dát lidem svobodu, aby rozhodovali sami za sebe (vyšlo by to mnohem levněji). Z hlediska finanční efektivity rozpočtu je především

podstatné neutrácet peníze za činnosti, které nepotřebujeme, tedy za vznešené myšlenky péče o všehomír, ale chránit především životní úroveň vlastního národa. Abych byl konkrétní, především té části národa, která celý život na stát pracovala nebo jinak mu prospívala.

Bude třeba hodně času a určitě není věcí jedné generace, abychom humanistické deviace ve svých hlavách korigovali a začali ctít nezvratnou pravdu, že odpovědnost mají rodiče v první řadě za své potomky a děti za své rodiče, a teprve pak, hodně a hodně daleko za tím, můžeme pomáhat jiným, pokud nám na to zbudou síly a zdroje.

Mladí a staří, navzdory rozmíškám, museli v minulosti vždycky táhnout za jeden provaz, jinak by zahynuli. A stejně zahyneme i my, pokud nebudeme ctít generační kontinuitu života.

ZLATÉ TELE A MODLA HDP

Stejně jako se ve druhé knize Mojžíšově klaní lid hmatatelnému Bohu v podobě Zlatého telete, klaní se politici, úředníci, národohospodáři, bankéři, statistici a novináři modle zvané HDP. Zlaté tele dal svému lidu Mojžíšův bratr Áron, HDP nám dává Český statistický úřad. Smysl obou těchto model je stejný – dovést lid do země zaslíbené. Kudy a jak, to bohužel nevěděl ani Áron, neví to ani Český statistický úřad a naši politici. Víím, že HDP znamená „hrubý domácí produkt“. Přiznám se však, že tím mé ekonomické znalosti končí. Proto jsem se snažil dopátrat smyslu této moderní modly. Ze všech komentářů vyplývá, že čím je tato modla vyšší, tím lépe. Kritizují se země, které dosáhly malého růstu HDP, vychvalují se naopak ty, kde strmě vzrostl (ovšem s výjimkou zemí, které nemáme rádi). V průběhu roku se pak v hospodářských zpravodajstvích objevují nadšené komentáře, že oproti předpokladům bude HDP zřejmě o 0,2% vyšší, vzápětí se vynoří zděšené prognózy, že by HDP mohlo dokonce roku klesnout až o 0,15%. Veřejnost není podobnými zprávami nadšená ani zkormoucená, protože ekonomická zpravodajství nesleduje a nerozumí jim. Nerozumím jim ani já, ale protože jsem bytost zvědavá, vydal jsem se na trnitou a strastiplnou cestu, abych pochopil osudový význam HDP.

Výše civilizace a kultury člověka je právě taková, jak vysoká je mzda, kterou jim vynáší jejich denní práce. Touha člověk po vyšší mzdě se nikdy nezastaví.

Tomáš Baťa,
český podnikatel,
20. století

Když jsem se zeptal svého známého politika, co je HDP, s povýšeným pousmáním mi vysvětlil, že to je přece hrubý národní produkt. Požádal jsem ho, aby mi ten termín blíže vysvětlil. Odpověděl, že to je ekonomické vyjádření toho, co se v určitém období u nás doma vyprodukuje. Je to jakési vysvědčení dobré práce politiků (těch z vládní koalice, samozřejmě). Zajímalo mne, jak se k něčemu takovému dojde. To už se jeho povýšený výraz začal pomalu měnit v nejistý. Trochu chvatně mi sdělil, že to je souhrnný výsledek výroby, obchodu a bankovní sféry. Nakonec nekompromisně dodal: „Stačí, ne?“

Odpověděl jsem, že ne a chtěl jsem vědět, jak se to vlastně počítá. Poučil mne, že si to celé nesmím představovat jen jako nově vyrobené zboží, které někde leží na hromadě. Je to velice složitá záležitost, kterou nemá čas mi vysvětlovat, protože ho čekají důležité politické povinnosti, a srdečně se rozloučil.

Úředník ministerstva financí mi vysvětlil, že přesný výpočet HDP má pro celou zemi mimořádný význam. Čím více se vyrobí, tím více přece může stát utratit, protože se vybere víc na daních. Ale aby se ty peníze daly utratit zodpovědně, je třeba předem vědět, kolik jich bude, aby se to naplánovalo. Byla by tragédie, pokud by se naplánovaly vyšší nebo nižší výdaje, než se pak skutečně vybere (což se prý pravidelně děje každý rok). Ale víc mi také neřekl.

Rozhodl jsem se, že nemá cenu chodit ke kovářičkovi, když lze jít za kovářem. V metodice Českého statistického úřadu se o HDP říká, že „je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území a používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky“.

Lze ho spočítat třemi různými způsoby. Každá metoda má svůj přesný vzorec.

1. Podle produkční metody je HDP „Produkce minus Mezispotřeba plus Daně z produktů minus Dotace na produkty“.

2. Podle výdajové metody jsou HDP „Výdaje na konečnou spotřebu plus Tvorba hrubého kapitálu plus Vývoz výrobků a služeb minus Dovozy výrobků a služeb“.

3. Podle důchodové metody pak HDP představují „Náhrady zaměstnancům plus Daně z výroby a z dovozu minus Dotace plus Čistý provozní přebytek plus Čistý smíšený důchod plus Spotřeba fixního kapitálu“. A byl jsem konečně doma! Přesto jsem však měl neodbytný pocit, že ne úplně všemu rozumím. Proto jsem se podíval do chytrých příruček. V jedné z nich jsem se dozvěděl: „Domácí produkt lze vypočítat třemi způsoby. Každá metoda představuje jiný pohled na totéž. Existují různé varianty produktu, které započítávají různá hlediska. Tyto údaje se však obtížně zjišťují a většinou se jedná pouze o odhady.“

Jinde mi bylo vysvětleno, že „HDP nutně nevyjadřuje kvalitu života a bohatství občanů v daném státě. Stal se oblíbenou veličinou jak mezi ekonomy, tak mezi laickou veřejností (má poznámka – tohle tvrzení o laické veřejnosti, sledující kvalitu svého života podle HDP, tam opravdu stojí!), protože díky němu lze elegantně jediným číslem popsat a porovnávat stav jednotlivých ekonomik. Takové zjednodušení musí nezbytně narážet na celou řadu problémů.“

Je tedy třeba mít na paměti, že ačkoliv HDP relativně dobře vyjadřuje bohatství občanů dané země ve srovnání s okolím, drobným rozdílům není třeba přikládat výraznou váhu“.

Tak tohle jsou základní obrysy oné modly, kterou nám tak okázale předvádějí naši politici jako důkaz svých mimořádných úspěchů v péči o tento stát a o nás všechny.

A pro pobavení jedna z rad, jak zvýšit naše HDP. Komentář jednoho z teoretických národohospodářů říká: „Činnosti domácností nespádají do šedé ekonomiky, ačkoliv se jí v určitém ohledu blíží. Příkladem takových činností může být vaření oběda nebo umytí oken. Tyto činnosti se do HDP nezapočítávají, ačkoliv bohatství obyvatel nezbytně zvyšují. Země, ve kterých jsou obyvatelé zvyklí dělat podobné činnosti sami a nikoli prostřednictvím trhu, jsou tak v HDP uměle podhodnoceny.“

Po dočtení téhle úvahy mne opravdu zamrazilo, protože se jistě dříve nebo později najde politik, kterému bude líto, že tak významný zdroj HDP jako je vaření a praní prádla státu uniká. Proto navrhne umístit do všech domácností registrační terminály. Pokud si jídlo koupíme v restauraci nebo objednáme domů úklidovou službu, je evidence v pořádku. Pokud si však sami uvaříme nebo uklidíme, prostřednictvím domácího registračního terminálu vyplníme jednoduchý formulář o několika stranách, v němž vyčíslíme, jak jsme touhle činností přispěli k našemu HDP. A kdo formulář vyplní špatně, za trest ho stokrát opíše a do týdne odevzdá příslušnému úřadu.

Probudil jsem se celý zpocený. Naštěstí to byl jen sen. Ale protože jsem OSVČ, vstal jsem a šel vyplňovat jiné mnohastránkové formuláře.

ZAPLAŤ, LUMPE!

Geniální fyzik Albert Einstein kdysi řekl: „Na světě nejtěžší věc k pochopení je daň z příjmu.“ Dlouho jsem žil v pyšném přesvědčení, že alespoň v něčem předčím autora teorie relativity, neboť bývaly doby, kdy jsem rozuměl tomu, jak vyplnit formulář daňového přiznání. Jako spisovatel patřím totiž do kategorie osob samostatně výdělečně činných, a to znamená, že je mou občanskou povinností krmit byrokratickou hydru přehledy a výkazy.

Záhy po revoluci by asi i Albert Einstein dokázal podat daňové přiznání v duchu českých zákonů. Jenže jak přibývalo úřadů a ministerstvo financí zjevně nemělo co dělat, formuláře se stávaly stále nepřehlednější a nepřehlednější.

Do každých voleb vstupovaly politické strany se slibem, že konečně daňovou agendu pro nás, prosté voliče, zjednoduší. A hned, jak se ujaly vlády, ještě víc to zkomplikovaly. Nakonec by se v tom ztratil i člověk mnohem inteligentnější, než byl Albert Einstein.

Hlášení pro osoby samostatně výdělečně činné musí podávat lidé, kteří se živí svými rukama či hlavou, ale sami, bez laskavé péče zaměstnavatele. Je jistě chvályhodné, pokud má ministerstvo financí o lidu tak vysoké mínění, že mu předkládá k rozlousknutí oříšek,

který svou složitostí vysoce přesahuje pochopení teorie relativity. Všechno však musí mít své hranice.

Nedávno jsem šel odevzdat jakýsi daňový formulář, kde jsem nějakou rubriku zaměnil za jinou (šlo jen o kontrolní výkaz, který nijak neměnil výši daní, kterou jsem měl už dávno zaplacenou). Dostal jsem vynadáno, ať prý nepodnikám, když tomu nerozumím. Z toho jsem pochopil, že není podstatné, zda píšu dobré či špatné knihy, zda se tím užívím nebo neužívím, ale mírou mé duševní kvality je, zda vyplním správně formulář. A v tom jsem rozhodně hanebně pro padl. Nejsem občan hodný velikosti tohoto státu a jeho požehnaného daňového systému.

Daně se samozřejmě platily vždycky, k tomu se ještě vrátíme. Pokud je člověk zaplatil, měl klid, protože splnil svou povinnost, stát ho nechal na pokoji. Ale dneska už nestačí jen platit daně, můžete být stejně tak potrestáni, pokud neodevzdáváte výkazy a hlášení. Jistý satirik prohlásil, že vyjde skoro levněji zabít daňového úředníka než mu odevzdat špatně vyplněné daňové hlášení.

Nechme ale formuláře formuláři, stejně pod jejich přívalem jednou zahyneme jako Pompeje pod lávou a sopečným popelem, když vybuchl Vesuv. Podívejme se na daně věcně a historicky. Co je jejich podstatou? Snad nejvýstižněji to v 17. století formuloval otec merkantilismu Jean-Baptiste Colbert, ministr vlády krále Ludvíka XIV.: „Vymáhat daně znamená škubat husu tak, abychom získali co nejvíce peří s co nejmenším syčením.“

Daně jsou cosi jako plat, za který bychom si měli v první řadě kupovat od státu služby, které sami potřebujeme (bezpečnost na ulicích, zdravotnictví, školství, dobré komunikace atd.). Část by měla sloužit k úhradě potřeb státu (i když je nepotřebujeme) a něco málo by mělo padnout na dobročinnost (ať ji pojmenováváme jakkoli). Záleží na poměrech mezi jednotlivými položkami a také na tom, aby celkový plat, který státu odevzdáváme, neohrožoval naše vlastní rodinné rozpočty.

Na tomto světě není nic jistého mimo smrt a placení daní.

Benjamin Franklin,
americký politik a přírodovědec,
18. století

Roli samozřejmě hraje i psychologie. Pokud státu věříme, ztotožňujeme se s ním, pokud vše funguje, jak má, pokud se naše peníze zjevně nerozhazují na blouznivecké cíle a okatě se nerozkrádají, pokud o daních rozhodují politici, kterým věříme, a úřady fungují tak, abychom v nich měli zastání, pak většina lidí samozřejmě přijme, pokud jsou daně relativně vyšší, než by chtěli. A důležité je rovněž to, aby byla daňová zátěž rovnoměrně rozložena.

Spravedlivá daňová politika je taková, že se na chodu státu podílejí všichni jeho obyvatelé a vede se rozumná a přiměřená sociální politika. Pokud se však fiskální politika řídí téměř

výhradně sociální solidárností, pak to znamená, že se ve velkém bere zámožnějším (i těm jen zdánlivě zámožným) a dává chudým (i těm jen zdánlivě chudým). Nic jiného to není. S fiskální politikou svého státu se rozhodně nemohou ztotožnit daňoví poplatníci, pokud poctivě pracují a odevzdávají daně, z nichž se pak financuje armáda nemakačenků a nepřizpůsobivých. A navzdory slibům všech předchozích vlád se na tom už dvě desetiletí nic nezměnilo a situace se jen zhoršuje.

Moderní doba vytváří představu, že daně jsou něco, co dáváme státu s pocitem odpovědnosti vůči ostatním. Od slova dávat je odvozen pojem daně. Středověk byl poctivější, ten stejný úkon nazýval, jak to je doopravdy – berně. Jsou to peníze, které se lidu berou, ať se mu to líbí či nikoli.

Nechci se zaplést do složité analýzy daní přímých a nepřímých, jejich podstaty a struktury, protože s tím si někdy neumí poradit ani národohospodáři, ale řekněme si jen schematicky o celkovém daňovém zatížení našich předků. Podle ekonomů je základním ukazatelem fiskálního zatížení začátek daňových prázdnin. Dnes jsme někde na konci června. Podle firmy Deloitte připadalo toto datum v roce 2015 na 18. června, letos, v roce 2016, na 20. června (to bylo včera – hurá, už pracuji na sebe!!!).

Cesta civilizace je dlážděna daňovými výměry.

Spiro Theodore Agnew,
viceprezident USA,
v roce 1972 rezignoval pro daňové úniky

Orientačně jsem spočítal, kdy začínaly daňové prázdniny našim předkům. Model výpočtu je následující – na jedné straně se pokouším vyčíslit veškeré fiskální a poddanské povinnosti, tedy berně, robotu, naturální a peněžní rentu, desátek, svatopetrský groš a případně soudní a tržní poplatky, mýto atd. Proti nim stojí výnos středně velké venkovské usedlosti (neboť rolníci byli základní masou daňových poplatníků) v průměrně úrodném roce za obvyklé ceny.

Ten přepočítání má samozřejmě mnoho slabin, protože je velice obtížné převádět hodnotu peněz a ceny mezi jednotlivými staletími, stejně tak je cena lidské práce dnes nesrovnatelně vyšší než kdysi. Prakticky vůbec se nedají započítat spotřební daně (po třicetileté válce třeba za tabák, sůl či cukr, dnes za benzin, cigarety, alkohol apod.), a to nemluvím o moderní dani z přidané hodnoty (taky pěkná kulišárna!).

Obecně však platí, že spotřební a nepřímé daně neustále rostou s tím, jak se zvyšuje státní kontrola nad trhem, ale hlavně, jak rostou výdaje státní poklady, které je třeba něčím zalátat. Spotřební a nepřímé daně se tváří spravedlivě, demokraticky, a přitom si jich většina lidí vlastně ani nevšimne, protože se rozpouští do ceny zboží, takže voliči reptají méně než u daní přímých (ty si přece jen spočítat umíme).

Ve středověku před husitskými válkami začínaly daňové prázdniny někdy koncem února. V rámci spravedlnosti je ovšem třeba říci, že daně netvořily jediný příjem panovníka, který kromě toho hospodařil se svým majetkem (a také přivázel kořist z válek) a tím si nadlepšoval bilanci svého státního rozpočtu. Jenže to byly peníze, které si stát „vydělal“ sám.

Robota byla před husitskými válkami naprosto zanedbatelná. Základní platy (poddanská renta, desátek) zůstávaly nominálně stejné, ale fakticky klesaly

v důsledku inflace (pro nedostatek drahých kovů se razily mince se stále menším obsahem stříbra). Pojmy jako valorizace a úprava daní středověký fiskální systém neznal. Proto poddaný platil na konci 14. století své vrchnosti v penězích fakticky méně než na konci 13. století.

Po husitských válkách fiskální zatížení obyvatelstva nepatrně kleslo, neboť se liknavě platil církevní desátek, ale naopak stoupla rentabilita zemědělství a rostly ceny obilí. Tehdy ještě neměl zemský sněm touhu neustále zvyšovat berně, spíše se jim bránil (protože sloužily upevnění moci panovníka). A pokud o to panovník zemský sněm požádal, pak musel vždycky něco na oplátku dát. Souhrnně mi pro renesanci vychází, že daňové prázdniny začínaly někdy v třetím týdnu měsíce února. Platily se nízké daně, hospodářství skvěle fungovalo, lidé byli spokojení. Jen kdyby se ti utrakvisté pořád nehádali o své ideologické hlouposti s katolíky! A kdyby českým stavům pořád nechtěli poroučet Habsburkové!

Renesance se jistě právem nazývala zlatou dobou, neboť dobře se dařilo nejen šlechtě a měšťanům, ale dokonce i vesničanům. To dokládají desítky písemných a ikonografických pramenů. A svůj díl na tomhle blahobytu měla rozhodně nízká daňová zátěž lidu, který nemusel odevzdávat peníze do panských truhlic, ale utrácel je na jarmarcích. Tenhle jednoduchý koloběh mohl ovšem fungovat také díky tomu, že existovaly svým způsobem uzavřené hospodářské celky v hranicích panství, v nichž se realizovala výroba a prodej bez zásahů zvenčí, bez výraznější cizí konkurence, ale současně s podporou vlastní vrchnosti.

Pak došlo k tragédii zvané třicetiletá válka. Po ní dramaticky vzrostly nejružnější povinnosti poddaných, ale pozor, nesmíme se na tu dobu dívat pohledem Aloise Jiráska a Zdeňka Nejedlého! Vzrostla robota, ale ne všude a rozhodně ne všem. Robota byla na venkově vázaná na usedlost, nikoli na jednotlivé osoby. Pokud žilo na statku pět chlapů, robotoval jeden za celou usedlost. Věřte tomu nebo ne, v době Temna začínaly daňové prázdniny (do toho počítám i robotu a další poddanské povinnosti) v nížinách v polovině května, v podhorských krajích (kde se tolik nerobotovalo, proč taky, když nebyla pole) v březnu či nejvýše v polovině dubna.

Po pádu feudalismu (se zrušením roboty a rozvojem průmyslu) daně výrazně klesly. V rakousko-uherské monarchii začínaly daňové prázdniny někdy v únoru, ve svobodném Československu v roce 1929 podle výpočtů 19. února. A ne že by se z těch daní neuhradilo hravě vše, co bylo pro stát nezbytné, jen se z nich tolik neukradlo a nevyházelo na hlouposti.

Závěr je jasný. Za tisíc let existence českého státu jsme nejvykořisťovanější generací, jaká tu kdy žila. Oponenti mohou namítnout, že kdysi byly daně nižší proto, že lidé od státu dostávali méně než dneska. Jenže oni se na rozdíl od nás uměli o sebe postarat, a protože

jim panovník sebral méně, mohli si kupovat služby, které nám dneska neúměrně draho zajišťuje stát. Panovník měl několik základních povinností – chránil celistvost země, nepouštěl přes hranice nepřátele, trestal zločince, prostřednictvím privilegií se snažil o rozkvět hospodářství, pečoval o hlavní zemské silnice a bezpečí na nich, kontroloval mincovnictví a tu a tam něco postavil. Jinak nechával svůj lid, aby žil svobodně, po svém, podle svého rozumu. A tedy mnohem levněji, než nás stojí dnešní státní regulace.

Pro jistotu opakuji – den daňové svobody začíná u nás 20. června. A jak to tak vypadá, bude ještě hůře, protože dříve nebo později začneme platit účty za bezbřehou byrokracii, sociální politiku, sanaci dluhů Řecka a jiných zemí EU a samozřejmě za podporu migrantů. V eurozóně je dnes v průměru den daňové svobody 26. června, ale jistě Evropu doženeme! Škoda že poslanci Evropského parlamentu nečetli knihu Betty MacDonaldové, v níž říká paní Kettlová, pokud má vydat jediný dolar: „Jó, budeme pořád utrácet, a dopadneme jako vožralý námořníci!“

SKONCUJEME S KORUPCÍ!

Tahle kapitola by mohla být vlastně z hlediska základního sdělení velice stručná. Neskoncujeme, protože úředníci vždycky kradli, kradou a budou krást. Tohle se všeobecně ví, ale všichni politici se tváří, že se s tím jednou a provždy definitivně skoncuje. Proto si dovoluji uvést několik historických souvislostí a faktů.

Slovo samo pochází z latiny, neboť starověký Řím měl s touto činností rozsáhlé zkušenosti (i když se tomu dá těžko uvěřit, prý ještě větší než máme dneska my). Latinské sloveso *corrumpere* znamená podplácet či kazit. Avšak Římané tuto činnost nevymysleli.

Údajně nejstarší doklad o korupci pochází z 3. dynastie staroegyptské říše, kdy nechal faraon popravít správce své pokladnice, že za výstavbu zavlažovacího kanálu zaplatil příliš vysokou cenu a o zisk se pak se stavitelem rozdělil. To bylo před pěti tisíci lety.

V orientálních despociích úplatky fungovaly i na komunální úrovni. Pokud chtěl prostý člověk, aby staroegyptský písař zamhouřil oko nad nějakým jeho prohřeškem, stačil drobný dárek. Ani v tomto ohledu se za pět tisíc let nezměnilo vůbec nic.

Na „darech“, tedy korupci, byla založena i mezinárodní politika, a to rovněž od počátku věků. Dokladů jsou tisíce a tisíce, pro zajímavost uvádím několik zpráv, které patří k nejstarším. V el-amarnském archivu se zachovala korespondence staroegyptských faraonů z 15. a 16. století př. n. l. s panovníky na severu. Amenhotep III. si přál mít ve svém harému babylonskou princeznu, ale babylonský král váhal vyhovět a odvolával se na smutný osud své sestry, jedné z faraonových žen. Egyptský faraon si v odpovědi stěžoval na nesvědomitost babylonských posílů, kteří svého panovníka lživě informovali o postavení jeho sestry (nedostali zřejmě „dárek“). Babylonský král faraonovi vyčetl, že se k jeho posílům choval přezíravě, a dokonce je nepozval ani na jubilejní slavnost (potvrzuje to, že „dárek“ nedostali). Nakonec došlo mezi oběma panovníky k dohodě, ovšem babylonský král chtěl jako protihodnotu za ženu egyptskou princeznu a dary. Jeho návrh začíná slovy:

„Egyptskému králi, mému bratru, Kadašman-Charbe, král Karduniaše (Babylonu – pozn. aut.), tvůj bratr. Zdravím tvůj dům, tvé ženy, celou tvou zemi, tvé vozy, tvé koně, tvé velmože, všechny velice zdravím...“ a končí požadavkem: „Pokud jde o zlato, pošli mi zlato, mnoho zlata, pošli ho do příchodu posluš. Pošli je už teď, co možno nejdříve, v těchto žních.“

Lakota a zpučnost jsou hlavními chybami mocných.

Publius Cornelius Tacitus,
starořímský historik,
přelom 1. a 2. století

Stejně nabízí spojení vládce churitského Mitannu Tušratta Amenhotepovi IV. (synovi výše zmiňovaného faraona): „Nechť mi tedy můj bratr pošle zlato v tak velkém množství, jaké by ani nebylo možné spočítat...“ Asýrie byla původně součástí babylonské říše, ale tato závislost pomalu slábla. První zmínku o Asýrii jako samostatném státu nacházíme právě v diplomatické korespondenci staroegyptských faraonů. Babylonský král Burnaburjaš protestuje, aby Amenhotep IV. přijal asyrské posly a píše: „Proč přišli do tvé země? Jsi-li mi nakloněn, nenavazuj s nimi styky. Ať odejdou s nepořízenou. Posílám ti jako dar pět min modrého kamene, pět koňských spřežení a pět vozů.“ Nabízený dar však zřejmě nebyl dostatečně vysoký, takže faraon posly asyrského vladaře přijal.

Těchto několik zpráv z dávného dávnověku je spíše perličkou, která však dokazuje, že mezinárodní politika byla vždycky obchodem. Asyrský král nabízel mocnějšímu vládcovi modré kameny, dnešní politici nabízejí těm z USA zřízení vojenských základen, výhodné obchodní smlouvy, nadnárodním koncernům právo na těžbu či vstup na domácí trh. Pokud slabší soused nenabídl Egyptu atraktivní dary, vtrhly na území „nehodného bratra“ oddíly faraonových ozbrojenců a „jako mračno kobylek, které zahalí i nebe, potrestaly zrádce“. Dnes se vysílají mise, které slabší národ poučí raketami a bombardéry, které „jako mračno kobylek zahalí i nebe, aby potrestaly diktátora, který nectí zásady demokracie“.

Poctivost stojí u brány a klepe, a korupce vstupuje dovnitř.

Bernaby Rich,
anglický spisovatel,
přelom 16. a 17. století

Nemá cenu rozebírat stovky a tisíce příkladů různého typu korupce. Jako příklad stačí připomenout, že na korupci byla postavena i německá politika Otce vlasti Karla IV.

Římským králem se totiž stal až poté, co spolu s otcem Janem Lucemburským uplatil několik kurfiřtů a koupil si rovněž podporu velkého počtu německých markrabích, knížat a měst. Aby Lucemburkové získali peníze, obrovským způsobem se zadlužili. Museli dát dokonce svému strýci Balduinovi, trevírskému arcibiskupovi, do zástavy rodné Lucembursko. Stejně tak zastavovali v Českém království, co jen mohli. Později si Karel IV. stěžoval ve svém Vlastním životopise, že po jeho příchodu do Čech byla velká část královského majetku rozchváčena a zastavena. Že na tom měl podíl i on ovšem cudně pomlčel. Navíc to provedl způsobem ne zrovna čestným. Když totiž české panstvo přijímalo Karla jako budoucího následníka trůnu, museli oba Lucemburkové slavnostně přísahat, že nebudou dávat do zástavy za své dluhy královský majetek. Jenže když se záhy poté ukázalo, že si dál potřebují půjčovat peníze, požádali papeže a ten je přísahy zprostil. Jak snadné.

Karlovy dluhy byly tak veliké, že zpočátku, když už jako nově zvolený římský král putoval se svou ozbrojenou družinou po německých zemích, šenkýři v zájezdních hostincích mu odmítali nalít, pokud nezaplatil hotově nebo jim nenechal něco cenného do zástavy. Tak liknavý a nespolehlivý byl dlužník.

Při získávání spojenců se lucemburská strana nezřídka uchýlovala k podrazům – Karel například nabídl svou dvouletou dceru za manželku Fridrichovi Habsburskému, zatímco jeho otec Jan ji současně nabízel rodu Wettinů. Několika německým městům povolil Karel IV. za jejich podporu pogromy na židy.

Ale abychom nehaněli jen české krále. Domácí šlechta nebyla o mnoho lepší. Vojska Jana Žižky rozhodně nedobyla tolik hradů a měst, kolik dostali do zástavy katoličtí i kališničtí spojenci císaře Zikmunda za to, že ho po porážce radikálního křídla u Lipan přijali v roce 1436 za českého krále a umožnili mu návrat do Prahy. V hudbě by se dal výklad o prodejnosti vládců uzavřít zkratkou ad lib. (ad libitum – podle libosti, jakkoli v tomto duchu dále).

Nejstarší doklad o korupci v obecní správě u nás pohází z roku 1340. Tehdy se konšelé Starého Města pražského rozhodli, že budou jednat moderně a úklid nebudou jako dosud provádět služebníci radnice, nýbrž si sjednají „firmu“. Ve výběrovém řízení zvítězil jeden z měšťanů (který slíbil konšelům dostatečně vysoké „všimné“). Dostal zapláceno na rok dopředu a tím to pro něj zřejmě skončilo, neboť záhy se staroměstské ulice topily v odpadcích. A tak se radnice vrátila k původnímu a osvědčenému systému.

Poněvadž tito ministři volně nakládají se všemi úřady, udržují se u moci tím, že podplácejí většinu v senátě nebo v nejvyšší radě; a posléze prostředkem, zvaným omilostnění, pojistí se proti dodatečnému vyúčtování a odejdou z veřejnosti na odpočinek, obtíženi kořistí z celého národa.

Jonathan Swift,
anglický spisovatel,
přelom 17. a 18. století

Dostavět dnes dálnici je i při našich technických možnostech téměř neřešitelný problém. Celý ten nefungující mechanismus se dá srovnat s výstavbou bastionových opevnění v době baroka. Šlo o velice lukrativní zakázky, a tak se o ně ucházeli italští stavitelé zvučných jmen. Jenže šlo vesměs o architekty, jejichž hlavním zájmem byly umělecké projekty sakrálních a světských staveb. Byly mezi nimi takové osobnosti barokní architektury jako Carlo Lurago, Giovanni Domenico Orsi, Giovanni Battista Alliprandi a Kryštof Dientzenhofer. Všichni měli na vídeňském dvoře „příznivce“, kteří dokázali ovlivnit rozhodování v jejich prospěch. Italští stavitelé se jim pak odměnili různými uměleckými díly i svou přítomností na zámcích, kde dodávali lesk jejich slavnostem.

Vlastní stavební práce pak svěřovali svým pomocníkům (dnes bychom řekli subdodavatelům), sami na stavbě většinou nebývali a podle toho to taky vypadalo. Práce postupovaly pomalu a technické řešení bylo většinou zastaralé (tihle stavitelé ve skutečnosti znali jen dávno překonaná opevňovací schémata, dostupná v každé knize o vojenských fortifikacích). Uměli v tom však chodit (to musí každý generální dodavatel stavby), takže různými „dárky“ dokázali umlčet úředníky, kteří přicházeli na kontroly, aby o jejich díle posílali na císařský dvůr co nejlepší zprávy, nebo aby alespoň přimhouřili obě oči. Výstavba chebského opevnění začala v roce 1652 a pro nedostatek peněz trvala téměř sto let. Opevnění Prahy, zahájené roku 1653, trvalo sedmdesát let. Stejně liknavě se budovalo opevnění Olomouce, Jihlavy a Uherského Hradiště. Stejně tak to vypadá i dnes při výstavbě dálnic, tunelu Blanka a jiných velkých staveb. Renomované firmy díky lobbistům získají zakázku, která se rozhodně ne realizuje podle dohodnutého harmonogramu, stoupají vícenáklady, které úředníci schvalují (bylo by nošením dříví do lesa spekulovat, proč jsou vůči dodavatelům tak velkorysí).

Politici v pravidelných intervalech předvolebního zájmu o věci veřejné slibují nápravu, ale je to samozřejmě nesmysl. Státní a obecní zakázky bude vždycky provázet korupce, a čím více bude do systému přicházet dotací, tím více se bude krást.

Je iluzorní představa, že nové a nové zákony a další a další kontrolní úřady a specializované útvary policie něco vyřeší. Naopak, vytvoří se nepřehledná síť vztahů, která funguje jako mimikry. Nakonec se v tom nevyznají ani sami politici. A ti, kteří by snad opravdu chtěli korupci zabránit, stejně nemají v tomhle systému sebemenší naději.

Závěr nezní optimisticky, ale naše současná společnost není schopná se s korupcí vypořádat.

O LIDSKÉM ŠTĚSTÍ

Ve světové literatuře najdete stovky krásných příběhů. Já však miluji a nesmírně oceňuji dva opravdu „velké“. Prvním je Stařec a moře Ernesta Hemingwaye, v němž chudobný kubánský rybář, staříčkový Santiago, uloví obrovskou rybu. Prodal by ji, a zajistil si tak živobytí na několik týdnů, jenže v loďce je sám. Zoufale s obrovskou rybou zápasí, dokáže

zaseknout harpunu a táhne rybu ke břehu. Jenže je nad jeho síly vrátit se s ní do přístavu a nakonec se mu lano s harpunou přetrhne a cenný úlovek zmizí v hloubce oceánu. Po vyčerpávajícím boji se blíží ke břehu a ví, že zítra bude mít hlad, ale na moře vypluje znovu. Protože muž může být poražen, ale nesmí být zničen a pokořen. Musí stále doufat a rvát se o své místo na slunci.

Druhým příběhem je novela Jeden den Ivana Děnisoviče od Alexandra Solženicyna. Tam vězeň Šuchov prožívá v sibiřském trestaneckém táboře další den svého vězení. V otřesných podmínkách bojuje i on o přežití, i když jinak než kubánský stařec Santiago. Svůj zápas nevede s rybou, ale s lidmi. Když konečně večer ulehl v baráku, „usínal úplně spokojeně. Tolik věcí se mu dnes poštěstilo: nezavřeli ho do korekce, partu nevyhnali na Socměstečko, v poledne ulil kaši, parták dobře sfoukl výkaz, zdilo se mu jedna radost, pilku mu u prohlídky nenašli, navečer si přivydělal u Césara a koupil si tabáček. A nerozstonal se, zahnal nemoc. Minul den, ničím nezkalený, skoro šťastný.“

Lidské štěstí je relativní pojem. Díky knihám jsem tohle pochopil už v mládí a později jsem si tuhle odvěkou pravdu mnohokrát ověřil. To je asi důvod, proč jsem optimista a v životě jsem vždycky hledal a stále hledám především to lepší. I když mi někdy nebylo zrovna nejlépe, snažil jsem se vždycky to zlé z hlavy vytěsnit. Stejně jako stařec Santiago a trestanec Šuchov, i já hledal v marastu jiskřičku něčeho, co by mi dalo sílu rvát se s osudem. Nevěřili byste, jaké maličkosti někdy stačí člověku k tomu, aby se cítil šťastný.

Bud' veselý po celou dobu svého života; nedělej víc, než je přikázáno, a nezkracuj tak dobu určenou k zábavě; duch se přičí, když se mu bere doba radovánek. Neztrácej tedy ani o hodinu více, než je třeba, péčí o své statky; bohatství se dostaví, i když hoviš svým touhám, naopak z bohatství není prospěchu, jsou-li zanedbávány.

Ptahotep,
staroegyptský vezír 5. dynastie

Nechci, aby mé další úvahy vypadaly naivně nebo sentimentálně, proto nejprve pár realistických poznámek. Lidé po svém zrození nemají a nikdy mít nebudou stejné startovací bloky. A také dráha je různá. Mnoho na té dráze můžeme sami vylepšit, ale také pokazit. Je však pár okolností, s kterými nezmůžeme nic. Jsou naším osudem, který nám do kolébky nadělily sudičky, Bůh nebo geny předků. Prvním a základním předpokladem naší cesty životem je tělesná dispozice, zdraví a vitalita. To je jediný případ, kdy se rozhodně zasazují o to, abychom pomáhali co nejvíce lidem, ke kterým byla v tomto ohledu matka příroda málo štedrá. Postižené lidi, těžce nemocné, chromé, ty všechny bychom měli podporovat, aby našli alespoň jiskřičku štěstí ve svém nelehkém údělu.

Ale rozhodně bychom neměli vynakládat prostředky na to, aby své štěstí dosáhli bez jakéhokoli vlastního přičinění lidé líní, nezodpovědní, vychytralí, zbabělí a hloupí. Jakmile někdo dospěje a vkročí na svou cestu životem, má zdravé ruce, nohy, oči a funguje mu

metabolismus, je vše na něm, bez ohledu na to, zda se narodil v chudobné chatrči nebo v paláci. Kolikrát se dokázali prosadit talentovaní jedinci, kteří pocházeli z těch nejchudších rodin, jen proto, že měli vůli a cíl, aniž je za ručičku vedlo ministerstvo školství nebo ještě hůře, ministerstvo sociálních věcí a práce. O místo na slunci se musí rvát každý sám. Vím, o čem mluvím, já rozhodně z dobře situované rodiny nepocházím.

Proti šťastnému člověku ani bůh mnoho nezmůže.

Publius Syrus,
helénistický herec a skladatel,
1. století př. n. l.

Jsme šťastní tak, jak si zasloužíme. O pocit štěstí se často připravujeme my sami svou hloupostí, sobectvím, nadutostí, neskromností, zlobou. Štěstí totiž není něco, na co bychom měli zákonný nárok! Rozhodně nám ho nemohou dát politici svými velkohubými sliby, ke štěstí nedojdeme pomocí půjček (z nich profitují banky), podvodů a krádeží (jednou sklapne klec!), stávek (pomáhají více odborovým bossům než nám) či nevěrou (být šťastný za cenu, že ubližujeme partnerovi, je zavrženíhodné).

Pokud člověk sleduje dnešní média, má nutkavý dojem, že jsme těsně před apokalypsou. Televizní redaktor zastaví zasvěceného informátora (nebo ještě častěji informátorku) a společně prolévají potoky slz, jak je všechno špatně. Objektivně to rozhodně pravda není (v rámci lidstva si žijeme neskonale dobře). Je fatálním zločinem většiny médií, že se nesnaží ve čtenářích a divácích vzbuzovat optimistické pocity. Síla médií je v moderním světě obrovská a klima ve společnosti je takové, jaký obraz světa média předkládají.

Chápu, že pro zvyšování prodeje je vražda mnohem lukrativnější než reportáž o pozitivní a nebulvární události. Obchod má dnes přednost před novinářskou etikou. I když, abych byl spravedlivý, měl ho i v minulosti, počínaje nejstaršími periodiky u nás, vydávanými od roku 1658 Ludmilou Sedlčanskou v němčině, od roku 1719 v češtině pražským knihtiskařem Karlem Františkem Rosenmüllerem.

Noviny byly a jsou samozřejmě zboží a náklady na jeho výrobu musí zaplatit čtenáři. Jenže to ještě neznamená, že se musí stát žumpou defétismu, urážek a pomluv. Vydělávat lze i s grácií, odpovědně a s respektem k etice, novinářské i umělecké. Nechápu proč, ale dnes se v kruzích uměleckých teoretiků, kritiků, publicistů a některých umělců ustálilo přesvědčení, že kvalitní je pouze ta tvorba, která je alternativní a zobrazuje menšiny, deviace a konflikty. Jako by zapomněli na původní smysl umění, jímž bylo od starověku dávat lidem naději a víru v to, že život pozemský, navzdory všem obtížím a tragédiím, může být krásný a stojí za to ho žít. Ostatně latinské slovo ars (umění) bylo současně synonymem pro něco vznešeného a následováníhodného.

Toho se bohužel většina publicistů a umělců nadržuje. Všichni jako by se snažili pěstovat onu pověstnou „blbou náladu“. A ta se na nás valí ze všech stran. Ti, kdo jí podléhají (a je jich bohužel hodně), neumějí být šťastní ani v osobním životě a pak mají žně psychologové, psychiatři, výrobci antidepressiv, antikonfliktní týmy, prodejci alkoholu a dealeri drog. Jenže většina frustrací není v podstatě z reálného světa, je jen v našich hlavách.

Ve středověku žili naši předkové rozhodně podstatně hůře než my. Měli proti nám neuvěřitelnou bídu a neustále se pohybovali na hranici katastrofy – mohl přijít hladomor, černý mor, válka, požár, povodeň. Nad tím, jaké měli možnosti zábavy, bychom se asi shovívavě poušmáli. K dispozici nebyly rozmanité služby, bez nichž si neumíme svůj život vůbec představit, lidé tehdy žili v nepohodlí a museli těžce pracovat. Navzdory tomu nefňukali. Uměli se bavit, smáli se, měli život rádi a byli optimisty.

To se dá doložit dikcí zápisů o rozmanitých katastrofách, které se zachovaly v kronikách a letopisech. „Udeřila černá smrt a v naší obci si vzala dvacet sedm životů. Křesťané však příliš v poslední době hřešili, a je to jistě trest za naše hříchy. Proto se musíme polepšit a bude dobře.“

Všimněte si, žádné naříkání. Udělali jsme chybu, napravíme se a život jde dál. Přitom někteří kněží také „masírovali“ prostý lid z kazatelen hrozbami ohně pekelného, božího trestu a zatracením. Jenže dikce hrozeb byla jiná, protože sloužily k tomu, aby křesťané žili bez hříchů a mravněji. Čemu však slouží dnešní mediální fňukání a urážky?

Média by rozhodně neměla na naše životní pocity takový vliv, pokud bychom my sami byli jiní, ve svých představách skromnější a poctivější, rezistentnější k vnějším vlivům. Chodíme s nosy příliš vysoko zvednutými, jako bychom zapomněli, co je naším základním životním posláním, proč se pohybujeme v tomto slzavém údolí zvaném svět.

Zpychli jsme a neumíme hledat štěstí v tom, co je štěstím doopravdy, honíme se za chimérami, které nás šťastnými udělat nemohou. Politici a média vytvářejí obraz životních hodnot, které nás dost matou, protože skutečné štěstí je podle mého názoru jinde. Možná se mýlím, ale tvrdím, že bychom se měli poučit u našich předků, kteří byli určitě šťastnější, a pokud ne, pak minimálně méně frustrovaní realitou, než je většina dnešní populace.

Naši předkové museli být realisty, s ohledem na hmotné a sociální podmínky nemohli chodit s hlavou v oblacích, museli mít takové cíle a sny, které byly dosažitelné. Poddaný se proto netrápil tím, že se nikdy nestane panovníkem nebo bohatým velmožem.

Bohatství je moudrému sluhou, hloupému vládcem.

Lucius Annaeus Seneca mladší,
starořímský filosof a básník,
1. století.

Drtivá většina našich předků žila s cílem uživit sebe a svou rodinu, mít partnera, s kterým si bude rozumět a který zastane svůj díl práce, mít s ním děti (protože v nich pokračuje

kontinuita rodu, to vnímali všichni jako velkou povinnost) a udržet, případně rozhojnit majetek (a po smrti ho předat svým dětem). To byly hlavní životní cíle, a pokud zrovna nepřišla třicetiletá válka nebo velká morová epidemie, pak to byly cíle splnitelné. Většina našich předků žila spokojeně a sociálně se nefrustrovala. A když lidé umírali, odcházeli ze světa klidně, protože nežili marně, naplnili smysl svého pozemského bytí.

Lidský život byl kdysi sám o sobě celkem prostý, stejně jako cíle a sny lidí. Ale měl by být dneska jiný? Copak základní životní hodnoty se změnily? Nežijeme přece proto, abychom byli figurky na šachovnici, po níž nás postrkují ruce politiků. Věci veřejné nejsou smyslem našeho pozemského bytí, je to jen systém, který by nám měl sloužit. Je to nástroj, ale ne cíl.

To, co je důležité, je náš mikrosvět, tedy to, co držíme v hrsti a dokážeme sami ovlivnit. A to je rodina, rodiče, děti, přátelé, práce. To jsou hodnoty, pro které bychom měli žít, tam bychom měli hledat ono elementární lidské štěstí. Pokud náš mikrosvět funguje jak má, s láskou a bez přetvářky, najdeme v něm vždycky oporu, ať již jde o útěchu, pokud se nedaří, nebo ocenění, pokud jsme úspěšní.

Že nedostanete vždy, co chcete, je někdy obrovské štěstí.

Dalajláma

Pokud v životě dosáhneme ještě něco nad to, je to pochopitelně příjemný bonus, ale k plnohodnotnému prožití naší pozemské cesty nikoli nezbytný. Nežil marně ten, kdo „jen“ založil dobrou rodinu, miloval svého partnera a dobře vychoval své děti, přitom neublížoval jiným, pracoval, nekradl a nezadlužil se.

Štěstí je příliš křehká věc. Je to pocit, který se nedá naordinovat u lékaře, neučí se ve škole ani na rekvalifikačních kurzech, nedají nám ho zákony ani úřady, nenajdeme ho na ulici. Je věcí našeho srdce, toho, jak nás rodiče vychovali a jak se my sami dokážeme se světem vyrovnat. Nečekejme, že nám někdo štěstí dá, naopak, snažme se dělat šťastnými ty, které máme rádi. A pak budeme spokojení a šťastní i my sami.

KUŘÁCKÉ INTERMEZZO

Abych nebyl nařčen z podjatosti, sděluji, že jsem nekuřák. Věřte mi to nebo ne, ale v životě jsem opravdu ani jednou nevzal cigaretu do úst! Připadal jsem si samozřejmě tak nějak nenormální a méněcenný, a tak jsem chvíli zkoušel kouřit dýmku, prý vyvolává dojem intelektuála. Jenže jsem ji neuměl pořádně nacpat, pořád mi zhasínala, a tak jsem toho brzy nechal. To jen na vysvětlenou, že se kuřáků zastávám nikoli pro mrzkost svých požitků, ale proto, že mi jde opravdu o princip svobody.

V rozhovoru s lékařem Janem Šulou (jediný Čech přijatý do britské Královské lékařské společnosti) jsem se dozvěděl, že 45 procent lidí nezemře na nemoc, na niž je léčeno, ale na následky léčení, způsobené vedlejšími účinky léků. A že na vedlejší účinky acylpyrinu zemře denně na světě 40 tisíc lidí. Souhrnně prý platí, že největší počet úmrtí dnes způsobují vedlejší účinky chemických léků. Z toho celkem logicky pan doktor Šula odvozuje, že bychom si měli udržovat zdravý selský rozum a nepodléhat stádní mentalitě. V každé situaci máme přece možnost vybrat si svou cestu!

Můžete namítnout, že je nekorektní spojovat tuto věc s úvahou o kouření, vždyť to spolu přece nesouvisí. Ale ono to souvisí! Pokud by nás politici chtěli opravdu chránit a chovat jako v bavlnce, izolovaně od všeho škodlivého, pak musí stejné tažení jako proti kuřákům vést proti farmaceutickým firmám, genetické úpravě potravin a rovněž proti hlouposti (stres způsobuje až 30% úmrtí ve spojení s kardiovaskulárními potížemi). Na obrazovce jsem nedávno sledoval v jedné vášnivé diskusi jakousi paní doktorku (jméno si naštěstí nepamatuji), která hovořila s inkvizitorským svitem v očích dikcí, z níž bylo zřejmé, že lepší než zapálit si cigaretu je zapálit hranici a na tu postavit všechny kuřáky. Musíme přece chránit maminky s malými dětmi. Nedlouho poté jsem byl v jedné velké pražské kavárně. V nekuřácké části seděli mladí manažeři s laptopy a pracovali, maminka ani jedna. Zato v kuřácké jich bylo nejméně deset, u stolků stály kočárky nebo se kolem batolily děti v předškolním věku, maminky se vesele bavily, popíjely kávu a vykuřovaly.

Také musíme chránit školní mládež! Nedávno byl zveřejněn výsledek podrobného šetření škodlivých návyků školní mládeže na severní Moravě. Po odběru krve se zjistilo, že čtvrtina školáků bere drogy. Kdyby se je podařilo přesvědčit, aby místo drog kouřili cigarety, bude na tom část mladé populace o trochu lépe, nemyslíte? Navíc lékaři dosud neprokázali bezprostřední spojitost mezi kouřením a všemi těmi nemocemi, které jim veřejnost přisuzuje (vezměte si, jak to dopadlo s podvodnými tvrzeními o negativním vlivu cholesterolu na lidský organismus).

Nechci tu opakovat mnohokrát vyřčené výtky na adresu podobných populistických zákazů. Politici jimi totiž chtějí pouze dokázat, jak moc jim na nás záleží, vždyť tím tráví desítky hodin svého vzácného politického času, diskutují, přemýšlejí, jednají, hlasují, odvolávají se, znovu hlasují, vedou rozpravy, interpelace a tak dále. A když už nevědí, jak dál, odvolají se na harmonizaci našich zákonů s bruselskou legislativou (my nic, to oni!).

Kuřáci to neměli nikdy snadné a často se vystavovali nejen urážkám, ale i represím. Navzdory tomu se kouří dál. Takže v duchu filozofie téhle knihy radím kuřákům, vydržte, pokud si chcete ničit zdraví (možná ano, možná ne), ale v každém případě je to jen a jen vaše svobodné rozhodnutí! A pro inspiraci pár informací z dávného šera dějin.

Rok 1492 znamenal pro Evropu nejen objev Ameriky, ale také tabáku. Když se výprava Kryštofa Kolumba vrátila do Španělska, přivezl si důstojník Rodrigo de Jarez usušené listy, které stáčel, a když je zapálil, vycházel z nich kouř. Tohle počínání samozřejmě nemohlo ujít inkvizici (už tehdy!). De Jarez byl obviněn, že do jeho těla vstoupil d'ábel, který se projevuje dýmem vycházejícím z jeho úst i nosu. Co jiného než d'ábel by to mohlo být? Byl odsouzen a deset let strávil v temné kobce španělského inkvizičního žaláře. Zda ho to odnaučilo kouřit, to nevíme, ale byl v každém případě prvním mučedníkem tabákové vášně. Budiž blahoslaven!

Od indiánů se Španělé dozvěděli o léčebné síle tabáku a začali ho užívat jako lék. To samozřejmě vzbudilo pozornost lékařů, kteří neustále hledali nové a hlavně zázračné léky. Francouzský vyslanec v Portugalsku a současně obchodník Jean Nicot (na jeho paměť se tabáková substance nazývá nikotin) zakoupil v Lisabonu tabák a dopravil ho do Paříže. Jeho zákaznicí se stala Kateřina Medicejská, která tabák zakoupila pro svého syna, pozdějšího krále Karla IX., trpícího pravidelnými migrénami. Šňupání tabákového prášku mu prý pomáhalo tak, že Kateřina Medicejská chtěla dát tabáku honosné označení Královnina bylina.

Léčení pomocí tabáku se stalo módou. Spis botanika Karla Clusia z roku 1574 uvádí, že „tabák je spolehlivý všelék proti nemocem jakéhokoli druhu“. Tabák prodávaly všechny tehdejší lepší lékárny, lékárníci hovořili o univerzální metodě a nabízeli ho téměř na všechny obtíže. Tabák se pil (to bylo dobové označení pro kouření), šňupal a žvýkal, užíval se jako mast i na přípravu klystýrů (tehdy velice módních).

Kouření se v 16. století postupně šířilo západní Evropou. Kromě původního způsobu užití svinutých listů (tedy doutníku) se objevila také dýmka. Jejími průkopníky byli nejspíše Angličané (vždycky museli mít něco jiného, co je odlišovalo od tehdy zneprátených Španělů a Francouzů). Jedním z prominentních kuřáků byl námořní pirát sir Francis Drake. V roce 1599 vyvěsil jistý podnikavý Angličan na tabuli londýnské katedrály sv. Pavla oznámení, že otevírá školu, v níž za přiměřený poplatek vyučuje umění správného kouření dýmky. Kouření se stalo opravdovou módou, jak potvrzuje pamflet londýnského satirika, jakéhosi Jakuba, z roku 1604: „Veřejný zvyk kouřit tabák v kteroukoli hodinu a na kterémkoli místě se nyní tak rozšířil, že se zdá, že i mnohý muž, který si dosud uchoval zdravé jádro a charakter, bude přinucen – aniž by si to přál – ho převzít, ať již proto, aby se nestyděl, že na něj poukazují jako na výjimku, nebo proto, aby nemusel dělat to samé jako jistý člověk, který jedl česnek, i když ho vůbec neměl rád, jen aby necítil dech ostatních.“

Do českých zemí se kouření dostalo pravděpodobně za vlády císaře Rudolfa II., kdy česká vojska bojovala v Uhrách. Tažení do Uher se účastnil i jeden z nejproslulejších kuřáků té doby – Mikuláš Dačický z Heslova. Už v roce 1612 založil John Rolfe ve Virginii (v osadě pojmenované Jamestown) první tabákovou plantáž na světě, a aby anglické podnikání v Novém světě podpořil, vydal v roce 1652 anglický král Jakub I. zákaz pěstování tabáku v Anglii (platil kupodivu až do počátku 20. století).

Konzumace tabáku byla ovšem původně zvykem pohanů, a tak katolíci svorně s evangelíky (stejně unisono jako dnes vládní a opoziční strany) spílali všem, kteří „z otvorů hlavy vydechují dým a kouř“. V kalvinistickém Bernu bylo v roce 1661 dokonce přidáno k desateru jedenácté přikázání: „Nebudeš kouřit“.

V osmanské říši byli kuřáci tvrdě trestáni. Na počátku 17. století za sultána Ahmeda I. byl přistiženému kuřákovi provrtán skrze nosní chrupavku otvor, do něho byla zasunuta dýmka a provinilec byl s rukama svázanýma voděn po ulicích na provaze jako dobytče. Sultán Murad IV. se podle legend po nocích plížil ztemněnými ulicemi Cařihradu, doprovázený svým katem. Přistiženého kuřáka nechával na místě popraviti (stejný motiv jako v případě Václava IV. a jiných evropských panovníků, kteří však nepronásledovali kuřáky, ale smilníky a opilce).

Kouření bylo zakázáno i na Rusi. Tam tabák dovážely lodě anglických a holandských obchodníků, ale na tamním trhu to měli zpočátku těžké. Patriarchové pravoslavné církve kouření odsuzovali slovy Svatého písma: „Co může vycházet z úst, je hřích.“ Kromě toho při kouření existovala obava, že by mohlo dojít k požáru (prakticky všechny domy byly dřevěné). Proto bylo v roce 1634 v Rusku kouření zakázáno a za porušení zaveden trest uříznutí nosu. Když se zákaz nedodržoval, byl zpřísněn trestem bičování či kastrací (tohle musí znít odpůrcům kouření jako rajská hudba). Kouření v Rusku povolil až Petr Veliký, jednak proto, že sám kouřil dýmku, ale také proto, že ho považoval za západní módu, která měla povznést zaostalý ruský lid. Kouřit na veřejných místech bylo od roku 1764 zakázáno v Prusku dekretem krále Bedřicha Velikého. I v tomto případě však nešlo o obavy zdravotní, ale o strach z požárů. Na pruském venkově, kde měly domy většinou doškové střechy, platil zákaz kouření až do roku 1848. Proto bylo tak oblíbené šňupání (to samozřejmě zakázáno nebylo).

Ještě v 18. století mnohé lékařské spisy doporučovaly kouření tabáku jako lék proti astmatu, na uvolnění hlenu z plic a na celkové povzbuzení organismu. A pokud se ozvaly kritické hlasy (jako např. v roce 1665 ve spisu Komentář k užívání tabáku lékaře Simona Paulla), nebyly brány příliš vážně. Navíc argumentace té doby byla více náboženská než medicínská.

Jízlivým tónem na adresu kouření se vyznačovaly některé publicistické stati. V českém časopisu Kwěty vyšel v roce 1835 článek pojmenovaný „Další pohroma bělohorská“. V něm se psalo: „Zvyk kouření tabáku počítá se v našich zemích od roku 1620; přinesly ho k nám ony sbory Angličanů, jež toho roku Fridrichu pátému s vůdcem hrabětem Grayem do Čech na pomoc přitáhly.“

Až do konce 19. století se tabák šňupal nebo se kouřil jako doutník či v dýmce. První cigarety dala lidstvu Francie. Ve španělské Seville sbírali žebráci nedopalky doutníků, které míchali se zbytky šňupacího tabáku a balili do papíru. Tomu se říkalo papaltes, ale když se výroby ujali Francouzi, překřtili krájený tabák zabalený do papíru na cigarettes. Už v roce 1878 byl na světové výstavě v Paříži představen stroj, který cigarety sám balil a zároveň ukládal do balíčků. Vylepšený stroj, patentovaný v roce 1882, dokázal vyrobit za den až 120 000 cigaret. Tehdy se objevily reklamní kampaně na cigarety a uvádí se, že během dvaceti let stoupla spotřeba šestinásobně.

A potom to začalo! V roce 1924 uveřejnil časopis Reader's Digest článek Škodí tabák lidskému tělu? O rok později konstatoval jistý anglický lékař, že v případě plicní rakoviny všichni pacienti kouřili. Ale ještě v roce 1941 za druhé světové války prohlásil americký prezident Franklin Delano Roosevelt tabák za významnou zemědělskou plodinu a pěstitelé tabáku měli nárok na odklad vojenské služby.

Prestížní časopis americké lékařské společnosti napsal v roce 1948, že „z psychologického hlediska lze spíše souhlasit s názorem, že cigarety přispívají ke snížení napětí, než s ním nesouhlasit.“ O něco později se v reklamě objevil pozdější prezident Ronald Reagan s cigaretou ležérně vsunutou do koutku úst a se sloganem „Nechutná špatně“.

V zakouřeném sále Americké společnosti pro výzkum rakoviny zazněla na výroční konferenci v roce 1954 zpráva, že na rakovinu umírá třikrát více kuřáků než nekuřáků. V

roce 1966 začaly být poprvé balíčky cigaret opatřovány nápisem Pozor – kouření ohrožuje zdraví. Přesně o padesát let později začalo své křížácké tažení české ministerstvo zdravotnictví. A bude trvat tak dlouho, dokud si naši politici nenajdou jinou hračku. Pak se vše tiše a nenápadně vrátí do původních kolejí, tak jako to bylo vždycky se všemi halasně vytrubovanými politickými nápady.

DÍL V. MIGRAČNÍ KRIZE

Myslím, že v rámci korektnosti vůči novým migračním pořádkům a s ohledem na našeho cenného spojence, který ovládá úžinu dardanelskou a bosporskou, zakážeme řadu našich starších spisovatelů, neboť si za předmět svého drzého humoru brali to, co je dnes bruselským elitám a aktivistům svaté. V první řadě zakažme Jaroslava Haška, který ze svých úst vypouštěl xenofobní myšlenky, a to téměř o všem, čeho si dnes musíme z příkazu vrchnosti vážit. A vůbec jeho nejodpornějším dílem (hned vedle Švejka) jsou Dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona. Pro potřeby těch, kteří chtějí znovu zavést cenzuru, uvádím příklad, v němž onen nekorektní spisovatel vypráví o své apoštolské cestě po uherské zemi.

Tak nám ukázal za městem na kopci zcela dobře zachovanou a opravenou šibenici. Ta šibenice je prý z časů, kdy Turci byli ještě pány pašalíku velkokanidžského. Po jejich vypuzení učinil tehdejší starosta města slavný slib Panně Marii, že každého roku bude město pečovat o udržení šibenice, a bylo to také zapsáno do análů městských s tím slavnostním prohlášením, potvrzeným tenkrát císařovnou Marií Terezií, že město má na věčné časy právo každého Turka, který přijde do Velké Kanidže, na té šibenici pověsit. Toto privilegium bylo s jinými privilegii potvrzeno i císařem Leopoldem, a jest tedy dosud v platnosti. Asi před deseti lety přišel do Kanidže jeden Turek. Sotva se to rozhlásilo, zmocnili se ho strážníci městští a přečetli mu ono právo městské, každého Turka pověsit. Ve slavnostním shromáždění městského zastupitelstva byl nad Turkem vynesena rozsudek trestu smrti provazem, který mu byl změněn na vypovězení z města na věčné časy. Turek si to nedal líbit, a když přijel do Pešti, stěžoval si na tureckém vyslanectví. Ministr spravedlnosti nařídil nejpřísnější vyšetřování celé události. Do Velké Kanidže přijela komise, aby záležitost vyšetřila, a současně přijel též turecký vyslanec. V městě nastalo pravé pobouření, neboť vláda sáhla městu na jeho privilegia, a také dopustila se té chyby, že připustila, aby už druhý Turek přišel do města.

Vypukly vážné nepokoje, lid se srocoval a vytloukl okna v hotelu, ve kterém bydlel turecký vyslanec s komisí. Bylo to právě před volbami do uherského sněmu, a tak se stalo, že zatímco komise tu věc vyšetřovala a turecký vyslanec umíral čtrnáct dní strachy, že komise uzná ono privilegium městské, město volilo opozičně první den, neboť volby v Uhrách konají se po tři dny, a tato opoziční volba měla dokumentovat, že město si nedá své právo vzít ani vládní komisí. Vláda potřebovala tenkrát každý mandát, aby udržela ve sněmu většinu, a proto ministr spravedlnosti hleděl zachránit, co se dalo. Telegrafoval tedy státní komisi stručně: „Uznat všechno, ať jde Turek ke všem čertům!“ A tak Turka pověsili a vládní kandidát volbu vyhrál.

Jaroslav Hašek:

Dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona

Navzdory tomu, co jsem v jízlivé nadsázce napsal v úvodu, věřím v moudrost lidí a v to, že humor nezmizí z našich životů. Vždycky, když bylo našemu národu zle, bojoval nebo trpěl, dokázal si dělat legraci ze svých nepřátel, z pánů a konec konců i sám ze sebe. Jsme národ Jaroslava Haška a Járy Cimrmana, a ať si ochránci lidských práv a byrokrati v Bruselu říkají, co chtějí, měli bychom zůstat svoji.

Nekorektnost v rozumné míře k zábavě patří. Satira, která si z někoho nebo z něčeho nedělá legraci, neexistuje. A humor rovněž ne, pokud nepovažujeme za vtipné: „Šli dva a prostřední upadl.“ Pravda, nikoho to neurazí, ale také nerozesměje.

I středověcí panovníci měli šašky, kteří si mohli dovolit žertovat na úkor kohokoli, dokonce i panovníka samotného. Povolání šašků mizí, protože naši panovníci snášejí velice těžko, pokud si někdo dělá legraci nejen z nich, ale i ze světa, který chtějí vytvořit. Jenže právo dělat si legraci je mírou svobody světa. A pokud muslimové vraždí ty, kteří se odváží udělat si legraci z Mohameda (neříkám, že vždycky vkusnou), pak rozhodně do našeho liberálního světa nepatří.

PROHRÁLI JSME A PONESEME NÁSLEDKY

Už minimálně tisíc let bojuje křesťanská Evropa s islámským Předním východem. Úspěchy i neúspěchy byly na obou stranách. Arabové došli k Pyrenejím, křižáci dobyli Svatou zem, Turci ovládli Balkán, a dokonce obléhali Vídeň, angličtí a francouzští kolonisti ovládli severní Afriku a Persii. Boj pokračoval i po druhé světové válce. Napadli jsme Libyi, Afghánistán, Irán, Irák, nyní bojujeme v Sýrii, podpořili jsme revoluce v Egyptě, Tunisku, hájíme Palestince. Zkušený politik by mi jistě oponoval, že jsme nikoho nenapadli, že to bylo rozhodnutí světového společenství a jen jsme pomáhali stoupencům demokracie, protože máme přece povinnost pomoci těm, kteří usilují o ... blá, blá.

V muslimském Dánsku se vše zlepšilo. Žádné drogy, žádné zločiny, samý mír a lidství - místo kultury drog, nemravností, zločinu a násilností, kterou tu máme teď. Každý imigrant nebo muslim v Dánsku vězněný bude propuštěn, protože je možná vězněn jen na základě spiknutí a podrazu a měl by se znovu řádně prošetřit. Muslimská strana bude největší stranou v Dánsku - a možná brzy. V den, kdy se Turecko stane členem EU, pozveme milion lidí ročně do Dánska a uděláme z něj muslimskou zemi. Dostaneme muslimy do dánské politiky a parlamentu.

Dánská muslimská strana

Tu válku ovšem prohráváme. A to dokonce způsobem naprosto fatálním a poneseme za to následky. Islamisté totiž proti nám použili naše vlastní zbraně. Nehovořím o samopalech a tancích, které se ve jménu demokracie už celá desetiletí dodávají bojovníkům, kteří pak jejich hlavně otočí proti nám. Hovořím o nejhroznější zbraní hromadného ničení, která je ve svých důsledcích strašnější než atomová bomba. I když to zní možná paradoxně, tou strašnou zbraní jsou „lidská práva“.

Islámské země měly své politické systémy, které se opíraly o náboženství a tisícileté tradice. Ty systémy byly jiné, a my jsme rozhodli, že jsou špatné. V tom nás utvrdily nepočtené hloučky aktivistů, kteří před kamerami západoevropských televizních štábů křičeli na hlavních náměstích po svobodě. Z toho jsme vyvodili, že všechny tyto země touží po evropské demokracii. Ale protože ji ty země nechtěly přijmout dobrovolně, poslali jsme letadla, aby odpůrce bombardovala, poslali jsme tanky a vojáky, kteří snadno zahnali špatně vyzbrojené domácí armády. Máme přece technickou převahu, my tu válku musíme vyhrát! Leč už dávní dobyvatelé upozorňovali, že není obtížné obsadit nepřátelské území, ale udržet ho.

Podpořili jsme kolaborantské vlády a začali hlásat naši demokracii. Stoupenci islámu začali s teroristickými útoky. Ty nám život znepříjemnily, ale rozhodně nás nemohly porazit. A tak nastala druhá fáze. Proč s námi bojovat zbraněmi, stačí, aby se do Evropy odstěhovaly statisíce muslimských rodin. Vždyť proč se válčí? Aby se obsadila nepřátelská území.

Římané ve starověku postavili proti Germánům Limes romanus a po několika generacích odráželi nájezdy germánských válečníků. Leč potom Germáni změnili taktiku. Za Limes se dostávali už ne jako útočníci, ale jako lidé, kteří chtějí na římském území žít. Římané se zpočátku bránili, jenže copak můžete pobíjet germánské rodiny s dětmi, pokud přicházejí v míru? Exodus na římské území pokračoval, protože tam se žilo lépe než na území ovládaném barbary. Nakonec se Římané vzdali tomu náporu lidí a Limes opustili. To byl konec starověkého Říma.

Přesně totéž nám uchystali stoupenci islámu. Opustili jsme svůj Limes, otevřeli jsme hranice Evropy, přestali jsme dělat to, co dělá každý fungující stát, a to je ochrana integrity a suverenity země a jejích občanů. Jistě, lze hovořit o lidské solidaritě, o humanismu a já

nevím o čem všem, ale cesta do pekla je vždycky dlážděná dobrými úmysly. Bohužel realita, podle níž lidstvo po tisíciletí funguje, je jiná. Ale rozhodně to nejsou myšlenky dnešních politických elit, které zavánějí bolševickým anarchismem a chiliastickými představami o Království božím. Historie se bohužel neustále opakuje!

Začali jsme válku za lidská práva, a tu válku prohráváme. Nebo lépe řečeno, už jsme prohráli. Jakmile se barbaři dostali za Limes romanus, nebylo už pro antický svět záchrany. A stejně jako Římané, i my ponese jako poražení následky.

Nikdo neumí odhadnout, kolik běženců ještě do Evropy přijde. Ale nepochybuje, že se naši islámští nepřátelé budou snažit, aby těch lidí bylo co nejvíce. Běženci jsou samozřejmě obyčejní pěšáci, kteří za nic nemohou, a kteří rozhodně tím vším trpí, jenže boj o moc si nehraje na spravedlnost a milosrdenství. A pravdou je, že jsme to byli my, kdo tohle celé rozpoutal.

Publikováno v MF Dnes, 22. 8. 2015

ŠPATNĚ MNE VYCHOVALI

Od mládí mi vštěpovali úctu k našim předkům a lásku k této zemi. Učil jsem se národní dějiny a českou literaturu, navštěvoval jsem památky spjaté s českou minulostí, chodíval do divadla, kde zněla čeština, navštěvoval folklorní festivaly, kde ožívaly tradice mých předků. Jásal jsem jako malé dítě, když naši sportovci vítězili, na stožár stoupala česká vlajka a zněla hymna, která opěvuje naši nádhernou a požehnanou zem. Učili mne, že tohle jsou Čechy a žije tu český národ. Je to naše vlast, za kterou jsme odpovědní, a budeme se mít dobře jen tehdy, pokud o ni budeme pečovat svědomitě, s úctou a láskou. Učili mne, že si musím brát příklad z předků, kteří pro svou vlast umírali, bojovali s nepřáteli a postavili se i přesile, neboť cítili odpovědnost za svůj domov. V těžkých dobách, kdy jsme měli cizí panovníky, čeština byla pronásledovaná a česká inteligence vyháněná, mí předkové chovali pevně v srdcích lásku a úctu k téhle zemi a dokázali vybojovat zpět ztracenou svobodu. Dokázali to v roce 1918, 1945, stejně jako v roce 1989.

Psal jsem tento list v žaláři v okovech, očekávaje nazítří odsouzení k smrti, s plnou nadějí v Bohu, že neustoupím od boží pravdy a že bludy, které proti mně křiví svědkové dosvědčili, neodpřisáhnu.

Jan Hus,
v Kostnici dne 10. června 1415

Učili mne, že se nemám sklonit před nepřítelem a mám pohrdat vlastizrádci. Kdysi byl za vlastizrada trest smrti. Učili mě, že vlastizradou je to, pokud by chtěl někdo vydat tuto zem a její lid nepříteli. Pro celé generace mých předků byla vlastizrada tím nejhorším, čeho se mohl Čech na Čechovi dopustit. Bylo to stejné jako vrazit bratrovi dýku do zad. Bylo toho hodně, co mě učili a čemu jsem věřil.

Vychovali mě divně, protože všechno to, co jsem miloval a v co věřil, je prý dnes špatně. Zločinem vlastizrady je dnes vlastenectví. Dozvídám se, že tahle země nepatří nám, Čechům, ale patří všem, celému světu. Dozvídám se, že o svém osudu nesmíme rozhodovat my, ale za nás myslí OSN, NATO, Evropská unie, lidsko-právní organizace a mezinárodní soudy. Dozvídám se, že národy, které dobře hospodařily a žijí si díky úsilí generací předků dobře, mají své bohatství odevzdat těm, kteří hospodařili špatně. Nejsem ekonom, jsem pouhý historik a spisovatel, ale přiznám se, neznám v lidských dějinách analogickou situaci, aby se bohatý národ dobrovolně vzdal svého bohatství, pokud nepočítám chiliastické a komunistické orgasmy. Ty ale nikdy netrvaly dlouho a vždycky skončily naprostou katastrofou. Mnohým z nás padli prarodiče a rodiče v obou světových válkách 20. století, když bojovali za svobodu. Bojovali proto, aby jejich rodiny mohly žít ve svobodných Čechách. Dnes se dozvídám, že není správné bránit vlast, je lepší se sebrat a odejít.

To samozřejmě neznamena, že nechci pomoci potřebným. Učili mě, že mám být velkorysý, laskavý a štědrý. Pokud někdo o pomoc požádá a já mu mohu pomoci, mám to rozhodně udělat. A dělám to. Dělají to všichni, pokud ovšem ten, kdo pomoc potřebuje, si ji nevynucuje silou a nechce víc, než mu můžeme dát. A nerozhodují o tom byrokrati, ale naše srdce. Nelze pomáhat všem a vždycky jsem si myslel, že je věcí mého svědomí, komu chci pomáhat. A pokud někomu z jakéhokoli důvodu pomoci nechci, neudělám to. Je to mé nezadatelné právo.

Od středověku do téhle země přicházeli cizinci a usazovali se tu. Existovaly jen tři podmínky – přijmout naši víru, ctít zákony českého krále a poctivě se živit. České království bylo pohostinnou zemí a ten, kdo chtěl s námi žít v míru, byl vítán s otevřenou náručí. Nejsme národ, který by byl sobecký. Jsme jen národ, který se vždycky choval rozumně a pokud možno spravedlivě. A s hrdostí.

Kdo jsi Čech, přihlašuj se ke všemu, zastávej a podporuj vše, co je české; přišlat' doba, abys okázal před světem, že jsi potomek oněch mužů, ježto za starodávna celý svět svou slávou naplňovali.

Josef Kajetán Tyl,
český spisovatel a dramatik,
19. století

Starého psa novým kouskům nenaučíš. Mohou mi spílat, že jsem xenofobní a já nevím, co ještě, ale já zůstanu Čechem a vlastencem. Budu dál milovat tuhle zem, budu psát knihy o

českých dějinách a budu chválit naše předky za to, že tuhle zem chránili proti nepřátelům, že ji budovali k obrazu svému, že z neúrodné krajiny sevřené horami vybudovali zemi medem a strdím oplývající. Odmítám vlastizradu a budu se dál chovat tak, abych se mohl v budoucnu podívat do očí svým dětem a vnukům.

Publikováno v MF Dnes, 10. 10. 2015

JAK SE POZNÁ XENOFOB

Oblíbené slovo dneška – xenofob. Jde o termín, který ještě před rokem neznal nikdo kromě pár psychologů, psychiatrů a lingvistů. Pak ho nějaký ideolog objevil a tenhle těžký kalibr vhodil do mediálního prostoru, kde vybuchl jako ohňostroj a začal vrhat působivé efekty. Někomu se ohňostroje líbí, jinému třeba ne, někteří jejich chemické podstatě rozumějí, jiní naprosto nechápou, proč to svítí a bouchá. S pojmem xenofobie je to stejné.

Slovník cizích slov uvádí, že jde o knižní výraz, používaný zřídka (!), který vyjadřuje odpor, nepřátelství ke všemu cizímu, strach před ním, nedůvěru k němu. Ve Wikipedii se kromě jiného říká, že „xenofobie je projev chování, který spočívá v nedůvěře a nepřátelství ke všemu cizímu. Vedle lidských jedinců je pozorována i u dalších živočichů. Je to forma strachu ze všeho neznámého, především z cizinců a všeho cizího (tedy z projevů odlišných kultur, zemí, náboženství apod.), resp. všeho, co přichází z ciziny, případně co je (co pochází) mimo vlastní sociální útvar (skupinu, podnik, kmen, národ, stát apod.).“

K odvaze nás nutí strach.

Publius Ovidius Naso,
starořímský básník,
přelom letopočtu

Podobně se o xenofobii vyjadřuje většina statí, které jsem našel. Zvláště ty, které poskytují návody učitelům, jak mají vychovávat děti, aby nepodléhaly xenofobii, jsou úděsné svou naivitou a pitomostí. Dívka školou povinná se svěruje kamarádkám, že se zamilovala do Jamieho. A naříká, že se bojí o něm říci doma, protože ten chlapec je snědý. Podle jména rodiče určitě poznají, že je cizinec, a nedovolí jí s ním chodit. Spolužačky jí poradí, aby jim ho ukázala, a až poznají, jak je senzační, určitě jí to dovolí. Zamilovaná dívka je šťastná, že našla řešení svého problému.

Poté, co se děti seznámí s mimořádně hlubokomyslným dialogem zamilované dívky a jejích kamarádek, následuje diskuse, v níž učitel má vysvětlit, že rodiče své dceři Jamieho zakazují, protože jsou xenofobní. To je ovšem něco neuvěřitelně nízkého, podlého a hanebného. Přitom je to hrozně sympatický kluk a co si o tom myslí ony. Důraz položí na to, že jsme všichni stejní. To určitě udělá z dětí stoupence správného pohledu na vztahy mezi lidmi, neboť je sice naučíme respektovat cizince, ale současně pohrdat vlastními rodiči! Podobnou myšlenku literárně ztvárnil už legendární sovětský román o Pavkovi Korčaginovi, který udal své rodiče jako nepřátele bolševictví. Možná by měly i naše děti udávat své xenofobní rodiče.

Tenhle příklad uvádím úmyslně, protože svět není tak jednoduchý, abychom mohli na základě jediného dogmatu posuzovat vše. Jsou i jiné hodnoty, jako rozum a odpovědnost. Já si třeba myslím, že dívka školou povinná by se neměla zabývat... Ale nechme toho! Já horuji pro hodnoty vlastenectví. Když o něm píšu, občas mi nějaký čtenář (z nepochopení, zaslepenosti nebo z obyčejné lidské hlouposti) vynadá, že jsem xenofob. Jenže já se xenofobem nejen necítím, ale rozhodně jím ani nejsem. Stavět vedle sebe vlastenectví a xenofobii je nelogičnost. Je tak snadné prohlásit, že člověk, který ctí svou vlast, zrazuje ideály lidstva, protože nectí cizince. Naši předkové dobře věděli, že košile je bližší než kabát, a proto nás musí v první řadě trápit situace u nás doma, a teprve pak se máme starat o cizince. A navíc, láska k vlasti přece ještě nevyklučuje úctu k cizincům, ovšem takovou, která je kompatibilní s vlastenectvím. Úcta k cizincům musí mít jistý řád a logiku, ale zároveň nesmí být servilní a dogmatická.

Před několika lety jsme si s ženou nadělili k výročí svatby cestu po Egyptě. Společně jsme navštívili v Alexandrii jednu z „živých“ mešit, tedy takovou, kam turisté moc nechodí a konají se běžné bohoslužby. Samozřejmě jsme naprosto a bez výhrad respektovali tamní věřící. I když by se moje manželka ráda podívala do haramu (hlavního a velice vzhledně zbudovaného rituálního prostoru), zůstala ukázněně v zadní části mešity, kde byl vyřezávanou mříží oddělený prostor pro ženy a děti. Já odložil boty v sánu a vešel dovnitř. Na koberci jsem poklekl a poklonil se směrem k mihrabu, což je výklenek, kterým ukazuje, kterým směrem leží Mekka. Udělal jsem to v úctě, protože si vážím domácích tradic každé země, té mé, stejně jako těch, které navštívím.

U pyramid jsem si koupil keffieh (prostý bavlněný šátek), v jehož ceně bylo i to, že mne hovorný prodáváč naučil ovázat si jím hlavu podle místní módy. Na temeni se umně našasený šátek upevňoval agalem (kroužkem spleteným z černých a bílých šňůrek). Šátek jsem nosil s takovou nonšalancí, že na mne v Luxoru na tržišti nějaké děti ukazovaly a pokřikovaly: „Arafat, Arafat“ (je pravda, že jistá podobnost tu byla). Cítil jsem se v tom oblečení dobře, protože patřilo k místu, které jsem chtěl poznat.

Jsem však vlastenec, a proto chci v Egyptě potkávat Egyptěany a u nás Čechy. Pokud k nám přijdou nějakí cizinci jako hosté, musí se jako hosté chovat a respektovat naprosto a bez výhrad naše zákony a zvyky. A pokud je jim to proti srsti, nemají u nás co dělat, ať raději zůstanou doma. Jako bych já neměl co dělat v Egyptě, pokud bych nerespektoval zvyky tamních muslimů. Co je na tom špatného?

Vraťme se však ještě k obsahu termínu xenofobie. Nejde jen o to, jak je definován, ale jaké jsou okolnosti tohoto jevu v našich myslích. Ve Wikipedii (cituji tento zdroj, protože shrnuje

elementární poučky) se píše, že „xenofobní chování je založeno na rasových, etnických, kulturních a náboženských předsudcích. Do jisté míry může být xenofobie přirozeným jevem. Obavu z cizího můžeme u člověka pozorovat již na kojencích ve věku od tří měsíců“.

Hledal jsem v řadě odborných studií a komentářů (ne v těch ideologických, ale vědeckých). Z většiny je patrné, že xenofobie (tedy nedefinovatelný pocit strachu z neznámého) je ve své elementární podstatě pocitem vrozeným. U někoho více, u jiného méně. V průběhu dospívání se svých „strachů“ zbavujeme tím, že si ověříme jejich lichost. Malé dítě musí překonat strach ze tmy, ze samoty, později ze strašidel, čerta, mūr a ještě později třeba ze psů, ošklivé stařeny ze sousedního bytu, bouřky a řady podobných jevů a věcí, které dítě od narození obklopují a lekají.

My si možná už ani neuvědomujeme, jak působí křesťanský symbol – kříž na nekřesťany. Můj přítel v Indii se mě zeptal: „Jak má nekřesťanský svět vnímat křesťany, když je vaším symbolem popravčí nástroj?“ Jaký bychom měli my názor na lidi, kteří by nosili na krku symbol šibenice nebo samopalů?

Jozef Banáš,
slovenský spisovatel

Je zajímavé, že přestože k nám cizinci přicházejí vlastně neustále, pocity strachu se začaly šířit ve větší míře až v poslední době. Důvod je jasný. Chyba rozhodně není v nás, ale v tom, jak se neorganizované a agresivní masy některých cizinců začaly chovat. V okolí mého bydliště pracuje řada žen z Ukrajiny a Slovenska, nedaleko máme doktora Inda, několik domů si tu koupili Holanďané, jsou tu obchody Vietnamců a znám skvělou restauraci, kterou vede rodina ze Srbska. Nikdo z nich sousedům nevadí, protože se jich nebojí. A nebojí se jich proto, že jsou to lidé, kteří dbají o svou dobrou pověst a chtějí se tu asimilovat. A pokud ne, pak se alespoň navenek snaží žít jako dobří hosté, kteří respektují tradice naší země.

Je samozřejmě hloupé odsuzovat všechny Romy šmahem. Několik let jsem jedné romské rodině pronajímal byt a já neměl problémy s ní a ona se mnou. Když jsme se potkali, přátelsky jsme si popovídali. Přesto cítím ve vztahu k Romům jistou nedůvěru. Stačí projít kolem úřadu práce, anebo se podívat, co se děje v barech a hernách, jakmile mnohé rodiny dostanou štědré sociální dávky (většina dostává z nepochopitelných důvodů mnohem vyšší než ostatní potřebná populace v zemi).

Netvrdím, že tak se chovají všichni, nejsem romofob. Pokud nevíte, co to slovo znamená, odborníci na lidská práva (asi nemají co dělat) vymysleli tenhle termín pro ty, kteří nemají rádi Cikány. Šmahem všechny. Jsem snad romofob, pokud mi vadí ti nepřizpůsobiví? A dodávám, že mají mou úctu a mimořádné sympatie ti slušní, kteří pracují a chovají se civilizovaně (neznám snad čistotnější rodinu, než byla ona romská, která v mém bytě bydlela).

Stejný pohled platí na všechny cizince, pokud k nám přicházejí nebo přijít chtějí. Za zástupy běženců se táhne jako páchnoucí stopa vrstva slizu (pokud použiji slova z filmu Tenkrát na západě), a já opravdu nevím, co od nich můžu čekat. Bojím se lidí, kteří nechtějí dodržovat zákony, kteří neznají a odmítají naše zvyky, nemají elementární hygienické návyky, ubližují ženám, nedorozumí se s námi a jen křičí a natahují ruce. Ano, tohle je typická xenofobie, která je vrozená většině slušných lidí, a není na ní rozhodně nic špatného. Navíc většina z nás není neznalá, takže náš strach většinou pramení nikoli z neznámého, ale naopak ze zatraceně dobře známého.

Tohoto pocitu strachu se nezbavíme tím, že nám budou politici spílat, aktivisti se nám budou posmívat, média blahovlnně mentorovat a dětem ve školách se budou vymývat mozky. Místo komunistických dogmat, o kterých se nediskutovalo, nastoupil boj proti xenofobii, o jejíž hanebnosti se rovněž nediskutuje. Kdo není s námi, je proti nám! Čeho se bojíš, ty hloupý, strana tě vede pevnou a moudrou rukou po té nejlepší cestě! Podle mne je nejlepším prostředkem proti xenofobii to, aby se cizinci chovali civilizovaně. Pak se jich rozhodně nebudeme muset bát.

MULTIKULTURALISMUS

Pokud chcete, aby něco vypadalo důvěryhodně a vznešeně, nazvěte to cizím slovem. Sice to může být pitomost, ale když to zní učeně, nikdo se raději neptá. Tuhle metodu s úspěchem používají i autoři, kteří chtějí, aby jejich díla vypadala vědecky. Jeden etnograf kdysi svou studii začal větou: „Fylogeneticky primigenním způsobem rozmítání dřeva je rozmítání dvoumužnou pilou.“ Tím chtěl říci, že nejstarší pila byla taková, kterou tahali dva chlapi stojící proti sobě.

Proč o tom mluvím? Protože se slovem multikulturalismus je to podobné. Na univerzitě jsem byl jako student okouzlen americkou kulturní antropologií, samozřejmě tajně, tehdy to byla buržoazní pavěda. Sehnal jsem si pokoutně několik základních příruček a monografií, pečlivě je překládal a snažil se pochopit teoretická východiska, tak cizí tomu, co nás učili. Studoval jsem svědomitě, ale nepamatuji se, že bych někde potkal slovo multikulturalismus. Když se později začalo objevovat v našich médiích, zastyděl jsem se nad svou neznalostí a začal znovu pátrat. Jenže ani pak jsem ho ve skutečně fundovaných studiích nenašel.

Důvod je zřejmý, není to odborný vědecký termín pro studium vývoje společnosti, ale je to kulturní ideologie, nebo řekněme zdvořileji, je to myšlenkový a politický směr. Je to tedy něco, co chaoticky vytvářejí politici, ideologové a aktivisti, aniž by respektovali teorie společenských věd. Přiznám se, že vůbec nerozumím tomu, jak je možné vytvářet ideologii, která se neopírá o dostupný stav vědeckého poznání.

Multikulturalismus je levicový pokus, jak ignorovat skutečnost, že stále větší počet obyvatel se stále hůře integruje do společnosti. Koncept multikulturalismu předpokládal, že si cizinci ponechají vlastní kulturu a společnost si za to koupí jejich loajalitu.

George Friedman,
americký geopolitik

Pojem multikulturalismus se zřejmě poprvé objevil koncem padesátých let minulého století ve Švýcarsku. Charakterizovala se jím specifická situace tohoto národa, který je jednotný politicky, ale obyvatelé užívají několik rodných jazyků (němčinu, francouzštinu, italštinu) a jsou ve svých tradicích různorodí.

Jako vládní ideologie byl multikulturalismus poprvé přijat o něco později v Kanadě jako vyjádření koncepce sjednocení majoritního anglofonního a minoritního frankofonního obyvatelstva. V roce 1971 přijala Kanada multikulturalismus jako státní ideologii (odmítat ji se stalo trestné). Navzdory tomu se frankofonní obyvatelstvo pokoušelo odtrhnout, leč referendum o osamostatnění provincie Quebec neuspělo. Odstředivé tendence jsou v Kanadě stále živé, i když v tuhle chvíli nejsou na pořadu dne.

V obou případech šlo o koncepci asimilace dvou nebo tří národnostních skupin obyvatelstva v zemích se specifickým historickým vývojem. Šlo o usedlé domácí obyvatelstvo stejné státní příslušnosti, které mělo stejnou víru, společnou státní tradici a žilo spolu již po mnoho generací v míru a bez podstatných konfliktů. V tomto smyslu se tedy multikulturalismus chápal jako forma soužití národnostních skupin, které si zachovaly specifické jazykové a kulturní odlišnosti, ale jinak se zcela identifikovaly s principy společného státu a jeho zákony. Tak lze chápat i existenci federativního Československa před jeho rozpadem.

Ve všech těchto případech byl multikulturalismus spíše proklamací dobré vůle soužití obyvatel, kteří k sobě měli a mají velice blízko, než politickou koncepci, jak sloučit neslučitelné.

V evropském pojetí se v posledních dvaceti letech stala z multikulturalismu podivná ideologie, která hlásá, že je možné, a dokonce žádoucí, soužití lidí, kteří jsou naprosto odlišní svým jazykem, vírou, kulturou i vztahem ke společnosti a státu. A že vedle sebe mohou žít v bratrské a sesterské lásce a porozumění, navzájem se budou respektovat a ruku v ruce začnou budovat pestrý a nesmírně hodnotný svět rozmanitých tváří.

S touthle myšlenkou je to naprosto stejné, jako když pejsek s kočičkou pekli k narozeninám svůj pověstný „stokrát dobrý“ dort. Od Čapkovy pohádky je však evropský multikulturalismus odlišný tím, že i když nechutná (stejně jako nechutnal dort pejska a kočičky), musíme se všichni tvářit, že to je vrchol slasti a kdo to netvrdí, je zaostalý xenofob.

Evropské pojetí multikulturalismu nemá nic společného s původní švýcarskou, kanadskou či československou koncepcí, ale co je podstatné, nemá oporu v evropské historické tradici a ani ve společenských vědách. Těmi míním ty „pocitivé“, jako je kulturní antropologie, sociologie nebo etnografie, nikoli některé moderní kulturologické obory, které si svým slepým zbožněním ideologie poklonkování Bruselu v mnohém nezadají s vědeckým komunismem mého mládí.

Proberme si základní modely, jakým způsobem probíhaly v evropských dějinách proměny společnosti, pokud se na jednom území setkaly dva odlišné národy nebo etnické skupiny. V principu šlo o dvě varianty – mírovou (domácí obyvatelstvo přijalo cizí etnickou skupinu nebo jedince) a násilnou (dobyvatel a porobené obyvatelstvo).

V případě mírové varianty šlo většinou o etnické skupiny, které měly společné rysy (např. víru), ale lišily se vědomím odlišného původu, jazykem a některými kulturními projevy. Na tomto principu probíhala středověká kolonizace, kdy se v širokém středoevropském prostoru usazovali ve slovanském prostředí němečtí řemeslníci a rolníci. Stejnou podobu mělo po třicetileté válce sžívání českých protestantů, kteří odešli do luteránských krajín severního Německa a do Slezska.

Častější variantou byla forma násilná, kdy jedna skupina obyvatel porobila jinou, etnicky, jazykově či nábožensky odlišnou. Dobyvatel nikdy (ani v temném středověku) nepáchal genocidu, aby domácí obyvatelstvo vyhladil, protože sám nebyl většinou populačně tak silný, aby celé území beze zbytku obsadil (nechci připomínat smutné pravdy, že až nacistické Německo přišlo s koncepcí vyhladit nebo vysídlit méněcenné Slováky do jižní Ameriky). Dobyvatel se proto musel snažit o jistou formu soužití s porobeným etnikem. Studovat integraci a asimilaci má samozřejmě cenu jen v případě nevratných procesů, kdy dobyvatel po několika desítkách let dobyté území neopustil.

V podobných situacích docházelo v průběhu následujících generací k postupné dominanci jedné kultury (v širokém smyslu duchovních a životních postojů). Přitom nemuselo jít nutně o dominanci kultury početnější skupiny obyvatel, ale někdy převládla ta vyspělejší (byť byla jejím nositelem minorita), případně kultura politicky a vojensky mocnější skupiny. V tomto ohledu neexistuje jednotné schéma, protože v každé době a v každé zemi byly jiné podmínky.

Můj smysl pro pluralismus končí, když ke společnému stolu přisednou lidožrouti. Pak bych rád věděl, jestli jsem pozván jako host, anebo jako hlavní chod jídelníčku.

Dan Schueftan,
izraelský vědec a bezpečnostní expert

Klasickým příkladem je formování maďarského národa. Území dávné Panonie bylo původně slovanské, ale když ho obsadili Maďaři, původní obyvatelstvo zůstalo a venkov ještě ve 14. a 15. století kronikáři označovali jako slovanský. V maďarštině najdeme mnoho slov, jejichž původ je slovanský. Když kočovní Maďaři obsadili Podunají, neznali obilnářství a většinu řemesel, proto terminologii těchto činností převzali od slovanského obyvatelstva. V 16. století obsadila území Dolních Uher turecká říše a teprve po jejím vyhnání začala programová maďarizace. V tomto případě došlo v průběhu staletí k vítězství jazyka a kultury kočovné maďarské minority nad jazykem a kulturou původně většinového domácího slovanského lidu. Opačným způsobem probíhalo formování bulharského národa.

Bulhaři byli kočovným kmenem tatarského původu, který v 6. století vytlačil z území dnešního Bulharska byzantskou říši a založil zde svůj stát. Domácí obyvatelstvo, které zde žilo, hovořilo svým slovanským jazykem (z tohoto prostředí pocházeli věrozvěstové Cyril a Metoděj). Na rozdíl od Maďarska se vládnoucí elity postupně přizpůsobily většinovému prostředí, přijaly místní jazyk a konec konců i kulturu, takže po původním tatarském kmeni zbyl jen název země, která je jinak veskrze slovanská.

V historii docházelo samozřejmě i k mnoha komplikovanějším procesům integrace, než bylo sžívání jen dvou odlišných etnik. Kromě zemí na Balkánu a Španělska najdeme v Evropě těžko národ, který by vznikl takovým míšením jazyků a kultur, jako jsou dnešní Angličané. Původním obyvatelstvem ostrova byli keltští Britové, mezi 1. až 4. stoletím tu žili Římané, kteří zem porománštili (keltská rezidua přežila jen na území dnešního Walesu, kam římsí dobytelné nepronikli). V 5. a 6. století po pádu římské říše ovládly Anglii germánské kmény (Anglové, Sasové a Jutové), které položily základy germánskému charakteru jazyka a kultury. V 9. až 11. století útočili na tamní roztržitá království severní Vikingové a v roce 1066 dobyli anglický trůn Normané. Ti byli také potomky Vikingů a v době expanze přes kanál La Manche ovládali Bretaň a Normandii. Díky dlouhému soužití s prostředím severní Francie však byli v časech Viléma Dobyvatele už porománštění. Díky nim pak byla několik století hlavním jazykem anglického královského dvora a většiny velmožů francouzština (zatímco venkov zůstal jazykově anglosaský a hovořil nářečmi germánštiny, z nichž se postupně vytvořila moderní angličtina). Ještě na počátku 16. století za Jindřicha VIII. byla francouzština hlavním jazykem jeho dvora, i když od 14. století ji začala postupně vytlačovat angličtina. Od tudorovské doby se v Anglii usazovali nizozemští obchodníci (protestanti), později se na trůn dostali skotští panovníci a díky nim potomci Viléma II. Oranžského, v 18. století byl anglickým králem hannoverský kurfiřt Jiří I. S těmi všemi přicházeli do Anglie jejich dvořané, učenci a také kupci a řemeslníci. Od 18. století, kdy se Anglie stala koloniální velmocí, se tu jako služebníci usazovali obyvatelé z kolonií, především Indové. Navzdory tomu si Anglie v 19. století udržovala svébytný ráz anglického života a kultury, jehož výrazem byla viktoriánská éra. Ten, kdo sem přišel, se musel přizpůsobit. V tomto případě tedy majoritní společnost zcela pohltila minority.

Někteří ideologové nové Evropy dnes tvrdí, že Anglie je příkladem multikulturního vývoje a že se tím prokazuje správnost této cesty. Já bych s tím nesouhlasil. Uplynulé dva tisíce let anglických dějin nemůžeme posuzovat aktuálním stavem dneška, kdy se Londýn stal tím, co Starý zákon výstižně nazývá Babylonem, v němž došlo ke změnění jazyků a kultur. V Anglii najdeme ve skutečnosti z obdivované multikulturnosti jen střípky, rozhodně však zcela zmizela keltská, římská, saská a normanská identita a kultura. Došlo ke klasickému asimilačnímu procesu, který v USA nazývají „melting pot“ (v překladu „tavicí pánev“, tedy zařízení skláren, v němž z různých surovin utavíte zcela novou hmotu – sklo). Anglická současná multikulturnost není výsledkem dávné tradice (viktoriánská společnost byla dnešním jazykem mimořádně xenofobní), ale je výsledkem politického vývoje posledních let (zvláště po vzniku Evropské unie). A k vidění je jen ve velkých městech. Není tedy náhodné, že se právě příliv migrantů a ohrožení anglických tradic stalo hlavním politickým tématem úspěšného hlasování o anglickém brexitu. Tak jaká multikulturnost? Většinu Angličanů zjevně obtěžovala (spolu s arogancí a hloupostí Bruselu), jinak by k brexitu nedošlo.

Pojem „melting pot“ formulovala americká kulturní antropologie a přijala ho i tamní média, protože nejvýstižněji vysvětluje vytváření amerického národa. Nejprve se v Novém světě usazovali angličtí a francouzští kolonisté, později vystěhovalci z rozmanitých zemí. Přicházeli z vlastního rozhodnutí a s cílem získat nový domov. Proto se podařila plná asimilace přistěhovalců, kteří se už ve druhé či třetí generaci považovali za rodilé Američany. A i když si někteří zachovali vzpomínku na rodnou vlast, jen zřídka se promítla do veřejných postojů vůči novému státu a sousedům. Jejich vzpomínky se realizují v neagresivní a sentimentální podobě díky činnosti různých spolků.

Určitým problémem se pro USA stala až integrace černošského obyvatelstva (přiváženého původně jako pracovní síla), které po válce Jihu proti Severu (1866) získalo občanská práva jako každý jiný Američan. Z hlediska „přetavení“ bývalých otroků v jednotný americký národ to však nebyl fatální problém. Černoši mluvili většinou anglicky a chtěli se integrovat. Část bílého obyvatelstva je nechtěla mezi sebe přijmout, ale i to se v procesu integrace překonalo. Problém však postupně získal dimenzi sociální (velké množství nevzdělaných a na trhu práce neuplatnitelných obyvatel černošského původu), který teprve v posledních desetiletích eskaloval i do konfliktů etnických. Ani to však není základní problém současných USA. Problémem se v poslední době stala ekonomická migrace z latinské části Ameriky. Noví přistěhovalci se nechtějí stát Američany v pravém smyslu slova, jen se chtějí mít v Americe lépe než doma (ani oni nejsou většinou dobře uplatnitelní na trhu práce, a pokud ano, pak jen na činnosti podřadné a špatně placené). Mnozí (a zvláště ženy) hovoří většinou jen španělsky, proto vytvářejí uzavřené komunity, mají vlastní kulturu i televizní kanály. Tenhle problém přerůstá tradiční rovinu sociální a z hlediska státu nabývá dezintegrační podobu (stejně jako současná vlna běženců v Evropě). Historický vývoj většiny států dokazuje, že v dlouhodobém horizontu dvě odlišné kultury nedokážou vedle sebe žít, aniž by se nemísily a jedna nakonec neustoupila druhé. Až na výjimky rovněž platí, že v zemi, do níž během jejího vývoje přicházelo obyvatelstvo různých jazyků, se z praktického hlediska nakonec jeden stal jazykem veškerého obyvatelstva (administrativní funkce státu se bez komunikace neobejde). A pokud jako reziduum jazyk asimilované etnické skupiny zůstal, jeho význam je spíše symbolický a kulturní (jazyk lužických Srbů v Německu, baskičtina ve Španělsku a Francii, romština ve střední Evropě aj.).

Kulturní a sociální antropologie zcela přesně definovala procesy, které se souhrnně označují jako akulturace. Jde o způsob, jakým kulturu ovlivňuje trvalý a dlouhodobý kontakt s jinou kulturou. Pokud se v cizím prostředí ocitne jedinec nebo skupina lidí (jedno zda malá či velká), postupně se přizpůsobuje. Pokud přijme normy a styl života cizího prostředí, ale současně si v soukromí a ve své paměti uchová povědomí vlastního původu a kulturních norem, hovoříme o integraci. To je třeba to, o čem se marně snaží naše vláda ve vztahu k romské menšině.

Vyšším stupněm je asimilace, tedy stav, kdy jedinec nebo skupina cizinců přijímá normy většinové společnosti bez výhrad a opouští své původní.

Naproti tomu negativním procesem je separace, kdy jedinec či skupina cizinců odmítne vědomě normy většinového prostředí, nepřizpůsobí se jim a striktně dodržuje své původní zvyky a normy. To byl třeba od středověku princip fungování židovských ghett. Naproti tomu segregace je opačný jev, kdy by se jedinec nebo skupina cizinců chtěli integrovat nebo

asimilovat (nikoli ovšem jen z důvodu pobírání sociálních dávek), ale většinová společnost jim k tomu nechce dát příležitost a vědomě je vyřazuje ze svého středu. Specifickou formou akulturace je bilaterální výměna zvyků a norem mezi skupinami lidí, které nežijí spolu na jednom území, ale jsou z politického, hospodářského či jiného důvodu jen v kontaktu. Tomuto procesu se někdy říká difuze a typickým příkladem je amerikanizace životního způsobu v zemích mimo americký kontinent (móda džínového oblečení, rychlého občerstvení, amerických filmů).

Ptám se tedy, co má být oním vysněným evropským multikulturalismem? Představa, že zde budou v dalších deseti generacích žít vedle sebe rovnocenně světy ateistů, křesťanů a muslimů, které se budou ctít, je naprosto iluzorní. Vezměte si to jen prakticky. Jak budou fungovat výrobní podniky, obchody a úřady, když každá víra slaví jiné svátky, má jiné náboženské zvyklosti a ty vyžadují přerušování světových činností v různé doby?

Němčina může kulturně fungovat vedle angličtiny, ale jak zajistíte, aby si rozuměli lidé, kteří hovoří německy a arabsky? Donutíme ostatní, aby se naučili náš jazyk? To by však bylo popření zásad multikulturalismu. A co běžné životní normy? Evropské pojetí rodiny, postavení ženy, výchovy dětí, to vše je odlišné od islámské tradice. Nám nevadí pohled na ženu v plavkách, ale urazíme tím cítění muslimů. Jak budou tedy vypadat multikulturní pláže?

Náš humor má jisté specifické vlastnosti (jako ostatně literární a filmové umění na celém světě). Muslimové jsou však na podobné věci velice citliví a agresivní. Vzdáme se toho všeho? Vzdáme se symbolu kříže (ve Švýcarsku už muslimové požadovali změnu státní vlajky, aby je neurážela)?

A co zákony? Ty naše současné se rozhodně nedají spojit s tradičním zvykovým právem šaría. Jenže v multikulturním světě bychom měli být rádi, pokud chodí po ulicích hlídka a dávají výprask ženám, které se chovají příliš vyzývavě, ale také bezbožným mládencům (stačí být podnapilý, o zfetování nemluvě). Rozhodně by nás mělo kulturně obohatit, pokud by byla na ulici kamenována nevěrná manželka. Nebo bychom to měli zakázat?

Je mimořádně pokrytecké tvrdit, že budeme multikulturní, když předem víme, že je mnoho norem, které jsou v rozporu s naším viděním světa a které budeme muset zakázat, pokud chceme s muslimy žít v jednom státě. Nebo přijmeme muslimské vidění světa a pak opustíme své hodnoty. Veškerý dosavadní vývoj lidstva, stejně jako analýzy odborníků na makrosociální procesy jasně ukazují, že z dlouhodobého hlediska není možné, aby spolu žily v jednom státním útvaru v klidu a míru dva živly tak rozdílné, jako je oheň a voda.

Multikulturalismus je proklamace k soužití lidí, kteří si rozumějí a chtějí se navzájem respektovat, ale není to model pro soužití lidí, kteří jsou zcela jiní a vůbec netuší, co od sebe navzájem chtějí, co jsou ochotni přijmout a co chtějí popřít a potlačit. V případě současné migrace do Evropy, o níž je tu řeč v první řadě, jde navíc o setkání dvou světů, které mají k sobě příliš daleko, aby se integrovaly do jednoho fungujícího celku. Leda bychom my přijali islám. I k tomu může dojít. A možná i dojde. Ale to také není multikulturalismus.

Platí rozhodně to, co řekla německá kancléřka Angela Merkelová v roce 2010: „Pokus vybudovat multikulturní společnost a žít spolu bok po boku a těšit se jeden z druhého

selhal, kompletně selhal.“ A to prohlásila v situaci, která byla podstatně přehlednější, než je situace let 2015 a 2016.

Netuším, proč ji neuvěřitelný zmatek, který vládne, přiměl změnit názor a neústupně na něm trvat. Ale tenhle výrok jasně ukazuje, jakou hodnotu mají pro nás, prosté obyvatele evropských zemí, myšlenky a tvrzení našich politických elit, když jde do tuhého. A ono opravdu jde, protože multikulturalismus je chiméra. Vítěz bude brát vše.

PANEVROPA ANEB HISTORICKÉ LŽI

Jistý náš kněz právě ve dnech, kdy dokončuji tuto knihu, napsal: „Naším hlavním národním zájmem je být aktivním účastníkem procesu evropské integrace, snu mnoha generací...“ Asi se neučil o našich předcích, kteří umírali s mečem v ruce, aby se nemuseli evropsky integrovat pod praporem německých císařů. Neví ani o husitech, kteří se postavili proti celému křesťanskému světu. Po třicetileté válce nesnil český národ o panevropanství, ale zápasil o právo na svůj jazyk a kulturu. Proto v době národního obrození hlásali vlastenci ideu panslovanství. Později usilovali o obnovu samostatného státu, sjednocení Evropy jim bylo naprosto lhostejné, pokud by tuhle myšlenku tehdy vůbec někdo pronesl.

Do hlouposti (či vědomé lži) o panevropanství se onen kněz zamiloval tak, že o týden později stejným způsobem vyzýval Angličany, aby nehlasovali pro brexit, vědomi si odvěké touhy svých předků po sjednocené Evropě. Nejspíše nikdy neslyšel o stoleté válce, kdy Angličané toužili dobýt Francii, nikoli sjednotit Evropu, o Jindřichovi VIII. a anglikánství, které se programově odtrhlo od katolické církve na kontinentu, o kontinentální blokádě za napoleonských válek, o slavné zásadě anglické politiky 19. století, pojmenované výrazem „splendid isolation“ (tedy nádherná izolace – míněno od Evropy).

Národové románští a germánští, druhdy slavní v Evropě co mocní podmanitelé, pojistili od tisíciletí silou meče svého netoliko státní neodvislost, ale uměli také vyhověti všelijaké své chtivosti po panství. Státní umění jejich, zakládajíc se hlavně na právu větší síly, osobovalo svobodu toliko vyšším stavům... Tomu naproti u Slovanů kdežto svoboda odjakživa milována byla tím vroucněji, čím méně jevila se u nich chtivost po panování a podmaňování, kdež touha po neodvislosti vždy překážela utvoření jakékoli vyšší ústřední moci.

Manifest Slovanského sjezdu
z 12. června 1848

Je smutné, pokud se takhle hanebně překrucují dějiny jen proto, aby se podpořila sjednotitelská ideologie dnešních evropských vládců. A pokud se lze v tak zjevných

záležitostech a nerespektují se historická fakta, jak pak máme věřit jiným politickým koncepcím? Kdo totiž lže úmyslně jednou, lže pořád.

Bruselští ideologové, aktivisti z think-tanků či proevropská média nám neustále předhazují, že nectíme evropské hodnoty a nemyslíme evropsky. Nikde jsem nenašel definici, jak bych měl „evropsky myslet“ (pokud se tím ovšem nemíní bezpodmínečný souhlas se vším, co dělá Brusel). Našel jsem však trochu utajenou historii evropanství.

Evropanství totiž není pojmem, který by v život uvedla Evropská unie. Je to ideologie hnutí, které naopak za vznikem Evropské unie ideově stálo. Jeho kořeny jsou staré téměř sto let a mnoho se o nich nehovoří.

Hnutí Panevropian vyhlásil v roce 1922 ve Vídni hrabě (ale také doktor filozofie) Richard Mikuláš Coudenhove-Kalgeri. Pro úsporu místa ho budu dále nazývat jen hrabě Coudenhove. Narodil se v roce 1894 v Tokiu, kde byl jeho otec rakouským vyslancem. Matkou byla dcera japonského obchodníka. Když mu byl jeden rok, jeho rodiče se přestěhovali na své české panství Poběžovice nedaleko Domažlic. Nejprve měl soukromé učitele, k jeho výchově přispěl i vzdělaný otec, postupně se prý naučil osmnáct jazyků, univerzitu vystudoval ve Vídni. Za druhé světové války emigroval do Švýcarska a potom do USA. Zemřel v Rakousku v roce 1972. A pro úplnost, rodový titul Coudenhove patřil ve středověku brabantskému šlechtickému rodu, který jej získal za účast v první křížové výpravě. To jen jako inspirace pro autory, kteří milují spiklenecké teorie o tajemných bratrstvích, která procházejí dějinami a z pozadí tahají za nitky osudu světa (předci hraběte Coudenhova mohli mít jako brabantští rytíři blízko k tajemnému řádu templářů, a kdo ví?).

Coudenhovova Panevropa měla být politickým a hospodářským svazkem evropských států, který měl zabránit nové světové válce. Pro jistotu připomínám, že jsme v roce 1922! V roce 1923 založil Coudenhove Panevropskou unii. Nešlo však o neškodné vize mladého šlechtice (tehdy mu bylo třicet let). Byl vzdělaným a charismatickým mužem, který se pohyboval v prostředí politických i intelektuálních elit. A byl zjevně praktickým mužem činu.

Členy jeho hnutí se v průběhu let stali významní muži – Albert Einstein, spisovatelé Thomas Mann a Franz Werfel, francouzští premiéři Aristide Briand, Charles de Gaulle a Georges Pompidou, německý kancléř Konrad Adenauer, předseda bavorské zemské vlády Franz Josef Strauss, rakouský kancléř Bruno Kreisky a řada dalších osobností. Panevropská unie existuje dosud, jejím předsedou byl v letech 1973 až 2004 Oto Habsburský.

Toto nejstarší hnutí za integraci Evropy prosazuje konzervativní křesťanské zásady a staví se proti ateismu, nihilismu a konzumnímu způsobu života. Vždy se také ostře stavělo proti komunismu (podporovalo útky občanů bývalé NDR).

Po vzniku Evropské unie obhajovalo princip vojenské jednoty Evropy, která by měla na celém světě hájit své zájmy, ideály a lidská práva. Jinými slovy prosazuje šíření křesťanství a demokracie i za cenu křížového tažení (proto onen nenápadný požadavek na vojenské sjednocení Evropy).

Mladším hnutím, které z idejí Panevropské unie vyšlo a stálo rovněž u vzniku Evropské unie, je Evropské hnutí nebo též Hnutí za Evropu (European Movement International). Pod předsednictvím anglického premiéra Winstona Churchilla se za účasti anglických a

francouzských osobností zrodilo v roce 1948. Jde o svaz institucí i jednotlivců, jejichž cílem je vytvoření sjednocené federativní Evropy založené na respektování základních lidských práv, míru, demokracie, svobody, sociální solidarity a spoluúčasti občanů na chodu věcí veřejných.

Obě hnutí se kvůli politickým rozmíškám v roce 1965 rozešla. V té době se volil francouzský prezident a Evropské hnutí podpořilo socialistu Françoise Mitterranda, zatímco Panevropská unie se postavila za Charlese de Gaulla.

Sjednotit různé národy v jeden společný útvar, dát těmto různorodým elementům rovná práva a stejné podmínky a vytvořit tak mohutný stát, je skvělý a atraktivní politický ideál. Je to však chybný ideál. Sjednotit různé rasy, existující na Zemi, v jeden kmen a zrušit všechny hranice je neuskutečnitelné. Taková je pravda, prokázaná chmurnými a krvavými událostmi minulých století.

Kemal Atatürk,
turecký prezident,
20. století

Hnutí mají pobočky v řadě zemí, rovněž v České republice. Jejich členové často významným způsobem ovlivňovali z pozadí naše směřování do Evropské unie. Česká pobočka Evropského hnutí vznikla už v roce 1990 (první předseda Rudolf Battěk) a jeho členy se stali významní představitelé všech hlavních politických stran, pravicových i levicových.

Panevropské „snění“ nemá tedy u nás tradici delší než dvě až tři generace a v západní Evropě o jednu nebo dvě generace více. Pokud by chtěl někdo mé pochybnosti odmítnout s tím, že pět generací už tradicí je, pak si dovoluji upozornit, že křesťanství má tradici dvou tisíciletí a samostatný český stát nejméně jedenáct století. Panevropanství rozhodně není odvěký sen našich předků. A stejně tak není vůbec jasné, nakolik jsou představy panevropských hnutí kompatibilní s tradičními národními hodnotami (ty reprezentují nejen pohled etnický, ale je to složitě provázaný systém státních, společenských a rodinných hodnot). Současná evropská krize, k níž přispěla nekontrolovatelná migrace (ale ta je jen špičkou ledovce), vychází z idealistické panevropské koncepce, která v mnoha ohledech nerespektuje historickou, společenskou a intelektuální realitu evropských národů.

Kapitolu o panevropanství píší v den, kdy se ve Velké Británii hlasuje o setrvání země v Evropské unii. Každému je však jasné, že nejde jen o Velkou Británii. Zápas o brexit je střetem mezi panevropskou ideou likvidace svébytnosti jednotlivých evropských zemí a koncepcí spolupráce suverénních evropských národů.

Je noc (v noci píší rád) a ve Velké Británii se uzavřely hlasovací místnosti. Podle odhadů získali stoupenci setrvání v Evropské unii 52% hlasů. Všichni komentátoři z obrazovky

sdělují, že se dal takový výsledek očekávat, protože je mnoho rozumných důvodů, proč Velká Británie odejít nemůže. Odešel jsem spát.

Ráno, když jsem se podíval na konečný výsledek, s potěšením jsem zjistil, že zvítězil brexit (při účasti 72% voličů se pro něj vyslovilo 51,9 %). Oficiální odhady ze včerejška se nepotvrdily. Znovu jsem si ověřil, že nikdy se nepodvádí více, než když jde o politickou moc. Brexit prokázal, že se mýlil i onen kněz, který bájil o odvěké touze Angličanů po sjednocené Evropě. A lhát budou i politické špičky Bruselu, až budou konat další nekonečné summity a budou občany evropských států přesvědčovat, že jedinou cestou je prohloubení integrace (právě jsem zaslechl typickou připitomělou reakci jednoho z našich čelných zástupců v Europarlamentu, že odchod Velké Británie je pro Evropskou unii velkou výzvou).

Brexit je první vlaštkou. Nejsem politolog ani prognostik, jsem historik a spisovatel, a proto vím, že vše potřebuje čas. Ale to, co je postaveno na špatných základech, vydržet nemůže. Panevropanství, pokud se nadřazuje nad přirozená práva národů na sebeurčení, je chimérou.

Platí rozhodně to, co jsem napsal v souvislosti s neřešením migrační krize začátkem letošního roku: „Nemluvně, které se v těžkých porodních bolestech zrodilo, mělo hned několik genetických vad, které jsou tak vážné, že se ocitlo v kómatu. Evropští lídři ho proto napojili na rozmanité přístroje a snaží se jeho neduživé tělíčko zachránit. Nejspíš marně. Takhle nějak bych literárně popsal současný stav instituce, která původně vznikla jako Evropské společenství uhlí a oceli, pak se změnila v Evropské hospodářské společenství a dnes ji nazýváme Evropskou unií. Tohle děťátko se nedá zachránit navzdory nejmodernějším technikám politické manipulace.“

MALÝ PŘEHLED MIGRAČNÍCH KATEGORIÍ

I když si v tom, jak řešit fatální problém současné migrace, politici, ideologové a obyvatelé jednotlivých zemí (vzdělaní i nevzdělaní, ateisti, křesťané i muslimové) nerozumí a nejspíše ani rozumět nebudou, protože nám logické uvažování zastírá ideologie, zkusme si definovat některá východiska. Pokud o nich budeme přemýšlet bez záště a zaslepenosti, snad nám pomohou se alespoň tady u nás doma domluvit.

V první řadě je třeba najít společnou řeč v přesném pojmenování událostí poslední doby. To znamená shodnout se na základních termínech. Každý jistě chápe, že je něco úplně jiného, pokud uteče manžel od rodiny, pokud se rodina vystěhuje ze svého bytu a zamíří jinam (buď proto, že jde za lepším, nebo ji vyžene exekutor), a pokud se z nějakého důvodu musí zbourat domy v celé ulici a všichni obyvatelé se musí odstěhovat, dobrovolně i nedobrovolně, a každý jinam.

Průměrná hrubá mzda v ČR činila v roce 2015 cca 28.000 korun. Za 5 let si tedy náš pracující občan vydělá hrubého cca 1.680.000 korun. Naši důchodci si po celoživotní práci,

při průměrném důchodu cca 11.000, přijdou za stejnou dobu na „závratných“ 660.000 korun. Ovšem migrant spotřebuje podle místopředsedy Evropské komise Franse Timmermanse za 5 let téměř sedm milionů.

Komentář k projektu Finanční solidarity
Evropské unie z května 2016

To, co můžeme v malém pojmenovat jako normální mobilitu, běžnou v životě všech lidí, se pochopitelně děje ve velkém i v dějinách lidstva. A stejně jako je propastný rozdíl mezi tím, pokud uteče otec od rodiny a pokud se musí vystěhovat celá ulice, je i podstatný rozdíl v motivaci, proč lidé opouštějí svou vlast. Rozdíly ve způsobech odchodů a v příčinách nesmíme směšovat, protože pak se v argumentacích dostáváme nikoli k racionálnímu hledání, ale k naivním nápadům a ideologickým žvástům.

Odchod či útěk jedince z rodného prostředí je samozřejmě starý jako lidstvo samo. Důvody pro takové rozhodnutí bývají v podstatě jen dva – pocit osobního ohrožení nebo snaha zajistit si lepší živobytí.

Dnes nám mnozí vnucují představu, jací to byli a jsou hrdinové, když utíkají před útlakem režimu, s nímž nesouhlasí. Jistě, každý má právo se rozhodnout podle své povahy. Já si třeba neumím představit, že bych utekl a nechal doma rodinu a rodiče, aby je režim, před nímž utíkám, potrestal za to, že jsem utekl. Václav Klaus napsal, že on si váží spíše lidí, kteří i v těžkých a dramatických situacích zůstávají ve své vlasti, snaží se přežít a považují za svou úlohu tragickou domácí situaci změnit. Tohle já osobně podepisuji. Dodávám ještě, že nepovažuji za hrdinství, pokud někdo na útěku zabíjí své spoluobčany.

Protipólem je už jednou zmiňovaný athénský filozof Sokrates. I když měl možnost z vězení uprchnout, raději se podvolil autoritě své obce a vypil číši s jedem. Nelze pochopitelně soudit paušálně, každý lidský život je unikátním příběhem a je na svědomí každého člověka, jakou cestu zvolí. Nicméně je to jeho rozhodnutí, za které si nese odpovědnost on sám, a nikoli my ostatní. Ekonomické zájmy byly v minulosti, a stále ještě jsou, nejčastějším důvodem k odchodům do ciziny. Muži z chudobných krajů po celé generace opouštěli své rodiny, v cizině vydělali nějaké peníze a po čase se vraceli domů. Tak šli „do světa“ slovenští dráteníci, šumavští zedníci, cirkusáci, sezónní zemědělní dělníci a mnoho dalších mužů rozmanitých profesí.

Ženatí muži se obvykle vraceli domů, ale existovaly případy, kdy rodná sídla opouštěli i lidé svobodní. Ti obvykle odcházeli natrvalo, aby se usadili jinde. Na tomto principu fungovala ve středověku mobilita mezi venkovem, kde byl přebytek pracovních sil, a městem, kde naopak nádeníci chyběli (protože ve středověkých městech byla větší úmrtnost než přirozená natalita, byli manuálně schopní příchozí do měst přijímáni).

Existovaly samozřejmě i útoky jedinců z obav před represí, většinou šlo o snahu zmizet před trestem za kriminální delikt. Ve středověku byl podobný útěk poměrně složitou záležitostí, neboť ten, kdo se dostal do konfliktu s církví, si nesl cejch kacíře a v nábožensky

globalizované středověké Evropě mohl být potrestán kdekoliv. Pokud mu někdo poskytl úkryt, vystavoval se nebezpečí sankcí v podobě církevní klatby. Stejně tak si panovníci, velmožové a města, pokud žili v dobrých sousedských vztazích, předávali uprchlé poddané. Útěky z důvodů víry se začaly množit až s příchodem protestantismu, protože oba náboženské tábory logicky chránily své stoupence a nevydávaly je.

Z politických důvodů utíkala ve středověku jen omezená skupina lidí, neboť politika nebyla věcí veřejnou a poddaní byli vyjmuti z podílu na moci, proto také nebyli vystavováni politické represí. Týkala se v podstatě jen mužských (výjimečně i ženských) příbuzných panovníka v rámci boje o vládu. Druhorození Přemyslovci se v 11. a 12. století často uchýlovali pod ochranu římského krále, kde čekali na svou příležitost a v jeho službách pomáhali svrhnout svého příbuzného – legitimního českého knížete. Po smrti uherského krále Bély IV. se panovníkem stal syn Štěpán. Vzápětí ze země uprchla jeho sestra Anna (protože její dcera Kunhuta byla provdaná za Přemysla II. Otakara, Štěpánova velkého nepřítele). Pro jistotu si s sebou vzala uherskou královskou korunu. Podobných příběhů zná historie mnoho a některé se staly atraktivní látkou pro historické romány.

Migrace z politických důvodů se začala šířit až po třicetileté válce v souvislosti s revolucemi. Obvykle neutíkali jedinci, nýbrž celé rodiny. Prototypem moderní politické represe se stala Velká francouzská revoluce. V jejím důsledku prchala na konci 18. století francouzská šlechta před revolucionáři. Když se kolo dějin otočilo, odcházeli na počátku 19. století z Francie bonapartisté a vracela se šlechta. Po roce 1918 prchala ruská šlechta před bolševiky, po roce 1948 čeští podnikatelé před komunisty.

V případě migrace celých rodin převládaly však po celá staletí až na výjimky důvody hospodářské. Bylo naprosto běžné a legitimní, že se lidé stěhovali za lepším živobytím do prosperujících oblastí, ale kdysi také do oblastí pustých.

Klasickým příkladem je středověká kolonizace. Lidé opouštěli rodné vesnice a stěhovali se na značné vzdálenosti, dokonce i do cizích zemí, a tam v neobydlených zalesněných krajích budovali nová sídla. Důvodem migrace nebylo jen relativní přelidnění, ale kolonisté často v novém místě získávali privilegia, především slib osobní svobody. Těžiště středověké kolonizace spadá do 13. a částečně ještě do první poloviny 14. století. S menší intenzitou pokračovala i v následujících staletích (osídlování výše položených horských krajin, např. Šumavy, Krkonoš, Beskyd).

Někdy se v české historické literatuře označuje přídomkem „německá“, ale toto označení není přesné. Velká kolonizace totiž zasáhla řadu západoevropských zemí; Francouzi kolonizovali země jižně od Pyrenejí, Švédové pusté oblasti Finska, Angličané divoké krajiny na západním pobřeží ostrova. Je ovšem pravda, že stěhování Němců na východ bylo nejrozsáhlejší. Důvodem byly okolnosti hospodářské, protože v Českém království se tehdy žilo lépe než v mnoha německých zemích.

Proces kolonizace u nás nebyl jen záležitostí německých přesídlenců a lokátorů. Účastnilo se ho i domácí české a moravské obyvatelstvo, a to dokonce ve velice hojné míře. V průběhu 13. století bylo v Českém království asi 21% zalesněné a pusté půdy přeměněno na zemědělsky využívanou (to je v podmínkách tehdejších technických možností neuvěřitelně

obrovská plocha). Vznikaly nové vesnice, u nich pole, na mýtinách se zřizovaly pastviny, budovaly se cesty.

Velká kolonizace zcela změnila tvář středověké krajiny, ale také podobu společnosti (ovlivnila stabilizaci feudálních vztahů) a v neposlední řadě i psychologii prostého člověka. Znamenala postupné vyrovnávání kulturních rozdílů mezi evropským východem a západem, neboť kolonisté s sebou přinášeli domácí zvyky, právní normy, hospodářské znalosti a také křesťanské mravy. Byla epochálním hospodářským a sociálním převratem, a její význam si nezádá s průmyslovou revolucí moderní doby.

Jenže nelze dvakrát vstoupit do téže řeky. Středověká kolonizace znamenala pohyb lidí stejné víry a životních hodnot. Mobilita rodin měla dvě základní pravidla, která byla nutno ve středověku respektovat, ale platná jsou i dnes. Příchozí musel respektovat domácí zákony a musel se umět uživit. Většina středověkých kolonistů si na voze přivázela nářadí a osivo, hnala s sebou pár kusů dobytka, po příjezdu si postavila dům a vyklučila les, aby mohla zorat půdu.

V rámci objektivitu třeba dodat, že ani ve středověku se příchozí v prvních dnech pobytu na novém místě nedokázali uživit sami. Existovaly proto „středověké investiční pobídky“. Na osidlování pustých zalesněných krajín měl zájem panovník, šlechta a také církve. Každý, kdo vlastnil půdu, hledal cestu, jak z ní získat co nejvyšší příjem. Tím bylo v podmínkách tehdejšího hospodaření rozšíření počtu vesnic a usedlostí.

Tím hlavním, co mohl vlastník půdy kolonistům nabídnout, byl ve své době moderní právní rámec (rolník získával půdu do dědičného držení). Podstatný byl i ekonomický stimul. Po dobu, než lidé stabilizovali výnosy nového hospodářství, osvobodil je panovník od daní a renty, což platilo po přesně stanovenou dobu bez ohledu na to, jak byla kolonizace úspěšná (od pěti do dvaceti let, ale výjimečně i déle). Toto osvobození se nazývalo „lhůta“ či „lhota“ a šlo o tak významné privilegium, že ho mnoho vesničanů přijalo do názvu své nové vesnice (dochovaly se jich stovky s názvem Lhota).

Ti, kdo dnes přicházejí na evropský kontinent, nemají pocit sounáležitosti se zdejšími kulturními dědictvím, ani ho mít nechtějí.

Dan Schueftan,
izraelský vědec a bezpečnostní expert

Hospodářský charakter měla rovněž pozdější vnitřní migrace, kterou na konci 18. století odstartovalo zrušení nevolnictví a nástup průmyslové revoluce. Lidé opouštěli venkov a usazovali se v nově se formujících průmyslových centrech. V té době rychlým způsobem rostla města, v nichž se rozvíjelo hornictví, železářství, strojírenská a textilní výroba. Proměna vesnického charakteru osídlení v městský se nazývala urbanizace.

Přesun obyvatel z venkova do měst pokračoval i v dalších etapách vývoje (zvláště v době, kdy se socialistická ekonomika soustředila na výstavbu obřích továrních celků a přidružených sídlišť pro dělníky). Mnoho rodin se po druhé světové válce stěhovalo do pohraničí, odkud byli vysídleni Němci.

Vnitřní mobilita obyvatel byla v minulosti obvyklá. Její součástí byl rovněž odchod do zahraničí a příchod rodin z ciziny. Už za Rakousko-uherské monarchie se české rodiny stěhovaly do Ruska, USA či na Balkán. Neodcházely kvůli útlaku, ale s vidinou lepší možnosti obživy. U nás se naopak usazovali přistěhovalci ze Slovenska, v poslední době vietnamské či ukrajinské rodiny. Vždy z ekonomických důvodů.

Všichni tihle lidé sem přicházeli a přicházejí s tím, že mají na trhu práce co nabídnout. Mnozí samozřejmě s nostalgií chrání tradice svých předků, ale navenek respektují způsob života svého nového domova. Výzkum druhé generace Vietnamců u nás prokázal vysokou míru adaptability, mnozí přijímají zcela běžně za své naše životní a kulturní hodnoty.

Kromě uvedených příkladů migrace celých rodin existuje v našich dějinách ještě jeden specifický způsob, a tím je vyhnanství. V takovém případě neodcházeli lidé ze své země dobrovolně, ale byli vyhnáni (obvykle z náboženských důvodů). Největší vlnu exulantství zaznamenaly naše země po třicetileté válce.

Jazykově němečtí luteráni tvořili po bělohorské porážce část emigrantů, kteří opustili české země. Směřovali nejen do Saska, Míšeňska, Lužice a Slezska, ale i na Slovensko a do Uher. Mnoho dalších však zůstalo, především v pohraničních oblastech. V době rekatolizace se církev pokoušela tajné luterány stíhat a trestat, ale nebylo to jednoduché, protože neměla úplně volné ruce. Němečtí luteráni pracovali jako horníci, byli to zkušení řemeslníci, věnovali se manufakturní výrobě. Právě horské pohraničí představovalo hospodářsky nejrozvinutější oblast monarchie, náboženské represe by přinášely ekonomické ztráty, a vláda je proto do jisté míry brzdila.

Hned po roce 1620 byla zakázána jednota bratrská jako jedna z nejradikálnějších složek domácího protestantismu. Po vydání obnoveného zřízení zemského v letech 1627 a 1628 se řada jejích představitelů vystěhovala (do exilu odešel i poslední bratrský biskup Jan Amos Komenský).

Zatímco zámožnější stoupenci zemi opustili, ti chudší zůstali a tajně vyznávali svou víru. Podporu jim v době rekatolizace poskytl pietistické hnutí (program saských evangelíků), v jehož rámci se do Čech pašovaly zakázané evangelické knihy a přicházeli tajní kazatelé. V roce 1709 byl v Těšíně (tehdy patřil ke Slezsku, kde bylo luteránství povoleno) otevřen kostel pro nekatolíky, kam tajně chodívali i stoupenci jednoty z okolí severomoravského Fulneku.

Pod vlivem kazatelů se ze země vystěhovala na počátku 18. století řada bratrských rodin. Většina směřovala do Horní Lužice (která patřila saskému kurfiřtovi). V roce 1722 přišly první rodiny na panství hraběte Mikuláše Ludvíka Zinzendorfa a založily zde osadu Herrnhut (Ochranov). Právě ochranovští se považovali za legitimní následovníky původní jednoty bratrské (i když exulanti mířili i do jiných zemí – své sbory měli v Německu,

Dánsku, Anglii, Holandsku, Americe a misijní činnost proběhla v Jižní Americe, na ostrovech v Tichomoří a v Grónsku).

Posledním typem migrace jsou pohyby velkých strukturovaných sociálních celků, obvykle celých kmenů či národů. V podobných případech jsou hybnou silou téměř vždy motivy ekonomické a mocenské. Na rozdíl od předchozích migrací, postavených na dobrovolném přijetí či odmítnutí příchozích, je tato forma založena na násilí. Nájezdy, stěhování národů, vojenská expanze, to jsou průvodní jevy migrace postavené nikoli na bázi vzájemné hospodářské výhodnosti či na principech solidarity s pronásledovanými.

Příkladů zná každý z historie desítky (příchod Germánů a Slovanů do Evropy, usazení Maďarů v Podunají, obsazení Anglie Sasy a později Normany, obsazení Normandie a Sicílie Vikingy, ovládnutí Hispánie Araby a podstatné části Balkánu Turky). Z hlediska dějin a vývoje Evropy je proto třeba striktně odlišovat běžnou mobilitu od stěhování národů.

Základní rozdíl tkví nejen v tom, že první se děje cestami zákonnými, zatímco druhé jednoznačně porušuje zákonné normy a většinou se prosazuje násilím. Ale jde i o potenciální možnosti symbiózy či adaptace. Migrace rodin za lepší obživou v minulosti znamenala, že se tito lidé přizpůsobovali prostředí, do něhož přicházeli. Bylo to celkem snadné a logické, protože všichni byli stejné víry a ctili zhruba stejné morální normy (dané desaterem) a životní hodnoty. Největším rozdílem mezi domácím obyvatelstvem a cizinci byl jazyk, ale středověká, renesanční i barokní společnost bývala multilingvní, takže tato okolnost nepřinášela v integraci nově příchozích podstatnější problémy, neboť se snadno domluvili.

Při násilném stěhování národů byla ovšem situace zcela jiná. Příchozí se nemínili přizpůsobit domácímu obyvatelstvu, naopak, z pozice vítěze (anebo z pocitu nábožensky či morálně výše postaveného etnika) vyžadovali dodržování svých norem.

Už nejméně dvě generace se do západní Evropy infiltrují muslimští přistěhovalci. Ti první přicházeli z hospodářských důvodů, většinou hledali lepší způsob obživy a mnozí ho i našli. Jenže na rozdíl od předchozích migrací, tahle přicházela z prostředí, které je naprosto odlišné od našeho – ctí islám, má jiné představy o společenském postavení mužů, žen a dětí, váží si jiných životních, společenských a kulturních hodnot, má odlišný názor na morálku a zcela jiné politické představy. Také jazykové rozdíly jsou podstatně větší. Něco jiného bylo v předešlých staletích sbližování příbuzných jazyků, které společně používaly latinku, a sbližování evropských jazyků s jazyky semitoamitskými nebo turkotatarskými, které mají naprosto odlišnou fonetiku a písmo.

Prvním islámským migrantům se po druhé světové válce většinou dařilo potíže sžívání zvládat a často našli své uplatnění. Nebylo jich navíc mnoho a život v izolaci od vlastního prostředí vždycky urychloval asimilaci. Mnozí žili se svými křesťanskými sousedy bez jakýchkoli náboženských či kulturních konfliktů a své děti často vychovávali v duchu nového domova.

Jenže čím více přicházelo do západoevropských měst migrantů, tím hůře nacházeli uplatnění (přicházeli lidé stále méně a méně kvalifikovaní jen s vidinou dobrého živobytí). V tu chvíli se tihle lidé nedokázali „rozpustit“ ve většinové společnosti, nenaučili se pořádně

jazyk země, v níž měli žít, nesnažili se pochopit nové zákony, normy a životní styl. Tihle migranti druhé vlny (od sedmdesátých let do konce 20. století) začali vytvářet uzavřené komunity, v nichž žili podle stejných vzorců jako ve své rodné zemi.

Izolace znamenala, že své náboženství, kulturní návyky a společenské hodnoty nejen že neopouštěli, ale právě naopak, začali na nich lpět s agresivním důrazem, aby se odlišili od většinové společnosti křesťanů, mezi nimiž se cítili zklamaní ve svém očekávání a zhrzení pocity druhořadosti. Další noví migranti pak vpluli do těchto izolacionistických kolejí.

Ve velkých západoevropských městech začaly růst muslimské enklávy, které ztrácely charakter evropských sídel a získávaly tvář arabských a tureckých předměstí. Tihle noví migranti s sebou obrazně přenášeli do Evropy v batohu svou rodnou vlast, kterou chtěli v nezměněné podobě založit i zde. Jejich cílem se stalo vytvořit tu muslimský svět, v němž však budou mít výhody evropských obyvatel. Naše představy o multikulturním sžívání rozhodně nikdy nepochopili, nerespektovali a nikdy respektovat nebudou.

Před několika lety začala třetí vlna migrace, masová, nekontrolovaná a probíhající často násilnými způsoby. Podle typologie společenských procesů není migrací ekonomickou, protože většina příchozích nenabízí žádnou práci, kterou by se mohla na domácím trhu uplatnit. Ti lidé nepřicházejí s představou, že chtějí pracovat (v našem smyslu, nikoli v režimu jejich ekonomik), ale oni se tu jen chtějí mít dobře. To ostatně vyplývá z odpovědí většiny běženců, pokud je média tu a tam publikují. Podle tohoto modelu se také většina z nich chová (neznám lepší označení než „žebrový systém“). Reakci vidíme na vlastní oči. Pokud běženci u nás dostávají nízké dávky, nehledají si lépe placenou práci, ale utíkají do Německa, kde dostanou dávky vyšší. Po tomto konstatování zapomeňme prosím na obvyklé urážky, kdo je a není xenofob. O to tu přece nejde. Jen vedeme polemiku a rozebíráme fakta. A ta hovoří jasně – většina běženců, kteří v posledním roce přišli do Evropy, nehledá práci, chce jen, abychom je živili. Pokud někteří tvrdí, že by pracovat chtěli, zkusil bych, jak dlouho by to byli ochotní dělat!

Mladíci s mobily v rukách, bosá žena s dítětem v náruči, za níž jde její manžel v botách a s rukama obrazně řečeno vraženými do kapes, negramotný horal, který má představu, že by chtěl dělat inženýra, to rozhodně nejsou představitelé potenciálně užitečné hospodářské migrace.

Přiznám se, že jsem v historii nenašel k současnému stěhování národů analogii. Neodehrává se vojenskou cestou (zatím), její představitelé však zcela pohrdají našimi zákony a bezpečnostními pravidly (lépe řečeno, vůbec je neznají). Není to hospodářská migrace a mezi běženci je jen málo těch, kteří prchají před náboženským nebo politickým terorem (tohle jsem si nevymyslel, najdete to ve všech zprávách bezpečnostních expertů a politických analytiků napříč evropskými státy).

V typologii migrací jde tedy o zcela svébytný fenomén a je hloupé hájit jeho smysl srovnáváním se staršími, protože ty se týkají zcela jiné situace. Pokud máme hledat řešení, abych se vrátil na začátek této kapitoly, je třeba pojmenovat skutečnou podobu současné migrace a definovat její rozdíly od starších migračních vln. Jen tak můžeme být spravedliví nejen sami k sobě, ale i k těm, kteří sem přicházejí často s naivní neznalostí reálné situace,

ale mnozí také ze zlé vůle. A my sami to ještě živíme pokryteckou politikou evropských politických elit.

XENOFBNÍ VERDI

Při příležitosti 150. výročí sjednocení Itálie se v Římě hrála opera Giuseppe Verdiho Nabucco za přítomnosti premiéra Berlusconiho. V ní zazní sbor Židů, odvečených po prohrané válce do Babylonu, který začíná slovy: „Och má země, tak krásná a ztracená.“ Když sbor svůj zpěv skončil, nastal obrovský aplaus a z hlediště se ozývaly výkřiky: „Opakovat!“

Chvíli trvalo, než se hluk utišil. V tu chvíli světově proslulý dirigent Riccardo Muti zastavil představení, obrátil se na premiéra a hlasitě oznámil: „Jsem Ital. Cestuji po celém světě a teď se stydím za to, co se děje v mé zemi, a proto (k obecenstvu) přijímám Vaši prosbu k opakování! Nejen pro její vlastenecký obsah, ale při dirigování přemýšlím o slovech Och má krásná ztracená země. Pokud budeme takto pokračovat v přijímání islámu, zničíme kulturu, která tvoří historický základ Itálie. V tom případě bude naše země opravdu ztracena. Já, Muti, jsem léta mlčel. Nyní bych chtěl dát této písni skutečný význam. Jsme doma, v Římě, v divadle se skvělým sborem a nádherným orchestrem. Navrhuji Vám, abyste se připojili a budeme spolu zpívat všichni.“

Ač to rozhodně nebývá zvykem, sbor začal svou píseň znovu. Celé hlediště povstalo a všichni se ke zpěvu přidali (inu, jsme v Itálii!). Když zpěv skončil, mnohým tekly po tvářích slzy dojetí.

Já tuhle scénu viděl několikrát a také jsem cítil hluboké pohnutí. A ptám se, proč projev ryzího vlastenectví označovat za xenofobii?

KŘESŤANSTVÍ, ISLÁM A ATEISMUS

Každá lidská společnost, ty zaniklé i ta dnešní, měly svou ideologii, která determinovala veškeré myšlení a postoje lidí. V minulosti bylo takovou ideologií náboženství. V zemích, kde dnes vliv náboženství mizí, je to demokracie, která sice nemá boha a nenabízí posmrtný život, ale jinak je to víra se vším všudy.

Judaismus, křesťanství a islám jsou náboženství, v nichž může věřící existovat jen ve společenství stejně smýšlejících lidí. Jsou to jednoznačně kooperativní náboženství, která propojují víru se světskou mocí. V tom je jejich jistá výjimečnost, protože ostatní náboženství nejsou zdaleka tak chtivá mocí.

Dnes pláčeme nad oběťmi střelby v pařížském klubu Bataclan. Pláču i já. Ale pláču i nad tisíci, statisíci a miliony zapomenutých mrtvých Iráčanů, Íránců, Libyjců, Somálců, Afghánců, Jemenců, Ukrajinců, Syřanů, Libanonců, Čečenců, Rusů, Palestinců, Srbů, Chorvatů a mnoha jiných bezmocných, kteří zbytečně zahynuli v zájmu mocných. A pláču i nad tisíci amerických chlapců, kteří položili své životy za pofidérní ideu amerických národních zájmů. Protože pokud nebudeme plakat i nad těmito mrtvými, náš pláč nebude upřímný.

Jozef Banáš,
slovenský spisovatel

Většina velkých orientálních náboženství – buddhismus, hinduismus, taoismus – se zaměřují v první řadě na individualitu, věřící existuje jako jedinec, společnost je až druhořadá. V buddhismu je podle pojetí tři útočišť dokonce nepodstatná a někdy dokonce obtěžující. Ani jedno z nich nehlásá mesiášské poslání své víry a nezná touhu po agresivní expanzi.

Láska k bližnímu svému je specifický ideologický fenomén, který přineslo křesťanství, ale většině jiných náboženství je cizí. Národy, které se vyvíjely pod vlivem jiných náboženských systémů, tuhle myšlenku nechápou či přímo odmítají. Netvrdím samozřejmě, že jiné náboženské systémy pojmy pravda a láska neznají, všechny ideologie s podobnými myšlenkami tak trochu koketují. Jde ovšem o to, jak je konkrétně chápou a vůči komu je uplatňují.

V křesťanství je to pojetí jednoznačné. Kristus přišel s myšlenkou, že máme milovat své bližní bez výjimky. Něco takového v jiných náboženstvích nenajdeme. Pro křesťanství jsou teoreticky bližní všichni lidé všehomíra, které se snažíme napravit, aby i oni mohli být účastni spasení. Tento pocit globálního mesiášství přineslo právě křesťanství.

Judaismus je naproti tomu náboženstvím vyvolených – synů Davidových. Pouze oni jsou Bohem milováni. Izolacionistická podoba judaismu je pochopitelná, pokud se podíváme na osudy židovského národa. Ale ono to platí i obráceně, jeho osudy jsou takové právě proto, že judaismus staví vysokou zeď mezi vlastní národ a ty ostatní. V každém případě se toto náboženství neobrací k celému světu, jako to dělá křesťanství, ale jen k „synům Davidovým“. Judaismus vede své věřící nikoli k lásce vůči jiným, ale k tomu, aby chránili odkaz vyvoleného národa.

V islámu je pojetí lásky asi nejsložitější, protože existuje několik směrů (rozdíl mezi sunnity, šííty a súfismem je rozhodně větší než mezi katolíky, protestanty a pravoslavnými). V principu však islám není náboženstvím, které chce svět spasit, chce ho jen programově obrátit na víru Mohammedovu. Tak tomu bylo od jeho zrodu a platí to dosud.

V rámci korektnosti nutno podotknout, že podobně uvažovala i křesťanská církev ve středověku, když hlásala násilné šíření křesťanské víry. Jenže tahle středověká mocenská interpretace neexistovala v raném křesťanství a rozhodně není v koncepci evangelií. Křesťanství proto v průběhu 18. a 19. století agresivní dikci opustilo, protože není „v

genech“ této víry, a přizpůsobilo se moderní evropské demokracii (která z pojetí evangelií a desatera vyrostla).

Křesťanem je ten, kdo přijme víru v Ježíše Krista, ale islám (samozřejmě hodně zjednodušeně) požaduje bezpodmínečné podrobení se Alláhovi; slovo muslim znamená v překladu „ten, kdo se podřizuje“ (Bohu). Na rozdíl od křesťanství a judaismu se věřící musí řídit bez výhrad Alláhovou vůlí. Základním rysem sociální psychologie islámských zemí je proto fatalismus.

Na světě nevitězí láska a pravda, ale vůle Alláhova, stačí se jí neprotivit. A samozřejmě šířit ji všemi možnými prostředky, neboť ten, kdo islám nevyznává, je bytost podřadná a je nutno ji obrátit na víru nebo podle některých směrů islámu zničit. Křesťanství tuhle útočnou dikci opustilo, protože neodpovídá znění evangelií, ale neumím si představit, že by ji opustil islám, protože vychází z textů koránu. A to je onen obrovský a fatální rozdíl mezi oběma náboženskými viděními světa.

Tenhle kratinký nástin základních náboženských hodnot, s nimiž se dnes na půdě Evropy setkáváme, není pochopitelně podrobnou analýzou, je jen připomenutím, že pouze v křesťanství existuje jasně a široce propracované pojetí všeobjímající lásky k celému světu. Tuhle vizi převzala moderní Evropa, v jejíž nesmírně roztržštěné ideologii se dnes mísí ateismus s křesťanstvím a z něj odvozené aktivistické lásky ke všehomíru se středověkou netolerancí k judaismu a islámu.

Evropský ateismus není totiž ateismem, který by odmítal křesťanské zásady, je jen koncepcí odmítající Boha a jeho syna Krista, který se pro svět obětoval. Evropský ateismus je – zjednodušeně řečeno – vírou těch, kteří nejsou praktikujícími křesťany (hlásí se k nevíře v Boha a odmítají církev), ale jinak jsou myšlenkově pevně zasazeni do duchovního světa křesťanských hodnot. Jinak to ani podle zákonů definovaných kulturní a sociální antropologií není v lidských dějinách možné. Nedělejme si proto iluze, že americký, čínský nebo japonský ateismus je stejný jako ten náš evropský. I on je postaven na odmítání existence Boha, ale jinak ctí duchovní odkaz předešlých generací svých kontinentů a kultur. Proto je pojetí lásky a pravdy jako principu lidských dějin tak silné v Evropě, ale nikde jinde. Ani v současném globalizovaném světě není idea lásky a pravdy ideou globální, ale jen naší.

Představu o lásce jako hybném motivu lidských dějin a života společnosti nepřijmou země, které mají jinou náboženskou minulost. Naše chování budou vždycky chápat nikoli jako naši velikost, ale slabost. Nikdy nebudou reagovat tak, jak si představujeme nebo bychom chtěli, protože jejich sociální a historická zkušenost je jiná.

Šíření víry, ať je to křesťanství, judaismus, islám nebo demokracie, je jen ideologickou zástěrkou pro prosazování mocenských zájmů. Jenže člověk nemůže stát stranou a musí se chovat racionálně. Pokud hrajete kopanou v týmu, nemusíte souhlasit se vším, co prosazuje kapitán, ale jen idiot by si dával vlastní branky. Stejně tak nemusíme souhlasit se všemi postoji současné demokratické společnosti, ale je to systém, ve kterém jsme vyrostli, a bylo by fatální zradou podporovat cizí náboženské systémy, které jednají proti naší ateisticko-křesťanské víře.

ANDĚLÉ BUDOU NA ŽENY PLIVAT

Pro potěchu feministek, které u nás vítají s květinami běžence z islámských zemí, trocha teorie (ale v drtivé většině případů i praxe), jak muslimové definují práva žen v manželském životě. Pokud si u nás muž vynutí sex násilím (a to i v případě své manželky), jde o znásilnění a může být potrestán.

Pojem znásilnění v manželství islám (ani šaría) nezná. Stará tradiční zvyklost (hadís) se obrazně dá vyjádřit úslovím, že žena má vyhovět manželovi vždycky, i kdyby měla chléb spálit. Jinými slovy, není podstatné, co žena zrovna chce a dělá, rozhodující je, co poručí manžel. A ona musí vyhovět, i kdyby to rodině mělo přinést hospodářskou ztrátu a problém s obživou.

Kromě roviny právní má její odmítnutí i náboženské konsekvence. Na manželku, která odmítne manželovi sex, budou celou noc plivat andělé a ona se po smrti nedostane do ráje. V sůře o neposlušné manželce, která nechce uspokojit svého manžela, se říká, aby jí muž za trest vykázal místo k oddělenému spaní (což znamená, že přichází o práva hospodyně a je ve srovnání s dalšími manželkami pouhou služkou), a pokud ani pak neuposlechne, má právo ji bít.

Frankové (tak Arabové označovali všechny příchozí ze západní Evropy - pozn. aut.) nemají ani stín smyslu pro čest a žárlivost. Když jde někdo z nich po ulici se svou ženou a potká jiného, známý vezme ženu za ruku a odvede ji stranou, aby s ní rozmlouval, zatímco její muž čeká, až domluví. A pokud hovor trvá příliš dlouho, nechá ji s ním a odejde. ... Všimněte si, jaký je to protimluv! Neznají žárlivost ani smysl pro čest, ale zároveň mají odvahu, která se nerodí jinak než ze smyslu pro čest a z pohrdání vším špatným.

Usáma ibn Munkiz,
emír ze Šajzaru,
12. století

Islámská společnost nejen že neodsoudí muže, který by zbil ženu, ale právě naopak, považuje to za přirozený chod světa, a dokonce ho ctí, protože dokázal svou autoritu.

Na druhou stranu jsou ovšem pro muslima jiné ženy (ale jen muslimky!) tabu. Ty jsou ctěny a chráněny dle zákonů práva šaría. Na ně nemá právo ani pohlédnout (proto se v tradičních muslimských společnostech ženy zahalují), natož na ně sáhnout.

Ale nemuslimky nejsou bytosti rovnocenné (stejně jako nemuslimové), vůči nim je dovoleno prakticky vše. Navíc nemuslimské ženy, pokud se nezahalují, ale mají krátké šortky a vypasovaná trička, dávají jasně na vědomí, že touží po sexu, a proto se vystavují takhle nemravňe mužům na odiv. Uspokojit s nimi své tělesné potřeby je proto podle

muslimů naprosto legitimní a v pořádku. Je tragikomické, pokud si evropští lídři myslí, že zlomí staleté muslimské tradice, v nichž byli tihle muži vychováváni po celé generace, tím, že jim udělají školení o úctě k ženám.

Ale i v muslimském světě požívají úctu téměř výlučně ženy vdané, nikoli svobodné. Proto se každá rodina snaží své dcery provdat, jak jen to jde (v některých zaostalejších zemích třeba i v devíti nebo deseti letech). Teprve tím jim zaručí odpovídající místo v tradiční muslimské společnosti.

Mnohoženství v rodinách muslimů běžně funguje i v dnešní Evropě. Protože není legitimní podle evropské legislativy, první manželku si muslim vezme na úřadě, ale ty další už jen v mešitě. Z hlediska islámu je to legitimní svazek, úřady se to však nedozvědí, ale i kdyby, nemohou s tím nic dělat. Pro muslimy je šaría důležitější než náš občanský zákoník, proto je jim jedno, co si o tom myslí naši moudří zákonodárci a ženské aktivistky. A tak je to s dodržováním všech našich zákonů v odloučených muslimských komunitách.

Jen na okraj – muslim smí mít čtyři manželky (ty jsou většinou muslimky), ale může mít kromě nich ještě konkubíny, sexuální otrokyně. Těmi bývaly a podle představ některých muslimů budou i v budoucnosti křesťanky, ateistky a feministky. Jistá naše herečka se svěřila, že se už těší, protože muslimové jsou na rozdíl od našich mužů potentní chlapi. A tak se někdy ptám, proč vlastně feministky tak okázale vítají příliv běženců do Evropy.

DŽIHÁD

Přibývá konferencí a besed na různá témata týkající se islámu, které buď zdůrazňují mírumilovnost muslimů, anebo řeší otázku, zda se jich máme bát.

Nemíním vést ideologickou polemiku, raději se držím faktů. Z odborné literatury, věnující se obsahu a náboženskému poslání koránu, jsem vybral fakta, která se týkají džihádu.

Džihád je svatá válka proti káfírům (tj. nemuslimům) a jejím účelem je nastolení práva šaría (neboť pouze to může pravověrný muslim respektovat). Konečným cílem džihádu je, aby se celý svět podřídil islámu. Teprve pak může skončit a zavládne skutečný mír. Podle výkladu většiny imámů se povinnost účastnit se džihádu vztahuje na všechny duševně a fyzicky zdravé muslimy, kteří dosáhli puberty.

Islám jako víra je založen na třech základních souborech textů (korán, súry a hadísa). Pokud statisticky vyhodnotíme obsah textů, pak se rovných 31% věnuje džihádu. Výzvy k válce s nevěřícími a k zabíjení těch, kteří nepřijmou křesťanství, v evangeliích rozhodně nenajdete (že je později církev začala hlásat, je jiná věc). Sám Mohamed prohlásil: „Bylo mi přikázáno vést válku proti lidstvu do té doby, dokud lidé nepřijmou, že neexistuje jiný bůh nežli Alláh a dokud neuvěří, že jsem jeho prorokem a nepřijmou všechna zjevení, která jsou skrze mě vyslovena. Když takto učiní, budu chránit jejich životy a majetek, pokud šaría nestanoví jinak, v tom případě pak jejich osud leží v rukou Alláhových.“ Na jiném místě říká: „Bojovat v džihádu s káfiry byt' i jediný den je ušlechtlejší než celý pozemský svět a vše, co na něm

leží. Kousek v ráji, který je menší než vaše jezdecké bičičky, je větší než celý pozemský svět a vše, co na něm leží. Jeden den nebo noční cesta strávené v džihádu jsou ušlechtilejší než celý pozemský svět a vše, co na něm leží.“

Problém tedy nespočívá v tom, zda se máme sebe navzájem obávat, to je problém druhotný a odvozený z našich základních ideologických pozic. Základní otázka přece zní, zda mohou obě strany (tedy svět demokracie a muslimské víry) najít společnou řeč v rámci svých zcela nesmiřitelných učeních (jak našeho politického, tak jejich náboženského).

Pokud je ohrožena samotná existence muslimů a pokud je muslimské vedení oprávněně zapojit se do tohoto aktu, pak se džihád stává povinným pro ty, kteří jsou toho schopni ho uskutečnit.

Šajch Fadhallá Haerí,
islámský učenec iráckého původu žijící v Anglii

Islám vznáší na káfiry (nemuslimy, tedy na nás, obyvatele Evropy) své tradiční náboženské požadavky, které jsou pro muslimy nejen věcí víry, ale současně i politickým programem a cílem. Jenže většina evropských politiků, ideologů a aktivistů to není ochotna přiznat. Proto se vedou humanistické proslovy na úrovni pohádek, jimiž najezený konejší hladového, aby mu dal pokoj. Ale nikdo nedokáže jít ke kořenu problému. A ten zní – která ze stran se vzdá své ideologie, anebo jak najít syntézu mezi islámem a ateismem (případně ještě křesťanstvím a judaismem), kterou by respektovaly všechny zainteresované strany? Nikdo zatím na tuhle otázku odpověď nenašel a podle mne ji ani najít nejde, protože oheň s vodou nespojíte.

Na podzim roku 2006 přinesl mladší muž ve středním Afghánistánu svoji těžce zraněnou holčičku na základnu Anaconda, kde tehdy působilo 100 českých elitních vojáků. Dítě bylo vážně zraněné na hlavě, bez pomoci mu hrozila smrt. Náš vojenský lékař dívčence ihned ošetřil a za několik dní s ní přišla na převaz netradičně matka. Před několika dny byl při prudkém střetu s ozbrojenci radikálního islámského hnutí Tálibán otec dívky zabit. Střílel na vojáky, kteří předtím zachránili jeho dítěti život. Boj s „nevěřícími vetřelci“ mu byl přednější než vlastní dcera a rodina.

Viliam Buchert,
český publicista

SPRAVEDLIVÉMU SOUDU DĚJIN SE NEVYHNEME

V lidských dějinách neexistuje událost, která by neměla své příčiny a důsledky. A u níž bychom nenašli konkrétní původce, či chcete-li viníky. Někdy se hledají snadněji, jindy obtížněji, ale vždycky existují. Nic se nestane samo od sebe, z božího úradku. Evropa se propadá do chaosu a blíží se politická, sociální i hospodářská katastrofa hrozivých rozměrů, srovnatelná skutečně jen s pádem starověkého Říma. Tou katastrofou je příliv migrantů. Politici říkají, že to je velká výzva. Jiní hovoří o migrační krizi. Jenže pokud chceme tu věc označit správným termínem, jde o stěhování národů, o násilný akt, jemuž se nedokážeme bránit.

Pokud hrozí skutečné nebezpečí, je hloupé se přit, zda mají pravdu ti, co migranty vítají, nebo ti, co je odmítají. To je problém odvozený a morální hledisko není v tuto chvíli opravdu tím nejdůležitějším. Je třeba hledat rozumné řešení, které má reálný mocenský a ekonomický základ a bude v první řadě vyhovovat nám, obyvatelům zemí, které jsou napadeny, a zároveň způsobí co nejméně utrpení v řadách těch, kteří nás napadli. O nic jiného z hlediska společenských procesů nejde, napadení se nemusí odehrávat jen se zbraní v ruce, je to každý protiprávní akt, jímž je narušena integrita jakékoli země.

To, co se děje, má své konkrétní původce. Kdo to však je? Není třeba brilantního logického myšlení, aby člověku došlo, že za současnou situaci si můžeme buď my sami, nebo ti druzí, tedy běženci. Nikdo jiný reálný se v téhle „hře“ neobjevuje.

Třetí možnost předkládají spiklenecké teorie, že za vším stojí tajemné světovládné síly. Tyhle teorie mají dávné kořeny. Jen stručná rekapitulace – podle církve za vším zlem stojí ďábel, podle Martina Luthera katolický papež, podle Robespiera francouzská šlechta, podle Komunistického manifestu kapitalismus, v Hrabalovi je to Velký Žid a dnes, podle naturelu komentátorů, Putin či Obama. Podezření padá ovšem i na různá sdružení finančníků a podnikatelských elit (v duchu tajného zednářství). I když se vlivy zájmových skupin a politických velmocí pominout nedají, nepovažují je za prvotního hybatele. Spíše jen využívají konkrétní situaci.

Takže zpět k původní otázce – kdo tuhle konkrétní situaci vyvolal? V dějinách obecně platilo a platí, že se chudší komunity snaží zlepšit své postavení na úkor bohatších. Způsobů není mnoho. Základní metodou je, že si chudý vezme (obvykle násilím) část majetku bohatšího souseda. Na úrovni národů a států se to děje válkami a migrací (obě formy bývaly dříve těsně propojené, vezměme třeba stěhování národů, nájezdy tatarů či Osmanů, vikingské výpravy a obsazení Normandie a Sicílie).

S nepřitelem je třeba buď bojovat, nebo jej prosit.

Publius Syrus,
helénistický herec a skladatel,
1. století př. n. l.

Chudší se samozřejmě obohacují na úkor bohatších i v rámci jedné společnosti. V tom případě však jde o sofistikovanější formy, než je prostá válka. Základním způsobem je vyvlastňování v rámci ideologie. Jen namátkou – pogromy na Židy, kališnické zábory církevních statků v husitské revoluci, katolický zábor kališnického majetku po třicetileté válce, josefínské vyvlastnění církevních statků, pozemková reforma po roce 1918 (zabírání velkých statků), znárodnění po roce 1948, svým způsobem i restituce po roce 1989.

Celý tenhle exkurz uvádím proto, aby bylo jasné, že to, co dělají migranti, je z jejich hlediska logické. Jsou chudí a my bohatí. A je jedno, pod jakými hesly se stěhování národů děje, důvod se v bezbřehém oceánu lidských práv a nepřehledných mezinárodních závazků vždycky najde.

Expanze by nás ovšem nemohla zasáhnout, pokud bychom ji my nedopustili. Germáni ve starověku útočili na římskou říši několik století, ale teprve když Řím ztratil vůli se bránit, zaplavili jeho území. Arabové na počátku 8. století porazili Vizigóty a obsadili Hispánii. Oni byli tehdy těmi bohatšími a po celá staletí odráželi vpády křesťanských rytířů (kromě jiného i císaře Karla Velikého). Teprve když Maurové ztratili odhodlání bojovat, vyhnali je chudí křesťanští rytíři a založili Španělsko. Stejně tak padla mocná a bohatá Byzance ve chvíli, kdy se pro intriky na císařském dvoře, rozkošnictví a lenost nebyla ochotna bránit chudším nájezdníkům (Slovanům, křižákům, Osmanům).

Jinými slovy, to, co se dnes děje, je z hlediska běžně známých historických modelů důsledek naší slabosti. Jsme bohatí, ale nedokážeme svůj majetek hájit. To logicky znamená, že se o něj buď rozdělíme, nebo nám ho vezmou. V každém případě se musíme smířit s tím, že zchudneme. Neznám teorii, která by tuhle tezi dokázala vyvrátit (pokud by ovšem nám a migrantům nezačali z nebe lítat do úst pečení holubi).

Naše současná slabost není způsobena nedostatkem mocenských nástrojů, jimiž bychom expanzi odrazili, ale degenerací našich vlastních myslí. Máme prostředky, jak se bránit, ale nejsme ochotní po nich sáhnout. Tahle slabost má v dějinách své zákonitosti.

Každá ideologie, která potlačovala individualitu a prosazovala kolektivnost, zkrachovala. Demokracie je rozhodně správná cesta, pokud se ovšem zachovává základní princip demokracie, tedy respektování názorů a rozumných potřeb většiny. Tenhle princip se ovšem dnes fatálně porušuje (stejně jako se porušoval ve starověkém Římě, Byzanci a v dalších zemích, které si prošly obdobím úpadku).

Dovolili jsme, aby se z práv menšin udělalo náboženství. Lidská práva už nejsou systémem, jímž by se řídil život většiny, ale tříští nepřehledných práv minoritních skupinek, prosazovaných často v rozporu s potřebami a normami většinové společnosti. A jsme u podstaty problému, proč nejsme schopni čelit migrantské krizi. Nad dikcí ústavy a zákonů jsme nadřadili naivní představy o tom, že naprosto všichni mají právo na vše, co se na tomto světě nachází, aniž by se o to zasloužili. A my, úspěšnější a bohatší, jsme povinni jim to

dávat. To jen podporuje erupci nových zákonů, které kodifikují rovnost na úrovni království božího na zemi. Představy většinové společnosti o životě nikdo nebere vážně, protože pravdu mají přece ti chudí, pronásledovaní, diskriminovaní, utlačovaní. Je hanba být příslušníkem většiny, a dokonce i většinové názory hlásat. Do tohoto prostředí najednou vstoupili migranti – chudí mezi chudými, děti Boží (tedy Mohamedovi, abych byl přesný).

Katastrofou je, že se místo hledání racionálních příčin a řešení problémů spílá oponentům, kteří nesouhlasí s impotentní, a někdy dokonce defétistickou politikou současných vládců (ptám se, kde jsou hranice politické korektnosti, úmyslné dezinformace a vlastizrady?). Pokud by totiž nebyla evropská politická reprezentace neschopná, nebudou se ve společnosti objevovat násilnické, a někdy dokonce fašizující tendence. Za ně však nemohou lidé, kteří jim podléhají, ale politici.

Kdykoli vládnoucí elity nenaslouchaly hlasu lidu, dopadlo to špatně. Revoluce jsou vždycky tou nejhorší a krajní cestou, jenže přesto k nim v dějinách dochází. Lidé začnou vršit barikády nikoli kvůli vrozené zlobě, ale proto, že už si nevědí rady a bojí se o svou budoucnost. Politik, který tohle nechce vidět, není mužem (či ženou) na svém místě.

Ano, pochod migrantů do Evropy vyvolala Evropa sama, resp. ti, kteří se ve své do nebe volající nepokoře za Evropu vydávají a kteří si nárokují, že ji reprezentují.

Václav Klaus,
bývalý český prezident

Náznaky přicházející krize, která dnes vyústila v nekontrolovanou migraci, se daly pozorovat dlouho. Když se v roce 1995 migranti ze severní Afriky pokoušeli proniknout na území Ceuty a Melilly (španělské enklávy v Maroku) a odtud dál do Evropské unie, postavilo zde Španělsko dva pásy plotů, jištěné hlásiči pohybu a infračervenými kamerami. Amnesty International a Lékaři bez hranic tehdy pranýřovali španělskou vládu, že nechala zajaté uprchlíky odvázet a vysazovat v poušti (přeloženo – vracet tam, odkud přišli). Moudrý Brusel spílal Španělsku, že se nechová humánně (několik běženců se při překonávání osm metrů vysokého plotu pomocí domácíky zhotovených žebříků smrtelně zranilo).

Tehdy, tváří v tvář počínající migrantské vlně, řešil Brusel, jak rovné mají být banány. Finanční prostředky se utrácely za cyklostezky, centra pro nepřizpůsobivé, alternativní kulturní projekty a kdo ví, za co ještě. Na blížící se nebezpečí nešlo ani euro (pokud by někdo namítl, že tehdy vznikl přece Frontex, jen se jízlivě a smutně pousměju).

Už proto by se měli bruselští politici jednou zodpovídat za své naprosto amatérské jednání. A to nemluvím o tom, co dělají dnes. Loni v létě summity předkládaly plány, co je nutno do zimy udělat. V zimě tytéž plány politici opakovali s tím, že je to třeba udělat do léta. A v létě se budou summity holedbat, že našly řešení a tytéž plány budou slibovat realizovat do příští zimy a všechna zpoždění se budou svalovat na brexit.

To, co se dnes děje, je ostuda. A musíme si ke své hanbě uvědomit, jak moc tím ubližujeme oněm běžencům, pokud tohle neumíme zastavit. Ať už utíkají před válkou nebo chtějí více vydělávat nebo se chtějí podívat do Evropy a žít se tu krádežemi, byli jsme to my, kdo je sem pozval. A pokud ne přímo (jako kancléřka Merkelová), pak tím, že politici, média a lidsko-právní organizace hlásají, co všechno jsme povinni pro běžence dělat. Tyhle bludy dávají běžencům křídla. A opakuji, na ně se proto zlobit nemůžeme. Navíc je to zlatý důl pro převaděče a mafie, které na běženeckví vydělávají nehorázné peníze.

To my jsme dali současným běžencům naději. Umožnili jsme jim věřit, že se u nás budou mít lépe, že je přijmeme s otevřenou náručí, že tu najdou druhý domov. Ovšem to vše je lež. Lépe se u nás běženci mít nebudou. Možná půl roku nebo rok, dokud je budeme žít. Ale většina z nich nic neumí, nemá pracovní návyky a není zvyklá a ani ochotná dřít tak, jak pracujeme my. Vráti se tedy ke svému chudému životu, ale v cizím a nepřátelském prostředí. Budou zklamaní, začnou nás nenávidět, rebelovat, a místo aby byli vděční, že se k nám dostali, budou dělat potíže. Nenaždou tu druhý, opravdový domov, protože jim nemůžeme povolit, aby u nás žili stejně jako ve společnosti bigotně islámské. Skončí ve vyloučených lokalitách a stanou se z nich obyvatelé druhého řádu (samozřejmě budou výjimky, ale obávám se, že – řečeno slovy prognostiků – statisticky nijak významné).

Je mi migrantů opravdu líto, protože není nic horšího než v lidech vzbudit naději, které prostě nemůžete naplnit. A my je opravdu naplnit nemůžeme. Řeči, že je to výzva a my to dokážeme, vedou politici rádi a připomíná mi to jistou satiru, kdy generál říká, že bude bojovat, dokud nepadne jeho poslední voják. Příjmy Evropy nezmnožíte dobrou vůlí a je spočítáno (renomovanými německými analytiky), že jeden migrant nás bude stát minimálně půl milionu euro. Spíše víc. Všichni, kteří tu migranty vítají, si musí uvědomit, že jejich asimilace (která se stejně nepovede), se bude konat na úkor peněz, které by mohly jít na důchody, mzdy, zdravotnictví, školství, kulturu a dopravu. Ale pozor! Ten problém nebude rozpočtově spočívat v tom, že se na tyto činnosti nebude dávat víc, ale začne se dávat nesrovnatelně méně než dosud. Kromě přímých výdajů na migranty navíc porostou náklady na posilování armády, policie, na nové věznice, záchranné tábory, úředníky a aktivisty a já nevím, co ještě. Zapomeňme na blahobyt a svůj dosavadní způsob života!

Tohle všechno si pomalu evropské národy uvědomují a jejich odpor k migrační politice není projevem hlouposti, fašismu či sobectví. Je to více či méně realismus. A až dojde na lámání chleba, volby změní politické klima, nástroje moci přejdou do jiných rukou, pak se může stát, že ti, které jsme sem zvali a vítali květinami, budou násilím vyháněni a bude docházet k excesům. Oboustranně. Ostatně, už několik let k nim v určitých oblastech Evropy dochází, ale v rámci korektnosti se o nich nesmí hovořit. To ale neznamená, že nejsou.

Je mi líto matek, které jdou stovky kilometrů bosé a nesou na zádech malé a hladové dítě. Jenže většina těch, kteří se v Evropě usadí, bude nešťastná. Nešťastnější než by byla doma; pomeňme prosím ideologické žvásty, které uprchlickou vlnu zdůvodňují. Ale právě kvůli podobným žvástům tu nenaždou pomoc ani ony bosé matky s dětmi, které nejspíš naši pomoc opravdu potřebují. Jak v mase milionu lidí, z nichž většina nemá doklady a lže, najdete ty, kdo opravdu pomoc potřebují?

Ted' sem stále ještě migranty pouštíme, i když už víme, že to je fatální omyl. Ale to je obrovská chyba! Měli bychom jasně oznámit (a také tak jednat), že je prostě na území

Evropy nepustíme. Tak, jako je nepouštěli Španělé v Ceutě. Místo toho politické elity diskutují, jak je rozdělit, kam je přesunout, koho přijmeme a koho ne, a komu zaplatíme, aby si někoho vzal zpět. S migranty jednáme jako s balíky odpadu. My je přijmout nemůžeme, ale to musíme sdělit tak, jak to lidé říkají jiným lidem – chlapsky a z očí do očí. Věcně, bez ponižování a urážek, ale rezolutně. Nemáme se zač stydět, pokud sami nemůžeme spasit celý svět. Jenže evropské politické elity se chovají jako pokrytečtí zbabělci, kteří nejsou schopni hájit vlastní národy, a rozhodně ani běžence. Hájí jen své dobře placené posty.

Obávám se, až budou za sto let psát historici dějiny našich časů, že dopadneme katastrofálně. Před spravedlivým soudem dějin neutečeme! Už teď se stydím za to, že jsem u toho i já. Jako pokání píši tyto řádky, protože věřím, že je lepší zapálit malou svíci než proklínat temnotu. Je ještě čas jednat, abychom si alespoň částečně zachovali tvář a začali se chovat tak, abychom neubližovali sobě, ale ani těm druhým.

DÍL VI. EPILOG

Po přečtení úvah v téhle knize mne mohou kritici nařknout z konjunkturalismu. Aby se tak nestalo, uvádím tu přesné znění eseje, kterou jsem na téma ohrožení Evropy publikoval v roce 2007.

Prodáno 15.06.2017 na www.Kosmas.cz zákazníkovi zvonare@gmail.com

BARBAŘI UŽ ČEKAJÍ NA HRANICÍCH

Nikdo si neuměl ve starověku představit, že by se mohla někdy rozpadnout říše římská. Ovládala celý tehdy známý svět. Čím však byla mocnější, tím více problémů bylo ukryto pod oslnivým leskem moci. Politické frakce římských patricijů bojovaly o zisky z provincií a podporovaly u moci ty císaře a senátory, kteří se nechali zkorumpovat a umožnili jim dál bohatnout. Chudý římský lid dostával zdarma chléb, a pokud se nudil, mohl se povyrazit pohledem na lvy, kteří v arénách trhali křesťany. Samozřejmě také zdarma. Za to prostý lid dával hlasy mocným. Lid nakonec zlenivěl natolik, že odmítal to, co udělalo Řím Římem – povinnou vojenskou službu pro občany.

A tak se začaly zřizovat barbarské legie. Římské oddíly se skládaly z obyvatel porobených zemí. Současně ale do Říma putovaly zástupy cizinců, kteří vykonávali ty práce, které se

změkčilým a zlenivělým Římanům nechtělo vykonávat. Protože bylo v Itálii příliš obyvatel, majitelé velkostatků nedávali polím dostatek času na obnovu a zdevastovali krajinu natolik, že výnosy prudce klesaly.

Římská hrdost šla vniveč. Namísto starých bohů se začala uctívat božstva z provincií a nakonec bylo povoleno křesťanství. I když všichni věděli, že tradiční systém, založený na otrokářství, je s křesťanstvím neslučitelný. Lidé otupěli a o zašlé slávě Říma se zpívalo v písních, ale nikdo nebyl ochotný pro ni cokoli udělat. Ženám se nechtělo rodit a počet rodilých Římanů začal pozvolna klesat.

Stát nějakým způsobem fungoval a římský senát dál vydával své edikty, které ovšem již nikdo nerespektoval. Tam, kde byl dříve pořádek, se po venkově proháněli lupiči a kupci začali omezovat své obchodní cesty. Najednou se objevily hospodářské problémy. Jenže římský lid musel dál dostávat svůj chléb a hry. I když už na ně nebylo. Císař, který by si dovolil na tuhle výsadu sáhnout, přišel o trůn. V lepším případě.

Až jednoho z nich napadlo, že si proti odbojným spoluobčanům pozve do země divoké germánské kmeny. Několik let to fungovalo. Pak germánské kmeny zjistily, že by mohly mít stejné výhody jako Římané. Navíc by mohly žít po svém. Jinak než civilizovaní Římané. A to byl konec nesmrtelné říše. Nikoli najednou a v krvavé válce. Ale pomalu. Unavená říše, která tu byla 1200 let, se rozpadla. Bohatý východ založil vlastní stát, který ještě více než 1000 let pokračoval jako Byzanc v římské tradici. Chudý západ byl ponechán napospas osudu. Evropa tak, jak ji známe, tu je rovněž 1200 let. Od doby prvního císaře Karla Velikého. Pokud se problémy, které vedly k zániku Říma, zdají dnes aktuální, není to samozřejmě náhoda. Historie se s krutou pravidelností opakuje a nic na tom nezmění sliby politiků a hněv lidu. Každou nemoc lze při správné léčbě zpomalit, ale většinou ne zcela zlikvidovat. Každý je smrtelný. O evropské civilizaci to platí rovněž.

A tak by bylo na čase začít diskutovat o léčbě. Je ovšem nepříjemné podívat se pravdě do očí. Protože bychom museli bojovat proti tomu, co zabilo Řím. Proti únavě, pohodlnosti, přemíře blahobytu a bezbřehé svobodě. Evropa si dnes žije nad své poměry. Nemá jako kdysi kolonie a trhy po celém světě. Nemá ani vojenskou sílu, aby své pozice obhájila v soupeření s ostatními velmocemi. Domácí produkce klesá a požadavky lidu stoupají. Stále častěji vlády rozdělují to, co fakticky nemají. A barbaři stojí na hranicích, pokud použijeme starověkou terminologii.

Co je lékem? Hledat novou filozofii společnosti. Opojení svobodou jedince má své kořeny ve francouzské revoluci, jež smetla feudální poměry. Je třeba se znovu zamyslet nad tím, jakou svobodu lze vlastně mít. Protože nejen jedinec má svá práva. Svá práva má totiž i společnost, systém, který umožňuje, aby v něm jedinec dosáhl svých práv. Není ovšem možné odebrat všechna práva společnosti pod demagogickým tvrzením, že osvobozujeme člověka. Vše má své hranice. Bez společnosti není člověk ničím a dnes už je zřejmé, že ona únosná míra byla překročena. Zatím nad tím každý zavírá oči a žádný politik se neodváží říci, že v zemi musí být pořádek a řád, byť na úkor jeho voličů. A že lidé nemohou nikdy dostávat to, o co se sami nezaslouží. Třeba i v potu a krvi.

A tak stejně jako se Řím ve století svého zániku utápěl v pseudoproblémech, kolik a jakých bohů slavit, komu postavit sochu na Foru Romanu a kolik peněz si rozdělí nejbohatší rodiny

mezi sebe, tak i dnes se Evropa zmítá problémy, které jsou často absurdní a nic z hlediska zlepšení systému neřeší. Je jen otázka, kdy tedy nastane totéž, co postihlo římskou říši. A kdo vlastně přijde místo oněch dávných germánských kmenů?

Obsah

ÚVOD

DÍL I. DĚJEPIS TROCHU JINAK

OČITÝ SVĚDEK A SKUTEČNOST

MEDIA OMNIA VINCIT

DĚJINY A MATEMATIKA

ŽVANÍM, TEDY JSEM

DÍL II. DĚJINY VERSUS IDEOLOGIE

NIC SE NEDĚJE NÁHODOU

DĚJINY JAKO DIVADLO

TEORIE KOLA, SPIRÁLY A KYVADLA

CHILIASTICKÁ PŘEDSTAVA LÁSKY A PRAVDY

TOLERANCE A NENÁVIST

MODEL MAJDAN

DEMOKRACIE A VÍRA

KUPŘEDU! ZPÁTKY NI KROK!

NENÍ KAPITALISMUS JAKO KAPITALISMUS (ANEB TROCHA EKONOMICKÉ TEORIE)

V ČEM TO VLASTNĚ ŽIJEME?

DÍL III. DEMOKRACIE VERSUS TYRANIE

STÁDO MUSÍ MÍT VŮDCE

VLÁDA LIDU – NEJMENŠÍ ZLO

DEMOKRACIE V ATHÉNSKÝCH PLENKÁCH

STŘEDOVĚKÁ DEMOKRACIE OBECNÍ

DEMOKRACIE PROTESTANTSKÁ

DEMOKRACIE RAKOUSKO-UHERSKÉ MONARCHIE

NENÍ DEMOKRACIE JAKO DEMOKRACIE
DEMOKRATURA
CYKlickÁ MARNOST VOLEB
VOLEBNÍ FOLKLOR
MYŠLENKY VĚČNĚ ZELENÉ
VOLEBNÍ RADA ZÁVĚREM
JSOU AUTORITATIVNÍ REŽIMY PROKLETÍM?
STAROVĚCÍ KRÁLOVÉ – BOHOVÉ A VÁLEČNÍCI
BARBARŠTÍ GERMÁNI A BRUSEL
TRŮN NEBYL PRO TŘASOŘITKY
PROMĚNY SPRÁVY ČESKÉHO KRÁLOVSTVÍ
MONARCHOVÉ DŮSTOJNÍ I SMĚŠNÍ
JIŘÍ Z PODĚBRAD A OBAMA
KONFLIKT – SŮL MEZINÁRODNÍ POLITIKY
DÍL IV. PRAGMATISMU VERSUS NAIVITA
LIDSKÁ PRÁVA A ZÁKONY
POPULAČNÍ NÁBOŽENSTVÍ
DEMOGRAFICKÁ REALITA NAŠÍ MINULOSTI
PORUČÍME VĚTRU, DEŠTI
VŠICHNI JSME SI ROVNI
OBEC BOŽÍ A TROJÍ LID
OSVÍCENSKÁ ROVNOST
DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV
NÁBOŽENSTVÍ ROVNOSTI
INTELEKTUÁLNÍ DEVIACE JMÉNEM GENDER
ÚCTA K ŽENÁM VE STŘEDOVĚKU
ŽENA A RODINA KDYSI
ROVNOPRÁVNOST, ŽENSKÉ SNY A REALITA

KDYŽ CHODÍ KLUCI S KLUKAMA
MLADÍ A STAŘÍ
GENERAČNÍ SOLIDARITA
ZLATÉ TELE A MODLA HDP
ZAPLAŤ, LUMPE!
SKONCUJEME S KORUPCÍ!
O LIDSKÉM ŠTĚSTÍ
KUŘÁCKÉ INTERMEZZO
DÍL V. MIGRAČNÍ KRIZE
PROHRÁLI JSME A PONESEME NÁSLEDKY
ŠPATNĚ MNE VYCHOVALI
JAK SE POZNÁ XENOFOB
MULTIKULTURALISMUS
PANEVROPA ANEB HISTORICKÉ LŽI
MALÝ PŘEHLED MIGRAČNÍCH KATEGORIÍ
XENOFBNÍ VERDI
KŘESŤANSTVÍ, ISLÁM A ATEISMUS
ANDĚLÉ BUDOU NA ŽENY PLIVAT
DŽIHÁD
SPRAVEDLIVÉMU SOUDU DĚJIN SE NEVYHNEME
DÍL VI. EPILOG
BARBAŘI UŽ ČEKAJÍ NA HRANICÍCH